Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯେ

ନିଦାନୱଗ୍ଗଟୀକା

୧। ନିଦାନସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ବୁଦ୍ଧୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ଦୁତିଯସୁତ୍ତାଦୀନିପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନେୱ ଦେସିତାନୀତି ଆହ ‘‘ପଠମଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ରାତି ପଦଂ ଯେ ଦେସକାଲା ଇଧ ୱିହରଣକିରିଯାଯ ୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ପରିଦୀପନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ସମଯଂ…ପେ… ଦୀପେତୀ’’ତି ଆହ। ତଂ-ସଦ୍ଦୋ ହି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ମା ଇଧ ଦେସସ୍ସ କାଲସ୍ସ ୱା ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଭୱିତୁଂ ଅରହତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଅଯଂ ତାୱ ତତ୍ରସଦ୍ଦସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସଭାୱେ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ଯସ୍ମା ପନ ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ତତ୍ରସଦ୍ଦୋ ଧମ୍ମଦେସନାୱିସିଟ୍ଠଂ ଦେସଂ କାଲଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭାସିତବ୍ବଯୁତ୍ତେ ୱା ଦେସକାଲେ’’ତି । ତେନ ତତ୍ରାତି ଯତ୍ଥ ଭଗୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପି ଅଭାସି, ତାଦିସେ ଦେସେ, କାଲେ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହୀତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି।

ନନୁ ଚ ଯତ୍ଥ ଠିତୋ ଭଗୱା ‘‘ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱା’’ତିଆଦିନା ବାହିଯସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଟିକ୍ଖିପି, ତତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠିତୋୱ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ। ଅଦେସେତବ୍ବକାଲେ ଅଦେସନାଯ ହି ଇଦଂ ଉଦାହରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱା’’ତି। ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠମ୍ହା’’ତି, ତମ୍ପି ତସ୍ସ ଅକାଲଭାୱସ୍ସେୱ ପରିଯାଯେନ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ତଦା ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମେନ ରୂପକାଯେ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଅହୋସି, ବଲୱପୀତିୱେଗେନ ନାମକାଯୋ। ତଦୁଭଯସ୍ସ ୱୂପସମଂ ଆଗମେନ୍ତୋ ପପଞ୍ଚପରିହାରତ୍ଥଂ ଭଗୱା ‘‘ଅକାଲୋ ଖୋ’’ତି ପରିଯାଯେନ ପଟିକ୍ଖିପି। ଅଦେସେତବ୍ବଦେସେ ଅଦେସନାଯ ପନ ଉଦାହରଣଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି, ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱିହାରପଚ୍ଛାଯାଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀ’’ତି ଏୱମାଦିକଂ ଇଧ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତଂ। ‘‘ସ ଖୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୱେ ବାଲୋ ଇଧ ପାପାନି କମ୍ମାନି କରିତ୍ୱା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୪୮) ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ, ‘‘ଦୁକ୍କରଂ ଖୋ ଅଗାରୱୋ ୱିହରତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୨୧) ଅୱଧାରଣେ, ‘‘କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସତ୍ଥୁ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋ ସାୱକା ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୧) ଆଦିକାଲତ୍ଥେ, ୱାକ୍ୟାରମ୍ଭେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଦପୂରଣେନ ୱଚନାଲଙ୍କାରମତ୍ତଂ କତଂ ହୋତି, ଆଦିକାଲତ୍ଥେନ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଉପଞ୍ଞାସମତ୍ତଂ, ଅୱଧାରଣତ୍ଥେନ ପନ ନିଯମଦସ୍ସନଂ। ‘‘ତସ୍ମା ଆମନ୍ତେସି ଏୱା’’ତି ଆମନ୍ତନେ ନିଯମୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି।

‘‘ଭଗୱାତି ଲୋକଗରୁଦୀପନ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପୁବ୍ବେ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ପଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିହରଣକିରିଯାଯ କତ୍ତୁୱିସେସଦସ୍ସନପରଂ, ନ ଆମନ୍ତନକିରିଯାଯ, ଇଧ ପନ ଆମନ୍ତନକିରିଯାଯ, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଂ ପୁନ ଭଗୱାତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱାତି ଲୋକଗରୁଦୀପନ’’ନ୍ତି ଆହ। କଥାସୱନଯୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୱଚନନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାଯ ସୱନଯୋଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୱଚନଂ। ଚତୂସୁପି ପରିସାସୁ ଭିକ୍ଖୂ ଏୱ ଏଦିସାନଂ ଦେସନାନଂ ୱିସେସେନ ଭାଜନଭୂତାତି ସାତିସଯେନ ସାସନସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖକୋତି ଭିକ୍ଖୂତି ଭିକ୍ଖନସୀଲତା ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତା ଭିକ୍ଖୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖାଚରିଯଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହିପି ଅଜ୍ଝୁପଗତଂ ଭିକ୍ଖାଚରିଯଂ ଉଞ୍ଛାଚରିଯଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଅନୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ। ଯୋ ହି କୋଚି ଅପ୍ପଂ ୱା ମହନ୍ତଂ ୱା ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାଯ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ସୋ କସିଗୋରକ୍ଖାଦୀହି ଜୀୱିକକପ୍ପନଂ ହିତ୍ୱା ଲିଙ୍ଗସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନେୱ ଭିକ୍ଖାଚରିଯଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ। ପରପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ୱା ୱିହାରମଜ୍ଝେ କାଜଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋପି ଭିକ୍ଖାଚରିଯଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୁ ପିଣ୍ଡିଯାଲୋପଭୋଜନଂ ନିସ୍ସାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଉସ୍ସାହଜାତତ୍ତା ୱା ଭିକ୍ଖାଚରିଯଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୂତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଆଦିନା ନୟେନାତି ‘‘ଭିନ୍ନପଟଧରୋତି ଭିକ୍ଖୁ, ଭିନ୍ଦତି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଭିକ୍ଖୁ, ଭିନ୍ନତ୍ତା ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୧୦) ଆଗତନୟେନ। ଞାପନେତି ଅୱବୋଧନେ, ପଟିୱେଦନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖନସୀଲତା, ନ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦୀହି ଜୀୱନସୀଲତା। ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତା ‘‘ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିୟା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି (ଜା। ୧।୭।୫୯) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖନସଭାୱତା, ନ ୟାଚନାକୋହଞ୍ଞସଭାୱତା। ଭିକ୍ଖନେ ସାଧୁକାରିତା ‘‘ଉତ୍ତିଟ୍ଠେ ନପ୍ପମଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି (ଧ। ପ। ୧୬୮) ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପମଜ୍ଜତା। ଅଥ ୱା ସୀଲଂ ନାମ ପକତିସଭାୱୋ। ଇଧ ପନ ତଥାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଧମ୍ମୋତି ୱତଂ। ଅପରେ ପନ ‘‘ସୀଲଂ ନାମ ୱତୱସେନ ସମାଦାନଂ। ଧମ୍ମୋ ନାମ ପୱେଣି-ଆଗତଂ ଚାରିତ୍ତଂ। ସାଧୁକାରିତା ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତା ଆଦରକିରିୟା’’ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି।

ହୀନାଧିକଜନସେୱିତୱୁତ୍ତିନ୍ତି ୟେ ଭିକ୍ଖୁଭାୱେ ଠିତାପି ଜାତିମଦାଦିୱସେନ ଉଦ୍ଧତା ଉନ୍ନଳ୍ହା, ୟେ ଚ ଗିହିଭାୱେ ପରେସୁ ଅତ୍ତିକଭାୱମ୍ପି ଅନୁପଗତତାୟ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ପରମକାପଞ୍ଞଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତେସଂ ଉଭୟେସମ୍ପି ୟଥାକ୍କମଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ୱଚନେନ ହୀନଜନେହି ଦଲିଦ୍ଦେହି ପରମକାପଞ୍ଞତଂ ପତ୍ତେହି ପରକୁଲେସୁ ଭିକ୍ଖାଚରିୟାୟ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତେହି ସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଉଦ୍ଧତଭାୱନିଗ୍ଗହଂ କରୋତି, ଅଧିକଜନେହି ଉଳାରଭୋଗଖତ୍ତିୟକୁଲାଦିତୋ ପବ୍ବଜିତେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଆଜୀୱସୋଧନତ୍ଥଂ ସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଦୀନଭାୱନିଗ୍ଗହଂ କରୋତୀତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ୟସ୍ମା ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ୱଚନଂ ଆମନ୍ତନଭାୱତୋ ଅଭିମୁଖୀକରଣଂ, ପକରଣତୋ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଚ ସୁସ୍ସୂସାଜନନଂ, ସକ୍କଚ୍ଚସୱନମନସିକାରନିୟୋଜନଞ୍ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋତି ଇମିନା’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ସାଧୁକଂ ମନସିକାରେପୀତି ସାଧୁକଂ ସୱନେ ସାଧୁକଂ ମନସିକାରେ ଚ। କଥଂ ପୱତ୍ତିତା ସୱନାଦୟୋ ସାଧୁକଂ ପୱତ୍ତିତା ହୋନ୍ତୀତି? ‘‘ଅଦ୍ଧା ଇମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତି ହତ୍ଥଗତା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଆଦରଗାରୱୟୋଗେନ କଥାଦୀସୁ ଅପରିଭୱାଦିନା ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ପଞ୍ଚହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତଂ। କତମେହି ପଞ୍ଚହି? ନ କଥଂ ପରିଭୋତି, ନ କଥିକଂ ପରିଭୋତି, ନ ଅତ୍ତାନଂ ପରିଭୋତି , ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ, ୟୋନିସୋ ଚ ମନସି କରୋତି। ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୫୧)। ତେନାହ ‘‘ସାଧୁକଂ ମନସିକାରାୟତ୍ତା ହି ସାସନସମ୍ପତ୍ତୀ’’ତି। ସାସନସମ୍ପତ୍ତି ନାମ ସୀଲାଦିନିପ୍ଫତ୍ତି। ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅଧିଗମୱସେନ। ସତ୍ଥୁଚରିୟାନୁୱିଧାୟକତ୍ତା ସୀଲାଦିଗୁଣାନୁଟ୍ଠାନେନ। ତିଣ୍ଣଂ ୟାନାନଂ ୱସେନ ଅନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ସକଲସାସନପଟିଗ୍ଗାହକତ୍ତା।

ସନ୍ତିକତ୍ତାତି ସମୀପଭାୱତୋ। ସନ୍ତିକାୱଚରତ୍ତାତି ସବ୍ବକାଲଂ ସଂୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ। ୟଥାନୁସିଟ୍ଠନ୍ତି ଅନୁସାସନିୟାନୁରୂପଂ, ଅନୁସାସନିଂ ଅନୱସେସତୋ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୂତି ୟେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଧମ୍ମେ ଦେସନାପସୁତା, ତେ। ପୁବ୍ବେ ‘‘ସବ୍ବପରିସସାଧାରଣା ହି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା’’ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏୱ ଆମନ୍ତନକାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କିମତ୍ଥଂ ପନ ଭଗୱାତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତାତି ଅଞ୍ଞୱିହିତା। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାତି ଅସମାହିତଚିତ୍ତା। ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାତି ହିୟ୍ୟୋ ତତୋ ପରଦିୱସେସୁ ୱା ସୁତଧମ୍ମଂ ପତି ମନସା ଅୱେକ୍ଖନ୍ତା। ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ଦେସିୟମାନେ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦେସନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେ ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭିକ୍ଖୱୋତି ଚ ସନ୍ଧିୱସେନ ଇ-କାରଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ ଇତୀ’’ତି, ଅୟଞ୍ହି ଇତିସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିସମାପନାଦିପଦତ୍ଥୱିପରିୟାୟପକାରାୱଧାରଣନିଦସ୍ସନାଦିଅନେକତ୍ଥପଭେଦୋ। ତଥା ହେସ ‘‘ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ‘ରୂପ’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ହେତୁମ୍ହି ଦିସ୍ସତି, ‘‘ତସ୍ମାତିହ ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଦାୟାଦା ଭୱଥ, ମା ଆମିସଦାୟାଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୯) ପରିସମାପନେ, ‘‘ଇତି ୱା ଏୱରୂପା ୱିସୂକଦସ୍ସନା ପଟିୱିରତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୩) ଆଦିଅତ୍ଥେ ‘‘ମାଗଣ୍ଡିୟୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ ନାମଂ ନାମକମ୍ମଂ ନାମଧେୟ୍ୟଂ ନିରୁତ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଅଭିଲାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୭୩, ୭୫) ପଦତ୍ଥୱିପରିୟାୟେ, ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପ୍ପଟିଭୟୋ ବାଲୋ, ଅପ୍ପଟିଭୟୋ ପଣ୍ଡିତୋ। ସୌପଦ୍ଦୱୋ ବାଲୋ, ଅନୁପଦ୍ଦୱୋ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୪) ପକାରେ, ‘‘ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ପୁଟ୍ଠେନ ସତା, ଆନନ୍ଦ, ଅତ୍ଥୀତିସ୍ସ ୱଚନୀୟଂ। କିଂ ପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ଚେ ୱଦେୟ୍ୟ, ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ୱଚନୀୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୬) ଅୱଧାରଣେ, ‘‘ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅୟମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ଅନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫; ୩।୯୦) ନିଦସ୍ସନେ । ଇଧାପି ନିଦସ୍ସନେ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୱୋତି ଆମନ୍ତନାକାରୋ ତମେସ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସେତି ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋତି ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି। ଇମିନା ନୟେନ ଭଦନ୍ତେତିଆଦୀସୁପି ୟଥାରହଂ ଇତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁବ୍ବେ ‘‘ଭଗୱା ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁନ୍ତି ଇଧ ଭଗୱତୋତି ସାମିୱଚନଂ ଆମନ୍ତନମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀଅନ୍ତରଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଭଗୱତୋ ଆମନ୍ତନଂ ପଟିଅସ୍ସୋସୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତୋତି ଇଦଂ ପନ ପଟିସ୍ସୱସମ୍ବନ୍ଧେନ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଯଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାପଦେସପଟିମଣ୍ଡିତଂ ନିଦାନଂ ଭାସିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥାହ – କିମତ୍ଥଂ ପନ ଧମ୍ମୱିନୟସଙ୍ଗହେ କରିୟମାନେ ନିଦାନୱଚନଂ, ନନୁ ଭଗୱତା ଭାସିତୱଚନସ୍ସେୱ ସଙ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦେସନାୟ ଠିତିଅସମ୍ମୋସସଦ୍ଧେୟ୍ୟଭାୱସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ। କାଲଦେସଦେସକନିମିତ୍ତପରିସାପଦେସେହି ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପିତା ହି ଦେସନା ଚିରଟ୍ଠିତିକା ହୋତି ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମା ସଦ୍ଧେୟ୍ୟା ଚ, ଦେସକାଲକତ୍ତୁସୋତୁନିମିତ୍ତେହି ଉପନିବନ୍ଧୋ ୱିୟ ୱୋହାରୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ତେନେୱ ଚାୟସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତଂ, ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ, କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସାଦିପୁଚ୍ଛାସୁ କତାସୁ ତାସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କରୋନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି ଆୟସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଂ ଭାସିତଂ।

ଅପିଚ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବରଚନାନୁମାନାଗମତକ୍କାଭାୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବରଚନାଦୀହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାୟ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା ଚ ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ। ତଥା ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିୟସତ୍ଥୁସାୱକାନୁରୋଧାଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱତ୍ତସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସବ୍ବସୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧା ଚସ୍ସ ପରାନୁଗ୍ଗହପ୍ପୱତ୍ତି, ଏୱଂ ଦେସକସଂକିଲେସଭୂତାନଂ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସମ୍ପଦାଦୂସକାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭାୱସଂସୂଚକେହି ଞାଣସମ୍ପଦାପହାନସମ୍ପଦାଭିବ୍ୟଞ୍ଜନକେହି ଚ ସଂବୁଦ୍ଧୱିସୁଦ୍ଧଭାୱେହି ପୁରିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅନ୍ତରାୟିକନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହାଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ପଚ୍ଛିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧୀତି ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜସମନ୍ନାଗମୋ ଅତ୍ତହିତପରହିତପଟିପତ୍ତି ଚ ନିଦାନୱଚନେନ ପକାସିତା ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାୟ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଦୀପନତୋ, ଇଧ ପନ ମୂଲଦ୍ୱୟୱସେନ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟରହିତସ୍ସ ତିସନ୍ଧିକାଲବନ୍ଧସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧନୟସଙ୍ଖେପଗମ୍ଭୀରଭାୱଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ବୋଧିୟା ନିଦସ୍ସନତୋ ଚାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି।

ତଥା ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ଞାଣକରୁଣାପରିଗ୍ଗହିତସବ୍ବକିରିୟସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ନିରତ୍ଥିକା ପୱତ୍ତି, ଅତ୍ତହିତତ୍ଥା ୱା, ତସ୍ମା ପରେସଂ ଏୱ ଅତ୍ଥାୟ ପୱତ୍ତସବ୍ବକିରିୟସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସକଲମ୍ପି କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମଂ ଯଥାପୱତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁସାସନଟ୍ଠେନ ସାସନଂ, ନ କବ୍ବରଚନା। ତୟିଦଂ ସତ୍ଥୁଚରିତଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାପଦେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନେହି ଯଥାରହଂ ପକାସୀୟତି, ଇଧ ପନ ଦ୍ୱାଦସପଦିକପଚ୍ଚୟାକାରୱିଭାୱନେନ ତେନ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି।

ଅପିଚ ସତ୍ଥୁ ପମାଣଭାୱପ୍ପକାସନେନ ସାସନସ୍ସ ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ଚ ଇମିନା ପଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଭଗୱା’’ତି ଚ ଇମିନା ତଥାଗତସ୍ସ ରାଗଦୋସମୋହାଦି-ସବ୍ବସଂକିଲେସମଲଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଦୋସପ୍ପହାନଦୀପନେନ ୱଚନେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସୁପରିସୁଦ୍ଧଞାଣକରୁଣାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗପରିଦୀପନେନ ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମଭାୱଦୀପନେନ ଅୟମତ୍ଥୋ ସବ୍ବଥା ପକାସିତୋ ହୋତୀତି। ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନେ ପୟୋଜନନିଦସ୍ସନଂ।

ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସାତି ଦେସିତସ୍ସ। ଦେସନାପି ହି ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ନିକ୍ଖିପନତୋ ‘‘ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ‘‘ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ତାୱ ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତୀ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାୟ ସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ଥାୟଂ ଦେସନା ଏୱଂସମୁଟ୍ଠାନା’’ତି ଦେସନାୟ ସମୁଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସିତେ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ନିଦାନପରିଜାନନେନ ୱଣ୍ଣନାୟ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ହେଟ୍ଠା ‘‘କସ୍ମା ଭଗୱତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନେୱ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା’’ତି କେନଚି ଚୋଦନାୟ କତାୟ ‘‘ପରଜ୍ଝାସୟୋୟଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ପରିହାରୋ ସୁକଥିତୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନେକସତଅନେକସହସ୍ସଭେଦାନିପି ସୁତ୍ତନ୍ତାନି ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିପଧାନନୟେନ ସୋଳସୱିଧତଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟାଦିସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ହି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ପରଜ୍ଝାସୟପୁଚ୍ଛାହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି ‘‘ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସୟୋ ଚ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସୟୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସୟୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସୟୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚା’’ତି ଅଜ୍ଝାସୟପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିସମ୍ଭୱତୋ, ଏୱଂ ଯଦିପି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଜ୍ଝାସୟେନପି ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟାଦୀହି ପନ ପୁରତୋ ଠିତେହି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସଂସଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି। ନୟିଧ ନିରୱସେସୋ ୱିତ୍ଥାରନୟୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ହି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱା ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ସେସନିକ୍ଖେପାନଂ ମୂଲନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତ୍ତାରୋୱ ଦସ୍ସିତା, ତଥାଦସ୍ସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅୟଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ

ଗହେତବ୍ବୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଵଚନତ୍ଥୋ – ନିକ୍ଖିପୀଯତୀତି ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଂ ଏଵ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ। ଅଥ ଵା ନିକ୍ଖିପନଂ ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଦେସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି କାରଣଭୂତୋତି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଵା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରଜ୍ଝାସଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପୁଚ୍ଛାଯ ଵସେନ ପଵତ୍ତଧମ୍ମୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି, ପୁଚ୍ଛାଵସିକୋ। ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ଵତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତି, ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଯେଵ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। ଅଥ ଵା ନିକ୍ଖିପୀଯତି ସୁତ୍ତଂ ଏତେନାତି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦି ଏଵ। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥଵିକପ୍ପେ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ। ପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଞାତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଵସେନ ପଵତ୍ତଂ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଵଚନଂ ପୁଚ୍ଛାଵସିକଂ, ତଦେଵ ନିକ୍ଖେପସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗଵସେନ ‘‘ପୁଚ୍ଛାଵସିକୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ଏଵ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ଏଵମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ପରେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖତ୍ତା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଵିସୁଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଭାଵୋ ଯୁତ୍ତୋ କେଵଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେଵ ଧମ୍ମତନ୍ତିଠପନତ୍ଥଂ ପଵତ୍ତିତଦେସନତ୍ତା। ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାଵସିକାନଂ ପନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନଂ ଦେସନାପଵତ୍ତିହେତୁଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପଵତ୍ତିତାନଂ କଥଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଅନଵରୋଧୋ, ପୁଚ୍ଛାଵସିକଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାନଂ ଵା ପରଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ପଵତ୍ତିତାନଂ କଥଂ ପରଜ୍ଝାସଯେ ଅନଵରୋଧୋତି? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ପରେସଞ୍ହି ଅଭିନୀହାରପରିପୁଚ୍ଛାଦିଵିନିମୁତ୍ତସ୍ସେଵ ସୁତ୍ତଦେସନାକାରଣୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଭାଵେନ ଗହିତତ୍ତା ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାଵସିକାନଂ ଵିସୁଂ ଗହଣଂ। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମଜାଲଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଵଣ୍ଣାଵଣ୍ଣଆମିସୁପ୍ପାଦାଦିଦେସନାନିମିତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ପରେସଂ ପୁଚ୍ଛଂ ଵିନା ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଏଵ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ଵା ଦେସିତୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ, ପୁଚ୍ଛାଵସେନ ଏଵ ଦେସିତୋ ପୁଚ୍ଛାଵସିକୋତି ପାକଟୋଵାଯମତ୍ଥୋତି। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେଵ କଥେତି ଧମ୍ମତନ୍ତିଠପନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦସବଲସୁତ୍ତନ୍ତହାରକୋତି ଦସବଲଵଗ୍ଗେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଆଵଲି, ତଥା ଚନ୍ଦୋପମହାରକାଦଯୋ।

ଵିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ। ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଅଧିମୁତ୍ତିଂ। ଖନ୍ତିନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ। ମନନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ଅଭିନୀହାରନ୍ତି ପଣିଧାନଂ। ବୁଜ୍ଝନଭାଵନ୍ତି ବୁଜ୍ଝନସଭାଵଂ, ପଟିଵିଜ୍ଝନାକାରଂ ଵା।

ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଉଗ୍ଘଟନଂ ନାମ ଞାଣୁଗ୍ଘଟନଂ, ଞାଣେନ ଉଗ୍ଘଟିତମତ୍ତେ ଏଵ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିପଞ୍ଚିତଂ ଵିତ୍ଥାରିତମେଵ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଉଦ୍ଦେସାଦୀହି ନେତବ୍ବୋତି ନେଯ୍ୟୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଂ ପରମଂ ଅସ୍ସାତି ପଦପରମୋ। ସହ ଉଦାହଟଵେଲାଯାତି ଉଦାହାରଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସେ ଉଦାହଟମତ୍ତେ ଏଵ। ଧମ୍ମାଭିସମଯୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିସମାଯୋଗୋ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକାଯ ଠପିଯମାନାଯ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ଵା ଵିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ଵିଭଜିଯମାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଉଦ୍ଦେସତୋତି ଉଦ୍ଦେସହେତୁ, ଉଦ୍ଦିସନ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଦିସାପେନ୍ତସ୍ସ ଵାତି ଅତ୍ଥୋ, ‘‘ଉଦ୍ଦିସତୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ଅଯମେଵତ୍ଥୋ। ପରିପୁଚ୍ଛତୋତି ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ହୋତି। ନ ତାଯ ଜାତିଯା ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ତେନ ଅତ୍ତଭାଵେନ ମଗ୍ଗଂ ଵା ଫଲଂ ଵା ଅନ୍ତମସୋ ଝାନଂ ଵା ଵିପସ୍ସନଂ ଵା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦମେଵ ପରମଂ କତ୍ଵା ଠିତତ୍ତା ‘‘ପଦପରମୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ଏକଚରାତି ଵିଵେକାଭିରତିଯା ଏକଵିହାରିନୋ। ଦ୍ଵିଚରାତି ଦ୍ଵେ ଏକଜ୍ଝାସଯା ହୁତ୍ଵା ଞାଣଚରିଯାଦିଵସେନ ଵିଚରନ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁ। ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାପକାସନେନ ସୁଞ୍ଞତଂ। ତତୋ ଏଵ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମଂ। ‘‘ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯଵସେନ ଭଗଵା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆରଭୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ତେ ପନ ‘‘ପରେ’’ତି ଵୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲା ଅପରିକମ୍ମିକା ସୁପରିସୋଧିତପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ଚାତି ଦୁଵିଧା, ତଦୁଭଯେସୁ ସତ୍ଥୁ ପଟିପତ୍ତିଂ ଉପମାମୁଖେନ ପକାସେନ୍ତୋ ଯଥା ହୀତିଆଦିମାହ। ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଲିଖନଵସେନ ନ ଉପ୍ପାଦେତି। ଅକତାଭିନିଵେସନ୍ତି ଵିପସ୍ସନାଭାଵନାଯ ଅକତାନୁଯୋଗଂ। ସୀଲ… ପେ… ସମ୍ପଦାଯାତି ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲଂ ସୀଲସମ୍ପଦାଯ, ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲଂ ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ, ଅନୁଜୁକତଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାଯ ଯୋଜେନ୍ତୋତି ଯୋଜନା।

ଯନ୍ତି ଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ସନ୍ଧାଯ। ସୀଲନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ଦିଟ୍ଠି ଚାତି କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଟ୍ଠି ଚେଵ କମ୍ମପଥସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଚ। ତିଵିଧେନାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାତି ଏଵଂ ଵିସଯଭାଵତୋ ତିପ୍ପକାରେନ। ଯଥାଵୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିଯା ଵିସେସପଚ୍ଚଯଂ ସୀଲଂଯେଵ ଭାଵନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯା’’ତି।

ସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣଂ ଅପଗତସଙ୍କାଠଅଙ୍ଗଂ। ଚତୁରସ୍ସାଦିଧୋତୋ ସୁପରିମଜ୍ଜିତମଣିକ୍ଖନ୍ଧୋ। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାକାର’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

କାମଂ ୱୋ-ସଦ୍ଦୋ ପଦପରଟ୍ଠିତୋ ପଟିଯୋଗୀଅତ୍ଥୱିସେସୱାଚକୋ, ନାମପରଭୂତୋ ପନ ତଂ ତଂ କତ୍ତୁକମ୍ମକରଣାଦିସାଧନୱିସିଟ୍ଠମେୱ ପବୋଧେତି, ହି-ନିପାତପରଭୂତୋ ପନ ୱଚନାଲଙ୍କାରମତ୍ତମେୱାତି ଆହ ‘‘ୱୋତି…ପେ… ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ତଂଦେସନନ୍ତି ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦେସନଂ। ସା ହି ଇଧ ତ-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚାମସୀଯତି। ‘‘ସୁଣାଥା’’ତି ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାୱଚନତୋ ନ କେୱଲଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ।

ଏକତ୍ଥମେତଂ ପଦଂ କ-ସଦ୍ଦେନ ପଦୱଡ୍ଢନମତ୍ତସ୍ସ କତତ୍ତା, ତସ୍ମା ସାଧୁସଦ୍ଦସ୍ସ କତୋ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ସାଧୁକସଦ୍ଦସ୍ସପି କତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସାଧୁ ଭନ୍ତେତି ଯାଚାମହଂ ଭନ୍ତେତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଆଯାଚନେ’’ତି। ପୁନ ସାଧୁ ଭନ୍ତେତି ଏୱଂ ଭନ୍ତେତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ’’ତି। ସାଧୁ ସାଧୂତି ଅହୋ ଅହୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ପହଂସନେ’’ତି। ସାଧୁ ଧମ୍ମରୁଚୀତି ପୁଞ୍ଞକାମୋ ସୁନ୍ଦରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାଣୱାତି ପଞ୍ଞୱା। ଅଦ୍ଦୁବ୍ଭୋତି ଅଦୂସକୋ। ଦଳ୍ହୀକମ୍ମେତି ଥିରୀକରଣେ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯଂ। ଆଣତ୍ତିଯନ୍ତି ଆଣାପନେ। ‘‘ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ସାଧୁକସଦ୍ଦେନ ସୱନମନସିକାରାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯା ୱିଯ ତଦାଣାପନମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆଯାଚନତ୍ଥତା ୱିଯ ଚସ୍ସ ଆଣାପନତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନେତ୍ଥ ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯୱିକ୍ଖେପନିୱାରଣଂ ସୱନେ ନିଯୋଜନୱସେନ କିରିଯନ୍ତରପଟିସେଧନଭାୱତୋ, ସୋତଂ ଓଦହଥାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯୱିକ୍ଖେପନିୱାରଣଂ ଅଞ୍ଞଚିନ୍ତାପଟିସେଧନତୋ। ପୁରିମନ୍ତି ‘‘ସୁଣାଥା’’ତି ପଦଂ। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ସୁଣାଥ, ମନସି କରୋଥା’’ତି ପଦଦ୍ୱଯେ, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିକାରେ। ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହନିୱାରଣଂ ସୋତଦ୍ୱାରେ ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହକତ୍ତା। ନ ହି ଯାଥାୱତୋ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦତୋ ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୋ ହୋତି। ଅତ୍ଥୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହନିୱାରଣଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯୱିକ୍ଖେପପଟିବାହକତ୍ତା। ନ ହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଂ ଉପଧାରେନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୋ ହୋତି। ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ନିଯୋଜେତି ‘‘ସୁଣାଥା’’ତି ୱିଦହନତୋ। ଧାରଣୂପପରିକ୍ଖାସୂତି ଏତ୍ଥ ଉପପରିକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନେୱ ତୁଲନତୀରଣାଦିକେ ଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ସୁପ୍ପଟିୱେଧଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସବ୍ଯଞ୍ଜନୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ଯଞ୍ଜଯତୀତି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ସଭାୱନିରୁତ୍ତି। ସହ ବ୍ଯଞ୍ଜନେହୀତି ସବ୍ଯଞ୍ଜନୋ, ବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରଣୀଯତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିକୋ। ସହ ଅତ୍ଥେନାତି ସାତ୍ଥୋ, ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରୋତିଆଦୀସୁ ଧମ୍ମୋ ନାମ ତନ୍ତି। ଦେସନା ନାମ ତସ୍ସା ମନସା ୱୱତ୍ଥପିତାଯ ତନ୍ତିଯା ଦେସନା କଥନଂ। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ତନ୍ତିଯା ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱେଧୋ ନାମ ତନ୍ତିଯା ତନ୍ତିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ। ଯସ୍ମା ଚେତେ ଧମ୍ମଦେସନାଅତ୍ଥପଟିୱେଧା ସସାଦୀହି ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀହି ଦୁକ୍ଖୋଗାଳ୍ହା ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠା ଚ, ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ…ପେ… ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା, ପଟିୱେଧସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ତବ୍ବିସଯଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦେସନଂ ନାମ ଉଦ୍ଦିସନଂ ସଙ୍ଖେପଦସ୍ସନସଦିସଂ। ତଥା ହି ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ ‘‘ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସନଂ ଭାସନନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରତୋପି ନଂ ଭାସିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ପରିବ୍ଯତ୍ତଂ କଥନଂ ୱା ଭାସନଂ।

ସାଠଇକାଯିୱ ନିଗ୍ଘୋସୋତି ସାଠଇକାଯ ଆଲାପୋ ୱିଯ ମଧୁରୋ କଣ୍ଣସୁଖୋ ପେମନୀଯୋ। ପଟିଭାନଂ ସଦ୍ଦୋ। ଉଦୀରଯୀତି ଉଚ୍ଚାରୀଯତି, ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଉସ୍ସାହଜାତାତି ଏୱଂ ‘‘ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥ, ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ନ କିର ସତ୍ଥା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଦେସେସ୍ସତି, ୱିତ୍ଥାରେନପି ଭାସିସ୍ସତୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତୁସ୍ସାହା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା।

କତମୋତି ତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ସାମଞ୍ଞତୋ ପୁଚ୍ଛାଭାୱୋ ଞାଯତି, ନ ୱିସେସତୋତି ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱିସେସଭାୱଂ କଥେନ୍ତୋ ‘‘କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା’’ତି ୱତ୍ୱା ତେନେୱ ପସଙ୍ଗେନ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତା ସବ୍ବାପି ପୁଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପଞ୍ଚୱିଧା ହି ପୁଚ୍ଛା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତେତି ଏତାଯାତି ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା। ଦିଟ୍ଠଂ ସଂସନ୍ଦୀଯତି ଏତାଯାତି ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା। ସଂସନ୍ଦନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସାକଚ୍ଛାୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛଯକରଣଂ। ୱିମତିଂ ଛିନ୍ଦତି ଏତାଯାତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା। ଅନୁମତିଯା ପୁଚ୍ଛନଂ ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାଯ ହି ‘‘କା ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁମତୀ’’ତି ଅନୁମତି ପୁଚ୍ଛିତା ହୋତି। କଥେତୁକମ୍ୟତା କଥେତୁକମ୍ୟତାଯ।

ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାତୁଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଯୋ କୋଚି ସଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ଯେନ କେନଚି ଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାତଭାୱମାହ। ଅଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିଯ ନ ଦିଟ୍ଠଂ। ଅତୁଲିତନ୍ତି "ଏତ୍ତକଂ ଇଦ"ନ୍ତି ତୁଲନଭୂତେନ ଞାଣେନ ନ ତୁଲିତଂ। ଅତୀରିତନ୍ତି ତୀରଣଭୂତେନ ଞାଣେନ ଅକତଞାଣକିରିଯାସମାପନଂ। ଅୱିଭୂତନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ଅପାକଟଭାୱଂ। ଅୱିଭାୱିତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟୀକତଭାୱଂ।

ପଞ୍ଚସୁ ପୁଚ୍ଛାସୁ ଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସଙ୍କତୋ ନ ସନ୍ତି, ତା ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତପୁଚ୍ଛଂ ନିଗମେତୁଂ "ତଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଯଦି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାଯ ସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନା କଥିତାତି ଆହ "ଏତ୍ଥ ଚା"ତିଆଦି। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି କଥେତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଦସ୍ସନେନ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ କଥିତଭାୱତୋ। ଆହାରୱଗ୍ଗସ୍ସାତିଆଦି "ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ"ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। "ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ"ତି ପାଠଇଯଂ ପରତୋ ୱୁତ୍ତଂ କିରିଯାପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତି, ଅଞ୍ଞଥା ସଙ୍ଖାରା କିଂ କତାତି ୱା କରୋନ୍ତୀତି ୱା ନ ଞାଯେଯ୍ୟ। ପୱତ୍ତିଯା ଅନୁଲୋମତୋ "ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା"ତିଆଦିକା ଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥା।

"ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତ୍ୱେୱା"ତିଆଦିକା ପନ ତସ୍ସ ୱିଲୋମତୋ ପଟିଲୋମକଥା। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସଙ୍ଖାରେ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ, ମଗ୍ଗୋ। ଅସେସନିରୋଧାତି ଅସେସେତ୍ୱା ନିରୋଧା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନା। ଏୱଂ ନିରୋଧାନନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଦ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧା। ଇତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ନିରୋଧୱଚନେନ ଅରହତ୍ତଂ ୱଦତି। ସକଲସ୍ସାତି ଅନୱସେସସ୍ସ। ସତ୍ତୱିରହିତସ୍ସାତି ପରପରିକପ୍ପିତଜୀୱରହିତସ୍ସ। ୱିନିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଦସ୍ସନୱସେନ ୱିପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା।

ଅତ୍ତମନାତି ପୀତିସୋମନସ୍ସେନ ଗହିତଚିତ୍ତା। ତଥାଭୂତା ଚ ହଟ୍ଠଚିତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା"ତି। "ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଭିନନ୍ଦିତଙ୍କ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିନନ୍ଦନସଦ୍ଦୋ ଅନୁମୋଦନତ୍ଥୋ। "ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା"ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ଉଭଯତ୍ଥୋପି ୱଟ୍ଟତୀତି ଆହ "ଅନୁମୋଦିଂସୁ ଚେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ ଚା"ତି।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨।ଦୁତିଯେପୀତି ଦୁତିଯସୁତ୍ତେପି। ପି-ସଦ୍ଦେନ ତଦଞ୍ଞେସୁ ସୁତ୍ତେସୁପୀତି ଅତ୍ଥୋ। "ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତା ଏୱା"ତି ୱତ୍ୱାପି ତଦେକଦେସଂ ଇଧ ୱିନିଯୋଗକ୍ଖମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ମୂଲଂ। ୱିତ୍ଥାରଦେସନନ୍ତି "ୱିଭଜିସ୍ସାମୀ"ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱିଭଙ୍ଗଦେସନଂ। ଉଦ୍ଦେସଦେସନା ପଠମସୁତ୍ତେ ଅନୁଲୋମଦେସନାସଦିସାୱ। ପୁନ ୱଚ୍ଚୱିୱଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି "ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ"ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ପଠମଂ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିଭଜନୱସେନ ୱିୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତତୋ ଏୱ ବ୍ୟତିରେକନଯେନ ୱିୱଟ୍ଟମ୍ପି ଦସ୍ସିତମେୱ ହୋତୀତି ପୁନଗ୍ଗହଣଂ।

ତେସଂତେସଂ ସତ୍ତାନନ୍ତି ଇଦଂ କିଞ୍ଚି ପକାରତୋ ଅନାମସିତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପି ସତ୍ତେ ସାମଞ୍ଞତୋ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଗହଣନ୍ତି ଆହ "ସଙ୍ଖେପତୋ…ପେ… ନିଦ୍ଦେସୋ"ତି। ଗତିଜାତିୱସେନାତି ପଞ୍ଚଗତିୱସେନ, ତତ୍ଥାପି ଏକେକାଯ ଗତିଯା ଖତ୍ତିଯାଦିଭୁମ୍ମଦେୱାଦିହତ୍ଥିଆଦିଜାତିୱସେନ ଚ। "ଚିତ୍ତଂ ମନୋ"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ କିଚ୍ଚୱିସେସଂ, "ମାନସ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ସମାନେ ଅତ୍ଥେ ସଦ୍ଦୱିସେସଂ, "ପଣ୍ଡର"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଗୁଣୱିସେସଂ, "ଚେତସିକଂ ହଦଯ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନିସ୍ସଯୱିସେସଂ, "ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀ"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାଭାୱୱିସେସଂ, "ଅଲୁବ୍ଭନା"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କିରିଯାଭାୱୱିସେସଂ, "ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱତାୱିସେସନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ୱା ଦୀପନା ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ଜୀରଣୱସେନ ପୱତ୍ତନାକାରୋ ଜୀରଣତାତି ଆହ "ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ"ତି।

କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସାତି କଲଲକାଲତୋ ପଭୁତି ପୁରିମରୂପାନଂ ଜରାପତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ପଚ୍ଛିମରୂପାନି ପରିପକ୍କରୂପାନୁରୂପାନି ପରିଣତପରିଣତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ସୁପରିଣତରୂପାନଂ ପରିପାକକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିସଭାୱାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି "ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚ"ନ୍ତିଆଦଯୋ କାଲାତିକ୍କମେ ଜରାଯ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା। ପକତିନିଦ୍ଦେସାତି ଫଲୱିପଚ୍ଚନପକତିଯା ନିଦ୍ଦେସା, ଜରାଯ ୱା ପାପୁଣିତବ୍ବଫଲମେୱ ପକତି, ତସ୍ସା ନିଦ୍ଦେସା, ନ ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀନେୱ ଜରାତି ଉଦକାଦିଗତମଗ୍ଗେସୁ ତିଣରୁକ୍ଖସଂଭଗ୍ଗତାଦଯୋ ୱିଯ ପରିପାକଗତମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେସୁ ପରିପୁଣ୍ଣରୂପେସୁ ଲବ୍ଭମାନା ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦଯୋ ଜରାଯ ଗତମଗ୍ଗାଇଚ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ଜରାତି।

ଯସ୍ମା ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆୟୁ ହାଯତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜଜ୍ଜରାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆୟୁହାନାଦଯୋ ପକତିନିଦ୍ଦେସା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଇମେହି ପନା’’ତିଆଦି।

ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନନ୍ତରତ୍ତା ଅୱୀଚିଜରା ମଣିଆଦୀସୁ ମନ୍ଦଦସକାଦୀସୁ ଏକେକଦସକେସୁ ଚ ଖଣେ ଖଣେ ଜିଣ୍ଣୱିକାରାଦୀନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୂତି ମଣିଆଦିତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକାଦୀସୁ, ପାଣୀନଂ ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନେ ସକଲଆୟୁସ୍ମିଂ ଗହିତତରୁଣଯୁୱାଜରାକାଲେସୁ, ଏକଦ୍ୱିତ୍ତିଦିୱସାତିକ୍କମେସୁ ପୁପ୍ଫାଦୀସୁ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ହି ଜରାୱିସେସସ୍ସ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ସୱୀଚିଜରା ନାମ।

ଚୱନକୱସେନାତି ଚୱନକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱସେନ। ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଚୁତିଯା ଚୱନମେୱ ଚୱନତାତି ଆହ ‘‘ଭାୱୱଚନେନ ଲକ୍ଖଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି, ପାଠଇଯଂ ‘‘ଚୁତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ସଭାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତି ଭିଜ୍ଜମାନତା। ତେନ ‘‘ଭେଦୋ’’ତି ଇମିନା ଖନ୍ଧାନଂ ଭିଜ୍ଜମାନତା ଭେଦସମଙ୍ଗିତା ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଠାନାଭାୱପରିଦୀପନନ୍ତି କେନଚିପି ଆକାରେନ ଅୱଟ୍ଠାନାଭାୱଦୀପନଂ। ଘଟସ୍ସେୱାତି ହି ୱିସଦିସୂଦାହରଣଂ। ଯଥା ଘଟେ ଭିନ୍ନେ କପାଲାଦିଅୱଯୱସେସୋ ଲବ୍ଭତି, ନ ଏୱଂ ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଭଙ୍ଗେସୁ, ନ କୋଚି ୱିସେସୋ ତିଟ୍ଠତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନ୍ତରଧାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଚ୍ଚୁସଙ୍ଖାତଂ ମରଣନ୍ତି ମଚ୍ଚୁସଞ୍ଞିତଂ ମରଣଂ। ‘‘କାଲମରଣ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦଭୂତଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ମରଣଂ ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଖଣିକମରଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ କିରିଯାତି ଅନ୍ତକସ୍ସ କିରିଯା, ଯା ଲୋକେ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ମଚ୍ଚୂ’’ତି, ମରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୱନକାଲୋ ଏୱ ୱା ଅନତିକ୍କମନୀଯତ୍ତା ୱିସେସେନ କାଲୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ତସ୍ସ କିରିଯା ଅତ୍ଥତୋ ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦପୱତ୍ତିଯେୱ। ‘‘ମଚ୍ଚୁ ମରଣ’’ନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ସମାସଂ ଅକତ୍ୱା ଯୋ ‘‘ମଚ୍ଚୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଭେଦୋ, ତମେୱ ମରଣଂ ‘‘ପାଣଚାଗୋ’’ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଚତୁୱୋକାରୱସେନାତି ଚତୁୱୋକାରଭୱୱସେନ। ତତ୍ଥ ହି ରୂପକାଯସଞ୍ଞିତୋ କଠଏୱରୋ ନତ୍ଥି, ଯଂ ନିକ୍ଖିପେଯ୍ୟ। କିଞ୍ଚାପି ଏକୱୋକାରଭୱେପି କଠଏୱରନିକ୍ଖେପୋ ନତ୍ଥି, ରୂପକାଯସ୍ସ ପନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଏକୱୋକାରୱସେନ କଠଏୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଚତୁୱୋକାରୱସେନ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ସେସଦ୍ୱଯୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଖନ୍ଧଭେଦସବ୍ଭାୱତୋ। ସେସଦ୍ୱଯୱସେନାତି ସେସଭୱଦ୍ୱଯୱସେନେୱ କଠଏୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ। ଯଦିପି ଏକୱୋକାରଭୱେ ରୂପକାଯୋ ୱିଜ୍ଜତି, କଠଏୱରନିକ୍ଖେପୋ ପନ ନତ୍ଥୀତି ‘‘କଠଏୱରସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ମନୁସ୍ସାଦୀସୁ କଠଏୱରନିକ୍ଖେପୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ମନୁସ୍ସାଦୀସୁ କଠଏୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋତି ଯୋଜନା। କଠଏୱରଂ ନିକ୍ଖିପୀଯତି ଏତେନାତି ମରଣଂ କଠଏୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ। ଏକତୋ କତ୍ୱାତି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା, ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣମତ୍ତେନ।

ଜାଯନଟ୍ଠେନାତିଆଦି ଆଯତନୱସେନ ଯୋନିୱସେନ ଚ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଜାତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ‘‘କତ୍ତୁଭାୱୱସେନ ପଦଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜାତି ସଞ୍ଜାତୀ’’ତି ପନ କତ୍ତରି ସାମିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ କତତ୍ତା ଉଭଯତ୍ଥାପି ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ସମ୍ପୁଣ୍ଣା ଜାତି ସଞ୍ଜାତି। ପାକଟା ନିବ୍ବତ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ…ପେ… ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ସତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୱୋହାରଦେସନା।

ତତ୍ର ତତ୍ରାତି ଏକଚତୁୱୋକାରଭୱେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେସରୂପଧାତୁଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, କାମଧାତୁଯଂ ୱିକଲାୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତନ୍ନଂ ନୱନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ ପୁନ ଦସନ୍ନଂ ଏକାଦସନ୍ନଞ୍ଚ ଆଯତନାନଂ ୱସେନ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସନ୍ତତିଯନ୍ତି ଯେନ କମ୍ମୁନା ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱୋ, ତେନ ଅଭିସଙ୍ଖତସନ୍ତତିଯଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କମ୍ମଂଯେୱ କମ୍ମଭୱୋ ‘‘ଭୱତି ଏତସ୍ମା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ’’ତି କତ୍ୱା। କମ୍ମେନ ନିପ୍ଫାଦିତଅତ୍ତଭାୱୁପପତ୍ତିୱସେନ ଭୱତୀତି ଭୱୋ, ତଥା ତଥା ନିବ୍ବତ୍ତୱିପାକୋ କଟତ୍ତାରୂପଞ୍ଚ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ଭୱୋ’’ତି ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ‘‘କମ୍ମଂ ଫଲୱୋହାରେନ ଭୱୋତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି କଥିତଂ।

ଉପାଦିଯନ୍ତି ସତ୍ତା ଦଢହଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଏତେନ କିଲେସକାମେନ। ନ କେୱଲଂ ଇଧ କରଣସାଧନମେୱ, ଅଥ ଖୋ କତ୍ତୁସାଧନମ୍ପି ଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଯଂ ୱା’’ତି। ତନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମଂ। କାମୋ ଚ ସୋ କାମନଟ୍ଠେନ, ଉପାଦାନଞ୍ଚ ଭୁସମାଦାନଟ୍ଠେନାତି କାମୁପାଦାନଂ। ଏତନ୍ତି କାମୁପାଦାନପଦଂ। ପୁନ ଏତନ୍ତି କାମୁପାଦାନସଙ୍ଖାତଂ।

ସସ୍ସତୋଅତ୍ତାତି ଇଦଂ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯମାନଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଏସା ଦିଟ୍ଠି ଦଢହୀକରଣୱସେନ ପୁରିମଂ ଉତ୍ତରା ଉପାଦିଯତି, ଏୱଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକାପୀତି। ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପନ ‘‘ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ନ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲୋକୋ ଚାତି

ଅଉଗ୍ଗହଣୱିନିମୁତ୍ତଉଗ୍ଗହଣଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଭୂତଂ ଇଧ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିୱଚନେହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେନ ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦିଂ ସମାଦିଯତି ଚେୱ ଅନୁତିଟ୍ଠତି ଚ, ସୋ ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦୀନୀତି ଅଧିପ୍ପେତାନି। ତେନାହ ''ଗୋସୀଲ…ପେ… ସଯମେୱ ଉପାଦାନାନୀ''ତି। ଅଭିନିୱେସତୋତି ଅଭିନିୱେସନତୋ।

ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ''ଅତ୍ତା''ତି ୱାଦସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଗହଣସ୍ସ କାରଣଭୂତା ଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା ''ଅତ୍ତା''ତି ଇଦଂ ୱଚନମତ୍ତମେୱ। ଉପାଦିଯନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି।

ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାଯାତି ଇଦଂ ତଣ୍ହାଯ ରୂପତଣ୍ହାଦିଭାୱସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ ଛଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣିକଧମ୍ମାନଂ ପଟିନିଯତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଜୱନୱୀଥିଯା ପୱତ୍ତାଯାତି ଇଦଂ ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ। ସଭାୱେନେୱ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ୱେଠଉ ୱିଯ ନିସ୍ସଯୋ ଅହୁତ୍ୱା ଓଲୁମ୍ବକଭାୱେନ ଭାୱୋ ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ତଂସଦିସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପେତି ୱିସଯେ ଭୁମ୍ମଂ। ସା ତିୱିଧା ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାମତଣ୍ହା କାମସ୍ସାଦଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା। ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜାତନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତାଯ ସଂସଟ୍ଠତ୍ତା ନିଚ୍ଚଧୁୱସସ୍ସତାଭିନିୱେସମୁଖେନ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ। ଭୱସହଗତା ତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା। ଭୱତି ତିଟ୍ଠତି ସବ୍ବକାଲନ୍ତି ହି ଭୱଦିଟ୍ଠି ଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ଭୱସ୍ସାଦୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଚ। ଇମିନା ନଯେନ ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଭୱତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ୱିଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ଏୱଂ ତାନି ଅଟ୍ଠାରସାତି ଯା ଛ କାମତଣ୍ହା, ଛ ଭୱତଣ୍ହା, ଛ ୱିଭୱତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା, ଏତାନି ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ସକସନ୍ତତିଯଂ। ବହିଦ୍ଧାତି ତତୋ ବହିଦ୍ଧା। ଅତୀତାରମ୍ମଣାନି ୱା ହୋନ୍ତୁ ଇତରାରମ୍ମଣାନି ୱା, ସଯଂ ପନ ଅତୀତାନି ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ''ଅଟ୍ଠସତଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀ''ତିଆଦିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦାନି ଅପରେନପି ପକାରେନ ଅଟ୍ଠସତଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ। ଉପାଦାଯାତି ଗହେତ୍ୱା। ଅସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ଯଦେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମୁଦାଯଗ୍ଗାହତୋ ଅସ୍ମୀତି ଗାହୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତ୍ଥମସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ଖତ୍ତିଯାଦୀସୁ ''ଇଦଂପକାରୋ ଅହ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ତାୱ ଅନୁପନିଧାଯ ଗହଣଂ।

ଏୱମାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଏୱମସ୍ମି, ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମି, ଅହଂ ଭୱିସ୍ସଂ, ଇତ୍ଥଂ ଭୱିସ୍ସଂ, ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଭୱିସ୍ସଂ, ଅସସ୍ମି, ସତସ୍ମି, ଅହଂ ସିଯଂ, ଇତ୍ଥଂ ସିଯଂ, ଏୱଂ ସିଯଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସିଯଂ, ଅପାହଂ ସିଯଂ, ଅପାହଂ ଇତ୍ଥଂ ସିଯଂ, ଅପାହଂ ଏୱଂ ସିଯଂ, ଅପାହଂ ଅଞ୍ଞଥା ସିଯ''ନ୍ତି ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଉପନିଧାଯ ଗହଣମ୍ପି ଦୁୱିଧଂ ସମତୋ ଅସମତୋ ୱାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱମସ୍ମି, ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱମସ୍ମୀତି ଇଦଂ ସମତୋ ଉପନିଧାଯ ଗହଣଂ, ଯଥା ଅଯଂ ଖତ୍ତିଯୋ, ଏୱଂ ଅହମସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀତି ଇଦଂ ପନ ଅସମତୋ ଗହଣଂ, ଯଥାଯଂ ଖତ୍ତିଯୋ ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅହଂ ହୀନୋ ୱା ଅଧିକୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ତାୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଚତ୍ତାରି ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି ଅନାଗତୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତେସଂ ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସସ୍ମୀତି ସସ୍ସତୋ ଅସ୍ମି, ନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସତସ୍ମୀତି ଅସସ୍ସତୋ ଅସ୍ମି, ଅନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଇତୋ ପରାନି ସିଯନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସଂସଯପରିୱିତକ୍କୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅପାହଂ ସିଯନ୍ତିଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି ''ଅପି ନାମାହଂ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପତ୍ଥନାକପ୍ପନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନିପି ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତେସୁ –

ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା ଚତ୍ତାରୋ, ସୁଦ୍ଧସୀସା ସୀସମୂଲକା;

ତଯୋ ତଯୋତି ଏତାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ୱିଭାୱଯେ।

ଏତେ ହି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତା ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା ନାମ, ''ଅସ୍ମି, ଭୱିସ୍ସଂ ସିଯଂ, ଅପାହଂ ସିଯ''ନ୍ତି ଏତେ ଚତ୍ତାରୋ ସୁଦ୍ଧସୀସା ନାମ, ''ଇତ୍ଥମସ୍ମୀ''ତିଆଦଯୋ ତଯୋ ତଯୋତି ଦ୍ୱାଦସ ସୀସମୂଲକା ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧ ପାଠଇଯଂ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ତଣ୍ହା ଆଗତାତି ଆହ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପାଦିନିସ୍ସିତାନୀ''ତି। ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇମିନା ଅସ୍ମୀତି ଇମିନା ଅଭିସେକସେନାପଚ୍ଚାଦିନା ''ଖତ୍ତିଯୋ ଅହ''ନ୍ତି ମୂଲଭାୱତୋ ''ଅସ୍ମୀ''ତି ହୋତି। ସେସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଙ୍ଗହେତି ତଣ୍ହାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗସ୍ସ ସଂଖିପନୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନେ କରିଯମାନେ। ''ଛଯିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଣ୍ହାକାଯା''ତିଆଦି ନିଦ୍ଦେସୋ। ''ରୂପେ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା''ତିଆଦି ନିଦ୍ଦେସତ୍ଥୋ। ''କାମରାଗଭାୱେନା''ତିଆଦିକୋ, ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସୁପାଦାଯା''ତିଆଦିକୋ ଚ ନିଦ୍ଦେସୱିତ୍ଥାରୋ। ''ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଛଠଏୱା''ତିଆଦିକୋ

ସଙ୍ଗହୋ।

ଯସ୍ମା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିଞ୍ଞାଣାନି ୱିଯ ଅନେକା ଏୱ ୱେଦନା, ତସ୍ମା ତା ରାସିୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଛ ୱେଦନାକାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱେଦନାସମୂହା’’ତି। ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଭାୱେନ ନାନାପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦଯୋ, ତା କୁଚ୍ଛିନା ଧାରେନ୍ତିଯୋ ୱିଯ ପୋସେନ୍ତିଯୋ ୱିଯ ଚ ହୋନ୍ତୀତି ତାସଂ ମାତୁସଦିସତା ୱୁତ୍ତା। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସହେତୂତି ନିସ୍ସଯାଦିଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ୱେଦନା ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା’’ତିଆଦିନା ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ୱେଦନାପଦେ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକାତି କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯାନଂ ୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକା। ଏୱଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତନଯେନ ସାଧାରଣତୋ ୱତ୍ୱାପି ଇଧାଧିପ୍ପେତୱେଦନମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପାକୱସେନ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ନିସ୍ସଯଭୂତେ ଉପ୍ପନ୍ନଫସ୍ସୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁ। ଯସ୍ମା ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଲକ୍ଖଣାଦିୱିଭାଗତୋ, ଆଯତନନିଦ୍ଦେସେ ୱିସେସତୋ, ସାମଞ୍ଞତୋ ଚ ସଦ୍ଦତ୍ଥଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ୱିଭାୱିତାନି, ତସ୍ମା ‘‘ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ… ପେ… ୱୁତ୍ତମେୱା’’ତି ଆହ।

ନମନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ହୁତ୍ୱା ନମନସଭାୱଂ ତେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ପନ ଏକାୱ ୱେଦନା। ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲଚିତ୍ତାନି ନାମ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି । ନନୁ ତତ୍ଥ ଜୀୱିତଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିଯୋ ଚ ସନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ତାସଂ ପନ କିଚ୍ଚଂ ନ ତଥା ପାକଟଂ, ଯଥା ଚେତନାଦୀନନ୍ତି ତେ ଏୱେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଉଦ୍ଧଟା। ଯେନ ମହନ୍ତପାତୁଭାୱାଦିନା କାରଣେନ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ମହାଭୂତନିଦ୍ଦେସେ। ଅଞ୍ଞୋ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋତି ‘‘ୱଚନତ୍ଥତୋ କଲାପତୋ’’ତିଆଦିନା ଲକ୍ଖଣାଦିନିଚ୍ଛଯତୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ। ନନୁ ସୋ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେତି? ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତେପି ‘‘ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନୀ’’ତି ଅତିଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପାଦାଯାତି ପଟିଚ୍ଚ। ଭୂତାନି ହି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉପାଦାରୂପଂ ‘‘ତାନି ଗହେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ନିସ୍ସାଯାତିପି ଏକେ ତେସଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯା ନାମ ଏକଂସତୋ ଅପରକାଲକିରିଯାପେକ୍ଖାତି ପାଠସେସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱିନା ଏୱ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମୂହତ୍ଥେ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମୂହସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିନିଦ୍ଦେସେନ ସମୂହତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସମୂହଂ ଉପାଦାଯା’’ତି। ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ (ଧ। ସ। ୫୮୪) ଆଗତନଯେନ ‘‘ତେୱୀସତିୱିଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ହଦଯୱତ୍ଥୁ ନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ‘‘ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି ୱା ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠାନ। ୧।୧।୮) ଆଗତତ୍ତା ହଦଯୱତ୍ଥୁମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ଜାତିରୂପଭାୱେନ ଉପଚଯସନ୍ତତିଯୋ ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ତେୱୀସତିୱିଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅସାଧାରଣକାରଣେନ ଚାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେଭୂମକୱିପାକଚିତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣୋତି ଆଯୂହନସଭାୱୋ। ଚୋପନୱସେନାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଂଚୋପନୱସେନ, କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଚନଭେଦୱସେନାତି ୱଚୀଭେଦୁପ୍ପାଦୱସେନ, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଚୋପନଂ ନ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରହୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକୂନତିଂସାତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନାୱିନିମୁତ୍ତା ଏୱ ଏକୂନତିଂସ ଚେତନା ୱେଦିତବ୍ବା ତସ୍ସା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱତୋ।

ଦୁକ୍ଖେତି ଏକମ୍ପି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ସଂସିଲେସନନିସ୍ସଯୱିସଯବ୍ୟାପନୱସେନ ଅତ୍ଥାନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିନିଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ‘‘ଚତୂହି କାରଣେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକୋପି ହି ୱିଭତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୋ ଅନେକଧା ୱିନିଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛତି ଯଥା ତଦ୍ଧିତତ୍ଥେ ଉତ୍ତରପଦସମାହାରେତି। ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ଅସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱେନାତି ପୁରେଜାତନିସ୍ସଯଭାୱେନ। ସହଜାତନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପନ ତଂସହଜାତା ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଅସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଯୋଜନା। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ଉପଯୋଗଏକୱଚନଂ । ଏତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ। ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯାଥାୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନପି ଏକଦେସେନ ଯାଥାୱତୋ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧୋ ହୋତିଯେୱାତି ‘‘ଯାଥାୱଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧନିୱାରଣେନା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଞାଣପୱତ୍ତିଯା ଚେତ୍ଥ ଅପ୍ପଦାନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ପୁରିମଂ ପନ ପଟିୱେଧଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିସେଧକଥାଦସ୍ସନଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଅନୁବୋଧଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା। ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ।

ସହଜାତସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ଥୁ ହୋତି ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱତ୍ଥୁତୋ’’ତି। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱେନ। ଯସ୍ମା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ

ଏକେନେୱ କାରଣେନ ଇତରେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ, କିଂ ପନ ଏତଂ ଏକଂ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ’’ତି। ଇଦଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ନିରୋଧପଟିପଦାନଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦାରବ୍ଭାତି ତଂ ଆରବ୍ଭ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ପଚ୍ଛିମଞ୍ହି ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟନ୍ତି ନିରୋଧୋ ମଗ୍ଗୋ। ତଞ୍ହି ନୟଗମ୍ଭୀରତ୍ତା। ଦୁଦ୍ଦସନ୍ତି ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମତ୍ତା ସଭାୱେନେୱ ଗମ୍ଭୀରତାୟ ଦୁଦ୍ଦସଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ଦୁରୱଗ୍ଗାହଂ। ତତ୍ଥାତି ପୁରିମେ ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟେ। ଅନ୍ଧଭୂତନ୍ତି ଅନ୍ଧକାରଭୂତଂ। ନ ପୱତ୍ତତି ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ ନ ୱିସହତି। ୱଚନୀୟଭେନାତି ୱାଚକଭାୱେନ ତଥା ଉପଟ୍ଠାନତୋ। ସଭାୱଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାତି ପୀଳଅନାଦିଆୟୂହନାଦିୱସେନ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୟଂ ସମୁଦୟୋ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୪୮୪; ୩।୧୦୪) ଯାଥାୱତୋ ସଭାୱଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ପୁରିମଦ୍ୱୟଂ ଗମ୍ଭୀରଂ। ତତ୍ଥାତି ପୁରିମସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟେ। ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ସୁଭାଦିୱିପରୀତଗ୍ଗାହାନଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱୱସେନ ଅଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ଇଦାନି ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପକାରନ୍ତରେନପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖେତି ଏତ୍ତାୱତାତି ‘‘ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଦୁକ୍ଖେ’’ତି ଏତ୍ତକେନ। ସଙ୍ଗହତୋତି ସମୋଧାନତୋ। କିଚ୍ଚତୋତି ଅସମ୍ପଟିୱେଧକିଚ୍ଚତୋ। ଅଞ୍ଞାଣମିଚ୍ଚାତି ୱିସୟସଭାୱଂ ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନକିଚ୍ଚମିୱ। ‘‘ଦୁକ୍ଖେ’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ପୱତ୍ତତି, ୱିସେସତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ସଚ୍ଚେସ୍ୱେୱ ତଥା ଅୱିସିଟ୍ଠସଭାୱଦସ୍ସନଂ ଇଦନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱିସେସତୋ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଖଣିକନିରୋଧସ୍ସ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନତ୍ତା ୱିରାଗଗ୍ଗହଣତୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ପଟିବାହନଂ ଇଧ ‘‘ନିରୋଧୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ସୋ ଚ ନେସଂ ସବ୍ବସୋ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନମେୱାତି ଆହ ‘‘ନିରୋଧୋ ହୋତୀତି ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀ’’ତି। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥାତି ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ’’ତି ଏୱଂ ସବ୍ବେହି ଏତେହି ନିରୋଧପଦେହି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ୱିୱଟ୍ଟଞ୍ଚ। ‘‘ଦ୍ୱାଦସହୀ’’ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ‘‘ଅନୁଲୋମତୋ ଦ୍ୱାଦସହି ପଦେହି ୱଟ୍ଟଂ, ପଟିଲୋମତୋ ଦ୍ୱାଦସହି ୱିୱଟ୍ଟଂ ଇଧ ଦସ୍ସିତ’’ନ୍ତି।

ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଟିପଦାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩। ମିଚ୍ଛା ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାୟାତି ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା, ୱଟ୍ଟଗାମିମଗ୍ଗୋ ଦୁକ୍ଖାୱହତ୍ତା। ତଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନିୟ୍ୟାନିକପଟିପଦା’’ତି। ସୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ କଥଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା ହୋତୀତି? ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ସୁଖାୱହୋୱ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱଟ୍ଟସୀସତ୍ତାତି ୱଟ୍ଟପକ୍ଖିୟାନଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଭାୱତୋ। ଅନ୍ତମସୋତି ଉକ୍କଂସପରିୟନ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି ଅୱକଂସପରିୟନ୍ତତୋ। ‘‘ଇଦଂ ମେ ପୁଞ୍ଞଂ ନିବ୍ବାନାଧିଗମାୟ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୂ’’ତି ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତଂ। ପଣ୍ଣମୁଟ୍ଠିଦାନମତ୍ତନ୍ତି ସାକପଣ୍ଣମୁଟ୍ଠିଦାନମତ୍ତଂ। ଅପ୍ପତ୍ୱାତି ଅନ୍ତୋଗଧହେତୁ ଏସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅପାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ୱା ପଟିପଜ୍ଜନତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତଦାୱହା ପଟିପଦାପି ପତ୍ତାତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ‘‘ଅପ୍ପତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁଲୋମୱସେନାତି ଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନ। ପଟିଲୋମୱସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଟିପଦା ପୁଚ୍ଛିତାତି ଏତେନ ପଟିପଦା ଦେସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧାତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ଯଥାରଦ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାୟ ଇଧାଗତତ୍ତା। ଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାୟମ୍ପେତ୍ଥ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦିନିରୋଧା ପନ ୱିଜ୍ଜାୟ ସତି ହୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ଭାଜିତ’’ନ୍ତି। ସରୂପେନ ପନ ତାୟ ୱଟ୍ଟମେୱ ପକାସିତଂ। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ହି ପରିୟୋସାନେ ‘‘ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟମେୱ କଥିତ’’ନ୍ତି। ନିୟ୍ୟାତନେତି ନିଗମନେ। ଫଲେନାତି ପଚ୍ଚୱଫଲେନ ପଟିପଦାୟ ସମ୍ପାପକହେତୁନୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଯଥା ହି ତିୱିଧୋ ହେତୁ ଞାପକୋ, ନିବ୍ବତ୍ତକୋ, ସମ୍ପାପକୋତି, ଏୱଂ ତିୱିଧଂ ଫଲଂ ଞାପେତବ୍ବଂ, ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବଂ, ସମ୍ପାପେତବ୍ବନ୍ତି। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୱଫଲେନ ନିବ୍ବାନେନ ତଂସମ୍ପାପକହେତୁଭୂତାୟ ପଟିପଦାୟ ଦସ୍ସିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଫଲେନ ହେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଫଲା ଅୟଂ ‘‘ସମ୍ମାପଟିପଦା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅସେସୱିରାଗା ଅସେସନିରୋଧାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅସେସୱିରଜ୍ଜନତୋ ଅସେସନିରୁଜ୍ଝନତୋ ଚ। ପଦଦ୍ୱୟେନପି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧମେୱ ୱଦତି। ତଞ୍ହି ନିବ୍ବାନଂ। ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ଅୟଂ ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଯେନ ମଗ୍ଗେନ କରଣଭୂତେନ ଅସେସନିରୋଧୋ ହୋତି, ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅସେସନିରୋଧୋ ଯଂ ଆଗମ୍ମ ହୋତି, ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି। ଏୱଞ୍ହି ସତୀତି ଏୱଂ ପଦଭାଜନସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପଦତ୍ଥେ ସତି। ସାନୁଭାୱା ପଟିପଦା ୱିଭତ୍ତା ହୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅସେସନିରୋଧହେତୁପଟିପଦା ତତ୍ଥ ସାତିସୟସାମତ୍ଥିୟସମାୟୋଗତୋ ସାନୁଭାୱା ୱିଭତ୍ତା ହୋତି। ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଗହଣେନେତ୍ଥ ୱଟ୍ଟସ୍ସପି ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟମେୱ କଥିତ’’ନ୍ତି।

ପଟିପଦାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱିପସ୍ସୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪।ୱିପ୍ଫନ୍ଦନ୍ତୀତି ନିମିସନୱସେନ। ଅନିମିସେହୀତି ୱିଗତନିମିସେହି ଉମ୍ମୀଲନ୍ତେହେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ମହାପଦାନେ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ‘‘ୱିପସ୍ସୀ’’ତି ପଦେ, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ‘‘ଅନିମିସେହୀ’’ତିଆଦିକେ ଯଥାଗତେ ସୁତ୍ତେ।

ମହାପୁରିସସ୍ସ ଅନିମିସଲୋଚନତୋ ‘‘ୱିପସ୍ସୀ’’ତି ସମଞ୍ଞାପଟିଲାଭସ୍ସ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅକାରଣଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ମହାସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱେ ଅନିମିସଲୋଚନଭାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ତତୋ ପନ ଅଞ୍ଞମେୱ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଲାଠଅୟମାନସ୍ସାତି ତୋସେନ୍ତସ୍ସ। ଅନାଦରେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅଙ୍ଗସ୍ସାତି ଅତ୍ତସ୍ସ।

ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସୟସଙ୍ଖାତୋ ଭଗୋ ଅସ୍ସ ଅତିସୟେନ ଅତ୍ଥୀତି ଭଗୱାତି ‘‘ଭାଗ୍ୟସମ୍ପନ୍ନସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମାତି ସମ୍ମଦେୱ ଯାଥାୱତୋ, ଞାୟେନ କାରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନୟେନ ହେତୁନା’’ତି। ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ସାମ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସାମଂ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରେନା’’ତି, ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମା, ସାମଂ ବୁଜ୍ଝି ଏତେନାତି ସମ୍ବୋଧୋ ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ‘‘ବୁଜ୍ଝତି ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା ଇଧ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ। ବୋଧିମା ସତ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ, ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ ଯଥା ‘‘ସାକପତ୍ଥୱୋ’’ତି। ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ମହାବୋଧିୟାନପଟିପଦାୟ ବୁଜ୍ଝତୀତି ବୋଧି ଚ ସୋ ସତ୍ତୱିସେସଯୋଗତୋ ସତ୍ତୋ ଚାତି ବୋଧିସତ୍ତୋ। ପତ୍ଥୟମାନୋ ପୱତ୍ତତୀତି ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମ ମହନ୍ତଂ ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। କାମଂ ଚୁତୁପପାତାପି ମରଣଜାତିୟୋ, ‘‘ଜାୟତି ମୀୟତୀ’’ତି ପନ ୱତ୍ୱା ‘‘ଚୱତି ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱଚନଂ ନ ଏକଭୱପରିୟାପନ୍ନାନଂ ତେସଂ ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନାନାଭୱପରିୟାପନ୍ନାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଇଦଂ…ପେ… ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ତସ୍ସ ଜରାମରଣସ୍ସ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ମହାସତ୍ତୋ ଜିଣ୍ଣବ୍ୟାଧିମତେ ଦିସ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ତସ୍ମାସ୍ସ ଜରାମରଣମେୱ ଆଦିତୋ ଉପଟ୍ଠାସି।

ଉପାୟମନସିକାରେନାତି ଉପାୟେନ ୱିଧିନା ଞାୟେନ ମନସିକାରେନ ପଥେନ ମନସିକାରସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ। ସମାଯୋଗୋ ଅହୋସୀତି ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ସମାଗମୋ ଅହୋସି। ଯୋନିସୋ ମନସିକାରାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ତସ୍ସ ‘‘ଯୋନିସୋ ମନସିକାରେନା’’ତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନେନ ଆହ। ଜାତିୟା ଖୋ ସତି ଜରାମରଣନ୍ତି ‘‘କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, କିଂ ପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଜରାମରଣେ କାରଣଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସତି ଯଂ ହୋତି, ଅସତି ଚ ନ ହୋତି, ତଂ ତସ୍ସ କାରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରଜାତିକାରଣପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ‘‘ଜାତିୟା ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଯା ଜରାମରଣସ୍ସ କାରଣପରିଗ୍ଗାହିକା ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ତାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିୟା ଚସ୍ସ ଅଭିସମୟୋ ପଟିୱେଧୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଇଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଏୱମିଦ’’ନ୍ତି। ଇଧ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସମୁଦୟସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ‘‘ଏକାଦସସୁ ଠାନେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁଦୟଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱାତି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ସମୁଦୟଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା। ଅନେକୱାରଞ୍ହି ସମୁଦୟଦସ୍ସନୱସେନ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସମୁଦୟୋ ସମୁଦୟୋ’’ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ଏୱଂ ସମୁଦୟୋ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ନ କେୱଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଦସ୍ସନପରଂ, ଅଥ ଖୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଇଧ ସମୁଦୟସଦ୍ଦୋ ନିବ୍ବତ୍ତିମୁଖେନ ପଚ୍ଚୟତ୍ତଂ ୱଦତି। ୱିଞ୍ଞାଣାଦୟୋ ଚ ଯାୱନ୍ତୋ ଇଧ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ସାମଞ୍ଞରୂପେନ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ସମୁଦୟୋ ସମୁଦୟୋ’’ତି ଅୱୋଚ। ତେନାହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମୁଦୟୋ ହୋତୀ’’ତି। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୂତି ସମୁଦୟସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଭାୱୋ ଚକ୍ଖୁ। ଞାତଟ୍ଠେନାତି ଞାତଭାୱେନ। ପଜାନନଟ୍ଠେନାତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିତଂତଂପଚ୍ଚୟଧମ୍ମପୱତ୍ତିୟା ଏତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦୟୋ’’ତି ପକାରତୋ ୱା ଜାନନଟ୍ଠେନ। ପଟିୱେଧନଟ୍ଠେନାତି ‘‘ଅୟଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦି ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମୋ ଇମସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ସମୁଦୟୋ’’ତି ପଟିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ। ଓଭାସନଟ୍ଠେନାତି ସମୁଦୟଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ କିଲେସନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମନୱସେନ ଅୱଭାସନୱସେନ। ତଂ ପନେତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ନିରୋଧୱାରେତି ପଟିଲୋମୱାରେ। ସୋ ହି ‘‘କିସ୍ସ ନିରୋଧା ଜରାମରଣନିରୋଧୋ’’ତି ନିରୋଧକିତ୍ତନୱସେନ ଆଗତୋ।

ୱିପସ୍ସୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୧୦। ସିଖୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫-୧୦।ନଏୱଂ ଯୋଜେତ୍ୱାତି ‘‘ସିଖିସ୍ସପୀ’’ତିଆଦିନା ସମୁଚ୍ଚୟୱସେନ ଏୱଂ ନ ଯୋଜେତ୍ୱା। କସ୍ମାତିଆଦିନା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱଦତି। ଏକାସନେ

ଅଦେସିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ନାନାଠାନେସୁ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦିପି ତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତଭାୱେନ ଦେସିତାନି, ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନ ଏକସଦିସା ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା। ‘‘ବୁଦ୍ଧା ଜାତା’’ତି ନ ଅଞ୍ଞୋ ଆଚିକ୍ଖତୀତି ଯୋଜନା। ନ ହି ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଛିମଭୱେ ପରୋପଦେସେନ ପୟୋଜନଂ ଅତ୍ଥି। ଗତମଗ୍ଗେନେୱାତି ପଟିପତ୍ତିଗମନେନ ଗତମଗ୍ଗେନେୱ ପଚ୍ଛିମମହାବୋଧିସତ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅୟମେତ୍ଥ ଧମ୍ମତା। ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯାଥାୱତୋ ଭାୱେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ପନ ତେସଂ ପଠମୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଙ୍ଖବୋଧିସତ୍ତା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧଭାୱାୟ ୱିପସ୍ସନା, ବୁଦ୍ଧତ୍ଥାୟ ୱା ୱିପସ୍ସନା ବୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନା।

ସିଖୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବୁଦ୍ଧୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଆହାରୱଗ୍ଗୋ

୧। ଆହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧।ଆହରନ୍ତୀତି ଆନେନ୍ତି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବତ୍ତାତି ପସୁତା। ଭୂତା ନାମ ଯସ୍ମା ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଲୋକେ ଜାତୱୋହାରୋ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ତାୱ ସମ୍ଭୱେସିନୋ, ଏସ ତାୱ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକେସୁ ଭୂତସମ୍ଭୱେସିୱିଭାଗୋ, ଇତରେସୁ ପନ ପଠମଚିତ୍ତାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ଭୱ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାନଂ ୱସେନ ପସୂତିପରିୟାୟୋ, ଇତରେସଂ ୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିପରିୟାୟୋ। ପଠମଚିତ୍ତପଠମିରିୟାପଥକ୍ଖଣେସୁ ହି ତେ ସମ୍ଭୱଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଏସନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ନାମ, ନ ତାୱ ଭୂତା ଉପପତ୍ତିୟା ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା, ଭୂତା ଏୱ ସଙ୍ଖଂ ଭୱେସନାୟ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ନ ପୁନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଯୋ ଚ ‘‘କାଲଘସୋ ଭୂତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଭୂତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଖୀଣାସୱୱାଚିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ‘‘ଅଗ୍ଗିନା ୱା ଉଦକେନ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ।

ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପଠପନମେୱେତ୍ଥ ଆହାରେହି କାତବ୍ବଅନୁଗ୍ଗହୋ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ ‘‘ୱଚନଭେଦୋ...ପେ... ଏକୋ ଯେୱା’’ତି। ସତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନନ୍ତି ସତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ। ଯଥା ‘‘ୱସ୍ସସତଂ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଠିତିଯାତି ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ, ସା ପନ ଅୱିଚ୍ଛେଦୋତି ଆହ ‘‘ଅୱିଚ୍ଛେଦାୟା’’ତି। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧଧମ୍ମପ୍ପତ୍ତିୟା ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦାୟା’’ତି। ଏତାନୀତି ଠିତିଅନୁଗ୍ଗହପଦାନି। ଉଭୟତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି ନ ଯଥାସମ୍ଭବତୋ।

ୱତ୍ଥୁଗତା ଓଜା ୱତ୍ଥୁ ୱିୟ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବକୋ ଆହାରୋ’’ତି, ନିଦ୍ଧାରିତଓଜଂ ପନ ସନ୍ଧାୟ ‘‘କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାନି ଆହରତୀ’’ତି ୱକ୍ଖତି। ଓଳାରିକତା ଅପ୍ପୋଜତାୟ ନ ୱତ୍ଥୁନୋ ଥୂଲତାୟ କଥିନତାୟ ୱା, ତସ୍ମା ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପରିତ୍ତା ଓଜା ହୋତି, ତଂ ଓଳାରିକଂ। ସମ୍ପାଦୟୋ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦକତାୟ ଓଳାରିକା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିସାଣାଦୀନଂ ତିନ୍ତସ୍ସ ଛଡ୍ଡିତାନଂ ପୂତିଭୂତତ୍ତା ମୁଦୁକତାତି ୱଦନ୍ତି। ତରଚ୍ଛଖେଠଅଟେମିତତାୟ ପନ ତଥାଭୂତାନଂ ତେସଂ ମୁଦୁକତା। ଧମ୍ମସଭାୱୋ ହେସ। ସସାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ ତରୁଣତିଣସସ୍ସଖାଦନତୋ। ସକୁଣାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ ତିଣବୀଜାଦିଖାଦନତୋ। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ ମାସମୁଗ୍ଗକୁରାଦିଭୋଜନତ୍ତା। ତେସନ୍ତି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀନଂ। ସୁଖୁମୋତ୍ୱେୱାତି ନ କିଞ୍ଚି ଉପାଦାୟ, ଅଥ ଖୋ ସୁଖୁମୋଇଚ୍ଚେୱ ନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତୋ ତତୋ ପରମସୁଖୁମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଆହାରସ୍ସ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଚସ୍ସ ଅପ୍ପୋଜମହୋଜତାହି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ପରିସ୍ସୟନ୍ତି ଖୁଦାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିହିଂସଂ ସରୀରଦରଥଂ। ୱିନୋଦେତୀତି ୱତ୍ଥୁ ତସ୍ସ ୱିନୋଦନମତ୍ତଂ କରୋତି। ନ ପନ ସକ୍କୋତି ପାଲେତୁନ୍ତି ସରୀରଂ ଯାପେତୁଂ ନପ୍ପହୋତି ନିରୋଜତ୍ତା। ନ ସକ୍କୋତି ପରିସ୍ସୟଂ ୱିନୋଦେତୁଂ ଆମାସୟସ୍ସ ଅପୂରଣତୋ।

ଛବିଂ ଧୋପୀତି ଇମିନା କସ୍ସଚି ଫସ୍ସସ୍ସ ଅନୱସେସିତବ୍ବତମାହ। ଦେସନକ୍କମେନେୱେତ୍ଥ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଦୁତିୟାଦିତା, ନ ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନାତି ଆହ ‘‘ଦେସନାନୟୋ ଏୱ ଚେସା’’ତିଆଦି। ମନସୋ ସଞ୍ଚେତନା ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ମନୋଗହଣଂ ଯଥା ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତି, ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଚା’’ତି ଆହ ‘‘ମନୋସଞ୍ଚେତନାତି ଚେତନାୱା’’ତି। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତମେୱ। ଏକରାସିଂ କତ୍ୱାତି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା, ସାମଞ୍ଞେନ ଗହିତାତି

ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଂ ଉପାଦିଣ୍ଣକାଦିୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆହାରତ୍ଥଂ ନ ସାଧେନ୍ତୀତି ତାଦିସସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ଅନାହରଣତୋ। ତଦାପୀତି ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଗତକାଲେପି। ଉପାଦିଣ୍ଣକାହାରୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି କେଚି। ଇଦଂ ପନ ଆଚରିୟାନଂ ନ ରୁଚ୍ଚତି ତଦା ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନେୱ ସହଜାତାତି ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ, ସବ୍ବାୟପି କମ୍ମଜରୂପପରିୟାପନ୍ନାୟ ଓଜାୟ ଅତ୍ଥିଭାୱସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥୋ। ସତ୍ତମାତି ଉପ୍ପନ୍ନଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ସତ୍ତମଦିୱସାପି। ରୂପସନ୍ତତିଂ ପାଲେତି ପୱେଣିଘଟନୱସେନ। ଅୟମେୱାତି କମ୍ମଜଓଜା। କମ୍ମଜଓଜଂ ପନ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଓଜା ଅକମ୍ମଜତ୍ତା ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଆହାରୋତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକା ଫସ୍ସାଦୟୋ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲୋକୁତ୍ତରା ଫସ୍ସାଦୟୋ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ କଥିତା’’ତି। ୟସ୍ମା ତେସଂ କୁସଲାନଂ ଉପେତପରିୟାୟୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱିପାକାନଂ ଉପାଦିଣ୍ଣପରିୟାୟୋ ନତ୍ଥେୱାତି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣପରିୟାୟୋପି ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁବ୍ବେ ‘‘ଆହାରାତି ପଚ୍ଚୟା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୟଦି ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠୋ ଆହାରଟ୍ଠୋତିଆଦିନା ଚୋଦେତି, ଅଥ କସ୍ମା ଇମେ ଏୱ ଚତ୍ତାରୋ ୱୁତ୍ତାତି ଅଥ କସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତା। ଇମେ ଏୱ ଚ ୱୁତ୍ତାତି ୟୋଜନା। ୱିସେସପ୍ପଚ୍ଚୟତ୍ତାତି ଏତେନ ୟଥା ଅଞ୍ଞେ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାୱ ହୋନ୍ତି, ଇମେ ପନ ତଥା ଚ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥା ଚାତି ସମାନେପି ପଚ୍ଚୟତ୍ତେ ଅତିରେକପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତା’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତଂ ଅତିରେକପଚ୍ଚୟତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସପ୍ପଚ୍ଚୟୋ ରୂପକାୟସ୍ସ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱତୋ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନ ଉପକାରକା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨। ୬୦୮; ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ପଚ୍ଚୟୁଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା)। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଞ୍ହି ସତୀପି ଜନକତ୍ତେ ଅରୂପୀନଂ ଆହାରାନଂ ଆହାରଜରୂପସମୁଟ୍ଠାନକରୂପାହାରସ୍ସ ଚ ହୋତି, ଅସତି ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେ ଆହାରାନଂ ଜନକତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଂ ପଧାନଂ। ଜନୟମାନୋପି ହି ଆହାରୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୟମାନୋ ଏୱ ଜନେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱୋ ଏୱ ଆହାରଭାୱୋ। ୱେଦନାୟ ଫସ୍ସୋ ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ। ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ୱେଦନା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମନୋସଞ୍ଚେତନା। ‘‘ଚେତନା ତିୱିଧଂ ଭୱଂ ଜନେତୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ପନ ୱଚନତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ। ନ ହି ଓକ୍କନ୍ତୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱେ ନାମରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥି ସମ୍ଭୱୋ। ୟଥାହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ହି, ଆନନ୍ଦ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ନ ଓକ୍କମିସ୍ସଥ, ଅପି ନୁ ଖୋ ନାମରୂପଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସମୁଚ୍ଚିସ୍ସଥା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୧୫)। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ୟଦିପି ପଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ଆହାରତ୍ଥୋ, ୱିସେସପଚ୍ଚୟତ୍ତା ପନ ଇମେୱ ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତାତି ତଂ ନେସଂ ୱିସେସପଚ୍ଚୟତଂ ଅୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋ ପନେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ମୁଖେ ଠପିତମତ୍ତୋ ଏୱ ଅସଙ୍ଖାଦିତୋ, ତତ୍ତକେନାପି ଅବ୍ଭନ୍ତରସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି। ସୁଖୱେଦନାୟ ହିତୋ ସୁଖୱେଦନୀୟୋ। ସବ୍ବଥାପୀତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିୱସେନ। ୟତ୍ତକା ଫସ୍ସସ୍ସ ପକାରଭେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରୋପି ଫସ୍ସାହାରୋ ୟଥାରହଂ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ଆହରତି, ଅନାହାରକୋ ନତ୍ଥି।

ସବ୍ବଥାପୀତି ଇଧାପି ଫସ୍ସାହାରେ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତିସନ୍ତତିୱସେନାତି କାୟଦସକଂ ଭାୱଦସକଂ ୱତ୍ଥୁଦସକନ୍ତି ତିୱିଧସନ୍ତତିୱସେନ। ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟନୟେନାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟୱିଧିନା। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ଅତ୍ତନା ସହଜାତନାମସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପାକିନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋନ୍ତୋୟେୱ ଆହାରପଚ୍ଚୟତାୟ ତଂ ଆହାରେତି ୱୁତ୍ତଂ, ସହଜାତରୂପେସୁ ପନ ୱତ୍ଥୁନୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟଂ ଠପେତ୍ୱା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ, ସେସରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଇତରେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱସେନ ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ତାନୀତି ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଅନପୁଂସକାନମ୍ପି ନପୁଂସକେହି ସହ ୱଚନତୋ। ସାସୱକୁସଲାକୁସଲଚେତନାୱ ୱୁତ୍ତା ୱିସେସପଚ୍ଚୟଭାୱଦସ୍ସନଂ ହେତନ୍ତି, ତେନାହ ‘‘ଅୱିସେସେନ ପନା’’ତିଆଦି। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୟଥା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚୟତାୟ ଏତେସଂ ଆହାରତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ଅୱିସେସତୋପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱିସେସେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତତଂସମୁଟ୍ଠାନଧମ୍ମାନନ୍ତି ତେହି ଫସ୍ସାଦୀହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ୟଥାରହତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସମୁଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଅୱିସେସତୋ।

ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋ ଆହାରକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋ ଏୱ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଓଜଟ୍ଠମକସମୁଟ୍ଠାପନେନେୱ ପନସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି। ଫୁସନ୍ତୋୟେୱାତି ଫୁସନକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋ ଏୱ। ଆୟୂହମାନାୱାତି ଚେତୟମାନା ଏୱ ଅଭିସନ୍ଦହନ୍ତୀ ଏୱ। ୱିଜାନନ୍ତମେୱାତି ଉପପତ୍ତିପରିକପ୍ପନୱସେନ ୱିଜାନନ୍ତମେୱ ଆହାରକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ୟୋଜନା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଆହାରକିଚ୍ଚସାଧନଞ୍ଚ ତେସଂ ୱେଦନାଦିଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାୟ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପୱତ୍ତନମେୱ। କାୟଟ୍ଠପନେନାତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ କମ୍ମଜାଦିରୂପଂ କମ୍ମାଦିନାୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘କମ୍ମଜନିତୋପୀ’’ତିଆଦି।

ଉପାଦିଣ୍ଣରୂପସନ୍ତତିଯା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନେନେୱ ଉତୁଚିତ୍ତଜରୂପସନ୍ତତୀନମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରୂପସନ୍ତତୀନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନମେୱ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଅନୁପାଲକୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପକାଯସ୍ସ ଠିତିହେତୁତା ହି ଯାପନା ଅନୁପାଲନା। ସୁଖାଦିୱତ୍ଥୁଭୂତନ୍ତି ସୁଖାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ହି ୱସତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମାତି ୱତ୍ଥୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁସନ୍ତୋଯେୱାତି ଇଦଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନସଭାୱତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱେନ ୱିନା ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ୱେଦନାପୱତ୍ତିଯା ୱିନା ସତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୱନତା ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସୁଖାଦି…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ନ ଚେତ୍ଥ ସଞ୍ଞୀଭୱକଥାଯଂ ଅସଞ୍ଞୀଭୱୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ, ତସ୍ସାପି ୱା କାରଣଭୂତୱେଦନାପୱତ୍ତିୱସେନେୱ ଠିତିଯା ହେତୁନୋ ଅତ୍ଥାପିତତ୍ତା, ତଥା ହି ‘‘ମନୋସଞ୍ଚେତନା…ପେ… ଭୱମୂଲନିପ୍ଫାଦନତୋ ସତ୍ତାନଂ ଠିତିଯା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନ୍ତମେୱାତି ଉପପତ୍ତିପରିକପ୍ପନୱସେନ ୱିଜାନନ୍ତମେୱାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

ଚତ୍ତାରି ଭଯାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି ଆଦୀନୱୱିଭାୱନତୋ। ନିକନ୍ତୀତି ନିକାମନା, ରସତଣ୍ହଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସା ହି କବଳୀକାରେ ଆହାରେ ବଲୱତୀ, ତେନେୱେତ୍ଥ ଅୱଧାରଣଂ କତଂ। ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ନିକନ୍ତିଯେୱଭଯଂ ମହାନତ୍ଥହେତୁତୋ। ଉପଗମନଂ ୱିସଯିନ୍ଦ୍ରିଯୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ୱିସଯୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଚ ସଙ୍ଗତିୱସେନ ପୱତ୍ତି, ତଂ ୱେଦନାଦିଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାଯ ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱଧାରଣେ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆଯୂହନଂ ଅଭିସନ୍ଦହନଂ, ସଂୱିଧାନନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ଭୱୂପପତ୍ତିହେତୁତାଯ ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନିପାତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଭୱୂପପତ୍ତିହେତୁକାନଂ ସବ୍ବେସଂ ଅନତ୍ଥାନଂ ମୂଲକାରଣତାଯ ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ନିକନ୍ତିଆଦୀନଂ ସପ୍ପଟିଭଯତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଂ କାରଣା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଂ କତ୍ୱାତି ଆଲଯଂ ଜନେତ୍ୱା, ତଣ୍ହଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀତାଦୀନଂ ପୁରକ୍ଖତାତି ସୀତାଦୀନଂ ପୁରତୋ ଠିତା, ସୀତାଦୀହି ବାଧିଯମାନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଫସ୍ସଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତାତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଭେଦଂ ଫସ୍ସଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତା। ଫସ୍ସସ୍ସାଦିନୋତି କାଯସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନସୀଲା। କାଯସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ହି ସତ୍ତାନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବତଣ୍ହା ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଫସ୍ସାହାରାଦୀନୱଦସ୍ସନେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଉଦ୍ଧଟଂ ‘‘ପରେସଂ ରକ୍ଖିତଗୋପିତେସୂ’’ତିଆଦିନା। ଫସ୍ସସ୍ସାଦିନୋତି ୱା ଫସ୍ସାହାରସ୍ସାଦିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସତି ହି ଫସ୍ସାହାରେ ସତ୍ତାନଂ ଫସ୍ସାରମ୍ମଣେ ଅସ୍ସାଦୋ, ନାସତି, ତେନାହ ‘‘ଫସ୍ସସ୍ସାଦମୂଲକ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଜାତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ଭଯସ୍ସ ଅଭିନିପାତସଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ତମ୍ମୂଲକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମାଯୂହନନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଯଂ ସବ୍ବନ୍ତି ପଞ୍ଚୱୀସତି, ତିୱିଧମହାଭଯଂ, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ସବ୍ବଭଯଂ ଆଗତମେୱ ହୋତି ଭଯାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତୋ।

ଅଭିନିପତତୀତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତତି। ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହି ସତ୍ତାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗାରକାସୁସଦିସେ ଭୱେ ଅଭିନିପାତସଦିସୀ। ତମ୍ମୂଲକତ୍ତାତି ନାମରୂପନିବ୍ବତ୍ତିମୂଲକତ୍ତା। ସବ୍ବଭଯାନଂ ଅଭିନିପାତୋଯେୱ ଭଯଂ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି କତ୍ୱା।

ଅପ୍ପେତି ୱିଯାତି ଫଲସ୍ସ ଅତ୍ତଲାଭହେତୁଭାୱତୋ କାରଣଂ, ତଂ ନିପ୍ପାଦେତି ୱିଯ। ତନ୍ତି ଫଲଂ। ତତୋତି କାରଣତୋ। ଏତେସନ୍ତି ଆହାରାନଂ । ଯଥାୱୁତ୍ତେନାତି ‘‘ଫଲଂ ନିଦେତୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅତ୍ଥେନ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ‘‘ୱେଦନାନିରୋଧେନା’’ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବେସୁ ପଦେସୁ।

ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱାତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା। ଉପାଦିଣ୍ଣକଆହାରେ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତାନଂ ଆହାରାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ତଣ୍ହାନିଦାନା। ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସତ୍ତସନ୍ତତିୱସେନାତି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ସଭାୱକାନଂ ଚକ୍ଖୁ ସୋତଂ ଘାନଂ ଜିୱ୍ହା କାଯୋ ଭାୱୋ ୱତ୍ଥୂତି ଇମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ସନ୍ତତୀନଂ ୱସେନ। ସେସାନଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ଅନ୍ଧବଧିରଅଭାୱକାନଂ। ଊନଊନସନ୍ତତିୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁନା, ସୋତେନ, ତଦୁଭଯେନ, ଭାୱେନ ଚ ଊନଊନସନ୍ତତିୱସେନ। ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଜାତା ପଟିସନ୍ଧିକା। ପଠମଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତଣ୍ହାଯପି ନିଦାନଂ ଜାନାତୀତି ଯୋଜନା। ତଣ୍ହାନିଦାନନ୍ତିପି ପାଠୋ। ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସରୂପତୋ ନଯତୋ ଚ ସକଲମେୱ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ପନ ଠାନେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅତୀତାଭିମୁଖଂ ଦେସନଂ କତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅତୀତଧମ୍ମାଭିମୁଖଂ ତବ୍ବିସଯଂ ଦେସନଂ କତ୍ୱା ତଥାକାରଣେନ। ଅତୀତେନ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଅତୀତଭୱେନ କମ୍ମକିଲେସୱିପାକୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତଭାୱୋତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ଅତୀତେନ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ‘‘ଅତୀତେନେୱା’’ତି ଅନୱଧାରଣତୋ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅତୀତାଭିମୁଖଗ୍ଗହଣଂ ଜନକକମ୍ମଂ ଗହିତଂ, ତଣ୍ହାସୀସେନ ନାନନ୍ତରିଯଭାୱତୋ। ନ ହି କମ୍ମୁନା ୱିନା ତଣ୍ହା ଭୱନେତ୍ତି

ଯୁଜ୍ଜତି।

ତଂ କମ୍ମନ୍ତି ତଣ୍ହାସୀସେନ ଵୁତ୍ତକମ୍ମଂ। ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ତଂ ଅତୀତଂ ଅତ୍ତଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ। ତସ୍ସତ୍ତଭାଵସ୍ସ ଜନକଂ କମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସ ଯଥାଵୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାଵସ୍ସ ଜନକଂ। ତତୋ ପରମ୍ପି ଅତ୍ତଭାଵଂ ଆଯୂହିତଂ କମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵିଜ୍ଜା ଚ ନାମ ତଣ୍ହା ଵିଯ କମ୍ମଭାତି କମ୍ମସ୍ସେଵ ଗହଣଂ। ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୂତି ଆହାରଗ୍ଗହଣେନ ଵେଦନାଦିଗ୍ଗହଣେନାତି ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୁ। ଅତ୍ତଭାଵୋତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲିକୋ ଅତୀତକାଲିକୋ ଚ ଅତ୍ତଭାଵୋ। ପୁନ ଦ୍ଵୀସୂତି ତଣ୍ହାଗ୍ଗହଣେ ଅଵିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେତି ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୁ। ତସ୍ସ ଜନକନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚେଵ ଅତୀତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତଭାଵସ୍ସ ଜନକଂ କମ୍ମଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା । କମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ତଂ କମ୍ମଂ ଆଯୂହିତଂ, ସା ଅତୀତା ଜାତି ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ତେନ ସଂସାରଵଟ୍ଟସ୍ସ ଅନମତଗ୍ଗତଂ ଦୀପେତି। ସଙ୍ଖେପେନାତି ସଙ୍ଖେପେନ ହେତୁପଞ୍ଚକଫଲପଞ୍ଚକଗ୍ଗହଣମ୍ପି ହି ସଙ୍ଖେପୋ ଏଵ ହେତୁଫଲଭାଵେନ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅନେକଵିଧତ୍ତା।

ଯଦି ଅତୀତେନ ଵଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏଵଂ ସତି ସପ୍ପଦେସା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଧମ୍ମଦେସନା ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ରାଯ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନ ହି ଯଦିପି ସରୂପତୋ ଅନାଗତେନ ଵଟ୍ଟଂ ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତଂ, ନଯତୋ ପନ ତସ୍ସପି ଦସ୍ସିତତ୍ତା ନିପ୍ପଦେସା ଏଵ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ଵିଭାଵେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଉଦକପିଟ୍ଠେ ନିପନ୍ନନ୍ତି ଉଦକଂ ପରିପ୍ଲଵଵସେନ ନିପନ୍ନଂ। ପରଭାଗନ୍ତି ପରୌତ୍ତମଙ୍ଗଭାଗଂ। ଓରତୋତି ତତୋ ଅପରଭାଗତୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ। ଅପରିପୁଣ୍ଣୋତି ଵିକଲାଵଯଵୋ। ଏଵଂସମ୍ପଦନ୍ତିଆଦି ଉପମାଯ ସଂସନ୍ଦନଂ।

ଯଥା ହି ଗୀଵା ସରୀରସନ୍ଧାରକକଣ୍ଡରାନଂ ମୂଲଟ୍ଠାନଭୂତା, ଏଵଂ ଅତ୍ତଭାଵସନ୍ଧାରକାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ମୂଲଭୂତା ତଣ୍ହାତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଗୀଵାଯ ଦିଟ୍ଠକାଲୋ''ତି। ଯଥା ଵେଦନାଦିଅନେକାଵଯଵସମୁଦାଯଭୂତୋ ଅତ୍ତଭାଵୋ, ଏଵଂ ଫାସୁକପିଟ୍ଠିକଣ୍ଡକାଦିଅନେକାଵଯଵସମୁଦାଯଭୂତା ପିଟ୍ଠୀତି ''ପିଟ୍ଠିଯା…ପେ… ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠକାଲୋ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ କଥିତଂ। ଇଧ ଦେସନାଯ ପଚ୍ଚଯା ଅଵିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା ଵେଦିତବ୍ବାତି ''ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠମୂଲସ୍ସ ଦିଟ୍ଠକାଲୋ ଵିଯା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ପରିଯୋସାନେ ''ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠମୂଲଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯା''ତି ଉପମାଦସ୍ସନଂ କତଂ। ନଯତୋ ପରିପୁଣ୍ଣଭାଵଗ୍ଗହଣଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯଵଟ୍ଟସ୍ସ ହେତୁଵସେନ ଫଲଵସେନ ଵା ପରିପୁଣ୍ଣଭାଵସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନୀଯତ୍ତା ଆଦିତୋ ଫଲହେତୁସନ୍ଧି, ମଜ୍ଝେ ହେତୁଫଲସନ୍ଧି, ଅନ୍ତେପି ଫଲହେତୁସନ୍ଧୀତି ଏଵଂ ତିସନ୍ଧିକତ୍ତା ଚତୁସଙ୍ଖେପମେଵ ଵଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି।

ଆହାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ମୋଳିଯଫଗ୍ଗୁନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୨।ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଠାନେତି ''ଚତ୍ତାରୋମେ ଭିକ୍ଖୁ…ପେ… ଆହାରା''ତି ଏଵଂ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ''ଇମେ ଖୋ ଭିକ୍ଖଵେ… ପେ… ଅନୁଗ୍ଗହାଯା''ତି ନିଗମନଵସେନ ଦସ୍ସିତେ ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଠାନେ। ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି ଚତୁଆହାରଵିଭାଗଦୀପକଂ ଦେସନଂ ଉଦ୍ଦେସଵସେନେଵ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଉପରି ଆଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦି। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋତି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଵସେନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ। ଵରଗନ୍ଧଵାସିତନ୍ତି ସଭାଵସିଦ୍ଧେନ ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧେନ ଚେଵ ତଦଞ୍ଞନାନାଗନ୍ଧେନ ଚ ପରିଭାଵିତତ୍ତା ଵରଗନ୍ଧଵାସିତଂ । ରତନଚଙ୍କୋଟଵରେନାତି ରତନମଯେନ ଉତ୍ତମଚଙ୍କୋଟକେନ। ଦେସନାନୁସନ୍ଧିଂ ଘଟେନ୍ତୋତି ଯଥାଦେସିତାଯ ଦେସନାଯ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଘଟେନ୍ତୋ, ଯଥା ଉପରିଦେସନା ଵଡ୍ଢେଯ୍ଯ, ଏଵଂ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତୋ। ଵିଞ୍ଞାଣାହାରଂ ଆହାରେତୀତି ତସ୍ସ ଆହାରଣକିରିଯାଯ ଵୁତ୍ତପୁଚ୍ଛାଯ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଉପ୍ପାଟେନ୍ତୋ ''ଯୋ ଏତଂ…ପେ… ଭୁଞ୍ଜତି ଵା''ତି ଆହ।

ଵିଞ୍ଞାଣାହାରେ ନାମ ଇଚ୍ଛିତେ ତସ୍ସ ଉପଭୁଞ୍ଜକେନପି ଭଵିତବ୍ବଂ, ସୋ ''କୋ ନୁ ଖୋ''ତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉତୁସମଯେତି ଗବ୍ଭୁଟ୍ଠାନସମଯେ। ସୋ ହି ଉତୁସମଯସ୍ସ ମତ୍ତକସମଯତ୍ତା ତଥା ଵୁତ୍ତୋ। ''ଉଦକେନ ଅଣ୍ଡାନି ମା ନସ୍ସନ୍ତୂ''ତି ମହାସମୁଦ୍ଦତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା। ଗିଜ୍ଝପୋତକା ଵିଯ ଆହାରସଞ୍ଚେତନାଯ ତାନି କଚ୍ଛପଣ୍ଡାନି ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରେନ ଯାପେନ୍ତୀତି ଅଯଂ ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ଲଦ୍ଧୀତି ଫସ୍ସମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଥେରସ୍ସ ଯୁତ୍ତା ଅଯୁତ୍ତା ଵା ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି। ଇମଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ''କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଵିଞ୍ଞାଣାହାରଂ ଆହାରେତୀ''ତି ଇମଂ ପଞ୍ହଂ ଏତାଯ ଯଥାଵୁତ୍ତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ନ ପନ ପୁଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ସତ୍ତୁପଲଦ୍ଧିଯା ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ। ନ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ଉମ୍ମତ୍ତକସଦିସତ୍ତା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନିତ୍ଵା ପୁଚ୍ଛାଯ କତତ୍ତା। ତେନାହ ''ଆହାରେତୀତି ନାହଂ ଵଦାମୀ''ତିଆଦି।

ତସ୍ମିଂ ମଯା ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେତି ତସ୍ମିଂ ଵଚନେ ମଯା ''ଆହାରେତୀ''ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ସତି। ଅଯଂ ପଞ୍ହୋତି ''କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଵିଞ୍ଞାଣାହାରଂ ଆହାରେତୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ଯୁତ୍ତୋ ଭଵେଯ୍ଯ। ଏଵଂ ପୁଚ୍ଛିତେ ପଞ୍ହେତି ସତ୍ତୁପଲଦ୍ଧିଂ ଅନାଦାଯ ''କତମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏଵଂ ଧମ୍ମପଵତ୍ତିଵସେନେଵ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ। ତେନେଵ ଵିଞ୍ଞାଣେନାତି ତେନେଵ ପଟିସନ୍ଧିଵିଞ୍ଞାଣେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଅତୀତଭଵେ

ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ୱସେନ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ନାମରୂପେ ଜାତେ ସତୀତି ନାମରୂପେ ନିବ୍ବତ୍ତେ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଳାଯତନଂ ହୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ପଚ୍ଚଯୱିଭାଗୋ – ନାମନ୍ତି ୱେଦନାଦିଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ରୂପଂ ପନ ସତ୍ତସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଂ, ନିଯମତୋ ଚତ୍ତାରି ଭୂତାନି ଛ ୱତ୍ଥୂନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଆହାରୋ ଚ। ତତ୍ଥ ୱିପାକନାମଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଉଙ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତରେସଂ ପନ ପଞ୍ଚାଯତନାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ସହଜାତନିସ୍ସଯୱିପାକୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସଂ। ପୱତ୍ତେ ୱିପାକନାମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅୱିପାକଂ ପନ ଅୱିପାକସ୍ସ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ତତୋ ୱିପାକପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ପନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକମ୍ପି ଇତରମ୍ପି ୱିପାକନାମଂ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ଅୱିପାକମ୍ପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପତୋ ପନ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଛଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚତ୍ତାରି ପନ ଭୂତାନି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପଜୀୱିତଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ତିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୯୪) ଗହେତବ୍ବୋ।

ପଞ୍ହସ୍ସ ଓକାସଂ ଦେନ୍ତୋତି ''କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଫୁସତୀ''ତି ଇମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକପଞ୍ହସ୍ସ ଓକାସଂ ଦେନ୍ତୋ। ତତୋ ୱିୱେଚେତୁକାମୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେନ ଭଗୱତା ଚ ୱୁତ୍ତପଦେସୁ। ସତ୍ତୋତି ଅତ୍ତା। ସୋ ପନ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋପି ଯାୱ ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତାୱ ଅତ୍ଥେୱାତି ଲଦ୍ଧି, ପଗେୱ ସସ୍ସତୱାଦିନୋ। ଭୂତୋତି ୱିଜ୍ଜମାନୋ। ନିପ୍ଫନ୍ନୋତି ନିପ୍ଫନ୍ନୋ। ନ ତସ୍ସ ଦାନି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଇଦନ୍ତି ଇମସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣାହାରପଚ୍ଚଯା ଇଦଂ ନାମରୂପଂ। ପୁନ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଇଦନ୍ତି ଇମସ୍ମା ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ଇଦଂ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏୱଂ ବହୂସୁ ଠାନେସୁ ଭଗୱତା କଥିତତ୍ତା ଯଥା ପଚ୍ଚଯତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରମତ୍ତମିଦନ୍ତି ସଞ୍ଜାନିଂ ଉପଗତୋ। ତେନାପୀତି ସଞ୍ଞତ୍ତୁପଗତେନାପି। ଏକାବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାତି ଯଥା ପୁଚ୍ଛାଯ ଅୱସରୋ ନ ହୋତି, ତଥା ଏକାବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ଦେସନାରୁଳ୍ହନ୍ତି ଯତୋ ସଳାଯତନପଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ''ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ''ତିଆଦିନା ଦେସନା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱୀଥିଂ ଆରୁଳ୍ହମେୱ। ତମେୱାତି ସଳାଯତନପଦମେୱ ଗହେତ୍ୱା। ୱିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋତି ୱିୱଟ୍ଟେନ୍ତୋ। ଏୱମାହାତି ''ଛନ୍ନଂତ୍ୱେୱା''ତିଆଦିଆକାରେନ ଏୱଂ ଦେସିତେ, ''ୱିନେଯ୍ୟଜନୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି ଏୱମାହ। ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯାତି ଏୱଂ ପୁରିମଭୱତୋ ଆଯତିଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ମୂଲକାରଣୱସେନ ଚ ଦେସିତତ୍ତା ''ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପାନଂ ଅନ୍ତରେ ଏକୋ ସନ୍ଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦମିନା ୱିଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମୋଳିଯଫଗ୍ଗୁନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ଯେ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ତେନତ୍ତଭାୱେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥା, ତେ ବାହିରକଲିଙ୍ଗେ ଠିତାପି ତେନେୱ ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ ଭାୱିନଂ ସମିତବାହିତପାପତଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସମଣସମ୍ମତାଯେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସମ୍ମତାଯେୱାତି ତେ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ''ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସମତ୍ଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନାତି ଦୁକ୍ଖଅରିଯସଚ୍ଚୱସେନ। ଅଞ୍ଞଥା କଥଂ ବାହିରକାପି ଜରାମରଣଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ନ ଜାନନ୍ତି। ସଚ୍ଚଦେସନାଭାୱତୋ ''ସହ ତଣ୍ହାଯା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି କେଚି। ତଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ। ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ଇଧ ଜାତୀତି ଅଧିପ୍ପେତା, ସା ଚ ତଣ୍ହା ଏୱ ସନ୍ତାନେନ, ତଣ୍ହେୱ ସା ଜାତି। ଜରାମରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଖଣିକଂ, ତସ୍ମା ସତଣ୍ହା ଏୱ ଜାତିଜରାମରଣସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ଭୂତକଥନମେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମୁଦଯସଚ୍ଚୱସେନ ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ସବ୍ବପଦେସୂତି ଯତ୍ଥ ତଣ୍ହା ୱିସେସନଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ତେସୁ ସବ୍ବପଦେସୁ। ଯେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରମତ୍ଥତୋ ସମଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ସାମଞ୍ଞଂ ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଞ୍ଚାତି ଆହ ''ଅରିଯ…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଞ୍ଚା''ତି। ଯେନ ହି ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ସମଣ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ସକେ ଅତ୍ଥେ ନିରୁଳ୍ହୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ଅଭିନ୍ନୋପି ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯତୋ ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଭଯତ୍ଥାପୀ''ତି। ଏକାଦସସୁ ଠାନେସୁ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି କଥେସି ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା।

ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪।ଇମେଧମ୍ମେ କତମେ ଧମ୍ମେତି ଚ ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ କତମେସଂ ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଇମେସଂ ପଦାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଏତାନି ହି ପଦାନି ଜରାମରଣାଦୀନଂ ସାଧାରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ପପଞ୍ଚଭୂତାନୀତି ଆହ ''ଏତ୍ତକଂ ପପଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା କଥିତଂ, ଦେସନଂ…ପେ… ଅଜ୍ଝାସଯେନା''ତି। ଇମିନା ତାନେୱ ଜରାମରଣାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଆଦିତୋ ''ଇମେ ଧମ୍ମେ''ତିଆଦିନା ସବ୍ବପଦସାଧାରଣତୋ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା। ଯଥାନୁଲୋମସାସନଞ୍ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା, ନ ଯଥାଧମ୍ମସାସନନ୍ତି।

ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। କଚ୍ଚାନଗୋତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫। ଯସ୍ମା ଇଧ ଜାନନ୍ତାପି ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ୱଦନ୍ତି ଅଜାନନ୍ତାପି ବାହିରକାପି ସାସନିକାପି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନପି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖେନପି, ତସ୍ମା ତଂ ବହୂନଂ ୱଚନଂ ଉପାଦାଯ ଆମେଡିତୱସେନ ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି, ଭନ୍ତେ, ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଆହ। ତଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ହିସ୍ସ ଅଯଂ ଆମେଡିତପଯୋଗୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ''ଅପରେହିପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ପନାଯଂ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ହୋତୀ''ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ୱଚନେ ଯସ୍ମା ୱିଞ୍ଞୂ ଏୱ ପମାଣଂ, ନ ଅୱିଞ୍ଞୂ, ତସ୍ମା ''ଯଂ ପଣ୍ଡିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେ ଅୱଯୱା ଅସ୍ସାତି ଦ୍ୱଯଂ, ଦୁୱିଧଂ ଦିଟ୍ଠିଗାହୱତ୍ଥୁ, ଦ୍ୱଯଂ ଦିଟ୍ଠିଗାହୱସେନ ନିସ୍ସିତୋ ଅପସ୍ସିତୋତି ଦ୍ୱଯନିସ୍ସିତୋ। ତେନାହ ''ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ନିସ୍ସିତୋ''ତି। ଯାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ''ସବ୍ବୋଯଂ ଲୋକୋ ଅତ୍ଥି ୱିଜ୍ଜତି ସବ୍ବକାଲଂ ଉପଲବ୍ଭତୀ''ତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଗଣ୍ହାତି, ସା ଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ଥିତା, ସା ଏୱ ସଦା ସବ୍ବକାଲଂ ଲୋକୋ ଅତ୍ଥୀତି ପୱତ୍ତଗାହତାଯ ସସ୍ସତୋ, ତଂ ସସ୍ସତଂ। ଯାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ''ସବ୍ବୋଯଂ ଲୋକୋ ନତ୍ଥି ନ ହୋତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ''ତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଗଣ୍ହାତି, ସା ଦିଟ୍ଠି ନତ୍ଥିତା, ସା ଏୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନଗାହତାଯ ଉଚ୍ଛେଦୋ, ତଂ ଉଚ୍ଛେଦଂ। ଲୋକୋ ନାମ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ତମ୍ହି ଗହେତବ୍ବତୋ। ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯାତି ଅୱିପରୀତପଞ୍ଞାଯ ଯଥାଭୂତପଞ୍ଞାଯ। ତେନାହ ''ସୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା''ତି। ନିବ୍ବତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଯଥା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ। ପଞ୍ଞାଯନ୍ତେ ସ୍ୱେୱାତି ସନ୍ତାନନିବନ୍ଧନୱସେନ ପଞ୍ଞାଯମାନେସୁ ଏୱ। ଯା ନତ୍ଥୀତି ଯା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ସତ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ ୱିନସ୍ସନତୋ କୋଚି ଠିତୋ ନାମ ସତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ''ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା''ତି ପୱତ୍ତମାନାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତଥାପୱତ୍ତସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାୱ। ସା ନ ହୋତୀତି କମ୍ମାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିଭେଦଂ ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ସମୁଦଯନିବ୍ବତ୍ତିଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ, ସା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି, ନ ହୋତି, ନପ୍ପୱତ୍ତତି ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ। ଲୋକନିରୋଧନ୍ତି ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ଖଣିକନିରୋଧଂ। ତେନାହ ''ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଙ୍ଗ''ନ୍ତି। ଯା ଅତ୍ଥୀତି ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ଯା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ସବ୍ବକାଲଂ ଲୋକୋ ଅତ୍ଥୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ସା ନ ହୋତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ନୱନୱାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ, ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ନ ହୋତି।

ଲୋକୋ ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ଲୋକସମୁଦଯୋତି ଆହ ''ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାର''ନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରୋ। ପଟିଲୋମଂ ପଚ୍ଚଯାକାରନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂତଂହେତୁନିରୋଧତୋ ତଂତଂଫଲନିରୋଧୋ ହି ପଟିଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରୋ। ଯୋ ହି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଆଦିପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ସୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଲୋକସମୁଦଯୋ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାଦିକସ୍ସ। ଅନୁଚ୍ଛେଦଂ ପସ୍ସତୋତି ଅନୁଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନସ୍ସ ହେତୁ। ଅଯମ୍ପୀତି ନ କେୱଲଂ ଖଣତୋ ଉଦଯୱଯନୀହରଣନଯୋ, ଅଥ ଖୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯୱଯନୀହରଣନଯୋପି।

ଉପଗମନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ଉପଯୋ। ତଥା ଦିଟ୍ଠୁପଯୋ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ଉପଯେହି ଉପାଦାନାଦୀନଂ ଅନତ୍ଥନ୍ତରତଂ ଅତିଦିସତି। ତଥା ଚ ପନ ତେସୁ ଦୁୱିଧତା ଉପାଦୀଯତି। ନନୁ ଚ ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାନୀତି? ସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଚ ଖୋ ଅତ୍ଥତୋ ଦ୍ୱେ ଏୱାତି ଇଧ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି ଅଯଥାନୁକ୍କମେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥାନୁକ୍କମଂଯେୱ ପନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପରୋପରସ୍ସ ସୁଭଂ ଅସୁଭନ୍ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେ ଧମ୍ମେତି ତେଭୂମକଧମ୍ମେ। ୱିନିୱିସନ୍ତୀତି ୱିରୂପଂ ନିୱିସନ୍ତି, ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାହୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି। ୱିନିବଦ୍ଧୋତି ୱିରୂପଂ ୱିମୁଚ୍ଚିତୁଂ ୱା ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ନିଯମେତ୍ୱା ବଦ୍ଧୋ।

''ଅଭିନିୱେସୋ''ତି ଉପଯୁପାଦାନାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ତଞ୍ଚାଯନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଉପଯୁପାଦାନ''ନ୍ତି। ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ।

ପତିଟ୍ଠାନଭୂତନ୍ତି ଆଧାରଭୂତଂ। ଦୋସମୋହଓସେନପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୂପନିସ୍ସୟା ଏୱାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୟୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମିନ୍ତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେ। ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଅଭିନିୱେସନଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତି। ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଥାମଗତା ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପହାନଭାୱେନ ଅନୁସେନ୍ତି। ତଦୁଭୟନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଦ୍ୱୟଂ। ନ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ''ଏତଂ ମମା''ତିଆଦିନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗତିୟା ନ ଉପସଙ୍କମତି ନ ଅଲ୍ଲୀୟତି। ନ ଉପାଦିୟତୀତି ନ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହାତି। ନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗାହେନ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ପୱତ୍ତତି। ଅତ୍ତନିୟଗାହୋ ନାମ ସତି ଅତ୍ତଗାହେ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତା ମେ''ତି। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାପଦ୍ଦସ୍ସନଂ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୁକ୍ଖମେୱାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧମତ୍ତମେୱା''ତି। ''ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୭; ମ। ନି। ୧।୧୨୦; ୩।୩୭୩; ୱିଭ। ୧୯୦) ହି ୱୁତ୍ତଂ। କଙ୍ଖଂ ନ କରୋତୀତି ସଂସୟଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି ସବ୍ବସୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।

ନ ପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନାତି ପରସ୍ସ ଅସଦ୍ଦହନେନ। ମିସ୍ସକସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଆହାତି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଅୱୋଚ। ନିକୂଟନ୍ତୋତି ନିହୀନନ୍ତୋ। ନିହୀନପରିୟାୟୋ ହି ଅୟଂ ନିକୂଟ-ସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ''ଲାମକନ୍ତୋ''ତି। ପଠମକନ୍ତି ଚ ଗରହାୟଂ କ-ସଦ୍ଦୋ। ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଯଥାସଙ୍ଖତଂ ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନତ୍ଥି ଏୱ, ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ଚ ଯଥା ଅସଙ୍ଖତଂ ଅତ୍ଥି ୱିଜ୍ଜତି, ସବ୍ବକାଲଂ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସବ୍ବନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ସକ୍କାୟସବ୍ବଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧) ୱିୟ। ତଞ୍ହି ପରିଞ୍ଞାଞାଣାନଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନେ। କିଂ ନିଦସ୍ସେତି? ଅତ୍ଥି-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅତ୍ଥିତ''ନ୍ତି ନିଚ୍ଚତଂ। ସସ୍ସତଗ୍ଗାହୋ ହି ଇଧ ପଠମୋ ଅନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଉଚ୍ଛେଦଗ୍ଗାହୋ ଦୁତିୟୋତି ତଦୁଭୟୱିନିମୁତ୍ତା ଚ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନନିରୋଧକଥନତୋ ସସ୍ସତତଂ, ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ଅସତି ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିୟଂ ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ପୁନୁପଗମନକଥନତୋ ଉଚ୍ଛେଦତଞ୍ଚ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଜ୍ଝିମେନ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାନୟେନ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏତେ…ପେ… ଅନ୍ତେ''ତିଆଦି।

କଚ୍ଚାନଗୋତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଧମ୍ମକଥିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬।ନିବ୍ବିଦନତ୍ଥାୟାତି ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାପଟିଲାଭାୟ। ସା ହି ଜରାମରଣସୀସେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତତି। ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାୟାତି ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନାପଟିଲାଭାୟ। ସୀଲତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ୱିୱଟ୍ଟସନିସ୍ସିତସୀଲସମାଦାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ୱିୱଟ୍ଟସନିସ୍ସିତସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଉପାସକୋପି ପଗେୱ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ନାମ। ତେନାହ ''ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ପଟିପନ୍ନୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି। ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନାୱହସ୍ସ ଅରିୟସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ। ଅନୁରୂପସଭାୱଭୂତନ୍ତି ନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକସଭାୱଭୂତଂ। ନିବ୍ବିଦାତି ଇମିନା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିପରିୟୋସାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଦତି। ୱିରାଗା ନିରୋଧାତି ପଦଦ୍ୱୟେନ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ, ଇତରେନ ଫଲଂ। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଏକେନ ନୟେନାତି ପଠମେନ ନୟେନ। ତତ୍ଥ ହି ଭଗୱା ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଧମ୍ମକଥିକଲକ୍ଖଣଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ତଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ଯୋ ହି ୱିପସ୍ସନଂ ମଗ୍ଗଂ ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତିଂ ପାପେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସୋ ଏକନ୍ତଧମ୍ମକଥିକୋ। ତେନାହ ''ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା କଥିତା''ତି। ଦ୍ୱୀହୀତି ଦୁତିୟତତିୟନୟେହି। ତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛଂ। ୱିସେସେତ୍ୱାତି ୱିସିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ଯଥାପୁଚ୍ଛିତମତ୍ତମେୱ ଅକଥେତ୍ୱା ଅପୁଚ୍ଛିତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦାୟ ୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ୱିସେସଂ ପାପେତ୍ୱା। ଭଗୱା ହି ଅପ୍ପଂ ଯାଚିତୋ ବହୁଂ ଦେନ୍ତୋ ଉଳାରପୁରିସୋ ୱିୟ ଧମ୍ମକଥିକଲକ୍ଖଣଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ତଞ୍ଚେୱ ତତୋ ଚ ଉତ୍ତରିଂ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ତତ୍ଥ ''ନିବ୍ବିଦାୟ…ପେ… ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ''ତି ଇମିନା ଧମ୍ମଦେସନଂ ୱାସନାଭାଗିୟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ''ନିରୋଧାୟ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି ଇମିନା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ, ''ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତି ଇମିନା ଦେସନଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ତେନାହ ''ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଭୂମିୟୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତି।

ଧମ୍ମକଥିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଚେଲକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭।ଲିଙ୍ଗେନଅଚେଲକୋତି ପବ୍ବଜିତଲିଙ୍ଗେନ ଅଚେଲକୋ। ତେନ ଅଚେଲକଚରଣେନ ଅଚେଲୋ, ନ ନିଚ୍ଚେଲତାମତ୍ତେନାତି ଦସ୍ସେତି। ନାମେନାତି ଗୋତ୍ତନାମେନ କସ୍ସପୋତି। ଦେସେତି ପୱେଦେତି ସଂସୟୱିଗମନଂ ଏତେନାତି ଦେସୋ, ନିଚ୍ଛୟହେତୂତି ଆହ ''କିଞ୍ଚିଦେୱ ଦେସ''ନ୍ତିଆଦି। ସୋ ହି ସଂସୟୱିଗମନଂ କରୋତୀତି କାରଣଂ। ଓକାସନ୍ତି ଅୱସଂସନ୍ଦନପଦେସଂ। ତେନାହ ''ଖଣଂ କାଲ''ନ୍ତି। ଅନ୍ତରଘରଂ ଅନ୍ତୋନିୱେସନଂ। ଅନ୍ତରେ ଘରାନି ଏତସ୍ସାତି ଅନ୍ତରଘରଂ, ଅନ୍ତୋଗାମୋ। ଯଦାକଙ୍ଖସୀତି ଯଂ ଆକଙ୍ଖସି। ଇତି ଭଗୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣାୟ

ପୱାରେତି। ତେନାହ ‘‘ଯଂ ଇଚ୍ଛସୀ’’ତି। ଯଦାକଙ୍ଖସୀତି ଯଂ ଆକଙ୍ଖସି, କସ୍ସପ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋପି ପୁଚ୍ଛସି, ଯଂ ଆକଙ୍ଖସି, ତମେୱ ପୁଚ୍ଛାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଯାୱତତିଯଂ ପଟିକ୍ଖିପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ତତିଯମ୍ପି ଖୋ’’ତିଆଦିନା ପାଠେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ସୋ ପନ ନଯୱସେନ ସଂଖିତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯେନ କାରଣେନ ଭଗୱା ଅଚେଲକସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଯାଚାପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଞ୍ହଂ କଥେସି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଗାରୱଜନନତ୍ଥଂ ଯାୱତତିଯଂ ପଟିକ୍ଖିପି ତଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁସ୍ସୂସାଯ। ଧମ୍ମଗରୁକା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ସତ୍ତାନଂ ଞାଣପରିପାକଂ ଆଗମଯମାନୋ ଯାୱତତିଯଂ ଯାଚାପେତୀତି ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୱସେନ ସାଧାରଣତୋ ପଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଏତ୍ତକେନ କାଲେନା’’ତି କସ୍ସପସ୍ସ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ମାତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ। ଭଣୀତି ପୁନୱଚନୱସେନ କିରିଯାପଦଂ ୱଦତି। ମା ଏୱଂ ଭଣି, କଥେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇତି ଭଗୱା ଅୱୋଚା’’ତି ପନ ସଙ୍ଗୀତିକାରୱଚନଂ। ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପୁରିସସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଦୁକ୍ଖଂ, ତେନ କତଂ ନାମ ତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ତେନେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଉପଚିତତ୍ତାତି ଅଯଂ ନଯୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚଂ କାରକୱେଦକଲକ୍ଖଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ଭଗୱା ‘‘ମା ହେୱ’’ନ୍ତି ଅୱୋଚ, ତେନାହ ‘‘ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଦି ବାହିରକେହି ପରିକପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି, ସୋ ଚ ନିଚ୍ଚୋ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବିକାରତାଯ, ପୁରିମରୂପାୱିଜହନତୋ କସ୍ସଚି ୱିସେସାଧାନସ୍ସ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅହିତତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ, ହିତେ ଚ ୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଉପଦେସୋ ଚ ନିପ୍ପଯୋଜନୋ ସିଯା ଅତ୍ତୱାଦିନୋ। କଥଂ ୱା ସୋ ଉପଦେସୋ ପୱତ୍ତୀଯତି? ୱିକାରାଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅଜଟାକାସସ୍ସ ୱିଯ ଦାନାଦିକିରିଯା ହିଂସାଦିକିରିଯା ଚ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତଥା ସୁଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅନୁଭୱନବନ୍ଧୋ ଏୱ ଅତ୍ତୱାଦିନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି କମ୍ମବନ୍ଧାଭାୱତୋ। ଜାତିଆଦୀନଞ୍ଚ ଅସମ୍ଭୱତୋ କୁତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଅଥ ପନ ‘‘ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ୱିନସ୍ସତି ଚ। ଯସ୍ସ ୱସେନାଯଂ କିରିଯାୱୋହାରୋ’’ତି ୱଦେଯ୍ୟ, ଏୱମ୍ପି ପୁରିମରୂପାୱିଜହନେନ ଅୱଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମମତ୍ତନ୍ତି ନ ସକ୍କା ସମ୍ଭାୱେତୁଂ। ତେ ୱା ପନସ୍ସ ଧମ୍ମା ଅୱତ୍ଥାଭୂତା, ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ୱା ସିଯୁଂ ଅନଞ୍ଞେ ୱା। ଯଦି ଅଞ୍ଞେ, ନ ତାହି ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନାହିପି କୋଚି ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ଯୋ ହି କରୋତି ପଟିସଂୱେଦେତି ଚୱତି ଉପପଜ୍ଜତି ଚାତି ଇଚ୍ଛିତଂ, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥୋ ଏୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସୋ। କିଞ୍ଚ ଧମ୍ମକପ୍ପନାପି ନିରତ୍ଥିକା ସିଯା। ଅଥ ଅନଞ୍ଞେ, ଉପ୍ପାଦୱିନାସୱନ୍ତୀହି ଅୱତ୍ଥାହି ଅନଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ତାସଂ ୱିଯ ଉପ୍ପାଦୱିନାସସମ୍ଭୱତୋ କୁତୋ ନିଚ୍ଚତାୱକାସୋ। ତାସମ୍ପି ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିଯ ନିଚ୍ଚତାପତ୍ତୀତି ବନ୍ଧୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ନ ଯୁଜ୍ଜତେୱାଯଂ ଅତ୍ତୱାଦୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ କାରକୋ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପେତୀ’’ତି। ପରତୋତି ‘‘ପରଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିକେ ପରସ୍ମିଂ ତିୱିଧେପି ନଯେ। ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଧିଚ୍ଚ ଯଦିଚ୍ଛାଯ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ କସ୍ସଚି ୱା ପୁବ୍ବଂ ୱିନା ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅକାରଣେନ ଯଦିଚ୍ଛାଯ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି। କସ୍ମା ଏୱମାହାତି ଏୱଂ ୱକ୍ଖମାନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସ୍ସାତି ଅଚେଲସ୍ସ। ଅଯନ୍ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସୋଧେନ୍ତୋତି ସଯଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ପୁଚ୍ଛାଯ ସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ଲଦ୍ଧିଯା ‘‘ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଗହଣସ୍ସ ପଟିସେଧନତ୍ଥାଯ।

ସୋ କରୋତୀତି ସୋ କମ୍ମଂ କରୋତି। ସୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀତି କାରକୱେଦକାନଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଦସ୍ସନପରଂ ଏତଂ, ନ ପନ କମ୍ମକିରିଯାଫଲାନଂ ପଟିସଂୱେଦନାନଂ ସମାନକାଲତାଦସ୍ସନପରଂ। ଇତୀତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଖୋତି ଅୱଧାରଣେ। ‘‘ସୋ ଏୱା’’ତି ଦସ୍ସିତୋ। ଅନିଯତାଦେସା ହି ଏତେ ନିପାତା। ଆଦିତୋତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆଦିମ୍ହିଯେୱା’’ତି। ‘‘ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଗେୱ ‘‘ସୋ କରୋତି, ସୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀ’’ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ଭୱନ୍ତି। ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସତୋ ହି ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ, ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ସତି ପଚ୍ଛା ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି ହୋତୀ’’ତି। ଏୱଂ ସତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ବ୍ରୂହିତୋ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ, ଯଦିଦଂ ‘‘ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି। ତସ୍ମା ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ପାପକଂ ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ସଯଂକତଂ…ପେ… ଏତଂ ପରେତୀ’’ତି। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଅୱିସେସତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସସ୍ସତଂ ସସ୍ସତଗାହଂ ଦୀପେତି ପରେସଂ ପକାସେତି, ତଥାଭୂତୋ ଚ ସସ୍ସତଂ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହାତୀତି। ତସ୍ସାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ। ତଂ ‘‘ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ୱିପରୀତଦସ୍ସନଂ। ଏତଂ ସସ୍ସତଗ୍ଗହଣଂ। ପରେତି ଉପେତି। ତେନାହ ‘‘କାରକଞ୍ଚ…ପେ… ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏକମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତନ୍ତି ସତିପି ୱତ୍ଥୁଭେଦେ ଅଯୋନିସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନେନ ଏକମେୱ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତଂ।

ଇଧ ‘‘ଆଦିମ୍ହିଯେୱା’’ତି ପଦେ। ‘‘ପରଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଗେୱାତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଯୋଜନା – ‘‘ପରଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଗେୱ ଅଞ୍ଞୋ କରୋତି, ଅଞ୍ଞୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ଭୱନ୍ତୀତି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସତୀତି ଏୱଂ ମୁଦୁକେ ଉଚ୍ଛେଦୱିପଲ୍ଲାସେ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନେ ସତି ପଚ୍ଛା ‘‘ପରଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାରକୋତି କମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ। ତେନ କତନ୍ତି କମ୍ମକାରକେନ କତଂ। କମ୍ମୁନା ହି ଫଲସ୍ସ ୱୋହାରୋ ଅଭେଦୋପଚାରକତ୍ତା। ଏୱନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସହଗତା ୱେଦନା ସାତସଭାୱା କିଲେସପରିଳାହାଦିନା ସପରିସ୍ସଯା ସୌପାଯାସା, ଏୱଂ। ‘‘ପଗେୱ ଇତରେ’’ତି ୱୁତ୍ତୱେଦନାଯ ଅଭିନ୍ନସ୍ସ

ୱିଦ୍ଧସ୍ସ। ''ଖୁଉନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ରାଯ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଉଚ୍ଛେଦନ୍ତି ସତୋ ସଉସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ, ୱିଭୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସତୋ ହି ୱିନାସାସମ୍ଭୱତୋ ଅବ୍ଭିଭାୱନିବନ୍ଧନୋ ଉଚ୍ଛେଦୋ। ଯଥା ହେତୁଫଲଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ସତିପି ଏକସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଭିନ୍ନସନ୍ତତିପତିତେହି ୱିସେସେ ହେତୁଫଲାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିନାଭାୱତ୍ତା ଭିନ୍ନସନ୍ତାନପତିତାନଂ ୱିଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଭେଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନେନ ନାନତ୍ତନଯସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗହଣଂ ଉଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସସ୍ସ କାରଣଂ। ଏୱଂ ହେତୁଫଲଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ସଭାୱଭେଦେ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଏକତ୍ତନଯେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭେଦଗହଣମ୍ପି କାରଣମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ। ସନ୍ତାନୱସେନ ହି ୱତ୍ତମାନେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱେନ ଏକତ୍ତଗହଣନିବନ୍ଧନୋ ସତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ସତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଭିଭାୱଗ୍ଗାହନିବନ୍ଧନୋ ଉଚ୍ଛେଦଗ୍ଗାହୋ, ଯାୱାଯଂ ଅତ୍ତା ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତାୱାଯଂ ୱିଜ୍ଜତିଯେୱାତି ଗହଣତୋ ନିରୁଦଯୱିନାସୋ ଇଧ ଉଚ୍ଛେଦୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ''ଉଚ୍ଛେଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସେନ ନାସୋ ୱିନାସୋ, ଅଭାୱୋ। ସୋ ପନ ମଂସଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂନଂ ଦସ୍ସନପଥାତିକ୍କମୋଯେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଅଦସ୍ସନେ ହି ନାସସଦ୍ଦୋ ଲୋକେ ନିରୁଳ୍ହୋତି। ସଭାୱୱିଗମୋ ସଭାୱାପଗମୋ ୱିଭୱୋ। ଯୋ ହି ନିରୁଦଯୱିନାସେନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ନ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ତିଟ୍ଠତି।

ଏତେ ତେତି ୱା ଯେ ଇମେ ତଯା ''ସଯଂକତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଚ ପୁଟ୍ଠେନ ମଯା ''ସୋ କରୋତି, ସୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀ''ତିଆଦିନା, ''ଅଞ୍ଞୋ କରୋତି, ଅଞ୍ଞୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀ''ତିଆଦିନା ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତା ଅନ୍ତା, ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେତି ଯୋଜନା। ଅଥ ୱା ଏତେ ତେତି ଯତ୍ଥ ପୁଥୂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ଅନୁପଚିତଞ୍ଞାଣସମ୍ଭାରତାଯ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ଅପ୍ପଜାନନ୍ତା ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦେ ନିମୁଗ୍ଗା ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ୱିସହନ୍ତି, ଏତେ ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମାତି ଯୋଜନା। ଦେସେତୀତି ପଠମଂ ତାୱ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମେ ଞାଣାନୁଭାୱେନ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ଠିତୋ, କରୁଣାନୁଭାୱେନ ଦେସନାଧମ୍ମେ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ଠିତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଏତ୍ଥ ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା କାରଣତୋ...ପେ... ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ଠିତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଯୋଜନା। କାରଣତୋ ଫଲଂ ଦୀପିତନ୍ତି ଯୋଜନା, ଅଭିଧେଯ୍ୟାନୁରୂପଞ୍ହି ଲିଙ୍ଗୱଚନାନି ହୋନ୍ତି। ଅସ୍ସାତି ଫଲସ୍ସ। ନ କୋଚି କାରକୋ ୱା ୱେଦକୋ ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ହେତୁଫଲମତ୍ତତାଦସ୍ସନତୋ କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଗହଣତୋତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ''ଏତେ ତେ, କସ୍ସପ...ପେ... ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ତକେନ ତାୱ ପଦେନ। ସେସପଞ୍ହେତି ''ସଯଂକତଞ୍ଚ ପରଂକତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦିକା ସେସା ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''କିଂ ନୁ ଖୋ, ଭୋ ଗୋତମ, ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପଞ୍ହୋ ପାଠଇଯଂ ସରୂପେନେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ପଟିସେଧିତା ହୋନ୍ତୀତି ତତିଯପଞ୍ହୋ, ତାୱ ପଠମଦୁତିଯପଞ୍ହପଟିକ୍ଖେପେନେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ସୋ ହି ପଞ୍ହୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଟିକ୍ଖେପେନ ଏକଜ୍ଝଂ ପଟିକ୍ଖେପେନ ଚ। ତେନାହ ''ଉଭୋ...ପେ... ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ସ ଅତ୍ତା କାରକୋ ୱେଦକୋ ୱା ଇଚ୍ଛିତୋ, ତେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତା ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ହୋତି। ତଥା ଚ ସତି ଅନୁପୁବ୍ବଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ , ସୁଖାଦିଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତତା ଆପଜ୍ଜତି। ଉପ୍ପାଦେ ଚ ସତି ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀ ନିରୋଧୋତି ଅନୱକାସା ନିଚ୍ଚତାତି। ତସ୍ସ ''ସଯଂକତ''ନ୍ତି ପଠମପଞ୍ହପଟିକ୍ଖେପୋ ପଚ୍ଛା ଚେ ଅତ୍ତନୋ ନିରୁଳ୍ହସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀତି ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ଅନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ୱା ପଚ୍ଛାପି। ସେସପଞ୍ହେତି ତତିଯପଞ୍ହାଦଯୋ। ତତିଯପଞ୍ହୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଏୱଞ୍ଚ ତତିଯପଞ୍ହୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦିନା ସତତଂ ସମିତଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତସ୍ସ ଦୀପନେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ତସ୍ସ ଅଜାନନଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୩୯-୪୦; ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧)।

ଯଂ ପରିୱାସଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ପରିୱସତୀତି ଯୋଜନା। ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନାତି ''ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଲଭେଯ୍ୟଂ ଉପସମ୍ପଦ''ନ୍ତି ଯାଚନ୍ତେନ ତେନ ୱୁତ୍ତୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନ। ଗାମପ୍ପୱେସନାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନାତିଦିୱାପଟିକ୍କମନଂ, ନୱେସିଯାଦିଗୋଚରତା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ କିଚ୍ଚେସୁ ଦକ୍ଖତାଦି, ଉଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ତିବ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦତା, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅତ୍ତମନତା, ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅନତ୍ତମନତା, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅନତ୍ତମନତା, ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅତ୍ତମନତାତି (ମହାୱ। ୮୬) ଇମେସଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅଟ୍ଠ ୱତ୍ତାନୀତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ତିତ୍ଥିଯୱତ୍ତାନି ପୂରେନ୍ତେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାତିକାଲେନ ଗାମପ୍ପୱେସନା ତତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀସମାଚାରେନ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ନାତିଦିୱାପଟିକ୍କମନନ୍ତି ଇଦମେକଂ ୱତ୍ତଂ।

ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠୋତି ଏତସ୍ମିଂ କସ୍ସପସୁତ୍ତେ ଅଯଂ ପାଠୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ସୀହନାଦସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୦୨-୪୦୩)। ଘଂସିତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଯଥା ସୁୱଣ୍ଣଂ ନିଘଂସିତ୍ୱା ଅଧିକରଣିଯା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦୋସମେୱ ଗଯ୍ହତି, ଏୱଂ ପରିୱାସୱତ୍ତଚରଣେନ ଘଂସିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧଭାୱୱୀମଂସନେନ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧୋ ଏୱ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯପୁବ୍ବୋ ଇଧ ଗଯ୍ହତି। ତିବ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦତନ୍ତି ସାସନଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସେ ତିବ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦତଂ ଦଳ୍ହତରାଭିରୁଚିତଂ। ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆମନ୍ତେସୀତି ନାମଗୋତ୍ତେନ ଅପାକଟଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଣାପେସି ଏହିଭିକ୍ଖୁଉପସମ୍ପଦାଯ ଉପନିସ୍ସଯାଭାୱତୋ। ଗଣେ ନିସୀଦିତ୍ୱାତି ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକେ ପତ୍ତାସନୱସେନ ଗଣେ ନିସୀଦିତ୍ୱା।

ଅଚେଲକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ତିମ୍ବରୁକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮। ଯସ୍ମା ତିମ୍ବରୁକୋ ‘‘ୱେଦନା ଅତ୍ତା। ଅତ୍ତାୱ ୱେଦଯତୀ’’ତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକୋ, ତସ୍ମା ତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ‘‘ସଯଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱଦତି, ତଂ ପଟିସଂହରିତୁଂ ଭଗୱା ‘‘ସା ୱେଦନା’’ତିଆଦିଂ ଅୱୋଚ। ତେନାହ ‘‘ସା ୱେଦନାତିଆଦି ସଯଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଯା ନିସେଧନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାପୀତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତେ। ତତ୍ରାତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସା ୱେଦନା…ପେ… ସୁଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ପାଠେ। ଆଦିମ୍ହିଯେୱାତି ଏତ୍ଥ ଭୁମ୍ମୱଚନେନ ‘‘ଆଦିତୋ’’ତି ତୋ-ସଦ୍ଦୋ ନ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନେ। ଏୱ-କାରେନ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେତି ଦସ୍ସେତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତତ୍ଥ ପନ ‘‘ୱେଦନାତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା, ୱେଦନାଯ କାରକୋ’’ତି ଲଦ୍ଧିକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ୱାଦୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ଇଧ ‘‘ୱେଦନା ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକସ୍ସାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଞ୍ହି ସତି ୱେଦନାଯ ଏୱ ୱେଦନା କତା ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ଇମିସ୍ସାତି ଯାଯ ୱେଦନାଯ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ କତଂ, ଇମିସ୍ସା। ପୁବ୍ବେପୀତି ସସ୍ସତାକାରତୋ ପୁବ୍ବେପି। ପୁରିମଞ୍ହି ଅତ୍ଥନ୍ତି ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯନ୍ତି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। ତନ୍ତି ପୁରିମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ। ଅସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ। ଯସ୍ମା ତିମ୍ବରୁକୋ ‘‘ୱେଦନାୱ ଅତ୍ତା’’ତି ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅହଂ ସା ୱେଦନା…ପେ… ନ ୱଦାମୀ’’ତି।

ଅଞ୍ଞା ୱେଦନାତିଆଦୀସୁପି ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। କାରକୱେଦନାତି କତ୍ତୁଭୂତୱେଦନା। ୱେଦନାସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱେଦନାଭୂତସୁଖଦୁକ୍ଖଂ କଥିତଂ, ନ ୱତ୍ଥସୁଖଦୁକ୍ଖଂ। ‘‘ୱିପାକସୁଖଦୁକ୍ଖମେୱ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଯଂକତଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ।

ତିମ୍ବରୁକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯। ଅୱିଜ୍ଜା ନୀୱରଣା ଭୱାଦି-ଆଦୀନୱସ୍ସ ନିୱାରିତପଟିଚ୍ଛାଦିକା ଏତସ୍ସାତି ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋତି ଆହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱାରିତସ୍ସା’’ତି। ଅଯଂ କାଯୋତି ବାଲସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନକିଲେସସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ରକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେ ଅଯାଥାୱଦସ୍ସନୱସେନ ତଣ୍ହାଯ ପଟିଲଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତଂତଂଭୱୂପଗା ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତି। ତେହି ଚ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଯଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ କାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି। ଅସ୍ସାତି ବାଲସ୍ସ। ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋତି ‘‘ଅଯଂ କାଯୋ ନାମରୂପନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ଦୀପେତବ୍ବୋ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଳାଯତନସଙ୍ଗହତୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଏୱମେତଂ ଦ୍ୱଯନ୍ତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱାରିତତ୍ତା, ତଣ୍ହାଯ ଚ ସଂଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱଂ ସପରସନ୍ତାନଗତସୱିଞ୍ଞାଣକକାଯସଙ୍ଖାତଂ ଦ୍ୱଯଂ ହୋତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁ। ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; ୪।୬୦-୬୧; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିଦ୍ୱଯାନି ପଟିଚ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନାନି ପଟିଚ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା ‘‘ଦ୍ୱଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫସ୍ସୋ’’ତି, ତସ୍ମା ମହାଦ୍ୱଯଂ ନାମ କିରେତଂ ଅନୱସେସତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନାନଂ ଗହିତତ୍ତା। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ହି ସଳାଯତନାନି ସଙ୍ଗହିତାନେୱ। ଫସ୍ସକାରଣାନୀତି ଫସ୍ସପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯାନି। ଯେହୀତି ହେତୁଦସ୍ସନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେହି କାରଣଭୂତେହୀ’’ତି। ଫସ୍ସୋ ଏୱ ଫୁସନକିଚ୍ଚୋ, ନ ଫସ୍ସାଯତନାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠୋ’’ତି। ପରିପୁଣ୍ଣୱସେନାତି ଅୱେକଲ୍ଲୱସେନ। ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ହୀନାନି ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣାନି ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ୱିଯାତି ‘‘ଏତେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାଯନିବ୍ବତ୍ତନାଦିମ୍ହୀତି ସୱିଞ୍ଞାଣକସ୍ସ କାଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ କାଯନିବ୍ବତ୍ତନଂ, କାଯୋ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି ଏତେନାତି କାଯନିବ୍ବତ୍ତନଂ, କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଫସ୍ସସଳାଯତନାଦିସଙ୍ଗହୋ। ଅଧିକଂ ପଯସତି ପଯୁଞ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅଧିପ୍ପଯାସୋ, ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଧିକପଯୋଗୋ’’ତି।

ଭଗୱା ଅମ୍ହାକଂ ଉପ୍ପାଦକଭାୱେନ ମୂଲଭାୱେନ ଭଗୱଂମୂଲକା। ଇମେ ଧମ୍ମାତି ଇମେ କାରଣଧମ୍ମା। ଯେହି ମଯଂ ବାଲପଣ୍ଡିତାନଂ ସମାନେପି କାଯନିବ୍ବତ୍ତନାଦିମ୍ହି ୱିସେସଂ ଜାନେଯ୍ୟାମ, ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଉପ୍ପାଦିତା’’ତିଆଦି। ଆଜାନାମାତି ଅଭିମୁଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନାମ। ପଟିୱିଜ୍ଝାମାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ଅଧିଗଚ୍ଛାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ନେତାତି ଅମ୍ହାକଂ ସନ୍ତାନେ ପାପେତା। ୱିନେତାତି ଯଥା ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିସେସତୋ ନେତା, ତଦଙ୍ଗୱିନଯାଦିୱସେନ ୱା ୱିନେତା। ଅନୁନେତାତି ଅନୁରୂପଂ ନେତା।

ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଯଥାଧମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପଞ୍ଞାପିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁରୂପତୋ ଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଯଥାସଭାୱତୋ…ପେ… ଦସ୍ସେତା’’ତି। ଆପାଥଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଭଗୱା ପଟିସରଣଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନନ୍ତି ଭଗୱଂପଟିସରଣା ଧମ୍ମା। ତେନାହ ‘‘ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମା’’ତିଆଦି। ପଟିସରତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ପଟିସରଣଂ, ତସ୍ମା ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ଭଗୱା ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଗୱଂପଟିସରଣା। ତେନାହ ‘‘ଅପି ଚା’’ତିଆଦି। ଫସ୍ସୋ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ପଟିୱିଜ୍ଝନକୱସେନ ଫସ୍ସୋ ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋଯେୱ ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ‘‘ଅହଂ କିନ୍ନାମୋ’’ତି ନାମଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିଯ, ଭଗୱା ଚସ୍ସ ନାମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅହଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ଉପଟ୍ଠାତୁତି ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୁ। ଭଗୱନ୍ତଂଯେୱ ପଟିଭାତୂତି ଭଗୱତୋ ଏୱ ଭାଗୋ ହୋତୁ, ଭଗୱାୱ ନଂ ଅତ୍ତନୋ ଭାଗଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୂତି ଅତ୍ଥୋ, ଭଗୱତୋ ଭାଗୋ ଯଦିଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅକ୍ଖାନଂ, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ସୱନଂ ଭାଗୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଞ୍ହି ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେନ ସମେତି। କେଚି ପନ ପଟିଭାତୂତି ଅହଂ ୱଦନ୍ତି ଞାଣେନ ଦିସ୍ସତୁ ଦେସୀଯତୂତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ତୁମ୍ହେଯେୱ ନୋ କଥେତ୍ୱା ଦେଥାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ବାଲସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଚ କାଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ତଣ୍ହା ଚ। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମଂ…ପେ… ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି। ଜୱାପେତ୍ୱାତି ଗହିତଜୱନଂ କତ୍ୱା, ଯଥା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ଏୱଂ କତ୍ୱା। ଯଦି ନିରୁଦ୍ଧା, କଥଂ ଅପ୍ପହୀନାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେପି ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା ‘‘ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନେୱ ଓସଧାନି, ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନା’’ତି ଚ। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ତଦତ୍ଥୱିସେସନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଖଯତ୍ଥାଯା’’ତି। ପଟିସନ୍ଧିକାଯନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଗହଣପୁବ୍ବକଂ କାଯଂ। ପାଠଇଯଂ ‘‘ବାଲେନା’’ତି କରଣୱଚନଂ ନିସ୍ସକ୍କେତି ଆହ ‘‘ବାଲତୋ’’ତି। ଭାୱିନା ସହ ପଟିସନ୍ଧିନା ସପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୋ। ଯୋ ପନ ଏକନ୍ତତୋ ତେନତ୍ତଭାୱେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଭବ୍ବୋ, ସୋ ଭାୱିନା ପଟିସନ୍ଧିନା ‘‘ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୋ’’ତି, ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ସପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ୱୁତ୍ତଂ, ସୋ ଚ ଯାୱ ଅରିଯଭୂମିଂ ନ ଓକ୍କମତି, ତାୱ ବାଲଧମ୍ମସମଙ୍ଗୀ ଏୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ବାଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ‘‘ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୋ ଖୀଣାସୱୋ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି ଖୀଣାସୱ-ସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୋ ୱିସେସିତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ସେକ୍ଖା କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୋତାପନ୍ନା’’ତିଆଦି। ତେ ହି ସିଖାପତ୍ତପଣ୍ଡିଚ୍ଚଭାୱଲକ୍ଖଣାଭାୱତୋ ପଣ୍ଡିତାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଖୀଣାସୱା ୱିଯ, ବଲୱତରାନଂ ପନ ବାଲଧମ୍ମାନଂ ପହୀନତ୍ତା ବାଲାତିପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱିଯ। ଭଜିଯମାନା ପନ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧଂ ଉପାଦାଯ ପଣ୍ଡିତପକ୍ଖଂ ଭଜନ୍ତି, ନ ବାଲପକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତକାରଣେନାତି।

ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପଚ୍ଚଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖତଂ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋପି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ଉପାଦାଯ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୋ, ତଥା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମୋପି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ଉପାଦାଯ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋତି ଯଥାରହଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତା। ଯେସଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାଯେୱ ସୁବୋଧତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେସଂ ୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ। ଯେସଂ ପନ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ତଦୁଭଯସ୍ମିଂ ୱିଭଜ୍ଜ ସୁତେ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱା ତଦୁଭଯଂ ୱିଭଜ୍ଜ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେ ଚ ଧମ୍ମେ’’ତି ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ଥା ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତତା। ଅସଭାୱଧମ୍ମେ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ‘‘ସଭାୱଧମ୍ମେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଜାତି ଜରା ମରଣଞ୍ଚ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ନ ହୋତି, ଯେସଂ ପନ ଖନ୍ଧାନଂ ଜାତି ଜରା ମରଣଞ୍ଚ, ତେ ଏୱ ସଭାୱଧମ୍ମା, ଅଥ କସ୍ମା ଦେସନାଯ ତେ ଗହିତାତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ, ଜାତି ଜରା ମରଣଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ୱିକାରମତ୍ତଂ, ନଞ୍ଞେସଂ, ତସ୍ମା ତେ ଗହିତାତି। ଉପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନନ୍ତି ନ ୱିନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ମଗ୍ଗଫଲୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣୁପ୍ପତ୍ତି ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଯତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ସା ତଥାଗତାନଂ ଉପ୍ପାଦେପି ଅନୁପ୍ପାଦେପି ହୋତିଯେୱ। ତସ୍ମା ସା କାମଂ ଅସଙ୍ଖତା ୱିଯ ଧାତୁ ନ ନିଚ୍ଚା, ତଥାପି ‘‘ସବ୍ବକାଲିକା’’ତି ଏତେନ ଜାତିପଚ୍ଚଯତୋ ଜରାମରଣୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଜାତିଯେୱ ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି। ଜାତିପଚ୍ଚଯାତି ଚ ଜାତିସଙ୍ଖାତପଚ୍ଚଯା। ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ଠିତାୱ ସା ଧାତୁ, ଯାଯଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଜାତିଯା ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତା ତସ୍ସ ବ୍ଯଭିଚାରାଭାୱତୋ। ଇଦାନି ନ କଦାଚି ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି ହୋତିଯେୱାତି ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ନିଯମେତି। ଉଭଯେନପି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଯତ୍ଥ ହୋତି, ତତ୍ଥ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିତଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ’’ତି। ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି। ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଯସ୍ସ ୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତି, ସା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା। ଧମ୍ମେତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେ ଧମ୍ମେ। ନିଯମେତି ୱିସେସେତି। ହେତୁଗତୱିସେସସମାଯୋଗୋ ହି ହେତୁଫଲସ୍ସ ଏୱଂ ଧମ୍ମତାନିଯାମୋ ଏୱାତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଠିତାୱ ସା ଧାତୂତି ଯାଯଂ ଜରାମରଣସ୍ସ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି, ଏସା ଧାତୁ ଏସ ସଭାୱୋ। ତଥାଗତାନଂ

ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝିୟମାନୋ, ମଜ୍ଝେ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝିୟମାନୋ ନ ତଥାଗତେହି ଉପ୍ପାଦିତୋ, ଅଥ ଖୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ ଜରାମରଣସ୍ସ ସବ୍ବକାଲଂ ଜାତିପଚ୍ଚୟତୋ ସମ୍ଭୱୋତି ଠିତାୱ ସା ଧାତୁ, କେୱଲଂ ପନ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନତୋ ''ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ପୱେଦନତୋ ଚ ତଥାଗତୋ ''ଧମ୍ମସାମୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ''ତି। ସା ଏୱ ''ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସାଭାୱତୋ ଏୱଂ ଅୱବୁଜ୍ଝମାନସ୍ସ ଏତସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ, ହେତୁନୋ ୱା ତଥେୱ ଭାୱତୋ ଠିତତାତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା, ଜାତି ୱା ଜରାମରଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି ପୱତ୍ତଆୟୂହନ-ସଂୟୋଗ-ପଲିବୋଧ-ସମୁଦୟ-ହେତୁପଚ୍ଚୟଟ୍ଠିତୀତି ତଦୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱେନସ୍ସା ଠିତତା ''ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା''ତି ଫଲଂ ପତି ସାମତ୍ଥିୟତୋ ହେତୁମେୱ ୱଦତି। ଧାରୀୟତି ପଚ୍ଚୟେହୀତି ୱା ଧମ୍ମୋ, ତିଟ୍ଠତି ତତ୍ଥ ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ଫଲନ୍ତି ଠିତି, ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି। ଧମ୍ମୋତି ୱା କାରଣଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଫଲସ୍ସ ଧାରଣତୋ, ତସ୍ସ ଠିତି ସଭାୱୋ, ଧମ୍ମତୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ପଚ୍ଚୟୋ। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୪)। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି ଏୱ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା। ସା ଏୱ ଧାତୁ ''ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ, ହେତୁନୋ ୱା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାଭାୱତୋ, ''ନ ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟମାନସ୍ସ ଚ ତବ୍ଭାୱାଭାୱତୋ ନିୟାମତା ୱୱତ୍ଥିତଭାୱୋତି ଧମ୍ମନିୟାମତା। ଫଲସ୍ସ ୱା ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିୟା ସତି ସମ୍ଭୱୋ ଧମ୍ମେ ହେତୁମ୍ହି ଠିତତାତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା, ଅସତି ଅସମ୍ଭୱୋ ଧମ୍ମନିୟାମତାତି ଏୱଂ ଫଲେନ ହେତୁଂ ୱିଭାୱେତି, ତଂ ''ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସଂ ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟତାସଙ୍ଖାତଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଅଭିମୁଖଂ ବୁଜ୍ଝତି ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତତୋ ଏୱ ଅଭିସମେତି ଅଭିମୁଖଂ ସମାଗଚ୍ଛତି, ଆଦିତୋ କଥେନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି, ଉଦ୍ଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମେୱ ଉଦ୍ଦେସଂ ପରିୟୋସାପେନ୍ତୋ ଦେସେତି। ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦିସନୱସେନ ପକାରେହି ଞାପେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାପେତି। ପକାରେହି ଏୱ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତୋ ପଟ୍ଠପେତି। ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିୱରତି ୱିଭଜତି। ୱିୱଟଞ୍ଚ ୱିଭତ୍ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ହେତୂଦାହରଣଦସ୍ସନେହି ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ଉତ୍ତାନୀକରୋତି। ଉତ୍ତାନୀକରୋନ୍ତୋ ତଥା ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଂ କତ୍ୱା ନିଗମନୱସେନ ପସ୍ସଥାତି ଚାହ।

ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଜାତିଆଦୀନଂ ଜରାମରଣପଚ୍ଚୟଭାୱେସୁ। ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚୟେହୀତି ଯାୱତକେହି ପଚ୍ଚୟେହି ଯଂ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାରହଂ, ଅୱିକଲେହି ତେହେୱ ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ଊନାଧିକେହୀତି। ତେନାହ ''ଅନୂନାଧିକେହେୱା''ତି। ଯଥା ତଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରେହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି। ତେନ ତଂତଂଫଲନିପ୍ଫାଦନେ ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟା ତପ୍ପକାରତା ତଥତାତି ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ସାମଗ୍ଗିନ୍ତି ସମୋଧାନଂ, ସମୱାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସମ୍ଭୱାଭାୱତୋତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତଥାୱିଧପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟଞ୍ହି ସତିପି ଫଲସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନେ ତସ୍ସାୱିତଥତା ସିୟା। ଅଞ୍ଞଧମ୍ମପଚ୍ଚୟେହୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେହି। ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋତି ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ହି କଦାଚି ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରେହି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ସିୟା, ତସ୍ସା ସାମଗ୍ଗିୟା ଅଞ୍ଞଥତା ନାମ ସିୟା, ନ ଚେତଂ ଅତ୍ଥୀତି ''ଅନଞ୍ଞଥତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୟତୋତି ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ପଚ୍ଚୟସମୂହତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା ଏୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାତି ତା-ସଦ୍ଦେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ ଯଥା ''ଦେୱୋୟେୱ ଦେୱତା''ତି, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ ସମୂହୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାତି ସମୂହତ୍ଥୋ ତାସଦ୍ଦୋ ଯଥା ''ଜନାନଂ ସମୂହୋ ଜନତା''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଲକ୍ଖଣଂ ପନେତ୍ଥ ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ନ ନିଚ୍ଚଂ ସସ୍ସତନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ। ଜରାମରଣଂ ନ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିକାରଭାୱତୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା, ତଥାପି ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନୟୋ ସଙ୍ଖତାଦୀସୁପି। ସମାଗନ୍ତ୍ୱା କତଂ ସହିତେହେୱ ପଚ୍ଚୟେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବତୋ ଯଥାସଭାୱଂ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତନ୍ତି ସଙ୍ଖତଂ। ପଚ୍ଚୟାରହଂ ପଚ୍ଚୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ ୱିନା ତେନ ସହିତସମେତମେୱ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚୟେ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି। ଖୟସଭାୱନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନସଭାୱଂ। ୱିଗଚ୍ଛନକସଭାୱନ୍ତି ସକଭାୱତୋ ଅପଗଚ୍ଛନକସଭାୱଂ। ୱିରଜ୍ଜନକସଭାୱନ୍ତି ପଲୁଜ୍ଜନକସଭାୱଂ। ନିରୁଜ୍ଝନକସଭାୱନ୍ତି ଖଣଭଙ୍ଗୱସେନ ପଭଙ୍ଗୁସଭାୱଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନାତି ଜରାୟ ୱୁତ୍ତନୟେନ। ଜନକପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ କମ୍ମାଦୀନଂ। କିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣେତି ଏତ୍ଥ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱୋ ନାମ ଯଥା ପୱତ୍ତମାନେ ପଚ୍ଚୟେ ତସ୍ସ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ପୱତ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନକ୍ଖଣେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ପଚ୍ଚୟୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲୁପ୍ପାଦନଂ ପତି ବ୍ୟାୱଟୋ ନାମ ହୋତି, ଇମସ୍ମିଂ ଖଣେ ଯେ ଧମ୍ମା ରୂପାଦୟୋ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି ତତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ଚ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନା, ତେସଂ ତତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ନିଦ୍ଧାରୀୟତି, ଏୱଂ ଜାତିୟାପି ସା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା ତଂଖଣୂପଲଦ୍ଧତୋତି। ଯଦି ଏୱଂ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋୱ ଜାତିୟା କୁତୋଚି ଉପ୍ପତ୍ତି ସିଦ୍ଧି, ଅଥ କସ୍ମା ''ଏକେନ ପରିୟାୟେନା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଜାୟମାନଧମ୍ମାନଂ ୱିକାରଭାୱେନ ଉପଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତା। ଯଦି ନିପ୍ଫନ୍ନଧମ୍ମା ୱିୟ ଜାତି ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟ, ନିପ୍ପରିୟାୟତୋୱ ତସ୍ସା କୁତୋଚି ଉପ୍ପତ୍ତି ସିୟା, ନ ଚେୱଂ ଉପଲବ୍ଭତି, ଅଥ ଖୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ୱିକାରଭାୱେନ ଉପଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ''ଏକେନ ପରିୟାୟେନେତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚାତିଆଦୀନି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପନ ଜରାମରଣେ, ଜନକପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ଅଲବ୍ଭନତୋ। ତେନେୱ ''ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି…ପେ… ଅନିଚ୍ଚଂ ନାମ ଜାତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୱିପସ୍ସନାୟାତି ଏତ୍ଥ ସହ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପଧାନଭାୱଦୀପନୋ ''ସମକ୍ଖିକଂ, ସମକସ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ଅପ୍ପଧାନଭୂତା ହି ୱିପସ୍ସନା,

ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ପଜାନାତି। ''ପୁରିମଂ ଅନ୍ତ''ନ୍ତି ଓ୍ଵଚନମାନେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ଵସ୍ସପି ଗହଣଂ ସିଯାତି ''ପୁରିମଂ ଅନ୍ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତି ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ। ଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚାତି ସସ୍ସତାସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଂ, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଆସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ ''ଯତୋ ପଭୁତି ଅହଂ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସି''ନ୍ତି ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି। କସ୍ମା? ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଆକାରଦ୍ଵଯାଓ୍ଵଲମ୍ବନତୋ। ତସ୍ସା ପନ ଅତୀତଓ୍ଵତ୍ଥୁତାଯ ଗହିତତ୍ତା ସସ୍ସତାଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଆକାରନିସ୍ସିତତା ଦସ୍ସିତା ଏଓ୍ଵ। ଆସପ୍ପନପରିସପ୍ପନପଓ୍ଵତ୍ତିଙ୍କଂ କଢ୍ଢଚିପି ଅପ୍ପଟିଓ୍ଵତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛଂ କସ୍ମା ଉପ୍ପାଦେତୀତି ନ ଓ୍ଵିଚାରେତବ୍ବମେତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''କିଂକାରଣନ୍ତି ନ ଓ୍ଵତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି । କାରଣଂ ଓ୍ଵା ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ତସ୍ସ ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନଭାଓ୍ଵୋ, ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାଓ୍ଵିତା ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଜାତିଲିଙ୍ଗୁପପତ୍ତିଯୋତି ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଜାତିଂ, ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାଦିଲିଙ୍ଗଂ, ଦେଓ୍ଵମନୁସ୍ସାଦିଉପପତ୍ତିଞ୍ଚ। ନିସ୍ସାଯାତି ଉପାଦାଯ। ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଯଂ ସନ୍ତାନଂ ମଜ୍ଝିମଂ ପମାଣଂ, ତେନ ଯୁତ୍ତୋ ପମାଣିକୋ, ତଦଭାଓ୍ଵତୋ ଅଧିକଭାଓ୍ଵତୋ ଓ୍ଵା ''ଅପ୍ପମାଣିକୋ''ତି ଓ୍ଵେଦିତବ୍ବୋ। କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିଯା। ତେ ହି ''କଥଂ ନୁ ଖୋ''ତି ଇସ୍ସରେନ ଓ୍ଵା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଓ୍ଵା ପୁବ୍ବକତେନ ଓ୍ଵା ଅହେତୁତୋ ଓ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଚିନ୍ତେତୀତି ଓ୍ଵଦନ୍ତି। ଅହେତୁତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିକଙ୍ଖାପି ହି ହେତୁପରାମସନମେଓ୍ଵାତି। ପରମ୍ପରନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରପ୍ପଓ୍ଵତ୍ତିଂ। ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି କାଲାଧିଓ୍ଵଚନଂ, ତଞ୍ଚ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗଓ୍ଵଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚାତି ସସ୍ସତାସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ ''ଭଓ୍ଵିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଂ, ଉଚ୍ଛେଦାସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ ''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତଭାଓ୍ଵେ ଉଚ୍ଛେଦନକଙ୍ଖା, ତତୋ ପରଂ ନୁ ଖୋ ଭଓ୍ଵିସ୍ସାମୀ''ତି ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତୀତି ହେଟ୍ଠା ଓ୍ଵୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ପଟିସନ୍ଧିମାଦିଂ କତ୍ଵା''ତିଆଦି ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ। ''ଇଦଂ କଥଂ, ଇଦଂ କଥ''ନ୍ତି ପଓ୍ଵତ୍ତନତୋ କଥଂକଥା, ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛା, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଥଂକଥୀ। ତେନାହ ''ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛୀ''ତି। କା ଏତ୍ଥ ଚିନ୍ତା? ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ଓ୍ଵିଯ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ପଟିକଚ୍ଚେଓ୍ଵ ଓ୍ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଂ ମହାମାତାଯ ପୁତ୍ତଂ। ମୁଣ୍ଡେସୁନ୍ତି ମୁଣ୍ଡେନ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତଂ ଜାଗରଣକାଲେ ନ ସକ୍କାତି ସୁତ୍ତଂ ମୁଣ୍ଡେସୁଂ କୁଲଧମ୍ମଓ୍ଵସେନ ଯଥା ଏକଚ୍ଚେ କୁଲତାପସା। ରାଜଭଯେନାତି ଚ ଓ୍ଵଦନ୍ତି। ସୀତିଭୂତନ୍ତି ଇଦଂ ମଧୁରକଭାଓ୍ଵପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଓ୍ଵଚନଂ। ''ସେତଭୂତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଉଦକେ ଚିରଟ୍ଠାନେନ ସେତଭାଓ୍ଵଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିଯଭାଓ୍ଵଂ କଙ୍ଖତି କଣ୍ଣୋ ଓ୍ଵିଯ ସୂତପୁତ୍ତସଞ୍ଞୀ, ସୂତପୁତ୍ତସଞ୍ଞୀତି ସୂରିଯଦେଓ୍ଵପୁତ୍ତସ୍ସ ପୁତ୍ତସଞ୍ଞୀ। ଜାତିଯା ଓ୍ଵିଭାଓ୍ଵିଯମାନାଯ ''ଅହ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପରାମସନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଏଓ୍ଵମ୍ପି ସିଯା କଙ୍ଖା''ତି। ମନୁସ୍ସାପି ଚ ରାଜାନୋ ଓ୍ଵିଯାତି ମନୁସ୍ସାପି ଚ କେଚି ଏକଚ୍ଚେ ରାଜାନୋ ଓ୍ଵିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଓ୍ଵୁତ୍ତନଯମେଓ୍ଵ ''ସଣ୍ଠାନାକାରଂ ନିସ୍ସାଯା''ତିଆଦିନା। ଏତ୍ଥାତି ''କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀ''ତି ପଦେ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜୀଓ୍ଵୋତି ପରପରିକପ୍ପିତଂ ଅନ୍ତରତ୍ତାନଂ ଓ୍ଵଦତି। ସୋଳସଂସାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସରୀରପରିମାଣଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠ-ଯଓ୍ଵପରମାଣୁପରିମାଣତାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି ଜୀଓ୍ଵଓ୍ଵିସଯାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ମତିମତ୍ତଂ, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ସା ଅତ୍ତଭାଓ୍ଵଓ୍ଵିସଯାଓ୍ଵାତି ଆହ ''ଅତ୍ତଭାଓ୍ଵସ୍ସ ଆଗତିଗତିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଯତାଯଂ ଆଗତୋ, ଯତ୍ଥ ଚ ଗମିସ୍ସତି, ତଂ ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତାପନ୍ନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛାପହାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଇତରେପି ତଯୋତି ସକଦାଗାମୀଆଦଯୋ ଅଓ୍ଵାରିତା ଏଓ୍ଵ। ''ଅଯଞ୍ଚ...ପେ... ସୁଦିଟ୍ଠା''ତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ସଚ୍ଚସଂପଟିଓ୍ଵେଧସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା।

ପଚ୍ଚଯସୁତ୍ତଓ୍ଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆହାରଓ୍ଵଗ୍ଗଓ୍ଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦସବଲଓ୍ଵଗ୍ଗୋ

୧। ଦସବଲସୁତ୍ତଓ୍ଵଣ୍ଣନା

୨୧।ପଠମଂଦୁତିଯସ୍ସେଓ୍ଵ ସଙ୍ଖେପୋ ପଠମସୁତ୍ତେ ସଙ୍ଖେପଓ୍ଵୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଓ୍ଵିତ୍ଥାରଓ୍ଵସେନ ଦୁତିଯସୁତ୍ତସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତା, ତଞ୍ଚ ପନ ଭଗଓ୍ଵା ପଠମସୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସେସି, ଦୁତିଯଂ ତତୋ ଓ୍ଵିତ୍ଥାରତୋ। ପଠମଂ ଓ୍ଵା ସଂଖିତ୍ତରୁଚୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସେସି, ଦୁତିଯଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ତତୋ ଓ୍ଵିତ୍ଥାରତୋ। ସୀହସମାନଓ୍ଵୁତ୍ତିକା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗଓ୍ଵନ୍ତୋ, ତେ ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା କଥେନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଥାମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତାଓ୍ଵ କଥେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦୁତିଯସୁତ୍ତଓ୍ଵସେନ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଓ୍ଵଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ, ତସ୍ମିଂ ସଂଓ୍ଵଣ୍ଣିତେ ପଠମଂ ସଂଓ୍ଵଣ୍ଣିତମେଓ୍ଵ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଦସବଲସୁତ୍ତଓ୍ଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଦସବଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨।ତତ୍ଥାତି ଦୁତିଯସୁତ୍ତେ। ଦସହି ବଲେହୀତି ଦସହି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେହି ଞାଣବଲେହି, ତାନି ତଥାଗତସ୍ସେୱ ବଲାନୀତି ତଥାଗତବଲାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କାମଞ୍ଚ ତାନି ଏକଚ୍ଚାନଂ ସାୱକାନମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯାଦିସାନି ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ତାଦିସାନି ତଦଞ୍ଞେସଂ କଦାଚିପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ହତ୍ଥିକୁଲାନୁସାରେନାତି ୱକ୍ଖମାନହତ୍ଥିକୁଲାନୁସାରେନ। କାଳାୱକନ୍ତି କୁଲସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ପକତିହତ୍ଥିକୁଲନ୍ତି ଗିରିଚରନଦିଚରୱନଚରାଦିପ୍ପଭେଦା ଗୋଚରିଯକାଳାୱକନାମା ସବ୍ବାପି ବଲେନ ପାକତିକା ହତ୍ଥିଜାତି। ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନନ୍ତି ଥାମମଜ୍ଝିମାନଂ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ। ଏକସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯବଲନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକସ୍ସାତି ଚ ତଥା ହେଟ୍ଠାକଥାଯଂ ଆଗତତ୍ତା ଦେସନାସୋତେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନାରାଯନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନାରା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ରସ୍ମିଯୋ, ତା ବହୂ ନାନାୱିଧା ଇତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନାରାଯନଂ, ୱଜିରଂ, ତସ୍ମା ନାରାଯନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ୱଜିରସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଗତସ୍ସ କାଯବଲନ୍ତି ତଥାଗତସ୍ସ ପାକତିକକାଯବଲଂ। ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଅଞ୍ଞତୋ ବଲାଭାୱତୋ, ତତୋ ଏୱସ୍ସ ବାହିରକତା ଲାମକତା ଚ। ତଦୁଭଯଂ ପନସ୍ସ କାରଣେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞନ୍ତି କାଯବଲତୋ ଅଞ୍ଞଂ ତତୋ ୱିସୁଂଯେୱ। ଦସସୁ ଠାନେସୁ ଦସସୁ ଞାତବ୍ବଟ୍ଠାନେସୁ। ଯାଥାୱପଟିୱେଧତୋ ସଯଞ୍ଚ ଅକମ୍ପିଯଂ, ପୁଗ୍ଗଲଞ୍ଚ ତଂସମଙ୍ଗିଂ ନେଯ୍ୟେସୁ ଅଧିବଲଂ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଟ୍ଠେନ ଚା’’ତି।

ଠାନଞ୍ଚଠାନତୋତି କାରଣଞ୍ଚ କାରଣତୋ। କାରଣଞ୍ହି ଯସ୍ମା ଫଲଂ ତିଟ୍ଠତି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚ, ତସ୍ମା ‘‘ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପରିଯାଯେନ ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅକାରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଦୁଭଯଂ ଭଗୱା ଯେନ ଞାଣେନ ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୂ ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପାଦାଯ, ତଂ ତଂ ଠାନଂ, ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ନ ହେତୂ ନ ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପାଦାଯ, ତଂ ତଂ ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଜାନାତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଠାନଞ୍ଚ...ପେ... ଜାନନଂ ଏକ’’ନ୍ତି। କମ୍ମସମାଦାନାନନ୍ତି କମ୍ମଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାନଂ, କମ୍ମଞ୍ଞେୱ ୱା କମ୍ମସମାଦାନଂ। ଠାନସୋ ହେତୁସୋତି ପଚ୍ଚଯତୋ ଚ ହେତୁତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗା ୱିପାକସ୍ସ ଠାନଂ, କମ୍ମଂ ହେତୁ। ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀପଟିପଦାଜାନନନ୍ତି ସବ୍ବଗତିଗାମିନିଯା ଅଗତିଗାମିନିଯା ଚ ପଟିପଦାଯ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଜାନନଂ, ବହୂସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ଏକମେୱ ପାଣଂ ହନନ୍ତେସୁ ‘‘ଇମସ୍ସ ଚେତନା ନିରଯଗାମିନୀ ଭୱିସ୍ସତି, ଇମସ୍ସ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଗାମିନୀ’’ତି ଇମିନା ନଯେନ ଏକୱତ୍ଥୁସ୍ମିମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଚେତନାସଙ୍ଖାତାନଂ ପଟିପତ୍ତୀନଂ ଅୱିପରୀତତୋ ସଭାୱଜାନନଂ । ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକଜାନନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀହି କାମଧାତୁଆଦୀହି ୱା ବହୁଧାତୁନୋ, ତାସଂଯେୱ ଧାତୂନଂ ୱିପରୀତତାଯ ନାନପ୍ପକାରଧାତୁନୋ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଲୋକସ୍ସ ଜାନନଂ। ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ପରେସଂ ସତ୍ତାନଂ। ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଜାନନନ୍ତି ହୀନାଦୀହି ଅଧିମୁତ୍ତୀହି ନାନାଧିମୁତ୍ତିକଭାୱସ୍ସ ଜାନନଂ। ତେସଂଯେୱାତି ପରସତ୍ତାନଂଯେୱ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଜାନନନ୍ତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରଭାୱସ୍ସ ଅପରଭାୱସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିଯା ଚେୱ ହାନିଯା ଚ ଜାନନଂ। ଝାନୱିମୋକ୍ଖସମାଧିସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ପଠମାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ, ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ, ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସମାଧୀନଂ, ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ନୱନ୍ନଂ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତୀନଂ। ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱୁଟ୍ଠାନଜାନନନ୍ତି ହାନଭାଗିଯସ୍ସ, ୱିସେସଭାଗିଯସ୍ସ ‘‘ୱୋଦାନମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ତମ୍ହା ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୮୨୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପଗୁଣଜ୍ଝାନସ୍ସ ଚେୱ ଭୱଙ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତୀନଞ୍ଚ ଜାନନଂ। ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଞ୍ହି ପଗୁଣଜ୍ଝାନଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୋଦାନମ୍ପି ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭୱଙ୍ଗେନ ପନ ସବ୍ବଝାନେହି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନମେୱ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତମ୍ହା ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେନିୱାସଜାନନନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ନିୱୁଟ୍ଠକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଜାନନଂ। ଚୁତୂପପାତଜାନନନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିଯା ଉପପତ୍ତିଯା ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆସୱକ୍ଖଯଜାନନଂ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥ ପନେତାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଆଗତାନି ସଂୱଣ୍ଣିତାନି, ତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେ ପନା’’ତିଆଦିମାହ।

ଥାମୋହଭଯୱସେନ ସରଣପରିଯେସନଂ ସାରଜ୍ଜନଂ ସାରଦୋ, ଥାମୋହଭଯଂ। ୱିଗତୋ ସାରଦୋ ଏତସ୍ସାତି ୱିସାରଦୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେସାରଜ୍ଜଂ। ତଂ ପନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ ପହାନସମ୍ପଦଂ ଦେସନାୱିସେସସମ୍ପଦଂ ଖେମଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଞାଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଚତୂସୁ ଠାନେସୂ’’ତିଆଦି। ଚତୂସୂତି ପରପରିକପ୍ପିତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ। ପରପରିକପ୍ପିତେସୁ ୱା ୱତ୍ଥୁମତ୍ତେସୁ ଚୋଦନାକାରଣେସୁ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋତି ‘‘ଅହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଏୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତେନ ତଯା। ଇମେ ଧମ୍ମାତି ‘‘ଇଦଂ ପଞ୍ଚମଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଅଯଂ ଛଟ୍ଠୋ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଇଦଂ ତେରସମଂ ଆଯତନ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା ଇମେ ଧମ୍ମା। ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେ ଚୋଦନାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। କୋଚୀତି ସମଣାଦୀହି ଅଞ୍ଞୋ ୱା ଯୋ କୋଚି। ସହ ଧମ୍ମେନାତି ସହ ହେତୁନା। ‘‘ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହେତୁପରିଯାଯୋ ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ। ହେତୂତି ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିସାଧନହେତୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ କାରକୋ ସମ୍ପାପକୋ ୱା।

ନିମିତ୍ତନ୍ତି କାରଣଂ, ତଂ ପନେତ୍ଥ ଚୋଦନାୱତ୍ଥୁମେୱ। ନ ସମନୁପସ୍ସାମି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱତୋ। ଖେମପ୍ପତ୍ତୋତି ଅଖେମପ୍ପତ୍ତରୂପାଯ ଚୋଦନାଯ ଅନୁପଦ୍ଦୱଂ ପତ୍ତୋ ନିଚ୍ଚଲଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ। ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋତି ୱିସାରଦଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଇମେ ଆସୱାତି କାମାସୱାଦୀସୁ ଇମେ ନାମ ଆସୱା ନ ପରିକ୍ଖୀଣାତି ଆସୱକ୍ଖଯୱଚନେନେତ୍ଥ ସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସୋ କିଲେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ସବ୍ବସୋ ଆସୱେସୁ ଖୀଣେସୁ ନପ୍ପହୀଯେଯ୍ଯ। ଅନ୍ତରାଯିକାତି ଅନ୍ତରାଯକରା, ସଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖାଧିଗମସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ହି ଯୋ ସଂକିଲେସତୋ ନିଯ୍ଯାତି, ସୋ ‘‘ନିଯ୍ଯାନିକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମେ ନିଯ୍ଯନ୍ତେ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ନିଯ୍ଯାନିକୋତି ୱୋହରିତୋ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ସୋ ନ ନିଯ୍ଯାତୀ’’ତି ଆହ। କଥଂ ପନ ଦେସନାଧମ୍ମୋ ନିଯ୍ଯାତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି? ନିଯ୍ଯାନତ୍ଥସମାଧାନତୋ, ସୋ ଅଭେଦୋପଚାରେନ ‘‘ନିଯ୍ଯାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ’’ତି ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ।

ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, ଅସନ୍ତସନଟ୍ଠେନ ଆସଭଂ ୱିଯାତି ଆସଭଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ। ଆସଭଟ୍ଠାନଟ୍ଠାଯିତାଯ ଆସଭା ନାମ ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତପଟିଜାନନୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଚତସ୍ସୋ ୱା ପରିସା ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଆସଭା। ଚତସ୍ସୋପି ହି ପରିସା ବୁଦ୍ଧାଭିମୁଖା ଏୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ପରମ୍ମୁଖା। ଇଦମ୍ପୀତି ‘‘ଉସଭୋ’’ତି ଇଦମ୍ପି ପଦଂ। ତସ୍ସାତି ନିସଭସ୍ସ। ଯେସଂ ବଲୁପ୍ପାଦାୱଟ୍ଠାନାନଂ ୱସେନ ଉସଭସ୍ସ ଆସଭଣ୍ଠାନଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ତତୋ ସାତିସଯାନଂ ଏୱ ତେସଂ ୱସେନ ଆସଭଣ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଉପମଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିହୀନମେୱ। ତିଟ୍ଠମାନୋ ଚାତି ଅତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠମାନୋ ଏୱ ପଟିଜାନାତି ନାମ। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅନୁଜାନାତି।

ଅଟ୍ଠଖୋ ଇମାତି ଇଦଂ ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣସ୍ସ ବଲଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ହି ବ୍ଯତ୍ତଂ ପରିସଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧନସମତ୍ଥାଯ କଥାଯ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ଛେକଭାୱୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ଇମା ଅଟ୍ଠ ପରିସା ପତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣସ୍ସ ବଲଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିସାସୂ’’ତି। ଖତ୍ତିଯପରିସାତି ଖତ୍ତିଯାନଂ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ସମୂହୋ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ମାରପରିସାତି ମାରକାଯିକାନଂ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ସମୂହୋ। ମାରସଦିସାନଂ ମାରାନଂ ପରିସାତି ମାରପରିସା। ସବ୍ବା ଚେତା ପରିସା ଉଗ୍ଗଟ୍ଠାନଦସ୍ସନୱସେନ ଗହିତା। ମନୁସ୍ସା ହି ‘‘ଏତ୍ଥ ରାଜା ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ପକତିୱଚନମ୍ପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, କଚ୍ଛେହି ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଉଗ୍ଗା ଖତ୍ତିଯପରିସା, ବ୍ରାହ୍ମଣା ତୀସୁ ୱେଦେସୁ କୁସଲା ହୋନ୍ତି, ଗହପତଯୋ ନାନାୱୋହାରେସୁ ଚ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତାଯ ଚ କୁସଲା, ସମଣା ସକୱାଦପରୱାଦେସୁ କୁସଲା, ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମକଥାକଥନଂ ନାମ ଅତିୱିଯ ଭାରିଯଂ। ଦେୱାନଂ ଉଗ୍ଗଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଅମନୁସ୍ସୋତି ହି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେ ମନୁସ୍ସାନଂ ସକଲସରୀରଂ କମ୍ପତି, ତେସଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାପି ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାପି ସତ୍ତା ୱିସଞ୍ଞିତାପି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଅମନୁସ୍ସପରିସା ଉଗ୍ଗା। ଇତି ଚେତା ପରିସା ଉଗ୍ଗଟ୍ଠାନଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯାମାଦିପରିସା ନ ଗହିତାତି? ଭୁସଂ କାମାଭିଗିଦ୍ଧତାଯ ଯୋନିସୋମନସିକାରୱିରହତୋ। ଯାମାଦଯୋ ହି ଉଳାରୁଳାରେ କାମେ ପଟିସେୱନ୍ତା ତବ୍ଭାଭିଗିଦ୍ଧତାଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଯ ସଭାୱେନ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଆନୁଭାୱେନ ଆକଡ୍ଢିଯମାନା କଦାଚି ନେସଂ ପଯିରୁପାସନାଦୀନି କରୋନ୍ତି ତାଦିସେ ମହାସମଯେ। ତେନେୱ ହି ୱିମାନୱତ୍ଥୁଦେସନାପି ତଂନିମିତ୍ତା ବହୁଲା ନାହୋସି। ସେଟ୍ଠନାଦନ୍ତି କେନଚି ଅପ୍ପଟିହତଭାୱେନ ଉତ୍ତମନାଦଂ। ଅଭୀତନାଦନ୍ତି ୱେସାରଜ୍ଜଯୋଗତୋ କୁତୋଚି ନିବ୍ଭଯନାଦଂ। ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନାତି ଖନ୍ଧିଯୱଗ୍ଗେ ଆଗତେନ ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନ। ସହନତୋତି ଖମନତୋ। ହନନତୋତି ୱିଧମନତୋ ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ। ଯଥା ୱାତିଆଦି ‘‘ସୀହନାଦସଦିସଂ ୱା ନାଦଂ ନଦତୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନଂ।

ଏତନ୍ତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କ’’ନ୍ତି ଏତଂ ପଦଂ। ପଞ୍ଞାପଭାୱିତନ୍ତି ଚିରକାଲପରିଭାୱିତାଯ ପାରମିତାପଞ୍ଞାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଚ ଉପ୍ପାଦିତଂ। କରୁଣାପଭାୱିତନ୍ତି ‘‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ମହାକରୁଣାଯ ଉପ୍ପାଦିତଂ। ଯଥା ଅଭିନିକ୍ଖମନତୋ ପଭୁତି ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମନୱିରୋଧିନୀ ପଟିପତ୍ତି ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ତୁସିତଭୱନତୋ ନିଯତଭାୱାପତ୍ତିତୋ ଚ ପଟ୍ଠାଯାତି ଦୁତିଯତତିଯନଯା ଚ ଗହିତା। ଫଲକ୍ଖଣେତି ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେ। ପଟିୱେଧନିଟ୍ଠତ୍ତା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ ୱଜିରୂପମତାଯେୱ ସାତିସଯୋ ପଟିୱେଧୋତି ‘‘ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସପି ଦେସନାଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ପରସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନମତ୍ତେନ ହୋତୀତି ‘‘ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତି…ପେ… ଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ଦେସନାଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି, ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତିତଚକ୍କସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଠାନଂ ୱିଯ। ଉଭଯମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଲୋକିଯଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଇତରେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାୱସେନ ସମାନତଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଉରସି ଜାତତାଯ ଉରସୋ ସମ୍ଭୂତନ୍ତି ଓରସଂ ଞାଣଂ।

ଇତି ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଅନୱସେସତୋ ରୂପସ୍ସ ସରୂପନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋତି ତସ୍ସ ‘‘ଇଦଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସାଧାରଣତୋ ଚ ସରୂପନିଦସ୍ସନମାହ। ଏତ୍ତକଂ ରୂପନ୍ତି ଏତେନ ଅନୱସେସତୋ ‘‘ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱଂ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୁପ୍ପନସଭାୱଞ୍ଚେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରୁପ୍ପନଂ ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଦିଭେଦଂ

ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଲକ୍ଖଣ...ପେ... ୱସେନାତି କକ୍ଖଳଅତ୍ତାଦିଲକ୍ଖଣୱସେନ ସନ୍ଧାରଣାଦିରସୱସେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଭୂତୱଯାଦିପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ। ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସାତି ଏୱଂ ସାଧାରଣତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଚ ପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ। ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପାଦା, ଅତ୍ଥିଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧୱିରୋଧୀ ହି ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ନିରୋଧେ ଅସତି ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୁରିମଭୱେ ସିଦ୍ଧାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ରୂପସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାସମୁଦଯା କମ୍ମସମୁଦଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଚ ତୀହି ଅତୀତକାଲିକତ୍ତା ତେସଂ ସହକାରୀକାରଣଭୂତଂ ଉପାଦାନମ୍ପି ଗହିତମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯେସୁ କବଳଈକାରଆହାରସ୍ସ ବଲୱତାଯ, ସୋ ଏୱ ଗହିତୋ, ‘‘ଆହାରସମୁଦଯା’’ତି ପନ ଗହିତେନ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯତାମତ୍ତେନ ଉତୁଚିତ୍ତାନିପି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦ୍ୱାଦସସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତୋ ଦସ୍ସନମ୍ପି ଭୱିତବ୍ବମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣନ୍ତିଆଦିନା କାଲୱସେନ ଉଦଯଦସ୍ସନମାହ। ତତ୍ଥ ଭୂତୱସେନ ମଗ୍ଗେ ଉଦଯଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତୋ ଇଧ ସନ୍ତତିୱସେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଖଣୱସେନ ପସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧତୋ ଅନାଗତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି ପଚ୍ଚଯାଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ପଚ୍ଚଯନିରୋଧେନାତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ନିରୋଧଭାୱେନ। ତଣ୍ହାନିରୋଧାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆହାରନିରୋଧାତି ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯସ୍ସ କବଳଈକାରାହାରସ୍ସ ଅଭାୱା। ରୂପନିରୋଧାତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଅଭାୱୋ ହୋତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଭଙ୍ଗକାଲୱସେନ ହେତୁଦ୍ୱଯଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ମା ତଂ ପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ପଗେୱ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତୋ ଇଧ ସନ୍ତତିୱସେନ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଖଣୱସେନ ପସ୍ସତି।

ଇତି ୱେଦନାତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁଖାଦିଭେଦନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଦିୱିଭାଗଂ। ରୂପସଞ୍ଞାଦିଭେଦନ୍ତି ରୂପସଞ୍ଞା, ସଦ୍ଦ... ଗନ୍ଧ... ରସ... ଫୋଟ୍ଠବ୍ବ ... ଧମ୍ମସଞ୍ଞାଦିୱିଭାଗଂ। ଫସ୍ସାଦିଭେଦନ୍ତି ଫସ୍ସଚେତନାମନସିକାରାଦିୱିଭାଗଂ। ଲକ୍ଖଣ...ପେ... ୱସେନାତି ଇଟ୍ଠାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣାଦିଲକ୍ଖଣୱସେନ ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସାଦିରସୱସେନ କାଯିକଅସ୍ସାଦାଦିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦିପଦଟ୍ଠାନୱସେନ। ‘‘ଫୁଟ୍ଠୋ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୯୩) ୱଚନତୋ ତୀସୁ ୱେଦନାଦୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଫସ୍ସସମୁଦଯାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ନାମରୂପସମୁଦଯାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେସଂଯେୱ ୱସେନାତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ ୱେଦନାନିରୋଧୋ’’ତିଆଦିନା ତେସଂଯେୱ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ସମୁଦଯତ୍ଥଙ୍ଗମୱସେନ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅୱିସଯୋପି ସପ୍ପଦେସୋ ସୀହନାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଦାନି ନିପ୍ପଦେସୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୱିସଯୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଦସ୍ସୀଯତୀତି ଆହ, ‘‘ଅଯମ୍ପି ଅପରୋ ସୀହନାଦୋ’’ତି। ତସ୍ମାତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତୀ’’ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପାଳଇଯା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଭାୱେ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଭାୱସ୍ସ, ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ନିରୋଧେ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ନିରୋଧସ୍ସ କଥନେନ ପୁରିମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣେ ନିଯମୋ ଦସ୍ସିତୋ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଏୱ, ନାସତି, ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଏୱ, ନାନୁପ୍ପାଦା, ନିରୋଧା ଏୱ, ନାନିରୋଧା’’ତି। ତେନେଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଅନ୍ତୋଗଧନିଯମଂ ଇଧ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିରୋଧୋତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ୱିରାଗା ୱିଗମେନ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା’’ତିଆଦି। ନିରୋଧୱିରୋଧୀ ଚ ଉପ୍ପାଦୋ, ଯେନ ସୋ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅସତି ନିରୋଧେ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥିଭାୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ’’ତି ଇଦମେୱ ହି ଲକ୍ଖଣଂ। ପରିଯାଯନ୍ତରେନ ‘‘ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ପରେନ ପୁରିମଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତମାନଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ମଗ୍ଗେନ ଅନିରୁଦ୍ଧସଭାୱଞ୍ଚାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯସ୍ମା ଚ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଦ୍ୱିଧାପି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସଂ ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ’’ତିଆଦିନା ନିରୋଧୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥିଭାୱୋପି ନିରୋଧୋ ଏୱାତି ନତ୍ଥିଭାୱୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଅନିରୋଧୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତେନ ଅନିରୋଧସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପ୍ପାଦଂ ୱିସେସେତି। ତତୋ ଇଧ ନ କେୱଲଂ ଅତ୍ଥିଭାୱମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋ ହୋତି। ଏୱମେତଂ ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେନ ସାତ୍ଥକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କୋ ପନାଯଂ ଅନିରୋଧୋ ନାମ, ଯୋ ‘‘ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ଉପ୍ପାଦୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋତି? ଅପ୍ପହୀନଭାୱୋ ଚ ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲଭାୱେନ ଫଲୁପ୍ପାଦନାରହତା ଚାତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧)। ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିଭଜନାଦିୱସେନାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱାଦସପଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସ ୱିଭଜନୱସେନ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଦସବଲସୁତ୍ତେ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସିତାକାରୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପଚ୍ଚଯାକାରମତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପଚ୍ଚଯାକାରଧମ୍ମୋ’’ତି। ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠିଯା ଅକରଣେନ ୱିଭୂତୋ, ସୋ ପନ

ଅନ୍ତତୋ ଚ ସଦ୍ଦତୋ ଚ ପିହିତୋ ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତୋ ୱା ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନିକୁଜ୍ଜିତୋ’’ତି। ୱିୱଟୋତି ୱିଭାୱିତୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିୱରିତ୍ୱା ଠପିତୋ’’ତି । ପକାସିତୋତି ଞାଣୋଭାସେନ ଓଭାସିତୋ ଆଦୀପିତୋତି ଆହ ‘‘ଦୀପିତୋ ଜୋତିତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେ। ସିଦ୍ଧିତଗଣ୍ଠିତନ୍ତି ୱାକଂ ଗହେତ୍ୱା ସିଦ୍ଧିତଂ, ସିଦ୍ଧିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଟ୍ଠାନେ ୱାକେନ ଗଣ୍ଠିତଞ୍ଚ। ଛିନ୍ନପିଲୋତିକାଭାୱେନ ୱିଗତପିଲୋତିକୋ ଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ଛିନ୍ନପିଲୋତିକସ୍ସ ପଟିଲୋମତା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନତାଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ହେଟ୍ଠା’’ତିଆଦିମାହ। ନିୱାସନପାରୁପନଂ ପରିଗ୍ଗହଣଂ। ସୟଂ ପଟିଭାନଂ କପ୍ପେତ୍ୱା। ୱଡ୍ଢେନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ସମୟଂ। ସମଣକଚୱରନ୍ତି ସମଣୱେସଧାରଣୱସେନ ସମଣପଟିରୂପତାୟ ସମଣାନଂ କଚୱରଭୂତଂ। ଅତ୍ତନୋ ରୂପପୱତ୍ତିୟା କରଣ୍ଡଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ଧୁତଂ ୱାତି ପୱତ୍ତେତୀତି କାରଣ୍ଡୱୋ, ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ତଂ କାରଣ୍ଡୱଂ। ନିଦ୍ଧମଥାତି ନୀହରଥ। କସମ୍ବୁନ୍ତି ସମଣକସଟଂ। ଅପକସ୍ସଥାତି ଅପକଡ୍ଢଥ ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଲାପେତି ପଲାପସଦିସେ। ତଥା ହି ତଣ୍ଡୁଲସାରରହିତୋ ଧଞ୍ଞପଟିରୂପକୋ ଥୁସମତ୍ତକୋ ପଲାପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସୀଲାଦିସାରରହିତୋ ସମଣପଟିରୂପକୋ ପଲାପୋ ୱିୟାତି ପଲାପୋ, ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ତେ ପଲାପେ। ୱାହେଥାତି ଅପନେଥ। ପତିସ୍ସତାତି ବାଲ୍ହସତିତାୟ ପତିସ୍ସତା ହୋଥାତି।

ସଦ୍ଧାୟ ପବ୍ବଜିତେନାତି ରାଜୂପଦ୍ଦୱାଦୀହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତେନ ‘‘ଏୱଞ୍ହି ତଂ ଓତିଣ୍ଣଂ ଜାତିଆଦିସଂସାରଭୟଂ ୱିଜିନିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱଟ୍ଟନିସ୍ସରଣତ୍ଥଂ ଆଗତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ୱସେନ ପବ୍ବଜିତେନ। ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତୋତି ଆଚାରେନ ଅଭିଜାତୋ। ତେନାହ ‘‘ୟତୋ କୁତୋଚୀ’’ତିଆଦି। ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତୋତି ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭିଜାତୋ। ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନି ଅଙ୍ଗାନି ସମ୍ମାପଧାନିୟଙ୍ଗଭାୱେନ, କାୟେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖଭାୱେନ ୱୀରିୟଂ ଆରଭନ୍ତସ୍ସ ତଥାପୱତ୍ତୱୀରିୟୱସେନ ‘‘ତଚୋ ଏକଂ ଅଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ନୱସୁ ଠାନେସୁ ସମାଧାତବ୍ବନ୍ତି ‘‘କାଲୱସେନ ପଞ୍ଚସୁ, ଇରିୟାପଥୱସେନ ଚତୂସୂ’’ତି ଏୱଂ ନୱସୁ ଠାନେସୁ ୱୀରିୟଂ ସମାଧାତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ।

ସୋ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିହରତୀତି କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲୋ ନିୟ୍ୟାନିକସାସନେ ୱୀରିୟାରମ୍ଭସ୍ସ ଅକରଣେନ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଦୁକ୍ଖଂ ୱିହରତି। ସକଂ ୱା ଅତ୍ଥଂ ସଦତ୍ଥଂ କ-କାରସ୍ସ ଦ-କାରଂ କତ୍ୱା । କୁସୀତସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିହାୟନଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଛ ଦ୍ୱାରାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିସଜ୍ଜାୱସେନ ପୀଠମଦ୍ଦନତୋ ପୀଠମଦ୍ଦନୋ, ନିରସ୍ସନୱଚନଂ ତସ୍ସ, କସ୍ସଚିପତ୍ଥସ୍ସ ଅଧାରଣତୋ କେୱଲଂ ପୀଠଭାରଭୂତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ‘‘ମଖମଦ୍ଦନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତ୍ଥ ଦାନମିଚ୍ଛାୟ ପରେସଂ ମଖଂ ପସ୍ସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଣ୍ଡପୂରକୋତି କୁଚ୍ଛିପୂରଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱଚ୍ଚକୁଟିପୂରକୋ।

‘‘ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘କୁସୀତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଆସୀସାୟ ୱସେନ ଥୋମିତୋ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟେତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିୟେ। ପହିତତ୍ତେତି ନିବ୍ବାନଂ ପତିପେସିତଚିତ୍ତେ। ଏତେନ ସାୱକାନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ସମ୍ପୁଣ୍ଣନାନିସଂସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେସି।

ହୀନେନାତି ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତେନ ଧମ୍ମେନ। ତେନାହ ‘‘ହୀନାୟ ସଦ୍ଧାୟା’’ତିଆଦି। ଅଗ୍ଗେନାତି ସେଟ୍ଠେନ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତେନ ଧମ୍ମେନ, ଇସକମ୍ପି କତକାଲୁସିୟୱିଗତଟ୍ଠେନ ମଣ୍ଡଟ୍ଠେନ ଚ ପସନ୍ନମ୍ପି ସୁରାଦି ନ ପାତବ୍ବଂ। ସାସନନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣଂ ସାସନଂ। ପସନ୍ନଂ ୱିଗତଦୋସମଲତ୍ତା ପସାଦନିୟତ୍ତା ଚ। ପାତବ୍ବଞ୍ଚ ପତ୍ତେନ ୱିୟ ସୁଖେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସଙ୍କିଲେସକସାୱମଲପଙ୍କଦୋସରହିତତ୍ତା ଚ।

ମଣ୍ଡଭୂତା ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମଦେସନାପି ଦେସନାମଣ୍ଡୋ। ତସ୍ସ ଏକସ୍ସେୱ ପନ ଦେସନାମଣ୍ଡସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗାହକା ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନା ଦୋସରହିତା ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ପଟିଗ୍ଗହମଣ୍ଡୋ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ତଗ୍ଗତିକତ୍ତା ସକଲୋପି ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମରାସି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟମଣ୍ଡୋ। ତେନାହ ‘‘କତମୋ ଦେସନାମଣ୍ଡୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତାରୋତି ସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିସମେତାୱିନୋ। ତଥା ହି ଆଦିତୋ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ଆଚିକ୍ଖଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ‘‘ଅତ୍ଥି ଅୟଂ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିନା ଇଧଲୋକପରଲୋକଗତସମ୍ମୋସୱିଗମେନ ପୱତ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋୱ ଅଧିମୋକ୍ଖମଣ୍ଡୋ। ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱିଜହିତ୍ୱା। ଚତୁଭୂମକସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମୋକ୍ଖମଣ୍ଡେନ ମଣ୍ଡଭୂତଂ ଅଧିମୋକ୍ଖଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ପଗ୍ଗହମଣ୍ଡୋ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କୋସଜ୍ଜକସଟ’’ନ୍ତିଆଦିଂ ପାଠଇସେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସାସନେ, ‘‘ମଣ୍ଡସ୍ମି’’ନ୍ତି ୱା ୱଚନେ। କାରଣୱଚନଂ, ତେନ ‘‘ସତ୍ଥା ସମ୍ମୁଖୀଭୂତୋ’’ତି ସମ୍ମୁଖଭାୱନାୟୋଗୋ ନିରାସଙ୍କଫଲାୱହୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଅସମ୍ମୁଖା’’ତିଆଦି। ପମାଣନ୍ତି ଅନୁରୂପଂ ଭେସଜ୍ଜସ୍ସ ପମାଣଂ। ଉଗ୍ଗମନନ୍ତି ଭେସଜ୍ଜସ୍ସ ୱମନଂ ୱିରେଚନଂ, ତସ୍ସ ୱା ୱସେନ ଦୋସଧାତୂନଂ ୱମନଂ ୱିରେଚନଂ। ଏୱମେୱାତି ୟଥା ଭେସଜ୍ଜମଣ୍ଡଂ ୱେଜ୍ଜସମ୍ମୁଖା ନିରାସଙ୍କା ପିୱନ୍ତି, ଏୱମେୱ ‘‘ସତ୍ଥା ସମ୍ମୁଖୀଭୂତୋ’’ତି ନିରାସଙ୍କା ୱୀରିୟଂ କତ୍ୱା, ମଣ୍ଡପେୟ୍ୟ ସାସନଂ ପିୱଥାତି ୟୋଜନା। ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭେନ ସାନିସଂସା। ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମନେନ ସୱଡ୍ଢି। ପରତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପତ୍ତିୟା, ତଥା ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ପରେସଂ ଅତ୍ଥନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଦୁତିୟଦସବଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଉପନିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩।ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସନଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନାୱ ଦସ୍ସନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ମଂସଚକ୍ଖୁନାତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେପି ପଦାନି ଏକତ୍ଥାନୀ’’ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ଏକତ୍ଥତ୍ତେପି ଞାଣଲକ୍ଖଣଞାଣପ୍ପଭାୱୱିସୟସ୍ସ ତଥାଦସ୍ସନଭାୱୱିରୋଧନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଜାନନଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି। ଞାଣପ୍ପଭାୱନ୍ତି ଞାଣାନୁଭାୱେନ ଞାଣକିଚ୍ଚୱିସୟୋଭାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଞାଣେନ ୱିୱଟେ ଧମ୍ମେ ପସ୍ସତୀ’’ତି। ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି ଚ ଜାନନଦସ୍ସନମୁଖେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଆହ – ‘‘ଞାଣଲକ୍ଖଣଂ ଉପାଦାୟା’’ତିଆଦି। ଜାନତୋତି ୱା ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣେନ ଜାନତୋ, ଅପରଭାଗେନ ଞାଣେନ ପସ୍ସତୋ। ଜାନତୋତି ୱା ୱତ୍ୱା ନ ଜାନନଂ ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କମତ୍ତୱସେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ରୂପାନି ୱିୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପାଦୀନି ତେସଞ୍ଚ ସମୁଦୟାଦିକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ପସ୍ସତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ଆସୱାନଂ ଖୟନ୍ତି ଆସୱାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ। ସୋ ପନ ତେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଅସମୁପ୍ପାଦୋ ଖୀଣାକାରୋ ନତ୍ଥିଭାୱୋ’’ତି। ଆସୱକ୍ଖୟସଦ୍ଦସ୍ସ ଖୀଣାକାରାଦୀସୁ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆସୱାନଂ ଖୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଜୁମଗ୍ଗାନୁସାରିନୋତି କିଲେସୱଙ୍କକାୟୱଙ୍କାଦୀନଂ ପହାନେନ ଉଜୁଭୂତେ ସୱିପସ୍ସନାହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଧମ୍ମେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ। ୟଦେୱ ହିସ୍ସ ପରିକ୍ଖୀଣଂ। ଖୟସ୍ମିଂ ପଠମଂ ଞାଣଂ ‘‘ତତୋ ଅଞ୍ଞା ଅନନ୍ତରା’’ତି ଖୟସଙ୍ଖାତେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନମେୱ ଞାଣଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ ପନ ଅଞ୍ଞା ଅରହତ୍ତନ୍ତି। ୟଦିପି ଗାଥାୟ ‘‘ଖୟସ୍ମିଂ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପନ ‘‘ଆସୱେ ଖୀଣେ ମଗ୍ଗୋ ଖୟୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗୋ ଆସୱକ୍ଖୟୋତି ୱୁତ୍ତୋ’’ତି। ସମଣୋତି ସମିତପାପୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ସୋ ପନ ଖୀଣାସୱୋ ହୋତୀତି। ‘‘ଆସୱାନଂ ଖୟା’’ତି ଇଧ ଫଲଂ, ପରିୟାୟେନ ପନ ଆସୱକ୍ଖୟୋ ମଗ୍ଗୋ, ତେନ ପତ୍ତବ୍ବତୋ ଫଲଂ। ଏତେନେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ଆସୱକ୍ଖୟଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଜାନତୋ ଏୱ ପସ୍ସତୋ ଏୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନିୟମୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନ ଅଞ୍ଞଥା ୱିସେସାଭାୱତୋ ଅନିଟ୍ଠାପନ୍ନୋୱାତି ତସ୍ସ ନିୟମସ୍ସ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନୋ ଅଜାନତୋ ନୋ ଅପସ୍ସତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୟୋ ପନ ନ ଜାନାତି, ନ ପସ୍ସତି, ତସ୍ସ ନୋ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଇମିନା ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଞ୍ଞା ଆସୱକ୍ଖୟସ୍ସ ଏକନ୍ତିକକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଏତେନାତି ‘‘ନୋ ଅଜାନତୋ, ନୋ ଅପସ୍ସତୋ’’ତି ଏତେନ ୱଚନେନ। ତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି କେ ପନ ତେତି? ‘‘ବାଲେ ଚ ପଣ୍ଡିତେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୨୨୮) ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା ସତ୍ତା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୧୦୧, ୨୨୭) ଏୱମାଦିୱାଦା। ତେସୁ କେଚି ଅଭିଜାତିସଙ୍କନ୍ତିମତ୍ତେନ ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ ପଟିଜାନନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେ ଇସ୍ସରପଜାପତିକାରଣାଦିୱସେନ। ତୟିଦଂ ସବ୍ବଂ ସଂସାରାଦୀହୀତି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମେନ ପଦଦ୍ୱୟେନାତି ‘‘ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନା ପଦଦ୍ୱୟେନ। ଉପାୟୋ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଆସୱକ୍ଖୟା’’ତି ଅଧିକାରତୋ। ଇମିନାତି ‘‘ନୋ ଅଜାନତୋ, ନୋ ଅପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନା ପଦଦ୍ୱୟେନ। ଅନୁପାୟୋ ହୋତି ଏସ ଆସୱାନଂ ଖୟସ୍ସ, ୟଦିଦଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅପରିଞ୍ଞାତି ‘‘ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନାୱ ଅନିୟମୱଚନେନ ଅନୁପାୟପଟିସେଧୋପି ଅତ୍ଥତୋ ବୋଧିତୋ ହୋତୀତି। ତମେୱ ହି ଅତ୍ଥତୋ ବୋଧିତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଏୱଂ ସଂୱଣ୍ଣନା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦବ୍ବଜାତିକୋତି ଦବ୍ବରୂପୋ। ସୋ ହି ‘‘ଦ୍ରବ୍ୟୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଦ୍ରବ୍ୟଂ ୱିନସ୍ସତି ନାଦ୍ରବ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଦବ୍ବଜାତିକୋ ୱା ସାରସଭାୱୋ, ସାରୁପ୍ପସୀଲାଚାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥାହ ‘‘ନ ଖୋ ଦବ୍ବ ଦବ୍ବା ଏୱଂ ନିବ୍ବେଠେନ୍ତୀ’’ତି (ପାରା। ୩୮୪)। ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱାତି ୱତ୍ତଂ ଉତ୍ତମଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା। ୟୋ ହି ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ କାତୁଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱା ୱସ୍ସୱାତାଦିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ଛତ୍ତାଦୀନି କରୋତି, ସୋ ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା କରୋତି ନାମ। ପଦଟ୍ଠାନଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନାଥକରଣଧମ୍ମଭାୱେନ ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ୟାନି ତାନି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉଚ୍ଚାୱଚାନି କିଚ୍ଚକରଣୀୟାନି, ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୫)। ଏୱଂ ଜାନତୋତି ଏୱଂ ୱେଜ୍ଜକମ୍ମାଦୀନଂ ଜାନନହେତୁ ମିଚ୍ଛାଜୀୱପଚ୍ଚୟା କାମାସୱାଦୟୋ ଆସୱା ୱଡ୍ଢନ୍ତିୟେୱ, ନ ପହୀୟନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ଖୋ…ପେ… ଆସୱାନଂ ଖୟୋ ହୋତୀ’’ତି ଇମାୟ ପାଳିୟା ଅରହତ୍ତସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ୟୁତ୍ତଂ ଫଲଗ୍ଗହଣେନ ହେତୁନୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଆସୱାନଂ ଖୟନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା’’ତି।

ଆଗମନଂ ଆଗମୋ, ତଂ ଆୱହତୀତି ଆଗମନୀୟା, ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା। ଖୟସ୍ମିନ୍ତି ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣେ ଭୁମ୍ମଂ, ଖୟେତି ପନ ୱିସୟେ। ତେନାହ ‘‘ଆସୱକ୍ଖୟସଙ୍ଖାତେ’’ତି। ଉପନିସୀଦତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି କାରଣଂ ଉପନିସା। ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସତୋ। ସାତି ୱିମୁତ୍ତି। ଅସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ। ମନସ୍ମିଂ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତେ ପନ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟାପି ପଚ୍ଚୟା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ‘‘ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିରଜ୍ଜତି ଅସେସସଙ୍ଖାରତୋ ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ, ମଗ୍ଗୋ। ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଏତାୟାତି ନିବ୍ବିଦା, ବଲୱୱିପସ୍ସନା। ତେନାହ ‘‘ଏତେନା’’ତିଆଦି।

ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାପି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାପକ୍ଖିକା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯାୱ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ତାୱ ତରୁଣୱିପସ୍ସନା’’ତି ହି ୱଚନତୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତୌଦଯବ୍ବଯଞାଣତୋ ପରଂ ବଲୱୱିପସ୍ସନା। ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସଭୂତୋ ସାମଞ୍ଞଭୂତୋ ଚ ଯୋ ଯୋ ସଭାୱୋ ଯଥାସଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଜାନନଂ ଯଥାସଭାୱଜାନନଂ। ତଦେୱ ଦସ୍ସନଂ। ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଟ୍ଠେନ ଞାତପରିଞ୍ଞା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଚ ଗହିତା ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତରୁଣୱିପସ୍ସନ’’ନ୍ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦେଞାଣନ୍ତି ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହଞାଣଂ ୱଦତି। କଙ୍ଖାୱିତରଣଂ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ନଯୱିପସ୍ସନାଦିକଂ ଅନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ସମ୍ମସନଂ। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗେଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ। ସୋ ହି ପାଦକଜ୍ଝାନସମାଧି ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫।; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୁବ୍ବଭାଗସୁଖନ୍ତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନସହିତସୁଖଂ। ଦରଥ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକିଲେସଦରଥସ୍ସ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭନଂ। ‘‘ସୁଖଂପାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୌପନିସଂ ୱଦାମୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତସୁଖଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପ୍ପନାପୁବ୍ବଭାଗସ୍ସ ସୁଖସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦେତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୬୬;୩। ୩୫୯; ଅ।ନି। ୧।୩।୯୬) ୱୁତ୍ତଅପ୍ପନାସୁଖସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବଲୱପୀତୀତି ଫରଣଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତା ପୀତି। ତାଦିସା ହି ୱିତକ୍କୱିଚାରସୁଖସମାଧୀହି ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯା ନୀୱରଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତୀ ତଂନିମିତ୍ତଂ ଦରଥଂ ପରିଳାହଂ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେତି। ତେନାହ ‘‘ସା ହି ଦରଥପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି। ଦୁବ୍ବଲପୀତୀତି ତରୁଣପୀତି। ତେନାହ ‘‘ସା ହି ବଲୱପୀତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି। ସଦ୍ଧାତି ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନଂ କମ୍ମଫଲସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ସା ପନ ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଏକୱାରମେୱ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନସଦ୍ଧା’’ତି। ଯସ୍ମା ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପମୁଦିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ସା ହି ଦୁବ୍ବଲପୀତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭେଦସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ଜରାମରଣଦୁକ୍ଖନ୍ତି କେଚି, ସୋକାଦଯୋ ଚାତି ଅପରେ। ତଦୁଭଯସ୍ସପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ ପଠମୋ ଏୱତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତୋ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲାନି ସଦ୍ଦହତି, ରତନତ୍ତଯେ ଚ ପସାଦଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଞ୍ହି ଅପରାପରସଦ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ‘‘ଆଚରିଯାନଂ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯତୋ ‘‘ଏକନ୍ତତୋ ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଇମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମତିକ୍କମାଯ ହୋତୀ’’ତି ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ତଥାଗତେ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୧)। ସୱିକାରାତି ଉପ୍ପାଦୱିକାରେନ ସୱିକାରା ଖନ୍ଧଜାତି ଜାଯନଟ୍ଠେନ। ଜାତିଯା ପନ ଅସତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ‘‘ସା ହି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି। କମ୍ମଭୱୋତି କମ୍ମଭୱାଦିକୋ ତିୱିଧୋପି କମ୍ମଭୱୋ। ସୋ ହି ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ଏୱମାଦିଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଏତେନୁପାଯେନା’’ତି। ସେସପଦାନୀତି ଉପାଦାନାଦିପଦାନି। ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାପକ୍ଖିକତ୍ତା ନିବ୍ବାନଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତଂ, ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଂ। ସୋ ହି ତେନ ୱିପସ୍ସନାଯ କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି ୱିସେସଟ୍ଠାନଂ କଯିରତୀତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦୂପନିସୋ ୱିରାଗୋତି ‘‘ୱିରାଗୋ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

କେନ ଉଦକେନ ୱିଦାରଯିତ୍ୱା ଗତପଦେସୋତି କତ୍ୱା କନ୍ଦରୋ। ନିତମ୍ବୋତିପି ଉଦକସ୍ସ। ଯଥା ନିନ୍ନଂ ଉଦକଂ ପୱତ୍ତତି, ତଥା ନିୱତ୍ତନଭାୱେନ ନଦୀକୁଞ୍ଜୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ହେମନ୍ତଗିମ୍ହୋତୁୱସେନ ଅଟ୍ଠ ମାସେ ପୱତ୍ତୋ ପଥୱୀୱିଦରୋତି କତ୍ୱା ପଦରୋ। ଖୁଦ୍ଦିକା ଉଦକୱାହିନିଯୋ ସାଖା ୱିଯାତି ସାଖା, ଖୁଦ୍ଦକା ସୋବ୍ଭୋ କୁସୁବ୍ଭୋ ୱ-କାରସ୍ସ ଉ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଏୱମେୱ ଖୋତିଆଦି ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା ଉପନୀତାଯ ଉପମାଯ ଉପମେଯ୍ୟେନ ସଂସନ୍ଦନନ୍ତି, ତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ପବ୍ବତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସନ୍ତାନୱସେନ ଚିରଂତନକାଲପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ପଚୁରଜନେହି ଦୁପ୍ପଜହନତୋ ‘‘ପବ୍ବତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଲୋକତ୍ତଯାଭିବ୍ୟାପନତୋ ଅଭିସନ୍ଦନତୋ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ମେଘସଦିସା। ଅଭିସଙ୍ଖାରା ମେଘୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥା ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି। ୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱଟ୍ଟଂ ଅନୁପୱତ୍ତିତୋ ପରମ୍ପରପଚ୍ଚଯତୋ ଚ କନ୍ଦରାଦିସଦିସା। ୱିମୁତ୍ତି ଏକରସତ୍ତା, ହାନିୱୁଦ୍ଧିଅଭାୱତୋ ଚ ସାଗରସଦିସାତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପୁରିମସିଦ୍ଧାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ଅଭିସଙ୍ଖାରା, ନାସତି, ତସ୍ମା ତେ ଉପରିପବ୍ବତେ ପୱତ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା…ପେ… ୱସ୍ସନଂ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଅସ୍ସୁତୱା ହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ। ତଣ୍ହାଯ ଅଭିଲାସଂ କତ୍ୱାତି ଏତେନ ସବ୍ବସ୍ସପି ଅଭିସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତିତେମନତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ତଣ୍ହା ହି ‘‘ସ୍ନେହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅନ୍ତିମଭୱିକସ୍ସ ଅନ୍ତଭୱନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ନିବ୍ବାନଂ ନ ପତ୍ତୋ, ତଦନ୍ତସ୍ସ ଭାଗସ୍ସ ନିବ୍ବାନଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତକାଲୋ ୱିଯା’’ତି ଉପମାନିଦସ୍ସନଂ କତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱଟ୍ଟଂ ପୂରେତ୍ୱାପି ଇମିନାପି ହି ଅନ୍ତିମଭୱିକସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ସା ହି ପୂରିତାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ତତୋ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱଟ୍ଟସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଜାତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଜାତିପଚ୍ଚଯୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତଂ ପନ ଯଦିପି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ନ ଆଗତଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁ ପନ ଆଗତମେୱାତି ତତୋ ଆହରିତ୍ୱା ତଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତଯିଦଂ ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱସେନାଯଂ ଦେସନାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରେସଂ ପନ ୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଯା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ପାଠଇଯା ୱସେନ ଗହିତମେୱାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସନଂ।

ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତମାନା ଖନ୍ଧା ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତିକାରା’’ତି। ଅନିଚ୍ଚତାଲକ୍ଖଣାଦିଦୀପନତୋ ଲକ୍ଖଣାହଟଂ। କମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତି ୱିନିଚ୍ଛୟଂ। ନିଜ୍ଜଟନ୍ତି ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ, ସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ କମ୍ମଂ ଆରଭତୀତିଆଦି ପାଠଇଯଂ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ୱିପସ୍ସନା ଦସ୍ସିତାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ । ଏୱଞ୍ହି ପାମୋଜ୍ଜାଦିଦସ୍ସନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି। ଦେୱସ୍ସାତି ମେଘସ୍ସ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସ…ପେ… ଠିତକାଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପୁବ୍ବେ ଦେୱଟ୍ଠାନିଯୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଖୀଣାସୱୋତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ, କାରଣୂପଚାରେନ ଫଲସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅଭିସଙ୍ଖାରମୂଲକୋ ହି ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ଚ ଉଚ୍ଛିନ୍ନସଂଯୋଗେ ଖୀଣାସୱସମଞ୍ଞାତି।

ଉପନିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪।ସୋତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ। ଯଦି ନ ତାୱ ପୱିଟ୍ଠୋ, କସ୍ମା ‘‘ପାୱିସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୱିସିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି। ତେନ ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱିନି ଭୂତେ ୱିଯ ଉପଚାରୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା କି’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅତିପ୍ପଗୋଯେୱ ନିକ୍ଖନ୍ତଦିୱସୋତି ପକତିଯା ଭିକ୍ଖାଚରଣୱେଲାଯ ଅତିୱିଯ ପାତୋ ଏୱ ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଦିୱସଭାଗୋ। ଏତଦହୋସୀତି ଏତଂ ‘‘ଅତିପ୍ପଗୋ ଖୋ’’ତିଆଦିକଂ ଚିନ୍ତନଂ ଅହୋସି। ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରସ୍ସାତି ରାଜଗହନଗରେ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରସ୍ସ ୱେଳୁୱନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରା ଅହୋସି, ତସ୍ମା ‘‘ତେନୁପସଙ୍କମିସ୍ସ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତନା ଅହୋସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂ ୱାଦୀତି ଚତୂସୁ ୱାଦେସୁ କତରଂ ୱାଦଂ ୱଦସି। କିମକ୍ଖାଯୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। କିଂ ୱଦତୀତି ପନ ଚତ୍ତାରୋ ୱାଦେ ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହେତ୍ୱା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ୱଦତି ଯଥା କିଂ ତେ ଜାତଲିଙ୍ଗଂ। ସବ୍ବନାମଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗଂ। ୱଦତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ଦସ୍ସନଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କିଂ ଏତ୍ଥ…ପେ… ଦସ୍ସନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ କାରଣଂ, ତସ୍ସ ଅନୁକାରଣ’’ନ୍ତି। ୱାଦସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ୱାଦପ୍ପୱତ୍ତି।

ଇଦଂ ୱଚନନ୍ତି ‘‘ଏକମିଦାହ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ। ସାତି ‘‘ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା କମ୍ମୱାଦା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତକଥା। ଅଚ୍ଛରଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଫୋଟନଂ ଅରହତୀତି ଅଚ୍ଛରିଯଂ। ଅବ୍ଭୁତନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସବ୍ବୱାଦାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଚତୁବ୍ବିଧୱାଦାନଂ। ପଠମୋ ହେତ୍ଥ ସସ୍ସତୱାଦୋ, ଦୁତିଯୋ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋ, ତତିଯୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ, ଚତୁତ୍ଥୋ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୱାଦୋ, ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ପଟିକ୍ଖେପତୋ ପଟିକ୍ଖେପକାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକିତ୍ତନଂ ୱା ପତୁରଜନଞାଣସ୍ସ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠତାଯ ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚେୱ, ତଥା ଅୱଭାସନତୋ ଚେତସି ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସଞ୍ଚ କରୋନ୍ତୋ। ତଦେୱ ପଦନ୍ତି ଫସ୍ସପଦଂଯେୱ ଆଦିଭୂତଂ ଗହେତ୍ୱା।

ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଭୂମିଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫।ପୁରିମସୁତ୍ତେତି ଅନନ୍ତରେ ପୁରିମେ ସୁତ୍ତେ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ପଦତ୍ଥେ ତତୋ ୱିସିଟ୍ଠଂ ଅନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇତରଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ନ କେୱଲଂ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଥ ଖୋ ଫସ୍ସସ୍ସ ସହକାରୀକାରଣଭୂତଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। କାଯେନାତି ଚୋପନକାଯେନ, କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ହି କାମଂ ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତେସୁ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ଚେତନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ କାଯେ ସତି ଏୱ କାଯକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି, ନାସତି, ତସ୍ମା ସା ତସ୍ସା ସାମଗ୍ଗିଯଭାୱେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଯେନପି କରିଯମାନଂ କରୀଯତୀ’’ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘କାଯେ ୱା, ହାନନ୍ଦ, ସତି କାଯସଞ୍ଚେତନାହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ୱାଚାଯପୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମନସାତି ପାତୁଭୂତେନ ମନସା, ନ ମନମତ୍ତେନାତି। ଅତ୍ତନା ପରେହି ଅନୁସ୍ସାହିତେନ। ପରେନାତି ପରେନ ଅନୁସ୍ସାହେନ। ସମ୍ପଜାନେନାତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୱସେନ ପଜାନନ୍ତେନ। ଅସମ୍ପଜାନେନାତି ତଥା ନ ସମ୍ପଜାନନ୍ତେନ। ତସ୍ସାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖସ୍ସ। କାଯସଞ୍ଚେତନାହେତୂତି କାଯକମ୍ମନିମିତ୍ତଂ, କାଯିକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସସଞ୍ଚେତନାସୁପି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚେତନା ପୱତ୍ତିଯଂ ୱିପାକଂ ଦେତିଯେୱାତି ‘‘ୱୀସତି ଚେତନା ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ୱଚୀଦ୍ୱାରେତି ଏତ୍ଥ ‘‘କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲୱସେନ ୱୀସତି ଚେତନା ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ତଥା-ସଦ୍ଦେନ ଉପସଂହରତି। ରୂପାରୂପଚେତନାହୀତି ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନାହି। ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଯଥାରହନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତାପି ଚେତନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ଏକୂନୱୀସତି ଚେତନା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି କୁସଲାନମ୍ପି ପଗେୱ ଇତରାଧିଟ୍ଠିହିତାୱିଜ୍ଜସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ଅଞ୍ଞଥା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତଚେତନାଭେଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ କାଯଚେତନାଦିୱିଭାଗଂ। ପରେହି ଅନୁସ୍ସାହିତୋ ସରସେନେୱ ପୱତ୍ତମାନୋ। ପରେହି କାରିଯମାନୋତି ପରେହି ଉସ୍ସାହିତୋ ହୁତ୍ୱା କଯିରମାନୋ।

ଜାନନ୍ତୋପୀତି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ଜାନନ୍ତୋପି। କମ୍ମମେୱ ଜାନନ୍ତୋତି ତଦା ଅତ୍ତନା କରିୟମାନକମ୍ମମେୱ ଜାନନ୍ତୋ।

ଚତୂସୂତି “ସାମଂ ୱା ପରେ ୱା ସମ୍ପଜାନୋ ୱା ଅସମ୍ପଜାନୋ ୱା”ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ। ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଏକୂନୱୀସତିଚେତନାଧମ୍ମେ ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକଭାୱେନ ସମ୍ପଜାନକତାସମ୍ପଜାନକତଭାୱେନ ଚତୁଗୁଣେ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ “ଛସତ୍ତତି ଦ୍ୱେସତା ଚେତନାଧମ୍ମା”ତି। ଯେସଂ ସହଜାତକୋଟି ଲବ୍ଭତି, ତେସମ୍ପି ଉପନିସ୍ସୟକୋଟି ଲବ୍ଭତେୱାତି “ଉପନିସ୍ସୟକୋଟିୟା ଅନୁପତିତା”ତିଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା। ତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ଧମ୍ମା। ସୋ କାୟୋ ନ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ପସାଦକାୟୋପି ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନାହ “ଯସ୍ମିଂ କାୟେ ସତୀ”ତିଆଦି। ସୋ କାୟୋ ନ ହୋତୀତି ସୋ କାୟୋ ପଚ୍ଚୟନିରୋଧେନ ନ ହୋତି। ୱାଚାତି ସଦ୍ଦୱାଚା। ମନୋତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଇଦାନି କମ୍ମୱସେନେୱ ଯୋଜେତୁଂ “ଅପିଚା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସେୱ ନୟୋ “ୱାଚାପି ଦ୍ୱାରଭୂତା ମନୋପି ଦ୍ୱାରଭୂତୋ”ତି। ଖୀଣାସୱସ୍ସ କଥଂ କାୟୋ ନ ହୋତି, ନ ତସ୍ସ କାୟକମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୱିପାକତ୍ତାତି ଅୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। କାୟୋ ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ଅକମ୍ମକରଣଭାୱତୋ।

ତନ୍ତି କମ୍ମଂ। ଖେତ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅୱିରୁହନଟ୍ଠାନତ୍ତା। ୱିରୁହନଟ୍ଠାନାଦୟୋ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ “ନ ହୋତୀ”ତି। କାରଣଟ୍ଠେନାତି ଆଧାରଭୂତକାରଣଭାୱେନ। ସଞ୍ଚେତନାମୂଲକନ୍ତି ସଞ୍ଚେତନାନିମିତ୍ତଂ। ୱିରୁହନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାନନ୍ତି “ୱିରୁହନଟ୍ଠେନା”ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ। ଇମିନା ୱିରୁହନାଦିଭାୱେନ ୱେଦନା “ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନା”ତି କଥିତା, ନୟିଧ ଜେଟ୍ଠଲକ୍ଖଣଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ନିପ୍ପୟୋଜକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାପେତ୍ଥ ସୁଖସଣ୍ହସଭାୱୱିପାକଭୂତା ୱେଦନାୱ।

ଭୂମିଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଉପୱାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬।ୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖମେୱକଥିତଂ ଇତରଦୁକ୍ଖସ୍ସପି ୱିପାକସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ।

ଉପୱାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଚ୍ଚୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭।ପଟିପାଟିୟାତି ପଟିପାଟିୟା ଠପନେନ। ଚତୁସଚ୍ଚୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପରିୟୋସାନ…ପେ… ଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନାତି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱୱସେନ। ଜରାମରଣାପଦେସେନ ହି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା, ତେ ଚସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା ନ ହୋନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ “ପଚ୍ଚୟଂ ଜାନାତୀ”ତି। ୱିନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ହେତ୍ଥ ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ସମ୍ପନ୍ନୋତି ସମନ୍ନାଗତୋ। ଆଗତୋତି ଉପଗତୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପସ୍ସତୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସତି, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଏୱଂ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ପସ୍ସତି। ମଗ୍ଗଞାଣେନେୱ, ନ ଫଲଞାଣେନ। ଧମ୍ମସୋତଂ ସମାପନ୍ନୋତି ଅରିୟଧମ୍ମସୋତଂ ସମ୍ମଦେୱ ଆପନ୍ନୋ ପତ୍ତୋ। ଅନୟେ ନୈରିୟନତୋ, ଅୟେ ଚ ଇରିୟନତୋ, ସଦେୱକେନ ଚ ଲୋକେନ “ସରଣ”ନ୍ତି ଅକରଣୀୟତୋ ଅରିୟପକ୍ଖଂ ଭଜନ୍ତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାୟାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନକପଞ୍ଞାୟ। ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ, ଫଲକ୍ଖଣେ ପନ ଆହଚ୍ଚ ଠିତୋ ନାମ।

ପଚ୍ଚୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮।ଉତ୍ତାନମେୱ ସବ୍ବସୋୱ ସତ୍ତମେ ଆଗତନୟତ୍ତା, ୱିନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ହି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ଥାରା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆସନେ ଦେସିତଂ, ପରିସାୟ ୱିୱଚ୍ଚେନ ସାତ୍ଥିକାତି ସବ୍ବୁ ଦେସନା ଆଗତାତି ଅୟଂ ପଟିଗ୍ଗାହକାଧୀନା ହୋତୀତି ଧମ୍ମଗାରୱେନ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେନ୍ତିୟେୱ।

ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯।ଅକ୍ଖରଭାଣକାନନ୍ତି ଅକ୍ଖରରୁଚୀନଂ। ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଵଡ୍ଢନମ୍ପି ରୁଚନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ତେ ହୀ’’ତିଆଦି।

ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୦।ଦ୍ଵୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁପି ନଵମଦସମସୁତ୍ତେସୁ।

ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦସବଲଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କଳାରଖତ୍ତିଯଵଗ୍ଗୋ

୧। ଭୂତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୧।ଅଜିତମାଣଵେନାତି ସୋଳସସୁ ବାଵରିଯବ୍ରାହ୍ମଣପରିଚାରକେସୁ ‘‘ଅଜିତୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ମାଣଵେନ। ସଙ୍ଖା ଵୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ସଙ୍ଖାତା ପରିଞ୍ଞାତା ଧମ୍ମା ଯେସଂ ତେ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମା, ପଟିଵିଦ୍ଧସଚ୍ଚା ଖୀଣାସଵା। ସେକ୍ଖା ପନ ଵିପାକସ୍ସ ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ‘‘ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମା’’ତି ନ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସେକ୍ଖଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମେନ ତେ ସେକ୍ଖା। ତେ ପନ କାମଂ ପୁଗ୍ଗଲପଟିଲାଭଵସେନ ଅନେକସହସ୍ସାଵ ହୋନ୍ତି, ଚତୁମଗ୍ଗହେଟ୍ଠିମଫଲତ୍ତଯସ୍ସ ପନ ଵସେନ ତଂସମଙ୍ଗିତାସାମଞ୍ଞେନ ନ ସତ୍ତଜନତୋ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତ ଜନେ’’ତି ନିଯମେତ୍ଵା ଵିସେସେତି। ସଂକିଲେସଵଜ୍ଜଂ, ତତୋ ଵା ଅତ୍ତାନଂ ଵିଯ ଵିନେଯ୍ୟଲୋକଂ ନିପାତି ରକ୍ଖତୀତି ନିପକୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ନେପକ୍କଂ, ଞାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ନେପକ୍କଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ନିପକୋ’’ତି।

‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ପଞ୍ହାଯ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘‘କଥଂ ବ୍ଯାକରମାନୋ ନୁ ଖୋ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ନ ଵିରୋଧେମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝାସଯଂ କଙ୍ଖତି ନାମ। ସୁଜାନନୀଯଞ୍ହପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ଵା ଚିନ୍ତନା ହେତ୍ଥ ‘‘କଙ୍ଖା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଵିଚିକିଚ୍ଛାତି। ପହୀନଵିଚିକିଚ୍ଛୋ ହି ମହାଥେରୋ ଆଯସ୍ମତୋ ଅସ୍ସଜିମହାଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେଯେଵ, ଵିଚିନନଭୂତଂ କୁକ୍କୁଚସଦିସଂ ପନେତଂ ଵୀମଂସନମତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଞ୍ହଂ ଆଦାଯ ଚରନ୍ତୋତି ପଵଜିତଭାଵଲକ୍ଖଣଂ। ଧମ୍ମସେନାପତିଭାଵେନ ଵା ମମ ପତ୍ତଧମ୍ମଦେସନାଵାରଂ ଆଦାଯ ଚରନ୍ତୋତି ଏଵଂ ଵା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଜାତନ୍ତି ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ସଙ୍ଖତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ହବ୍ଯାକରଣଂ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ପଞ୍ହସ୍ସ ବ୍ଯାକରଣତା ପଟିଭାସି। ‘‘ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି ପାଠୋ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ’’ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ‘‘ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ। ତଂ ‘‘ଭୂତନ୍ତି…ପେ… ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ଇମାଯ ପାଳିଯା ନ ସମେତି, ତସ୍ମା ଯଥାଦସ୍ସିତପାଠୋ ଏଵ ଯୁତ୍ତୋ। ଯାଵ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ନିବ୍ବିଦାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯାତି ସମିତାପେକ୍ଖଧମ୍ମଵସା ପଦଂ ଵଦନ୍ତି। ଆହାରସମ୍ଭଵନ୍ତି ପଚ୍ଚଯହେତୁକଂ। ସେକ୍ଖପଟିପଦା କଥିତା ‘‘ନିବ୍ବିଦାଯ ଵିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ଵଚନତୋ। ଏସ ନଯୋ ନିରୋଧଵାରେପି। ନିବ୍ବିଦାତି କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନଂ, ଵିରାଗା ନିରୋଧାତି କରଣେ ନିସ୍ସକ୍କଵଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବାନି କାରଣଵଚନାନୀ’’ତି। ଅନୁପାଦାତି ଅନୁପାଦାଯ। ଭୂତମିଦନ୍ତିଆଦିମାହ ସବ୍ବସୁତ୍ତଂ ଆହଚ୍ଚଭାସିତଂ ଜିନଵଚନମେଵ କରୋନ୍ତୋ।

ଭୂତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। କଳାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୨।ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ ଜାତିସମୁଦାଗତଂ। ନିଵତ୍ତୋତି ପୁବ୍ବେ ଵଟ୍ଟସୋତସ୍ସ ପଟିସୋତଂ ଗନ୍ତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ତଂ ଅଵିସହନ୍ତୋ ଅନୁସୋତମେଵ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ତତୋ ନିଵତ୍ତୋ ପରିକ୍କିଲେସଵିଧମେ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଵିଯୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚେତନାତି ଵା ଅସ୍ସାସୋ। ହୀନାଯାଵତ୍ତନଂ ନାମ କାମେସୁ ସାପେକ୍ଖତାଯ, ତତ୍ଥ ଚ ନିରପେକ୍ଖତା ତତିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଯୋ ମଗ୍ଗେ’’ତିଆଦିମାହ। ସାଵକପାରମୀଞାଣଂ ଥେରସ୍ସ ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତଂ ଉପରିମକୋଟିଯା ଅସ୍ସାସୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଉଗ୍ଘାଟିତାତି ଵିଵଟା, ଵୂପସମିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯଂ। ଵିଚିକିଚ୍ଛାଭାଵନ୍ତି ନିବ୍ବେମତିକତଂ।

ନଏୱଂ ବ୍ୟାକତାତି "ଖୀଣା ଜାତୀ"ତିଆଦିକା ଏୱଂ ଉତ୍ତାନକଂ ନ ବ୍ୟାକତା, ପରିଯାଯେନ ପନ ବ୍ୟାକତା। କେନଚୀତି କେନଚିପି କାରଣେନ। ଏୱଂ ଉତ୍ତାନକଂ ବ୍ୟାକରିସ୍ସତି।

ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଖଯାତି ତସ୍ସ କମ୍ମଭୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସହକାରିତାଯଂ ସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଖଯା ଅନୁପ୍ପାଦା ନିରୋଧା। ଖୀଣସ୍ମିନ୍ତି ଖୀଣେ। ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଦ୍ଧେ ଜାତିଯା ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯେ। ଜାତିସଙ୍ଖାତଂ ଫଲଂ ଖୀଣଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତନ୍ତି। ୱିଦିତଂ ଞାତଂ। ଆଜାନାତି ଚତୁସଚ୍ଚଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ଞାତଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅଞ୍ଞା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ତଦୁପଚାରେନ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଇଧ "ଅଞ୍ଞା" ନାମ। ପଚ୍ଚଯୋତି ଭୱୂପପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ।

ମେତି ମଯା। ଅଞ୍ଞାସି ଆକାରଗ୍ଗହଣେନ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଜାନାତି। ତେନାତି ଭଗୱତା। ବ୍ୟାକରଣଂ ଅନୁମୋଦିତଂ ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣସ୍ସ ୱିସଯକତଭାୱତୋ।

ଅଯମସ୍ସ ୱିସଯୋତି ଅଯଂ ୱେଦନା ଅସ୍ସ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ସୱିସଯୋ ତତ୍ଥ ୱିସଯଭାୱେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପୀତି କିଞ୍ଚାପି ସୁଖା ୱେଦନା ଠିତିସୁଖା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ୱିପରିଣାମସୁଖା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଞାଣସୁଖା। ୱିପରିଣାମକୋଟିଯାତି ଅନିଚ୍ଚଭାୱେନ ସବ୍ବାୱ ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା ନାମ। ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋପି ହି ସୁଖପୀତିଯା ଫରଣତାଯ ସୁଖାତି ତିକ୍ଖମତେନ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖାତି ୱିପରିଣାମତୋ ଅଭାୱାଧିଗମେନ ସୁଖନିରୋଧକ୍ଖଣମତ୍ତେନ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ "ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ସୁଖ"ନ୍ତି। ସୁଖକାମୋ ଦୁକ୍ଖଂ ତିତିକ୍ଖତି। ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଞ୍ହି ସୁଖୱେଦନୁପରମୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମାଯମତ୍ଥୋ ୱିଯୋଗେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। "ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମସୁଖା"ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଥାଚାହ ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ "ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ସୁଖ"ନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖୱେଦନୁପରମୋ ହି ୱୁତ୍ତାନଂ ସୁଖତୋ ଉପଟ୍ଠାତି ଏୱାତି ୱଦନ୍ତି। ତସ୍ସ ଯୋଗସ୍ସ ୱୂପସମେନ "ଅହୋ ସୁଖଂ ଜାତ"ନ୍ତି ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନାଯ ଜାନନଭାୱୋ ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନଂ ସୁଖଂ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାପି ୱେଦନା ୱିଜାନନ୍ତସ୍ସ ସୁଖଂ ହୋତି ତସ୍ସ ସୁଖୁମତାଯ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱତୋ। ଯଥା ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ସମ୍ମଦେୱ ଅୱବୋଧୋ ପରମଂ ସୁଖଂ। ତେନାହ –

"ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ"ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ଅଞ୍ଞାଣଦୁକ୍ଖାତି ଅଜାନନଭାୱୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୱେଦନାଯ ଦୁକ୍ଖଂ। ସମ୍ମା ୱିଭାଗଜାନନସଭାୱୋ ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତୋ। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହି ଞାଣୂପନିସ୍ସଯା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ପସତ୍ଥାକାରା, ଯତୋ ସା ଇଟ୍ଠା ଚେୱ ଇଟ୍ଠଫଲା ଚାତି। ଅଜାନନଭାୱୋତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। "ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱିଦିତୋ"ତି ପାଠଇ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱିଦିତନ୍ତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ କତୋ, ତଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନମତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱେଦନାପରିଚ୍ଛେଦଜାନନେତି "ତିସ୍ସୋ ଇମା ୱେଦନା"ତି ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଜାନନେ। ଅଞ୍ଞାସୀତି କଦା ଅଞ୍ଞାସି? ଇମସ୍ମିଂ ଦେସନାକାଲେତି ୱଦନ୍ତି, ପଟିୱେଧକାଲେତି ପନ ଯୁତ୍ତଂ। ଯଥାପଟିୱିଦ୍ଧା ହି ୱେଦନା ଇଧ ଥେରେନ ଦେସିତାତି। ଇମିନା କାରଣେନାତି "ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି ୱେଦନାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖଭାୱଜାନନସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ। ତଂନିମିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ ୱେଦନାସୁ ତଣ୍ହା ନ ଉପଜ୍ଜତି। ଅତିପ୍ପଞ୍ଚୋତି ଅତିୱିତ୍ଥାରୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ଦୁକ୍ଖପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସବ୍ବଂ ୱେଦଯିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ। ଞାତମତ୍ତେତି ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନମତ୍ତେ। ତଣ୍ହା ନ ତିଟ୍ଠତୀତି ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ନପ୍ପୱତ୍ତତି।

କଥଂ ୱିମୋକ୍ଖାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦେସୁ ୱିମୁତ୍ତା। ହେତୁମ୍ହି ଚେତଂ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥେନ କରଣୱଚନେନ ଅତ୍ଥମାହ "କତରେନ ୱିମୋକ୍ଖେନା"ତି। କରଣତ୍ଥେପି ୱା ଏତଂ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନିୱେସୋତି ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ। ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବାଯେୱ ସବ୍ବସ୍ସପି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ପରିଜାନିତବ୍ବତୋ। ଞାଣଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା। ତେତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାରେ। ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାତି ସଲକ୍ଖଣତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ବହିଦ୍ଧା ଓତାରେତୀତି ବହିଦ୍ଧାସଙ୍ଖାରେସୁ ଞାଣଂ ଓତାରେତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଓତାରେତୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସତି। ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କେ। ତେସଂ ୱୱତ୍ଥାନକାଲେତି ତେସଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିପସ୍ସନାକାଲେ।

ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯାତି ସବ୍ବସୋ ଉପାଦାନାନଂ ଖଯା। କାମଂ ଦିଟ୍ଠିସୀଲବ୍ବତଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନାନି ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ଖୀଯନ୍ତି, କାମୁପାଦାନଂ ପନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନାତି ତସ୍ସ ୱସେନ "ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯା"ତି ୱଦନ୍ତୋ ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ଅରହତ୍ତପତ୍ତିଂ ବ୍ୟାକରୋତି। ତେନାହ "ଆସୱା ନାନୁସ୍ସୱନ୍ତୀ"ତି। ସତୋତି ଇମିନା ସତିୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଚକ୍ଖୁତୋ ରୂପେ ସୱନ୍ତୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯଂ ତଦନୁଗତମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯଞ୍ଚ ରୂପାରମ୍ମଣା

ଆସଵା ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି। କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ପଵତ୍ତି ଅତ୍ଥି, କାମାସଵାଦଯୋ ଏଵ ଵଣତୋ ଯୂସଂ ଵିଯ ପଗ୍ଘରଣକଅସୁଚିଭାଵେନ ସନ୍ଦନ୍ତି, ତଥା ସେସଵାରେସୁ। ତେନାହ ‘‘ଏଵ’’ନ୍ତିଆଦି, ତସ୍ମା ତେ ଏଵ ‘‘ଆସଵା’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ପଗ୍ଘରଣକଅସୁଚିମ୍ହି ନିରୁଳ୍ହୋ ଆସଵସଦ୍ଦୋ। ‘‘ଅତ୍ତାନଂ ନାଵଜାନାମୀ’’ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଓମାନପହାନଂ କଥିତ’’ନ୍ତି ଆହ। ତେନ ଆସଵେସୁ ସମୁଦାଯୁପଲକ୍ଖଣଂ କଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ସେଯ୍ୟମାନାଦିପ୍ପହାନେନ ଵିନା ହୀନମାନଂଯେଵ ପଜହତି। ପଜାନନାତି ‘‘ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯା’’ତି ଵୁତ୍ତପଜାନନସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି।

ସରୂପଭେଦତୋପୀତି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ’’ତି ଏଵଂ ପରିମାଣପରିଚ୍ଛେଦତୋପି। ଇଦଂ ଭଗଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦନ୍ତି ଚ ‘‘ଅଯମ୍ପି ଖୋ’’ତିଆଦିଵଚନଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନାଯ ଏଵାତି ଯଥାନିସିନ୍ନାଯ ଏଵ, ଅଵୁଟ୍ଠିତାଯ ଏଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଗ୍ଗଲଥୋମନତ୍ଥନ୍ତି ଦେସନାକୁସଲାନଂ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରାଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପସଂସନତ୍ଥଂ ଉକ୍କଂସନତ୍ଥଂ। ଧମ୍ମଥୋମନତ୍ଥନ୍ତି ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ପସଂସନତ୍ଥଂ। ତେପୀତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରାଦଯୋ ଭିକ୍ଖୂପି। ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକା ଭିକ୍ଖୂ। ଅତ୍ଥେତି ସୀଲାଦିଅତ୍ଥେ। ଧମ୍ମେତି ପାଳିଧମ୍ମେ।

ଅସ୍ସାତି ଭଗଵତୋ। ଆନୁଭାଵଂ କରିସ୍ସତି ‘‘ଦିଵସଞ୍ଚେପି ଭଗଵା’’ତିଆଦିନା। ନନ୍ତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଂ। ଅହମ୍ପି ତଥେଵ ଥୋମେସ୍ସାମି ‘‘ସୋ ହି ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା। ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସୀତି ଏଵଂ ଵକ୍ଖମାନେନ ଧମ୍ମଦାଯାଦଦେସନାଯ ଚିନ୍ତିତାକାରେନ ଚିନ୍ତେସି। ତେନାହ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି। ଏକଜ୍ଝାସଯାଯାତି ସମାନାଧିପ୍ପାଯାଯ। ମତିଯାତି ପଞ୍ଞାଯ। ଅଯଂ ଦେସନା ଅଗ୍ଗାତି ଭଗଵା ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଗୁଣତୋ ଏଵଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ।

ପକାସେତ୍ଵାତି ଗୁଣତୋ ପାକଟଂ ପଞ୍ଞାତଂ କତ୍ଵା ସବ୍ବସାଵକେହି ସେଟ୍ଠଭାଵେ ଠପେତୁକାମୋ। ଚିତ୍ତଗତିଯା ଚିତ୍ତଵସେନ କାଯସ୍ସ ପରିଣାମନେନ ‘‘ଅଯଂ କାଯୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଵିଯ ହୋତୂ’’ତି କାଯସମାନଗତିକତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ। କଥଂ ପନ କାଯୋ ଦନ୍ଧପ୍ପଵତ୍ତିକୋ ଲହୁପରିଵତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସମାନଗତିକୋ ହୋତୀତି? ନ ସବ୍ବଥା ସମାନଗତିକୋ। ଯଥେଵ ହି କାଯଵସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନେ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବଥା କାଯେନ ସମାନଗତିକଂ ହୋତି। ନ ହି ତଦା ଚିତ୍ତଂ ସଭାଵସିଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନୋ ଖଣେନ ଅଵତ୍ଵା ଦନ୍ଧଵୁତ୍ତିକସ୍ସ ରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ଖଣେନ ଵତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ‘‘ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଯଂ କାଯୋ ଵିଯ ହୋତୂ’’ତି ପନାଧିଟ୍ଠାନେନ ଦନ୍ଧଗତିକସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅନୁଵତ୍ତନତୋ ଯାଵ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ତାଵ କାଯଗତିଅନୁଲୋମେନେଵ ହୁତ୍ଵା ସନ୍ତାନଵସେନ ପଵତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ କାଯଗତିଯା ପରିଣାମିତଂ ନାମ ହୋତି, ଏଵଂ ‘‘ଅଯଂ କାଯୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଵିଯ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ପଗେଵ ସୁଖଲହୁସଞ୍ଞାଯ ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା ଅଭାଵିତିଦ୍ଧିପାଦାନଂ ଵିଯ ଦନ୍ଧଂ ଅଵତ୍ଵା ଯଥା ଲହୁକତିପଯଚିତ୍ତଵାରେହେଵ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ଏଵଂ ପଵତ୍ତରୂପତା ଵିଞ୍ଞାଯତୀତି।

ଅଧିପ୍ପାଯାନୁରୂପମେଵ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଥୋମନାଯ କତତ୍ତା। ଇଦଂ ନାମ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଭଗଵା ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତୀତି ପୁବ୍ବେ ମଯା ଅଵିଦିତଂ ଅପସ୍ସଂ। ଆସଯଜାନନତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଏଵଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତେନ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଗହିତୋ ହୋତୀ’’ତି ଏଵଂ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସଯଜାନନତ୍ଥଂ। ଦୁତିଯଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଗଵା ପଠମଂ ପଞ୍ହଂ ଅନୁମୋଦି ଦୁତିଯଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତେନେଵ ପଠମପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଭାଵତୋ।

ଏତଂ ଅହୋସୀତି ଏତଂ ପରିଵିତକ୍କନଂ ଅହୋସି। ଅସ୍ସାତି କଳାରଖତ୍ତିଯସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଧମ୍ମେ ଦହତୀତି ଧମ୍ମଧାତୁ, ସାଵକପାରମୀଞାଣଂ, ସାଵକଵିସଯେ ଧମ୍ମେ ଦହତି ଯାଥାଵତୋ ଅଜିତେ କତ୍ଵା ଠପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମଧାତୂ’’ତିଆଦି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିକମେଵ ଵିସଯୋ। ଗୋଚରଧମ୍ମେତି ଗୋଚରଭୂତେ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେ।

କଳାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଞାଣଵତ୍ଥୁସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୩।ଞାଣମେଵ ଞାଣଵତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ କାରଣଭାଵତୋ। ଚତୁସୂତି ଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସ ବୋଧନଵସେନ ଵୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଞାଣେସୁ। ପଠମନ୍ତି ‘‘ଜରାମରଣେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ, ଯେନ ଧାରଣପରିଚଯମନସିକାରଵସେନ ପଵତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ଗଣ୍ହି। ସନ୍ନିଚଯଞାଣମଯଂ ସଵନମଯଂ ନାମତ୍ଵେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସଭାଵତୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚସ୍ସ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞାଣଂ ସମ୍ମସନଞାଣଂତ୍ଵେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଜରାମରଣସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଜରାମରଣଵନ୍ତୋଵ ଧମ୍ମା ଗହିତା। ପଟିଵେଧଞାଣନ୍ତି ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିଵିଜ୍ଝନଞାଣଂ। ଇମିନା ଧମ୍ମେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣଵଚନଂ। ଇମସ୍ସ ହି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଧିଗମହେତୁ ଅଯଂ ଅରିଯୋ ଅତୀତାନାଗତେ ନଯେନପି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି। ମଗ୍ଗଞାଣମେଵ ପନ ଅତୀତାନାଗତେ ନଯନସଦିସଂ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଗ୍ଗଞାଣଧମ୍ମେନ

ୱା’’ତି ଦୁତିଯୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ଅକାଲିକ’’ନ୍ତି ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠେନାତି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଭୂତେନ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠେନ। ପଞ୍ଞାଯ ୱିଦିତେନାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ତଥେୱ ୱିଦିତେନ। ଯସ୍ମା ତଥା ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଦିତଂ ସଙ୍ଖତୋ ପଦ୍ଧଂ ମହାଉପାଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିଯୋଗାଳ୍ହେନା’’ତି। ଦିଟ୍ଠେନାତି ୱା ଦସ୍ସନେନ, ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଦିତେନାତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱିଦିତ୍ୱା ପାକଟାନି କତ୍ୱା ଠିତେନ। ଅକାଲିକେନାତି ନ କାଲନ୍ତରୱିପାକଦାଯିନା। ପତ୍ତେନାତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ ପତ୍ତେନ। ପରିଯୋଗାଳ୍ହେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ପରିଯୋଗାହିତ୍ୱା ଠିତେନ। ଅତୀତାନାଗତେ ନଯଂ ନେତୀତି ଅତୀତେ ଚ ଅନାଗତେ ଚ ନଯଂ ନେତି ହରତି ପେସେତି। ଇଦଂ ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ, ସଦ୍ଧାରା ପନ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତେ ନଯନସଦିସଂ କତଂ ତଂମୂଲକତ୍ତା। ଅତୀତମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ମଗ୍ଗଞାଣଂ ନଯନସଦିସଂ କତଂ ନାମ ହୋତି, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ପନ ନଯଂ ନେତି। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି। ଯଥା ପନ ତେନ ନଯଂ ନେତି। ତଂ ଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ଖୋ କେଚୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ନଯନୁପ୍ପାଦନଂ ନଯଞାଣସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ‘‘ଇମିନାତି ମଗ୍ଗଞାଣଧମ୍ମେନ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁୱିଧଂ ପନ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣଂ ସମ୍ମସନଞାଣପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ମୂଲକାରଣଂ, ନ ନଯନସ୍ସାତି ଦୁୱିଧେନ ଞାଣଧମ୍ମେନାତି ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତଥା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାତତ୍ତା ମଗ୍ଗଫଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସମ୍ପଯୋଗଂ ଗତତ୍ତା ‘‘ନଯନଂ ହୋତୂ’’ତି ତେନ ‘‘ଇମିନା ଧମ୍ମେନା’’ତି ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ଞାଣସମ୍ପଯୋଗେନ ତଦଞାତେନାତି ଚ ଅତ୍ଥୋ ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅନୁଅଯେତି ଧମ୍ମଞାଣସ୍ସ ଅନୁରୂପୱସେନ ଅଯେ ବୁଜ୍ଝନଞାଣେ ଦିଟ୍ଠାନଂ ଅଦିଟ୍ଠାନଯନତୋ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତାଯ ଞାପନତୋ ଚ। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମଞାଣସ୍ସ ଅନୁଗମନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସେକ୍ଖଭୂମି ନାମ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣୋ । କସ୍ମା ପନେତଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ‘‘ଏୱଂ ଜରାମରଣଂ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା ୱତ୍ତମାନୱସେନ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା।

ଞାଣୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଦୁତିଯଞାଣୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪।ସତ୍ତରୀତି ତ-କାରସ୍ସ ର-କାରାଦେସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତତିସଦ୍ଦେନ ୱା ସମାନତ୍ଥୋ ସତ୍ତରିସଦ୍ଦୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁଚିୱସେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଭଣନ୍ତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଭାଣକା। ତେନାହ ‘‘ବହୁବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଠିଟ୍ଠତି ତତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଠିତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମୋତି କାରଣଂ, ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମସ୍ସ ଯୋ ଠିତିସଭାୱୋ, ସୋୱ ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥୀତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ପଚ୍ଚଯୋ। ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି – ‘‘ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୪)। ତଥା ଚାହ ‘‘ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ। ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିକାରଣତ୍ତାତି ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତାଯ ଠିତିଯା କାରଣତ୍ତା। ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅଦ୍ଧତ୍ତଯେ ଅନ୍ୱଯବ୍ୟତିରେକୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଛବ୍ବିଧସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ। ଖଯୋ ନାମ ୱିନାସୋ, ସୋୱ ଭେଦୋତି। ୱିରଜ୍ଜନଂ ପଲୁଜ୍ଜନଂ। ନିରୁଜ୍ଝନଂ ଅନ୍ତରଧାନଂ। ଏକେକସ୍ମିନ୍ତି ଜରାମରଣାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ। ପୁବ୍ବେ ‘‘ଯଥାଭୂତଞାଣ’’ନ୍ତି ତରୁଣୱିପସ୍ସନଂ ଆହ। ତସ୍ମା ଇଧାପି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାତି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଟିୱିପସ୍ସନା କଥିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୁତିଯଞାଣୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫।ଦେସନଂ ଓସାପେସୀତି ଯଥାରଦ୍ଧକଥଂ ଠପେସି। ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଲଦ୍ଧିଯା ଭିନ୍ଦନୱସେନ ଉପରି କଥେତୁକାମୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଦେସନାୱାରଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦାପେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଓକାସଦାନତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଏସୋ ସତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିଯା ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା । ସତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିୱାଦପଦେନାତି ‘‘ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଦିଟ୍ଠିଦୀପକପଦୱସେନ। ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ। ଦିଟ୍ଠି-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଦ୍ୱଯସଙ୍ଗହିତୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାତି ଆହ ‘‘ଅରିଯମଗ୍ଗୱାସୋ’’ତି। ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠୀତି ଅନଞ୍ଞେ ସରୀରଜୀୱାତି ଦିଟ୍ଠି। ‘‘ଜୀୱୋ’’ତି ଚ ଜୀୱିତମେୱ ୱଦନ୍ତି। ୱଚ୍ଚନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ୱଚ୍ଚଂ। ନିରୋଧେନ୍ତୋତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ପାପନେନ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ। ତଦେତଂ ମଗ୍ଗେନ ନିରୋଧେତବ୍ବଂ ୱଚ୍ଚଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ୱିନାସଂ ଅଭାୱଂ ପତ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାକାରସ୍ସ ସମ୍ଭୱେ ସଚ୍ଚଭାୱେ ସତି। ନ ହୋତୀତି ସାତ୍ଥକୋ ନ ହୋତି।

ଗଚ୍ଛତୀତି ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ୱିୱଚ୍ଛେନ୍ତୋତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ କରୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ନିଚ୍ଚସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପାପେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିହତି ଅସମାହିତପୁଗ୍ଗଲସେୱନୱସେନ ତଥା ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ଚ ପଜହିତବ୍ବାପଜହନୱସେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିହତି। ୱିସୂକମିୱାତି କଣ୍ଟକୋ ୱିୟ। ନ କେୱଲଂ ଅନନୁୱତ୍ତକୋୱ, ଅଥ ଖୋ ୱିରୋଧୋପି "ନିଚ୍ଚ"ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତନଧମ୍ମତାୟ ୱିଞ୍ଞାପନତୋ। ୱିରୂପଂ ବୀଭଚ୍ଛଂ ଫନ୍ଦିତଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ। ପଣ୍ଣପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାନଂ ଅୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ତାଲୋ ଏୱ ତାଲାୱତ୍ଥୁ "ଅସିୱେ ସିୱା"ତି ୱୋହାରୋ ୱିୟ। କେଚି ପନ "ତାଲୱତ୍ଥୁକତାନୀ"ତି ପଠନ୍ତି, ଅୱତ୍ଥୁଭୂତତାୟ ତାଲୋ ୱିୟ କତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ମତ୍ଥକଚ୍ଛିନ୍ନତାଲୋ ୱିୟା"ତି। ଅନୁଅଭାୱନ୍ତି ୱିନାସଂ।

ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୁତିୟଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬।ଇତି ୱାତି ଏୱଂ ୱା। ଜରାମରଣସ୍ସ ଚେୱ ଜରାମରଣସାମିକସ୍ସ ଚ ଖଣୱସେନ ଯୋ ୱଦେୟ୍ୟ। ଅୱିସାରଦଧାତୁକୋ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଅଚ୍ଛେକତାୟ ମଙ୍କୁଭାୱେନ ଜାତୋ। ତେନାହ "ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ"ତି।

ଦୁତିୟଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନତୁମ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭।ନତୁମ୍ହାକନ୍ତି କାୟସ୍ସ ଅନତ୍ତନିୟଭାୱଦସ୍ସନମେୱ ପନେତନ୍ତି ଯା ତସ୍ସ ଅନତ୍ତନିୟତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅତ୍ତନି ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ନ ଅତ୍ତନିୟଂ, ପରକିୟଂ ନାମ ସିୟାତି, ତମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ନାପି ଅଞ୍ଞେସ"ନ୍ତି ଆହ। ନୟିଦଂ ପୁରାଣକମ୍ମମେୱାତି "ଇଦଂ କାୟୋ"ତି ୱୁତ୍ତସରୀରଂ ପୁରାଣକମ୍ମମେୱ ନ ହୋତି। ନ ହି କାୟୋ ୱେଦନାସଭାୱୋ। ପଚ୍ଚୟୱୋହାରେନାତି କାରଣୋପଚାରେନ। ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତିଆଦି ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୱଚନଂ। ପୁରିମଲିଙ୍ଗସଭାଗତାୟାତି "ପୁରାଣମିଦଂ କମ୍ମ"ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପୁରିମନପୁଂସକଲିଙ୍ଗସଭାଗତାୟ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଭିମୁଖେହି ସମେଚ୍ଚ ପଚ୍ଚୟେହି କତୋ ଅଭିସଙ୍ଖତୋତି ଆହ "ପଚ୍ଚୟେହି କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ"ତି। ଅଭିସଞ୍ଚେତୟିତନ୍ତି ତଥା ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ଚେତୟିତଂ ପକପ୍ପିତଂ, ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତନାୱତ୍ଥୁକୋତି ଚେତନାହେତୁକୋ। ୱେଦନିୟନ୍ତି ୱେଦନାୟ ହିତଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଭାୱେନ ୱେଦନାୟ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ତେନାହ "ୱେଦନିୟୱତ୍ଥୂ"ତି।

ନତୁମ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮।ୟଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନେ। ତେନ ଚେତନାୟ ୱିୟ ପକପ୍ପାନାନୁସୟାନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିୟା ୱକ୍ଖମାନଂୟେୱ ଅୱିସିଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱଂ ଜୋତେତି। କାମଂ ତୀସୁପି ପଦେସୁ "ପୱତ୍ତେତି"ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ୱତ୍ତନତ୍ଥୋ ପନ ଚେତନାଦୀନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଚେତୟନପକପ୍ପନାନୁସୟନରୂପୋ ୱିସିଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ଗହିତା କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଧାରଣମେତନ୍ତି। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପା ଗହିତା ଯଥାରହନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଟ୍ଠସୁପି ହି ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ତଣ୍ହାକପ୍ପୋ, ତତ୍ଥ ଚତୂସ୍ୱେୱ ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପୋତି। କାମଂ ଅନୁସୟା ଲୋକିୟକୁସଲଚେତନାସୁପି ଅନୁସେନ୍ତିୟେୱ, ଅକୁସଲେସୁ ପନ ପୱତ୍ତି ପାକଟାତି "ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଚେତନାନ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସହଜାତକୋଟିୟାତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାପି କାମରାଗାଦୟୋ ଅନୁସୟାୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତଂସଦିସତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି କାଲଭେଦେନ ଲକ୍ଖଣପ୍ପଭେଦୋ ଅତ୍ଥୀତି। ଅନାଗତା ଏୱ ହି କାମରାଗାଦୟୋ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ "ଅନୁସୟା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱଚ୍ଚତୀତି ଆହ "ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି। କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତତ୍ଥନ୍ତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିୟା। ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟେ ସତୀତି ତସ୍ମିଂ ଚେତନାପକପ୍ପନାନୁସୟସଞ୍ଞିତେ ପଚ୍ଚୟେ ସତି ପତିଟ୍ଠା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହୋତି। ସନ୍ତାନେ ଫଲଦାନସମତ୍ଥତାୟେୱ ହୋତୀତି "ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାୱସେନ ୱିରୁଳ୍ହେତି। ପତିଟ୍ଠିତେତି ହି ଇମିନା କମ୍ମସ୍ସ କତଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, "ୱିରୁଳ୍ହେ"ତି ଇମିନା ଉପଚିତଭାୱୋ। ତେନାହ "କମ୍ମଂ ଜୱାପେତ୍ୱା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପନ୍ନାହି କମ୍ମଚେତନାହି ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟତ୍ତା ବଲପ୍ପତ୍ତାୟ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାୟ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠଂ ୱିରୁଳ୍ହମୂଲଞ୍ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ନିବ୍ବତ୍ତମୂଲେ ଜାତେ"ତି। ତଥା ହି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା ୱିପାକଂ ଦେନ୍ତଂ ଅନନ୍ତରେ ଜାତିୱସେନ ଦେତି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟକମ୍ମନ୍ତି।

ତେଭୂମକଚେତନାଯାତି ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନାଯ। ଅପ୍ପୱତ୍ତନକ୍ଖଣୋତି ଇଧ ପୱତ୍ତନକ୍ଖଣୋ ଜାଯମାନକ୍ଖଣୋ। ନ ଜାଯମାନକ୍ଖଣୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତନକ୍ଖଣୋ ନ କେୱଲଂ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣୋ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅପ୍ପହୀନକୋଟିଯାତି ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱେନ। ତଦିଦଂ ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନାସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନାସୁ ଅନୁସଯାନଂ ସହଜାତକୋଟିଆଦିନା ପୱତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ୱିପାକାଦୀସୁ ଅପ୍ପହୀନକୋଟିଯା ପୱତ୍ତତି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱାରିତତ୍ତାତି ପଟିପକ୍ଖେତି ଅୱାରିତତ୍ତା। ପଚ୍ଚଯୋୱ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯା।

ପଠମଦୁତିଯୱାରେହି ୱୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତିଯୱାରେ ''ନୋ ଚେ''ତିଆଦିନା ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି ''ପଠମପଦେ ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ନିୱତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିୱତ୍ତାତି ଅକରଣତୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅପଗତା। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ନିୱତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୂତି ''ତେଭୂମକୱିପାକେସୂ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ।

ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଏତ୍ଥ ଚେତନାପକପ୍ପନାନଂ ପୱତ୍ତନୱସେନ ଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୋ ଦସ୍ସିତୋତି ''ଚେତେତୀତି ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ଗହିତା''ତିଆଦିନଯୋ ଇଧେୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସିତୋ। ଚତସ୍ସୋତି ପଟିଘଦ୍ୱଯମୋହମୂଲସମାଗତା ଚତସ୍ସୋ ଅକୁସଲଚେତନା। ଚତୂସୁ ଅକୁସଲଚେତନାସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତାସୁ ଏୱ ଚତୂସୁ ଅକୁସଲଚେତନାସୁ, ଇତରା ପନ ''ନ ପକପ୍ପେତୀ''ତି ଇମିନା ପଟିକ୍ଖେପେନ ନିୱତ୍ତାତି। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ୱାରେତ୍ୱାତି ''ନୋ ଚ ପକପ୍ପେତୀ''ତି ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ''ନ ପକପ୍ପେତୀ''ତି ହି ଇମିନା ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତକୋଟିଯା ପୱତ୍ତଅନୁସଯୋ ନିୱତ୍ତିତୋ ତେସଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମସଦିସୋୱ ପୁରିମନଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବୋ ଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦତ୍ତା।

ତଦପ୍ପତିଟ୍ଠିତେତି ସମାସଭାୱତୋ ୱିଭତ୍ତିଲୋପୋ, ସନ୍ଧିୱସେନ ଦ-କାରାଗମୋ, ତସ୍ସ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ତଦପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ, ତସ୍ମିଂ ତଦପ୍ପତିଟ୍ଠିତେତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମାସପଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ତତିଯୱାରେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ କଥିତଂ ସବ୍ବସୋ ଅନୁସଯନିବ୍ବତ୍ତିଭେଦନତୋ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ କିଚ୍ଚକରଣନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ସବ୍ବସୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଟିକ୍ଖେପଭାୱତୋ। ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାଟନତୋ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରାନି ଫଲାନି, ତଦୁଭଯାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ପୁନବ୍ଭୱସୀସେନ ଅନନ୍ତରଭୱସଙ୍ଗହିତଂ ନାମରୂପଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ୱା ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ଏକୋ ସନ୍ଧୀ''ତି। ଭୱଜାତୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ଦୁତିଯଭୱସ୍ସ ତତିଯଭୱେ ଜାତିଯା''ତି ଏୱଂ ପରମ୍ପରୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଗହଣେନ ପନ ନାନନ୍ତରିଯତୋ କମ୍ମଭୱୋ ଗହିତୋ, ଜାତିହେତୁଫଲସିଦ୍ଧିପେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ନୋ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେତେତି ନୋ ଚ ପକପ୍ପେତି, ଅଥ ଖୋ ଅନୁସେତୀ''ତି ଏୱଂ ଭଗୱତା ଦୁତିଯନଯେ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଭୱନିବ୍ବତ୍ତକକୁସଲାକୁସଲାଯୂହନଂ, ପକପ୍ପନଞ୍ଚ ୱିନାପି ଭୱେସୁ ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଅନୁସଯପଚ୍ଚଯା ୱିପସ୍ସନାଚେତନାପି ପଟିସନ୍ଧିଜନକା ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କୁସଲାକୁସଲସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଚେପି, ତଦା ୱିଜ୍ଜମାନତେଭୂମକୱିପାକାଦିଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପହୀନକୋଟିଯା ଅନୁସଯିତକିଲେସପ୍ପଚ୍ଚଯା ଭୱୱଜ୍ଜସ୍ସ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତତା ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ''ନ ଚେତେତି ପକପ୍ପେତି ଅନୁସେତୀ''ତି ଅଯଂ ନଯୋ ନ ଗହିତୋ ଚେତନଂ ୱିନା ପକପ୍ପନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

ଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଦୁତିଯଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯।ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପାନଂଅନ୍ତରେ ଏକୋ ସନ୍ଧୀତି ହେତୁଫଲସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣେନ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ନାମରୂପଂ ପନ ୱିପାକନାମରୂପମେୱାତି ପାକଟମେୱ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଦୁତିଯଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ତତିଯଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦।ରୂପାଦୀସୁ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ତେନ ଚେତ୍ଥ ଭୱତ୍ତଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଛଠଆରମ୍ମଣପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା। ତସ୍ସେୱ ଭୱତ୍ତଯସ୍ସ ପତ୍ଥନା ପଣିଧାନାଦିୱସେନ ନତି ନାମ। ଆଗତିମ୍ହି ଗତୀତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଗତି ପୱତ୍ତି ଏତସ୍ମାତି ଆଗତି, କମ୍ମାଦିନିମିତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗତି ପୱତ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି। ତେନାହ ''ଆଗତେ''ତିଆଦି। ଚୁତୂପପାତୋତି ଚୱନଂ ଚୁତି, ମରଣଂ। ଉପପଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଉପପାତୋ। ଚୁତିତୋ ଉପପାତୋ ପୁନରୁପ୍ପାଦୋ। ତେନାହ ''ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସା''ତିଆଦି। ଇତୋତି ନିବ୍ବତ୍ତଭୱତୋ। ତତ୍ଥାତି ପୁନବ୍ଭୱସଙ୍ଖାତେ ଆଯତିଭୱେ। ଏକୋୱ ସନ୍ଧୀତି ଏକୋ

ହେତୁଫଲସନ୍ଧି ଏୱ କଥିତୋ।

ତତିୟଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କଠଆରଖତ୍ତିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଗହପତିୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଞ୍ଚୱେରଭୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧।ୟତୋତି ୟସ୍ମିଂ କାଲେ। ଅୟଞ୍ହି ତୋ-ସଦ୍ଦୋ ଦା-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଇଧ କାଲୱିସୟୋ। ତେନାହ ''ୟଦା''ତି। ଭୟୱେରଚେତନାୟୋତି ଭାୟିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଭୟଂ, ୱେରପସୱନଟ୍ଠେନ ୱେରନ୍ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମା ଚେତନାୟୋ। ପାଣାତିପାତାଦୟୋ ହି ୟସ୍ସ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ୟଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟନ୍ତି, ଉଭୟେ ସଭୟଭେରୱାତି ତେ ଏୱ ଭାୟିତବ୍ବଭୟୱେରଜନକାୱାତି। ସୋତସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଟିପତ୍ତିଅଧିଗମୋ ସୋତାପତ୍ତି , ତଦତ୍ଥାୟ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଚ ଅଙ୍ଗାନି ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗାନି, ତଦୁଭୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଦୁୱିଧଂ ସୋତାପତ୍ତିୟା ଅଙ୍ଗ''ନ୍ତି, ସୋତାପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଂ ପୁବ୍ବଭାଗେତି ୟଂ ସୟଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲପଟିଲାଭତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଦତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତତି। କିଂ ପନ ତନ୍ତି ଆହ ''ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱୋ''ତିଆଦି। ସପ୍ପୁରିସାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିୟଞ୍ଞାଣସଞ୍ଞାଣଜାତା ପୟିରୁପାସନା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ୟୋନିସୋ ଉପାୟେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ମନସି କରଣଂ ୟୋନିସୋ ମନସିକାରୋ, ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମପଟିପଜ୍ଜନଂ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀତି ଏତାନି ସୋତାପତ୍ତିୟା ଅଙ୍ଗାନି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ସୋତାପତ୍ତିଅଙ୍ଗନ୍ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ''ଏୱଂ ଆଗତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଠିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ। ସୋତାପନ୍ନୋ ଅଙ୍ଗୀୟତି ଞାୟତି ଏତେନାତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ପଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତଂ ଅଙ୍ଗଂ। ଦୋସେହି ଆରକାତି ଅରିୟୋତି ଆହ ''ନିଦ୍ଦୋସୋ''ତି। କଥଂ ଅୱିଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟୋତିଆଦିନା କେନଚିପି ଅନୁପାରମ୍ଭିୟତ୍ତା ନିରୁପାରମ୍ଭୋ। ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୟ ''ନିଦ୍ଦୋସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ସନ୍ଧାୟ ''ନିରୁପାରମ୍ଭୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଉଭୟମ୍ପି ପନ ସନ୍ଧାୟ ଉଭୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅପରେ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟା''ତି। ନ ହି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାତି। ସମ୍ମା ଉପାୟତ୍ତା ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେ ୟାଥାୱତୋ ଞାୟତୀତି ଞାୟୋ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଞାଣଂ ପନ ଞାୟତି ସୋ ଏତେନାତି ଞାୟୋ।

ତତ୍ଥାତି ନିରୟେ। ମଗ୍ଗସୋତନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ସୋତଂ। ଆପନ୍ନୋତି ଅଧିଗତୋ। ଅପାୟେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତୋ ୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ଏତସ୍ସାତି ୱିନିପାତଧମ୍ମୋ, ନ ୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ। ପରଂ ଅୟନନ୍ତି ଅତିୱିୟ ସୱିସୟେ ଅୟିତବ୍ବଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ। ୟେସଞ୍ହି ଧାତୂନଂ ଗତିଅତ୍ଥୋ, ବୁଦ୍ଧିପି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅୱସ୍ସଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନକୋ''ତି।

ପାଣାତିପାତକମ୍ମକାରଣାତି ପାଣାତିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପାପକମ୍ମସ୍ସ କରଣହେତୁ। ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିରୋଧୋ, ତଦେୱ ଭାୟିତବ୍ବତୋ ଭୟନ୍ତି ଆହ ''ଭୟଂ ୱେରନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକ''ନ୍ତି। ଇଦଂ ବାହିରଂ ୱେରଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱେରସ୍ସ ମୂଲଭୂତତୋ ୱେରକାରପୁଗ୍ଗଲତୋ ବହିଭାୱତ୍ତା। ତେନେୱ ହି ତସ୍ସ ୱେରକାରପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱେରଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଇଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱେରଂ ନାମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ୱେରସ୍ସ ମୂଲଭୂତା ୱେରକାରପୁଗ୍ଗଲଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପହରିତୁଂ ଅସମତ୍ଥସ୍ସପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ହି ନେରୟିକା ନିରୟପାଲେସୁ ପଟିପହରିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ନିରୟପାଲସ୍ସ ଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏତେନ ''ଅତ୍ଥି ନିରୟେ ନିରୟପାଲା''ତି ଦସ୍ସେତି। ୟଂ ପନେତଂ ବାହିରୱେରନ୍ତି ୟମିଦଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ସମ୍ପରାୟିକଞ୍ଚ ବାହିରଂ ୱେରଂ। ପୁଗ୍ଗଲୱେରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ କେୱଲଂ ପରପୁଗ୍ଗଲେ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତଂ ୱେରନ୍ତି କତ୍ୱା। ଅତ୍ଥତୋ ଏକମେୱ ''ଚେତସିକ''ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସେସପଦେସୁପି ''ଅଦିନ୍ନାଦାନପଚ୍ଚୟା''ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ ସେସକୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଅତ୍ଥୋ ଭଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ ଧଂସିତୋ । ଅଧିଗତେନାତି ମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗତେନ। ''ଅଭିଗତେନା''ତିପି ପାଠୋ, ଅଧିୱୁତ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅଚଲପ୍ପସାଦେନା''ତି।

ପଞ୍ଚୱେରଭୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟପଞ୍ଚୱେରଭୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨।ଭିକ୍ଖୂନଂ କଥିତଭାୱମତ୍ତମେୱ ୱିସେସୋତି ଏତେନ ୟା ସତ୍ଥାରା ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେସିତଦେସନା, ପୁନ ତଦଞ୍ଞେସଂ ୱେନେୟ୍ୟଦମକୁସଲେନ କାଲନ୍ତରେ ତେନେୱ ଦେସିତା, ସା ଧମ୍ମସଂଗାହକେହି ''ମା ନୋ ସତ୍ଥୁଦେସନା ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହଂ ୱିନା ନସ୍ସତୂ''ତି ୱିସୁଂ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପିତାତି ଦସ୍ସେତି।

ଦୁତିଯପଞ୍ଚୱେରଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩। ସମୁଦଯନଂ ସମୁଦଯୋ, ସମ୍ମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ସମୁଦଯୋ, ଏୱଂ ଉଭିନ୍ନଂ ସମୁଦଯାନମତ୍ଥତୋପି ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚଯାୱ ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯୋ। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ‘‘ଇମଞ୍ଚ ଇମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇମେ ଧମ୍ମା ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ଭିକ୍ଖୁ ଖଣିକସମୁଦଯଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନମୁଖେନ ନିବ୍ବତ୍ତିକ୍ଖଣସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। ସୋ ପନ ଖଣେ ଖଣେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ‘‘ଇମେହି ନାମ ପଚ୍ଚଯେହି ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି ପସ୍ସତି। ‘‘ସୋ ଖଣିକସମୁଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ପଚ୍ଚଯତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଖଣତୋ ତେସଂ ଉଦଯଦସ୍ସନଂ ହୋତି, ଖଣତୋ ଏତେସଂ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତୋ ପଗେୱ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା ପଚ୍ଚଯତୋ ଦସ୍ସନଂ ସୁଖେନ ଇଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପୀ’’ତିଆଦି। ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଦସ୍ସନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥଙ୍ଗମୋତି ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି। ଭେଦତ୍ଥଙ୍ଗମୋତି ଖଣିକନିରୋଧୋ। ତଦୁଭଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଦସ୍ସନେ ଇତରଦସ୍ସନମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ପୁବ୍ବଭାଗେ ଚ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଖଯତୋ ୱଯସମ୍ମସନାଦିକାଲେ ଭେଦତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତିରେକୱସେନ ଅନୁସ୍ସୱାଦିତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସତି। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନାରମ୍ମଣତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଅତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସତି, ଅସମ୍ମୋହତୋ ଇତରମ୍ପି ପସ୍ସତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପୀ’’ତିଆଦି। ସମୁଦଯତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଭେଦନ୍ତି ସମୁଦଯସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମସଙ୍ଖାତଂ ଭେଦଞ୍ଚ। ନିସ୍ସଯୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ସନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା। ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ରୂପେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋତି ‘‘ଚକ୍ଖୁ ରୂପାନି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ସମାଗମେ ନିବ୍ବତ୍ତି ଫସ୍ସୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତିଯା ଫସ୍ସୋ’’ତି। ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଚ ପାକଟପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦଞ୍ଞେପି ପନ ମନସିକାରାଦଯୋ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତିଯେୱ। ଏୱନ୍ତି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧକ୍କମେନ। ଭିନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିଯ’’ନ୍ତି।

ଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪।ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋତି ‘‘ଅଯଂ ଲୋକସ୍ସା’’ତି ସମୁଦଯତ୍ଥଙ୍ଗମାନଂ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତେ ତତିଯସୁତ୍ତତୋ ୱିସେସୋ।

ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଞାତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୫। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାତୀନଂ ଗାମୋ ଞାତିକୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାତକାନଂ ଗାମେ’’ତି। ଗିଞ୍ଜକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଇଟ୍ଠକା, ଗିଞ୍ଜକାହି ଏୱ କତୋ ଆୱସଥୋ ଗିଞ୍ଜକାୱସଥୋ। ସୋ କିର ଆୱାସୋ ଯଥା ସୁଧାପରିକମ୍ମେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଇଟ୍ଠକାହି ଏୱ ଚିନିତ୍ୱା ଛାଦେତ୍ୱା କତୋ। ତାଦିସଞ୍ହି ଛଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ଇଟ୍ଠକାଛଦନଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଟ୍ଠକାହି କତେ ମହାପାସାଦେ’’ତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧକୱାଟଫଲକାଦୀନି ପନ ଦାରୁମଯାନିଯେୱ। ପରିଯାଯତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତୀତି ପରିଯାଯୋ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମପରିଯାଯନ୍ତି ଧମ୍ମକାରଣ’’ନ୍ତି, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଭୂତଂ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ହେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପେଚ୍ଚ ସୁଯ୍ୟତି ଏତ୍ଥାତି ଉପସ୍ସୁତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପସ୍ସୁତୀତି ଉପସ୍ସୁତିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମନ୍ତି ଯଦତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ଗତୋ, ତଂ ପରିୱେଣସମଜ୍ଜନକିରିଯଂ। ପହାଯାତି ଅକତ୍ୱା। ଏୱଂ ମହତ୍ଥଞ୍ହି ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେ ଠତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ଏକଙ୍ଗଣଂ ଅହୋସୀତି ସବ୍ବଂ ୱିୱଟଂ ଅହୋସି। ତୀସୁ ହି ଭୱେସୁ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ମନସିକରୋତୋ ଭଗୱତୋ କିଞ୍ଚି ଅସେସେତ୍ୱା ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯାୱଭୱଗ୍ଗା ଏକଙ୍ଗଣଂ ଅହୋସୀ’’ତି। ତନ୍ତିୱସେନ ତମତ୍ଥଂ ୱାଚାଯ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ ‘‘ୱଚସା ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଚ ଅତ୍ଥଂ ଆହରିତ୍ୱା ତେସଂ ନିରୋଧେନ ୱିୱଟ୍ଟସ୍ସ ଆହଟତ୍ତା ‘‘ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦ୍ଦସ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା।

ମନସା ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋୱ ପଗୁଣଂ କରୋନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଦାନୁପଦନ୍ତି ପଦଞ୍ଚ ଅନୁପଦଞ୍ଚ। ପୁରିମଞ୍ହି ପଦଂ ନାମ, ତଦନନ୍ତରଂ

ଅନୁପଦଂ। ଘଟେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ପରିୟାପୁଣାତୀତି ଅଜ୍ଝୟତି। ଆଧାରପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଆଧାରଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନପ୍ପତ୍ତଂ ଅପ୍ପମୁଟ୍ଠଂ ଗତତ୍ତା ଆଧାରପ୍ପତ୍ତଂ ନାମ। କାରଣନିସ୍ସିତୋତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ କାରଣସନ୍ନିସ୍ସିତୋ। ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକୋତି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ, ତଦେୱ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକଂ। ଧମ୍ମପରିୟାୟାପେକ୍ଖାୟ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ। ତୀସୁପି ଇମେସୂତି ତତିୟଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେସୁ ତୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ।

ଞାତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅଞ୍ଞତରବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୬।ନାମୱସେନାତି ଗୋତ୍ତନାମୱସେନ ଚ କିତ୍ତିୱସେନ ଚ ଅପାକଟୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଜାତିୱସେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଞ୍ଞତରବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଜାଣୁସ୍ସୋଣିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭।ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋତି ‘‘ଜାଣୁସ୍ସୋଣୀ’’ତି ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକା ଅଧିଗତନାମୋ।

ଜାଣୁସ୍ସୋଣିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଲୋକାୟତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮। ଆୟତିଂ ହିତଂ ତେନ ଲୋକୋ ନ ୟତତି ନ ଈହତୀତି ଲୋକାୟତଂ। ନ ହି ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ନିସ୍ସାୟ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, କୁତୋ ପୟୋଗୋ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ୱା ନିୟୁତ୍ତୋତି ଲୋକାୟତିକୋ। ପଠମସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୱାଚକତ୍ତା ଜେଟ୍ଠୱଚନୋତି ଆହ ‘‘ପଠମଂ ଲୋକାୟତ’’ନ୍ତି। ସାଧାରଣୱଚନୋପି ଲୋକସଦ୍ଦୋ ୱିସିଟ୍ଠୱିସୟୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନଲୋକସ୍ସା’’ତି। ଇତ୍ତରଭାୱେନ ଲକୁଣ୍ଡକଭାୱେନ ତସ୍ସ ୱିପୁଲାଦିଭାୱେନ ବାଲାନଂ ଉପଟ୍ଠାନମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆୟତଂ ମହନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ପରିତ୍ତନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକଂ। ଏକସଭାୱନ୍ତି ଏକଂ ସଭାୱଂ। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମତାୟାତି ଆହ ‘‘ନିଚ୍ଚସଭାୱମେୱାତି ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ପୁରିମସଭାୱେନ ନାନାସଭାୱନ୍ତି ପୁରିମସଭାୱତୋ ଭିନ୍ନସଭାୱଂ। ପଚ୍ଛା ନ ହୋତୀତି ପଚ୍ଛା କିଞ୍ଚି ନ ହୋତି ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଉଚ୍ଛେଦଂ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ଏକତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବକାଲଂ ଅତ୍ତସନ୍ତୱଂ। ତଥା ଚେୱ ଗହଣେନ ଦ୍ୱେପି ୱାଦା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟୋ ହୋନ୍ତି। ନତ୍ଥି ନ ହୋତି। ପୁଥୁତ୍ତଂ ନାନାସଭାୱଂ, ଏକରୂପଂ ନ ହୋତୀତି ୱା ଗହଣେନ ଦ୍ୱେପି ୱାଦା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟୋତି।

ଲୋକାୟତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅରିୟସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯।ସଂସୟୁପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ‘‘କସ୍ମିଂ ସତି କିଂ ହୋତୀ’’ତି କାରଣସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚାମସନେନ ୱିନା କେୱଲଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାୟ ସଂସୟସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାକାରଦସ୍ସନଂ। ସମୁଦୟତି ସମୁଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ଅରିୟସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିୟଅରିୟସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦।ଦ୍ୱେପି ନୟା ଏକତୋ ୱୁତ୍ତାତି ଇଦଂ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣେ ସତି ନାମରୂପଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ନୱମେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସତି ସଙ୍ଖାରା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଦସମେ ୱୁତ୍ତନୟେ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ନାନତ୍ତନ୍ତି ପୁରିମତୋ ନୱମତୋ ଦସମସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ।

ଦୁତିୟଅରିୟସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗହପତିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୁକ୍ଖୱଗ୍ଗୋ

୧। ପରିୱୀମଂସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧।ଉପପରିକ୍ଖମାନୋତି ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତିହେତୁଂ, ନିୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିହେତୁଞ୍ଚ ପରିତୁଲେନ୍ତୋ। କୁତୋ ପନେତନ୍ତି? ‘‘ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯା’’ତି ୱଚନତୋ। ନ ହି ସଵ୍ବଦୁକ୍ଖପରିୱୀମଂସଂ ୱିନା ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ସମ୍ଭୱତି। କସ୍ମାତିଆଦିନା ଜରାମରଣସ୍ସେୱ ଗହଣେ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଜାତିଆଦୀନମ୍ପି ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖଭାୱିନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ମା ଜରାମରଣେ ଗହିତେ ସତି ଜାତିପି ଗହିତା ହୋତି, ତସ୍ସା ଅଭାୱେ ଜରାମରଣସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଏସ ନଯୋ ଭୱାଦୀସୁପି। ଏୱଂ ଯାୱ ଜାତିଧମ୍ମୋ ଜରାମରଣେ ଗହିତେ ଗହିତୋୱ ହୋତି, ଜରାମରଣପଦେସେନ ତଵ୍ବିକାରୱନ୍ତୋ ସଵ୍ବେ ତେଭୂମକା ସଙ୍ଖାରା ଗହିତାତି ଏୱମ୍ପି ଜରାମରଣଗ୍ଗହଣେନ ସଵ୍ବମ୍ପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଗହିତମେୱ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଗହିତେ ସଵ୍ବଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା’’ତି। ଅନେକୱିଧନ୍ତି ବହୁୱିଧଂ ବହୁକୋଟ୍ଠାସଂ। ‘‘ଅନେକ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ । ଅନେକନ୍ତି ବହୁଲୱଚନଂ। ୱିଧନ୍ତି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚପାଲିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପରୀତକୋଟ୍ଠାସଂ। ନାନପ୍ପକାରକନ୍ତି ତତୋ ଏୱ ନାନପ୍ପକାରଂ। ନ୍ହତ୍ୱା ଠିତଂ ପୁରିସଂ ୱିଯାତି ବାଲାନଂ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ସୁଭାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

‘‘ସାରୁପ୍ପଭାୱେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ସଵ୍ବଥା ସାରୁପ୍ପଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ନିକ୍କିଲେସତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧତାଯା’’ତି। ନ ହି ତସ୍ସେସା ଅସଙ୍ଖତତାଦିଭାୱେନ ସଦିସା। ପଟିପନ୍ନୋତି ପଟିମୁଖୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ପନ୍ନୋ ଅଧିଗତୋ। ଅନୁଗତନ୍ତି ଅନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱେନ ଗତଂ, ଯଥା ଚ ନିଵ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ହୋତି, ଏୱଂ ତଦନୁରୂପଭାୱେନ ଗତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପାଠଇଯଂ ‘‘ପଜାନାତୀ’’ତି ପୁଵ୍ବଭାଗୱସେନ ପଜାନନା ୱୁତ୍ତା, ‘‘ତଥା ପଟିପନ୍ନୋ ଚ ହୋତୀ’’ତି ନିଯତୱସେନ। ‘‘ଅପରଭାଗୱସେନା’’ତି ଅପରେ। କେଚି ପନ ‘‘ଯଥା ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଜରାମରଣଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଥା ପଟିପନ୍ନୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ପଦୱୀମଂସନା ପୁଵ୍ବଭାଗୱସେନ ୱେଦିତଵ୍ବା, ନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣୱସେନ। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧାଯାତି ଏତ୍ଥ ନଯିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିରୋଧତ୍ଥାଯା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ଦେସନା କଥିତା’’ତି।

‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତଂଯେୱ ପରିନିଵ୍ବାଯତୀ’’ତିଆଦିନା ଅରହତ୍ତଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ‘‘ସୋ ସୁଖଞ୍ଚେ ୱେଦନଂ ୱେଦଯତୀ’’ତିଆଦିନା ସତତୱିହାରଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନା ସଵ୍ବଥାୱ ୱଟ୍ଟଦେସନାତୋ ନିୱତ୍ତେତଵ୍ବା ସିଯା। ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ଏୱମାଦିକଂ ଇଦଂ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକଥନଂ ପୁନ ଗଣ୍ହାତି। ପୁଗ୍ଗଲସଦ୍ଦୋ ଇତରାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପକତୀନଂ ୱାଚକୋତି ତତୋ ୱିସେସେତ୍ୱା ଗହଣେ ପଠମପକତିମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଅୱୋଚାତି ଆହ ‘‘ପୁରିସୋଯେୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି। ଉଭଯେନାତି ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲଗ୍ଗହଣେନ। ସମ୍ମୁତିଯା ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯ କଥା ଦେସନା ସମ୍ମୁତିକଥା। ପରମତ୍ଥସ୍ସ କଥା ଦେସନା ପରମତ୍ଥକଥା। ତତ୍ଥାତି ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥକଥାସୁ, ନ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥେସୁ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ସମ୍ମୁତିକଥା ନାମା’’ତିଆଦି। ତତ୍ରିଦଂ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଯସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧିଯା ୱା ଅୱଯୱୱିନିଵ୍ଭୋଗେ କତେ ନ ତଂସମଞ୍ଞା, ସା ଘଟପଟାଦିପ୍ପଭେଦା ସମ୍ମୁତି, ତଵ୍ବିପରିଯାଯତୋ ପରମତ୍ଥୋ। ନ ହି କକ୍ଖଳଫୁସନାଦିସଭାୱେ ଅଯଂ ନଯୋ ଲବ୍ଭତି। ତତ୍ଥ ରୂପାଦିଧମ୍ମଂ ସମୂହସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତିଆଦି ୱୋହାରୋତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତୋ ନରୋ…ପେ… ସମ୍ମୁତିକଥା ନାମା’’ତି । ଯସ୍ମା ରୂପାଦଯୋ ପରମତ୍ଥଧମ୍ମା ‘‘ଖନ୍ଧା ଧାତୁଯୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଖନ୍ଧା…ପେ… ପରମତ୍ଥକଥା ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଖନ୍ଧକଥାପି ସମ୍ମୁତିକଥାୱ, ସମ୍ମୁତି ହି ସଙ୍କେତୋ ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ ରାସଟ୍ଠୋ ୱା କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋ ୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଯଂ ପନ ଖନ୍ଧସମଞ୍ଞା ଫସ୍ସାଦୀସୁ ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଯ ପରମତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସଯା ତସ୍ସ ଆସନ୍ନତରା ପୁଗ୍ଗଲସମଞ୍ଞାଦଯୋ ୱିଯ ନ ଦୂରେତି ପରମତ୍ଥସଙ୍ଗହତା ୱୁତ୍ତା। ଖନ୍ଧସୀସେନ ୱା ତଦୁପାଦାନା ସଭାୱଧମ୍ମା ଏୱ ଗହିତା। ନନୁ ଚ ସଵ୍ବେପି ସଭାୱଧମ୍ମା ସମ୍ମୁତିମୁଖେନେୱ ଦେସନଂ ଆରୋହନ୍ତି, ନ ସମ୍ମୁଖେନାତି ସଵ୍ବାପି ଦେସନା ସମ୍ମୁତିଦେସନାୱ ସିଯାତି? ନଯିଦମେୱଂ ଦେସେତଵ୍ବଧମ୍ମୱିଭାଗେନ ଦେସନାୱିଭାଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ନ ଚ ସଦ୍ଦୋ କେନଚି ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ୱିନା ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୀତି। ତେନାହ ‘‘ପରମତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତାପି ସମ୍ମୁତିଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ କଥେନ୍ତୀ’’ତି। ସଚ୍ଚମେୱ ଅୱିପରୀତମେୱ କଥେନ୍ତି।

ସମ୍ମୁତୀତି ସମଞ୍ଞା। ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ ଅତ୍ଥୋତି ପରମତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାୱୋ। ତଂ ପରମତ୍ଥଂ, ସମ୍ମୁତି ପନ ଲୋକସ୍ସ ସଙ୍କେତମତ୍ତସିଦ୍ଧା। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ସମ୍ମୁତିକଥାଯ ସଚ୍ଚତାତି ଆହ ‘‘ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣ’’ନ୍ତି ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ଲୋକସମଞ୍ଞାଯ ହି ଅଭିନିୱେସନଂ ୱିନା ପଞ୍ଞାପନା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ସାୱନା ୱିଯ, ନ ମୁସା ଅନତିକ୍କମିତଵ୍ବତୋ ତସ୍ସା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଂ ନାଭିନିୱେସେଯ୍ୟ, ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱେଯ୍ୟା’’ତି। ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ। ଭୂତଲକ୍ଖଣଂ ଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ଦୀପେନ୍ତୀତି କତ୍ୱା।

ତେରସଚେତନାଭେଦନ୍ତି ଅଟ୍ଠକାମାୱଚରକୁସଲଚେତନାପଞ୍ଚରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନାଭେଦଂ। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁନନତୋ ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲସ୍ସ

ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ। କମ୍ମପୁଞ୍ଞେନାତି କମ୍ମଭୂତେନ। ୱିପାକପୁଞ୍ଞେନାତି ୱିପାକସଙ୍ଖାତେନ। ପୁଞ୍ଞଫଲମ୍ପି ହି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ‘‘ଅପୁଞ୍ଞୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ପୁଞ୍ଞୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ଅପୁଞ୍ଞଫଲଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ଅପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋଯ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଗହିତୋ, ‘‘ପୁଞ୍ଞୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଗହିତେ ନାମରୂପାଦି ସବ୍ବଂ ଗହିତମେୱ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱାଦସପଦିକୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ଗହିତୋୱ ହୋତୀ’’ତି।

ୱିଜ୍ଜାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ। ତସ୍ସା ହି ଉପ୍ପାଦା ସବ୍ବସୋ ଅୱିଜ୍ଜା ପହୀନା ହୋତି। ପଠମମେୱାତି ଇଦଂ ଅୱିଜ୍ଜାପହାନୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦାନଂ ସମାନକାଲତାଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି। ପଦୀପୁଜ୍ଜଲେନାତି ପଦୀପୁଜ୍ଜଲନହେତୁନା ସହେୱ। ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦାତି ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦହେତୁ, ଏୱଂ ସତୀପି ସମକାଲତ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ଗଣ୍ହାତୀତି ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ନ ଗଣ୍ହାତି। ନ ତଣ୍ହାଯତି ନ ଭାଯତି ତଣ୍ହାୱୁତ୍ତିନୋ ଅଭାୱା, ତତୋ ଏୱ ଭଯୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ଅଭାୱା।

ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ଗିଲିତ୍ୱା ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୱିସଯଂ ୱିଯ କରଣେନ ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ସାମିସସୁଖସ୍ସ ଅନେକଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧଭାୱତୋ, ସୁଖାଭିନନ୍ଦସ୍ସ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭାୱତୋ ଚ ସୁଖଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଧୂମଦୁକ୍ଖାନୁଞ୍ଞାତୋ ୱିଯ। ଦୁକ୍ଖଂ ପତ୍ୱା ସୁଖଂ ପତ୍ଥନତୋତି ଏତ୍ଥ ଦୁବ୍ବଲଗହଣିକାଦଯୋ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହି ଯାୱ ସାଯନ୍ହସମଯାପି ଅଭୁତ୍ୱା ସାଯମାସାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ଜିଘଚ୍ଛାଦିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନାଦୀନି କରୋନ୍ତି। ସୁଖସ୍ସ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତୋ ସୁଖଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମାତି ଯୋଜନା। କେଚି ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱିପରିଣାମସୁଖତୋ ତଂ ସୁଖଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ନ, ନ ହି ତାଦିସଂ ସୁଖନିମିତ୍ତଂ କୋଚି ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଦୁକ୍ଖହେତୁଂ ପନ ସାମିସଂ ସୁଖଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୋ। ଦୁକ୍ଖହେତୁଂ ସାମିସଂ ସୁଖଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। କାଯୋତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯୋ, ସୋ ପରିଯନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ଏତସ୍ସାତି କାଯପରିଯନ୍ତିକଂ। ତେନାହ ‘‘ଯାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯୋ ପୱତ୍ତତି, ତାୱ ପୱତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତିକନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱେଦନାତୋ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ଏୱ ସିଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମନୋଦ୍ୱାରିକୱେଦନା ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମେୱ ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ସା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯାୱ ଦସୱସ୍ସାପି ପଠମୱଯୋ। ପଣ୍ଣାସୱସ୍ସକାଲେତି ପଠମୱଯତୋ ଯାୱ ପଞ୍ଞାସୱସ୍ସକାଲା, ତାୱ ଠିତା ହୋତୀତି ୱୁଡ୍ଢିହାନିଯୋ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ସରୂପେନେୱ ଠିତା ହୋତି। ମନ୍ଦାତି ମୁଦୁକା ଅତିଖିଣା। ତଦାତି ଅସୀତିନୱୁତିୱସ୍ସକାଲେ। ତଥା ଚିରପରିୱିତକ୍କେପି। ଭଗ୍ଗା ନିୱେଜା ଭଗ୍ଗୱିଭଗ୍ଗା ଦୁବ୍ବଲା। ହଦଯକୋଟିଂଯେୱାତି ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୂସୁ ଅୱତ୍ତେତ୍ୱା ତେସଂ ଖୀଣତ୍ତା କୋଟିଭୂତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂଯେୱ। ଯାୱ ଏସା ୱେଦନା ୱତ୍ତତି।

ୱାପିଯାତି ମହାତଠଆକେନ। ପଞ୍ଚୋଦକମଗ୍ଗସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ଉଦକସ୍ସ ପୱିସନନିକ୍ଖମନମଗ୍ଗେହି ଯୁତ୍ତଂ। ତତୋ ତତୋ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଂ ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣତ୍ତା।

ପଠମଂଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ଇମଂ ୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଇମଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପରିଯୋସାନପ୍ପତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯ।

କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ୱିନାସତୋ। ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନା’’ତି ପାଠଇ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନା ଉଦ୍ଧନ୍ତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ କତୋ। ପରଲୋକୱସେନ ଅଗନ୍ତ୍ୱା। ୱେଦନାନଂ ସୀତିଭାୱୋ ନାମ ସଙ୍ଖାରଦରଥପରିଳାହଭାୱୋ, ସୋ ପନାଯଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନାତି ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତି…ପେ… ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଧାତୁସରୀରାନୀତି ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲସଙ୍ଖାତଧାତୁସରୀରାନି। ସରୀରେକଦେସେ ହି ସରୀରସମଞ୍ଞା।

କୁମ୍ଭକାରପାକାତି କୁମ୍ଭକାରପାକତୋ। ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚତୀତି ପାକୋ, ପଚନଟ୍ଠାନଂ। ତଦେୱ ପାଚନୱସେନ ଆୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆୱାସୋ, ତସ୍ମା କୁମ୍ଭକାରାୱାସତୋ। ଅୱିଗତୱୂପସମଂ ସଙ୍ଖରିତଂ କୁମ୍ଭଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତୋ ଛାରିକାଯ ସତି ପିଧାନୱସେନ ଠପେତି। ତଥା ଠପନଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିସିସ୍ସେଯ୍ଯା’’ତି। କୁମ୍ଭସ୍ସ ପଦେସଭୂତତାଯ ଆବଦ୍ଧା ଅୱଯୱା ‘‘କୁମ୍ଭକପାଲାନୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତାନି, ନ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନାନି। ଅୱଯୱମୁଖେନ ହି ସମୁଦାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ କପାଲସମୁଦାଯୋ ହି ଘଟୋ। ତେନାହ ‘‘ମୁଖୱଟ୍ଟିଯା ଏକବଦ୍ଧାନୀ’’ତି। ଅୱସିସ୍ସେଯ୍ଯୁନ୍ତି ୱଣ୍ଣୱିସେସୌଣ୍ହଭାୱାପଗତା ଘଟକାରାନେୱ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯୁନ୍ତି। ଆଦିତ୍ତ…ପେ… ତଯୋ ଭୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତଭାୱତୋ। ଯଥା କୁମ୍ଭକାରୋ କୁମ୍ଭକାରାୱାସଂ ଆଦିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋପେସ ଭୱତ୍ତଯଂ ରାଗାଦୀହି ଆଦିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କୁମ୍ଭକାରୋ ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ’’ତି।

ନୀହରଣଦଣ୍ଡକୋଟିୟ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଭୱତ୍ତୟପାକତୋ ନୀହରଣତୋ। ସମୋ ଭୂମିଭାଗୋ ୱିୟ ନିବ୍ବାନତଲଂ ସବ୍ବତ୍ତିସମା ନିୱତ୍ତନତୋ।

''ଆଦାନନିକ୍ଖେପନତୋ, ୱୟୋୱୁଦ୍ଧତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ, ଆହାରମୟତୋ, ଉତୁମୟତୋ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତୋ, କମ୍ମଜତୋ, ଧମ୍ମତାରୂପତୋ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨। ୭୦୬) ଇମେହି ସତ୍ତହି ଆକାରେହି ସମ୍ମସନ୍ତୋ ରୂପସତ୍ତକଂ ୱିପସ୍ସତି ନାମ। ''କଲାପତୋ, ଯମକତୋ, ଖଣିକତୋ, ପଟିପାଟିତୋ, ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନତୋ, ମାନସମୁଗ୍ଘାଟତୋ, ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନତୋ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୧୭) ଇମେହି ସତ୍ତହି ଆକାରେହି ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରୂପସତ୍ତକଂ ୱିପସ୍ସତି ନାମ, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଇମଂ ରୂପସତ୍ତକଂ ଅରୂପସତ୍ତକଞ୍ଚ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ। ଯଦିପି ଅରହତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ସବ୍ବଭୱେହିପି ଉଦ୍ଧଟୋ, ଯାୱ ପନ ଅନୁପାଦିସେସପରିନିବ୍ବାନଂ ନ ପାପୁଣାତି, ତାୱ ତସ୍ମିମ୍ପି ସୁଗତିଭୱେ ଠିତୋଯେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲବ୍ଭତୀତି ''ଚତୂହି ଅପାଯେହି ଅତ୍ତଭାୱଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଖୀଣାସୱୋ ପନା''ତିଆଦି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ''ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ୱଟ୍ଟୂପସମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି। ନ ପରିନିବ୍ବାତି ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ସୌପାଦିସେସାୟ ପନ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅରହତ୍ତପତ୍ତିୟେୱ। ଅଭିସଙ୍ଖାରହେତୁତୋ ହେଟ୍ଠ ପରିଢଆହୱୂପସମସ୍ସ ଉପସମଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଉଣ୍ହକୁମ୍ଭନିବ୍ବାନନିଦସ୍ସନମ୍ପି ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଅନୁପାଦିନ୍ନକସରୀରାନୀତି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପକଲାପେ ୱଦନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୱେତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପନ ୱଚନଂ। ଅନୁଯୋଗାରୋପନତ୍ଥନ୍ତି କାୟପରିୟନ୍ତିକଂ ୱେଦନଂ ୱେଦୟମାନୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅପି ନୁ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକମ୍ମଂ କରେୟ୍ୟାତି ପଞ୍ହଂ କାତୁଂ। ଅଥ ୱା ଅନୁଯୋଗାରୋପନତ୍ଥନ୍ତି ''ଅପି ନୁ ଖୋ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ୱା ଅଭିସଙ୍ଖରେୟ୍ୟା''ତିଆଦିନା ଅନୁଯୋଗଂ ଆରୋପେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତାୱ ଯଥାରଦ୍ଧଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେ ସିଦ୍ଧେ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସିୟା ସମ୍ଭୱୋ, ନାସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାୟେଥାତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାୟେଥା''ତି। ସବ୍ବସୋ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅସନ୍ତେସୁ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅପି ନୁ ଖୋ ପଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଅପଞ୍ଞାୟମାନେ ସବ୍ବଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ପଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟ। ଥେରାନନ୍ତି ''ଭିକ୍ଖୱେ''ତି ଆଲପିତଥେରାନଂ । ପଞ୍ହଦ୍ୱୟାକରଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସଂସନ୍ଦନତୋ। ଅପ୍ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅପ୍ପଞ୍ଞାୟନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଅସତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅପ୍ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସନ୍ନିଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତନ୍ତି ସଦ୍ଦହନାକାରେନ ପୱତ୍ତସନ୍ନିଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ। ଅଧିମୋକ୍ଖନ୍ତି ନିଚ୍ଛୟାକାରୱିମୋକ୍ଖଂ ସଦ୍ଧାୱିମୋକ୍ଖଞ୍ଚ। ତେନାହ ପାଠଇଯଂ ''ସଦ୍ଦହଥ ମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତି। ସଦ୍ଧାସହିତଞ୍ହି ନିଚ୍ଛୟାକାରୱିମୋକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ସନ୍ନିଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଅଧିମୋକ୍ଖ''ନ୍ତି। ଅନ୍ତୋତି ପରିୟନ୍ତୋ। ପରିତୋ ଛିଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

ପରିୱୀମଂସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଉପାଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨। ଆରମ୍ମଣାଦିଭାୱେନ ସଂୱତ୍ତନତୋ ଉପାଦାନାନଂ ହିତାନି ଉପାଦାନିୟାନି, ତେସୁ ଉପାଦାନିୟେସୁ। ତେନାହ ''ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାନାନଂ ପଚ୍ଚୟେସୂ''ତି। ଅସ୍ସାଦଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଅସାଦେତବ୍ବଂ ମିଚ୍ଛାଞ୍ଞାଣେନ ଅନୁପସ୍ସତୋ। ତଦାହାରୋତି ସୋଳସ ୱା ୱୀସଂ ତିଂସଂ ଚତ୍ତାଲୀସଂ ପଞ୍ଞାସଂ ୱା ଆହାରୋ ପଚ୍ଚୟୋ ଏତସ୍ସାତି ତଦାହାରୋ। ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିୟ ତୟୋ ଭୱା ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତଭାୱତୋ ଏତଦେୱ ଭୱତ୍ତୟଂ। ଅଗ୍ଗି…ପେ… ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧସଦିସସ୍ସ ଭୱତ୍ତୟସ୍ସ ପରିବନ୍ଧନତୋ।

କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ। ତେନାହ ''ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୂ''ତି। ଧମ୍ମପାସାଦନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମପାସାଦଂ। ସୋ ହି ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ''ପାସାଦୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସତିପଟ୍ଠାନମହାୱୀଥିଯଂ ଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତାୟାତି।

ଉପାଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତଦ୍ୱୟୱଣ୍ଣନା

୫୩-୫୪। ମହନ୍ତୱଟ୍ଟପ୍ପବନ୍ଧଓପମ୍ମଭାୱେନ ତେଲପଦୀପସ୍ସ ଆହତତ୍ତା ''ମହନ୍ତଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟିକପାଲଂ ଗହେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମନୟେନେୱାତି ପୁରିମସ୍ମିଂ ଉପାଦାନିୟସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ତଥା ୱିନେତବ୍ବାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ହି ଇମେସଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏୱଂ ୱଚନଂ ଏୱଂ ଦେସନା। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି।

ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତଦ୍ୱୟୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ମହାରୁକ୍ଖସୁତ୍ତଦ୍ୱୟୱଣ୍ଣନା

୫୫-୫୬।ଓଜଂ ଅଭିହରନ୍ତୀତି ରସହରଣିଯୋ ୱିୟ ପୁରିସସ୍ସ ସରୀରେ ରୁକ୍ଖମୂଲାନି ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପଥୱୀଆପୋରସେ ଉପରି ଆରୋପେନ୍ତି। ତେସଂ ତଥା ଆରୋପନଂ ''ଓଜାୟା''ତିଆଦିନା ୱିଭାୱେତି। ହତ୍ଥସତୁକ୍ଖେଧମସ୍ସାତି ହତ୍ଥସତୁକ୍ଖେଧୋ, ହତ୍ଥସତଂ ଉଦ୍ଦିଦ୍ଧସ୍ସପି। ଏତ୍ଥାତି ଏତିସ୍ସଂ ୱଟ୍ଟକଥାୟଂ। କମ୍ମାରୋହନନ୍ତି କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ।

ପୁନ ଏତ୍ଥାତି ଏତିସ୍ସଂ ୱିୱଟ୍ଟକଥାୟଂ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନାସେତୁକାମସ୍ସ ଦଳ୍ହଂ ଉପ୍ପନ୍ନସଂୱେଗଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୟ ''କୁଦ୍ଦାଲୋ ୱିୟା''ତି ଆହ। ତତୋ ନିଦ୍ଦୋତଞ୍ଞାଣଂ ସମାଧିପଚ୍ଛିୟା ଠିତଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତେତଇଙ୍ଗୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭଞ୍ଞାଣଂ। ରୁକ୍ଖଚ୍ଛେଦନଫରସୁ ୱିୟାତି ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ଏକନ୍ତତୋ ୱଟ୍ଟଚ୍ଛେଦାୟ ହୋତିଯେୱାତି ଆହ ''ରୁକ୍ଖସ୍ସ...ପେ... ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞା''ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ଚତୁଦ୍ଧିଧୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱୀସତି ପଥୱୀକୋଟ୍ଠାସା, ଦ୍ୱାଦସ ଆପୋକୋଟ୍ଠାସା, ଚତ୍ତାରୋ ତେଜୋକୋଟ୍ଠାସା, ଛ ୱାଯୋକୋଟ୍ଠାସାତି ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସାୟ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚାତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ ପକାରତ୍ଥୋ ଚ। ତେନ ଭୂତରୂପାନି ୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସତ୍ତସୁ ସପ୍ପାୟେସୁ ଯସ୍ସ ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଅଞ୍ଞତରଂ ସପ୍ପାୟ''ନ୍ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ମହାରୁକ୍ଖସୁତ୍ତଦ୍ୱୟୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ତରୁଣରୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭-୫୯।ପଲିମଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଅଲ୍ଲକରଣୱସେନ ପରିତୋ ପାଠଇଂ ବନ୍ଧେୟ୍ୟ। ତଥା କରୋନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ଚ ତତ୍ଥ ତିଣଗଚ୍ଛାଦୀନଂ ମୂଲସନ୍ତାନଗ୍ଗହଣେନ ତଂ ଠାନଂ ସୋଧେତି ନାମ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋଧେୟ୍ୟା''ତି। ପଂସୁନ୍ତି ଅସ୍ସ ପୱଡ୍ଢକାରକଂ, ଆଗନ୍ତୁକଂ ପଂସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦଦେୟ୍ୟାତି ପକ୍ଖିପେୟ୍ୟ। ତେନାହ ''ଥଦ୍ଧ''ନ୍ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱାତି ''ରୁକ୍ଖଂ ନାସେତୁକାମୋ ପୁରିସୋ ୱିୟା''ତିଆଦିନା ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ। ଅଟ୍ଠମନୱମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା।

ତରୁଣରୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୦।ବହୁୱଚନୱସେନାତି କୁରୂ ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ''କୁରୂ''ତି ଏୱଂ ବହୁୱଚନୱସେନ। ଯତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ୱସନୋକାସଭୂତୋ କୋଚି ୱିହାରୋ ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ କେୱଲଂ ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନଂ ନିଦାନକଥାୟ ପକତି ଯଥା ''ସକ୍କେସୁ ୱିହରତି ଦେୱଦହଂ ନାମ ସକ୍ୟାନଂ ନିଗମୋ''ତି। ''ଆୟସ୍ମା''ତି ୱା ''ଦେୱାନଂ ପିୟୋ''ତି ୱା ଭଣନ୍ତି ୱା ପିୟସମୁଦାହାରୋ ଏସୋତି ଆହ ''ଆୟସ୍ମାତି ପିୟୱଚନମେତ''ନ୍ତି। ତୟିଦଂ ପିୟୱଚନଂ ଗାରୱୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଗରୁୱଚନମେତ''ନ୍ତି। ଅତିଦୂରଂ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଅତିସମ୍ମୁଖା ଅତିପଚ୍ଛତୋ ଉପରିୱାତୋ ଉନ୍ନତପ୍ପଦେସୋତି ଇମେ ଛ ନିସଜ୍ଜଦୋସା। ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରୱସେନ ଛବଣ୍ଣାନଂ।

କୁଲସଙ୍ଗହତ୍ଥାୟାତି କୁଲାନୁଦ୍ଦୟତାୱସେନ କୁଲାନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାୟ। ସହସ୍ସଭଣ୍ଡିକଂ ନିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିୟ ଭିକ୍ଖାପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ତେସଂ ଅଭିୱାଦନାଦିସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସ୍ସ ଜନନେନ। ପଟିସମ୍ଭିଦ୍ୱାତି ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ସମ୍ମଟ୍ଟଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍କଚ୍ଚକାରିତାୟ ପୁନ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଉଭୟନ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମଜ୍ଜନ୍ତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱେଦନଂ, ଜରାମରଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଚ ୱେଦନଂ ପାପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନମାହ। ତିକ୍ଖତ୍ତୁନ୍ତି ''ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଚତୁରାକାରୁପସଂହିତେ ତୟୋ ୱାରେ। ତେନ ଦ୍ୱାଦସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସମ୍ମସନମାହ। ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତା ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନେୱ କଥିତତ୍ତା ସେସବୁଦ୍ଧେହିପି ଏୱମେୱ କଥିତୋତି ଧମ୍ମନ୍ୱୟେ ଠତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବବୁଦ୍ଧେହି...ପେ... କଥିତୋ''ତି।

ପମାଣାତିକ୍କମେତି ଅପରିମାଣତ୍ଥେ ''ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ ତେନ ଭଗୱତା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩) ୱିୟ। ଅତିରେକଭାୱଜୋତନୋ ହି ଯଂ ଯାୱ-ସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ''ଅତିଗମ୍ଭୀରୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଅୱଭାସତି ଖାୟତି ଉପଟ୍ଠାତି ଞାଣସ୍ସ। ତଥା ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ''ଦିସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଏସ

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଏକନ୍ତଗମ୍ଭୀରୋଵ, ଅଥ କସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରାଵଭାସତା ଜୋତିତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଏକନ୍ତଗମ୍ଭୀରତାଦସ୍ସନତ୍ଥମେଵ ପନସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରାଵଭାସଗ୍ଗହଣଂ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଂ ଚାତୁକୋଟିକଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ନିଦସ୍ସେତ୍ଵା ତମେଵସ୍ସ ଏକନ୍ତଗମ୍ଭୀରତଂ ଵିଭାଵେତୁଂ "ଏକଂ ହୀ"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଗମ୍ଭୀରୋ ଅଗମ୍ଭୀରାଵଭାସୋ ଚାତି ଏତଂ ଦ୍ଵୟଂ ନତ୍ଥି। ତେନ ଯଥାଦସ୍ସିତେ ଚାତୁକୋଟିକେ ପଚ୍ଛିମା ଏକକୋଟି ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ "ଅୟଂ ହୀ"ତିଆଦି।

ଯେହି ଗମ୍ଭୀରଭାଵେହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ "ଗମ୍ଭୀରୋ"ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତେ ଚତୂହି ଉପମାହି ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତୋ "ଭଵଗ୍ଗଗ୍ଗହଣାୟା"ତିଆଦିମାହ। ଯଥା ଭଵଗ୍ଗଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ଵା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା ଦୂରଭାଵତୋ, ଏଵଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅଵିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ପକତିଞ୍ଞାଣେନ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଥା ସିନେରୁଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ମିଞ୍ଜଂ ପବ୍ବତରସଂ ପାକତିକପୁରିସେନ ନୀହରିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏଵଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଗତେ ଧମ୍ମଟ୍ଠାଦିକେ ପକତିଞ୍ଞାଣେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ଵିଭଜ୍ଜ ପଟିଵିଜ୍ଝନଵସେନ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଥା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପକତିପୁରିସସ୍ସ ବାହୁଦ୍ଵୟଵସେନ ପାରଂ ତରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଏଵଂ ଵେପୁଲ୍ଲଟ୍ଠେନ ମହାସମୁଦ୍ଦସଦିସଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ପକତିଞ୍ଞାଣେନ ଦେସନାଵସେନ ପରିହରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଥା ପଥଵିଂ ପରିଵତ୍ତେତ୍ଵା ପାକତିକପୁରିସସ୍ସ ପଥଵୋଜଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏଵଂ ଇତ୍ଥଂ ଅଵିଜ୍ଜାଦୟୋ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଭାଵୋ ପାକତିକଞ୍ଞାଣେନ ନୀହରିତ୍ଵା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏଵଂ ଚତୁବ୍ବିଧଗମ୍ଭୀରତାଵସେନ ଚତସ୍ସୋ ଉପମା ଯୋଜେତବ୍ବା। ପାକତିକଞ୍ଞାଣଵସେନ ଚାୟମତ୍ଥଯୋଜନା କତା ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚାନଂ ତତ୍ଥ ପଟିଵେଧସବ୍ଭାଵତୋ, ତଥାପି ଯସ୍ମା ସାଵକାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ସପ୍ପଦେସମେଵ ଞାଣଂ, ବୁଦ୍ଧାନଂଯେଵ ନିପ୍ପଦେସଂ। ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ "ବୁଦ୍ଧଵିସୟଂ ପଞ୍ହ"ନ୍ତି।

ମାତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ। ସ୍ଵାୟଂ "ଉତ୍ତାନକୁତ୍ତାନକୋ ଵିୟ ଖାୟତୀ"ତି ଵଚନଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତୋତି ଆହ "ମା ଭଣୀତି ଅତ୍ଥୋ"ତି। ଉସ୍ସାଦେନ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାଵସେନ ଉକ୍କଂସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପସାଦେନ୍ତୋତି ନିବ୍ଭଚ୍ଛନ୍ତୋ, ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାତି ମହାପଞ୍ଞଭାଵେନ।

ତତ୍ଥାତି ଥେରସ୍ସ ସତିପି ଉତ୍ତାନଭାଵେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଞ୍ଞେସଂ ଗମ୍ଭୀରଭାଵେ। ସୁଭୋଜନରସପୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ସୁନ୍ଦରେନ ଭୋଜନରସେନ ପୋସିତସ୍ସ। କତଯୋଗସ୍ସାତି ନିବଦ୍ଧପୟୋଗେ କତପରିଚୟସ୍ସ। ମଲ୍ଲପାସାଣନ୍ତି ମଲ୍ଲେହି ମହାବଲେହେଵ ଖିପିତବ୍ବପାସାଣଂ। କୁହିଂ ଇମସ୍ସ ଭାରିୟଟ୍ଠାନନ୍ତି କସ୍ମିଂ ପସ୍ସେ ଇମସ୍ସ ପାସାଣସ୍ସ ଗରୁତରପଦେସୋତି ତସ୍ସ ସଲ୍ଲହୁକଭାଵଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଵଦତି।

ତିମିରପିଙ୍ଗଲେନେଵଦୀପେନ୍ତି ତସ୍ସ ମହାଵିପ୍ଫାରଭାଵତୋ। ତେନାହ "ତସ୍ସ କିରା"ତିଆଦି। ପକ୍କୁଥତୀତି ପକ୍କୁଥନ୍ତଂ ଵିୟ ପରିଵତ୍ତତି ପରିତୋ ଵତ୍ତତି। ଲକ୍ଖଣଵଚନଞ୍ଚେତଂ। ପିଟ୍ଠିୟଂ ସକଲିକଅଟ୍ଠିକା ପିଟ୍ଠିପତ୍ତଂ। କାୟୂପପନ୍ନସ୍ସାତି ମହତା କାୟେନ ଉପେତସ୍ସ, ମହାକାୟସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପିଞ୍ଛ ଵଟ୍ଟୀତି ପିଞ୍ଛ କଲାପୋ। ସୁପଣ୍ଣଵାତନ୍ତି ନାଗଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ପକ୍ଖପପ୍ଫୋଟନଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଵାତଂ।

"ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା"ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠକାରଣାନି ଵିତ୍ଥାରତୋ ଵିଵରିତୁଂ "ଇତୋ କିରା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇତୋତି ଇତୋ ଭଦ୍ଦକପ୍ପତୋ। ସତସହସ୍ସିମେତି ସତସହସ୍ସମେ। ହଂସଵତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି ଜାତନଗରଂ। ଧୁରପତ୍ତାନୀତି ବାହିରପତ୍ତାନି, ଯାନି ଦୀଘତମାନି।

କନିଟ୍ଠଭାତାତି ଵେମାତିକଭାତା କନିଟ୍ଠୋ ଯଥା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଵତୋ ନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସହୋଦରା ଭାତରୋ ନାମ ନ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଜେଟ୍ଠା ତାଵ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କନିଟ୍ଠାନଂ ପନ ଅସମ୍ଭଵୋ ଏଵ। ଭୋଗନ୍ତି ଵିଭଵଂ। ଉପସନ୍ତୋତି ଚୋରଜନିତସଙ୍ଖୋଭଵୂପସମେନ ଉପସନ୍ତୋ ଜନପଦୋ।

ଦ୍ଵେସାଟକେ ନିଵାସେତ୍ଵାତି ସାଟକଦ୍ଵୟମେଵ ଅତ୍ତନୋ କାୟପରିହାରିୟଂ କତ୍ଵା, ଇତରଂ ସବ୍ବସମ୍ଭାରଂ ଅତ୍ତନା ମୋଚେତ୍ଵା।

ପତ୍ତଗ୍ଗହଣତ୍ଥନ୍ତି ଅନ୍ତୋପକ୍ଖିତ୍ତୌଣ୍ହଭୋଜନତ୍ତା ପତ୍ତସ୍ସ ଅପରାପରଂ ହତ୍ଥେ ପରିଵତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ସୁଖେନ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ। ଉତ୍ତରିସାଟକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିୟଂ ସାଟକଂ। ଏତାନି ପାକଟଟ୍ଠାନାନୀତି ଏତାନି ଯଥାଵୁତ୍ତାନି ଭଗଵତୋ ଦେସନାୟ ପାକଟାନି ବୁଦ୍ଧେ ବୁଦ୍ଧସାଵକେ ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକରଣଟ୍ଠାନାନି, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପନ ବୋଧିସତ୍ତଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକରଣଟ୍ଠାନାନି ବହୂନିଯେଵ।

ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ଵାତି ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଦିଵସେଯେଵ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ଵା।

ଉଗ୍ଗହନଂ ପାଠଇୟା ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ସଵନଂ ଅତ୍ଥସଵନଂ, ପରିପୁଚ୍ଛନଂ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛନଂ, ଧାରଣଂ ପାଠଇୟା ପାଠଇଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତେ ଠପନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ ଇଧ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ, ସବ୍ବସ୍ସପି ବୁଦ୍ଧଵଚନସ୍ସ ଵସେନାତିପି ଵଚ୍ଚତି। ସୋତାପନ୍ନାନଞ୍ଚ…ପେ… ଉପଟ୍ଠାତି ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହଵିଗମେନ "ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ"ନ୍ତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଵସେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ । ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋତି ସହ

ପଚ୍ଚଯେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଅୱବୋଧୋ। ଚତୂହୀତି ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରାଦୀହି ଚତୂହି ଗମ୍ଭୀରତାହି ସବ୍ବାପି ଗମ୍ଭୀରତା।

ସାୱକେହି ଦେସିତା ଦେସନାପି ପନ ସତ୍ଥୁ ଏୱ ଦେସନାତି ଆହ ''ମଯା ଦିନ୍ନନଯେ ଠତ୍ୱା''ତି। ''ସେଲ୍ଲେନ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକାରେନ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ନ ହୋତୀ''ତି ନ ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତାତି ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରସ୍ସ ଉପାଦାନସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତା ୱିଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଦିଟ୍ଠା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଆହ ''ଇଦଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଗମ୍ଭୀରଂ, ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ପନ ଉତ୍ତାନକୋ ଜାତୋ''ତି। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ସବ୍ବେପି ଅସେକ୍ଖା ସଚ୍ଚସୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି ନିପ୍ପଦେସତ୍ତା, ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଯେୱ ଅନୱସେସତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଇତରେ। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯୱସେନ ''ଇଦଂ ଅପରଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଥେରଂ ଅପସାଦେନ୍ତେନ। ତମେୱ ହିସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ପଟିୱେଧାଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଅଥ କସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସତିପି ଧମ୍ମତୋ ଭେଦେ ସଂଯୋଜନତ୍ଥଅନୁସଯତ୍ଥୱସେନ ପନ ତେସଂ ଲବ୍ଭମାନଭେଦଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ତେସଂ ବନ୍ଧନତ୍ଥୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଥାମଗମନଟ୍ଠୋତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଇତି ଇମେସଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ତଥାରୂପଂ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପଦଂ ଅଭାୱଯତୋୱ ଅନୁତ୍ତାନମେୱ ଧମ୍ମଂ ଉତ୍ତାନନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚତ୍ତାରି ଅଟ୍ଠ ସୋଳସ ୱା ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନୀତି ଇଦଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସନ୍ତାନେ ବୋଧିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖମଜ୍ଝିମମୁଦୁଭାୱସିଦ୍ଧକାଲୱିସେସଦସ୍ସନଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ୱଦନ୍ତି। ଏତେହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତବୁଦ୍ଧସାୱକଅଗ୍ଗସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିସେସାଧିଗମେହି। ପଚ୍ଚନୀକନ୍ତି ପଟିକ୍କୂଲଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ। ସବ୍ବଥା ପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧୋ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯାଧିଗମୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ୱାଯମନ୍ତସ୍ସେୱା''ତି। ନୱହି ଆକାରେହୀତି ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ନୱହି ପଚ୍ଚଯାକାରେହି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୪୫) –

''ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି ଚ ପୱତ୍ତଟ୍ଠିତି ଚ ନିମିତ୍ତଟ୍ଠିତି ଚ ଆଯୂହନଟ୍ଠିତି ଚ ସଂଯୋଗଟ୍ଠିତି ଚ ପଲିବୋଧଟ୍ଠିତି ଚ ସମୁଦଯଟ୍ଠିତି ଚ ହେତୁଟ୍ଠିତି ଚ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠିତି ଚ, ଇମେହି ନୱହାକାରେହି ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋ, ସଙ୍ଖାରା ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ନୱହାକାରେହୀତି ନୱହି ପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଗମନେହି ଆକାରେହି। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମା ଫଲନ୍ତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭାୱୋ। ସତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନାସତି, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ସଙ୍ଖାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି ଚ ନିମିଯନ୍ତି ଚ। ଯଥା ଚ ଭୱାଦୀସୁ ଖିପନ୍ତି, ଏୱଂ ତେସଂ ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ଆଯୂହନ୍ତି ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଘଟେନ୍ତି ସଂଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ। ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ପଲିବୁନ୍ଧନ୍ତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ଉଦଯନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ହିନୋତି ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜଂ ସଙ୍ଖାରା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱୂପଗମନୱିସେସା ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତୀତି ଚ ତିଟ୍ଠତି ଏତେନାତି ଠିତି, କାରଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ଏୱ ଠିତି ଉପ୍ପାଦଠିତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଇଦଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନଂ ଯଥା ପୁରିମେହି ମହାବୋଧିମୂଲେ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଥା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତାପି ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ଅଚ୍ଛରିଯୱେଗାଭିହତା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ।

ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଏତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ହେତୁପ୍ପଭୱାନଂ ହେତୁ। ତେନାହ ''ଏତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସା''ତି । ଜାତିଆଦୀନଂ ଜରାମରଣପଚ୍ଚଯତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ନ ପଠମାଭିନିୱେସମତ୍ତେନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ତତ୍ଥ ଅପରାପରଂ ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିସଞ୍ଞିତେନ ଅନୁ ଅନୁ ବୁଜ୍ଝନେନ। ତଦୁଭଯଭାୱଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଞାତପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଅନନୁବୁଜ୍ଝନା''ତି ଆହ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପଜହନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ପଟିୱିଜ୍ଝତି ଏୱ ନାମ ହୋତି ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ତଦଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ଚ ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଚ ପରିଞ୍ଞାପହାନାଭିସମଯୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ତୀରଣପ୍ପହାନପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଗହୋ ଚାତି ତଦୁଭଯପଟିୱେଧାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତୀରଣପ୍ପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନା''ତି ଆହ। ତନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଟୱୀନନତ୍ଥଂ ତନ୍ତୱାଯେତି ତନ୍ତଂ ଆୱଞ୍ଛିତ୍ୱା ପସାରିତସୁତ୍ତୱଟ୍ଟିତଂ ନୀଯତୀତି କତ୍ୱା, ତଂ ପନ ତନ୍ତାକୁଲତାଯ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଆକୁଲମେୱ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ତନ୍ତଂ ୱିଯ ଆକୁଲଜାତା''ତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନେତୁନ୍ତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସମଂ କତ୍ୱା ଆନେତୁଂ, ଅୱିସମଂ ଉଜୁଂ କାତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତମେୱ ୱା ଆକୁଲଂ ତନ୍ତାକୁଲଂ, ତନ୍ତାକୁଲଂ ୱିଯ ଜାତା ଭୂତା ତନ୍ତାକୁଲକଜାତା। ମଜ୍ଝିମଂ ପଟିପଦଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପକ୍ଖନ୍ଦେନ ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଖଲିତ୍ୱା ଆକୁଲବ୍ୟାକୁଲା ହୋନ୍ତି, ତେନେୱ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପକ୍ଖନ୍ଦେନ ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୱସେନ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ଉଜୁକଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିତନ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଜାନନ୍ତି। ତେନାହ ''ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ଉଜୁଂ କାତୁ''ନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ବୋଧିସତ୍ତେତି ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତମହାବୋଧିସତ୍ତେ। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ, ପରୋପଦେସେନ ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗୁଳଅକଜାତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଜାତଗୁଳଅକଂ ପିଣ୍ଡିସୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଏୱ ଗଣ୍ଠିବଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯେସୁ ପକ୍ଖଲିତ୍ୱାତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାଦିସଭାୱେସୁ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଚାଦିଭାୱୱସେନ ପକ୍ଖଲିତ୍ୱା। ପଚ୍ଚଯେ ଉଜୁଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ତସ୍ସେୱ ନିଚ୍ଚାଦିଗାହସ୍ସ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସନଂ ଉଜୁଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୱସେନ ଗଣ୍ଠିକଜାତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି...ପେ... ଗଣ୍ଠିବଦ୍ଧା''ତି।

ଯେ ହି କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଆଦି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ନିସ୍ସିତା ଅଲ୍ଲୀନା, ୱିନନତୋ କୁଲାତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ତନ୍ତୱାୟସ୍ସ ଗଣ୍ଠିକଂ ନାମ ଆକୁଲଭାୱେନ ଅଗ୍ଗତୋ ୱା ମୂଲତୋ ୱା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାୱୟୱଂ ଖଲିତବଦ୍ଧସୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''କୁଲାଗଣ୍ଠିକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପେସକାରକଞ୍ଜିୟସୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ସକୁଣିକାତି ୱଟ୍ଟଚାଟକସକୁଣିକା। ସା ହି ରୁକ୍ଖସାଖାସୁ ଓଲମ୍ବନକୁଲାୱକା ହୋତି। ତଞ୍ହି ସା କୁଲାୱକଂ ତତୋ ତତୋ ତିଣହୀରାଦିକେ ଆନେତ୍ୱା ତଥା ତଥା ୱିନନ୍ଧତି, ଯଥା ତେସଂ ପେସକାରକଞ୍ଜିୟସୁତ୍ତଂ ୱିୟ ଅଗ୍ଗେନ ୱା ଅଗ୍ଗଂ, ମୂଲେନ ୱା ମୂଲଂ ସମାନେତୁଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ୱା ନ ସକ୍କା। ତେନାହ ''ଯଥା''ତିଆଦି। ତଦୁଭୟମ୍ପୀତି କୁଲାଗଣ୍ଠିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ କଞ୍ଜିୟସୁତ୍ତଂ କୁଲାୱକଞ୍ଚ। ପୁରିମନୟେନେୱାତି ''ଏୱମେୱ ସତ୍ତା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ।

କାମଂ ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜତିଣାନି ଯଥାଜାତାନିପି ଦୀଘଭାୱେନ ପତିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିନନ୍ଧିତ୍ୱା ଆକୁଲାନି ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତାନି ପନ ତଥା ଦୁଦ୍ଧିୱେଚିୟାନି ଯଥା ରଜ୍ଜୁଭୂତାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଅପାୟୋତି ଅୟେନ ସୁଖେନ, ସୁଖହେତୁନା ୱା ୱିରହିତୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତିଭାୱତୋତି ଅପାୟିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ସୁଖସମୁସ୍ସୟତୋତି ''ଅବ୍ଭୁଦୟତୋ ୱିନିପତିତତ୍ତା''ତି ୱିରୂପଂ ନିପତିତତ୍ତା ଯଥା ତେନତ୍ତଭାୱେନ ସୁଖସମୁସ୍ସୟୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ନିପତିତତ୍ତା। ଇତରୋତି ସଂସାରୋ ନନୁ ''ଅପାୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋପି ସଂସାରୋ ଏୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ନିରୟାଦୀନଂ ପନ ଅଧିମତ୍ତଦୁକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅପାୟାଦିଗ୍ଗହଣଂ ଗୋବଲିବଦ୍ଦଞାୟେନ ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ହେତୁଫଲଭାୱେନ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତି। ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୱତ୍ତମାନା।

ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ ''ଅପାୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ଅପାୟଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ। ମହାସମୁଦ୍ଦେ ୱାତକ୍ଖିତ୍ତା ନାୱା ୱିୟାତି ଇଦଂ ପରିବ୍ଭମନଟ୍ଠାନସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପରିବ୍ଭମନସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠିତଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକ୍ଖୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅସ୍ସୁତୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୧।''ଅସ୍ସୁତୱା''ତି ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରିତଂ, ଉପଧାରଣଂ ୱା ସୁତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁତୱା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ସୁତୱାତି ଅସ୍ସୁତୱା। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚାୟଂ ପସଂସାୟଂ, ଅତିସୟସ୍ସ ୱା ବୋଧନକୋ, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ପସଂସିତଂ, ଅତିସୟେନ ୱା ସୁତଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ''ସୁତୱା''ତି ସଂକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥୋ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମପରିଚୟୋ ''ତଂ ସୁତ୍ୱା ତଥତ୍ତାୟ ପଟିପଜ୍ଜି ଚ ସୁତୱା''ତି ଇମିନା ପଦେନ ପକାସିତୋ। ଅଥ ୱା ସୋତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସୁଣୀତି ସୁତୱା। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ସୁତୱାତି ଅସ୍ସୁତୱା। ତେନାହୁ ପୋରାଣା ''ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା, ଞେୟ୍ୟୋ ଅସ୍ସୁତୱା ଇତୀ''ତି। ତଥା ଚାହ ''ଖନ୍ଧଧାତୁ…ପେ… ୱିନିଚ୍ଛୟରହିତୋ''ତି। ତତ୍ଥ ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ, ତତ୍ଥ ପରିପୁଚ୍ଛନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା, କୁସଲେହି ସହ ଚୋଦନାପରିହରଣୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛୟସ୍ସ କାରଣଂ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ପୁଥୂନନ୍ତି ବହୂନଂ। କିଲେସାଦୀନଂ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସେସୁ (ମହାନି। ୫୧, ୯୪) ଆଗତନୟେନ। ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଗହିତୋ ''ନାଲଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ। ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱାଚୀ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''ଇମସ୍ମିନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖକାୟଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ଚତୂସୁ ମହାଭୂତେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋତି ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ। ଯଥା ପନ ମହାମତ୍ତିକାୟ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ମତ୍ତିକାମୟଂ, ଏୱମୟଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ ''ଚତୁମହାଭୂତମୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବିନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ନିବ୍ବିନ୍ଦନମ୍ପି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ନିବ୍ବିନ୍ଦନା ନାମ ଉକ୍କଣ୍ଠନା ଅନଭିରତିଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉକ୍କଣ୍ଠେୟ୍ୟା''ତି। ୱିରଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ୱୀତରାଗୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ତେନାହ ''ନ ରଜ୍ଜେୟ୍ୟା''ତି। ୱିମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟାତି ଇଧ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତାୟ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ ଭୱେୟ୍ୟା''ତି। ଚତୂହି ଚ ରୂପଜନକପଚ୍ଚୟେହି ଆଗତୋ ଚୟୋତି, ଆଚୟୋ, ୱୁଦ୍ଧି। ଚୟତୋ ଅପକ୍କମୋତି ଅପଚୟୋ, ପରିହାନି। ଆଦାନନ୍ତି ଗହଣଂ, ପଟିସନ୍ଧିୟା ନିବ୍ବତ୍ତି। ଭେଦୋତି ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ। ସୋ ହି କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ଭେଦୋ''ତି।

ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି ପକାରତୋ ଞାୟନ୍ତି। ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନପି ରୂପଂ ଆଲମ୍ବିତୁଂ। ଅୟୁତ୍ତରୂପଂ କତ୍ୱା ତଣ୍ହାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ଅରୂପଂ

ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ୟୁତ୍ତରୂପଂ କରୋତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସପ୍ପାୟଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି। ନିକ୍କଡ୍ଢନ୍ତୋତି ତତୋ ଗାହତୋ ନୀହରନ୍ତୋ।

ମନାୟତନସ୍ସେୱନାମଂ, ନ ସମାଧିପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱୟଂ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୧।୯।୯), ଚିତ୍ତୋ ଗହପତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୭୪) ୱିୟ। ଚିତ୍ତୀକାତବ୍ବଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁ ଏତସ୍ସାତି ଚିତ୍ତୱତ୍ଥୁ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଚିତ୍ତୱତ୍ଥୁତା, ତେନ କାରଣେନ ଚିତ୍ତଭାୱମାହ। ଚିତ୍ତଗୋଚରତାୟାତି ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତୱିସୟତାୟ। ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମଚିତ୍ତତାୟାତି ରାଗାଦିସଦ୍ଧାଦିସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ଚିତ୍ତସଭାୱତ୍ତା। ତେନ ଚିତ୍ତତାୟ ଚିତ୍ତତ୍ତମାହ। ୱିଜାନନଟ୍ଠେନାତି ବୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ। ଅଜ୍ଝୋସିତନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋସାଭୂତାୟ ତଣ୍ହାୟ ଗହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ତଣ୍ହାୟା’’ତିଆଦି। ପରାମସିତ୍ୱାତି ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଆମସିତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠସତନ୍ତି ଅଟ୍ଠାଧିକଂ ସତଂ। ନୱ ମାନାତି ସେୟ୍ୟସ୍ସ ‘‘ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ଆଗତା ନୱୱିଧମାନା। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଆଗତା ସସ୍ସତୱାଦାଦୟୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିୟୋ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ। ୟସ୍ମା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୱସେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେନ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗହିତଂ, ତସ୍ମା ସୋ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁଂ ନିବ୍ବିଦାଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ନ ସମତ୍ଥୋ।

ଭିକ୍ଖୱେତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ୱର’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇଦଂ ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନଂ ‘‘କସ୍ମା ଆହା’’ତି କଥେତୁକାମତାୟ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ପଠମଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ଅସ୍ସୁତୱତା ପୁଥୁଜ୍ଜନେନ। ତେନାତି ଭଗୱତା। ଅୟୁତ୍ତରୂପଂ କତଂ ‘‘ନିବ୍ବିନ୍ଦେୟ୍ୟା’’ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱସ୍ସ ୱିଭାୱିତତ୍ତା। ଅରୂପେ ପନ ତଥା ଆଦୀନୱସ୍ସ ଅୱିଭାୱିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ୟୁତ୍ତରୂପ’’ନ୍ତି, ୟୁତ୍ତରୂପଂ ୱିୟ କତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗାହୋତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ। ‘‘ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅରୂପଂ ଗତୋ’’ତି ଇଦଂ ଭଗୱତା ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ରୂପେ ଗାହୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ନ ଅରୂପେ, ତସ୍ମା ‘‘କାତବ୍ବୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ତତ୍ଥା’’ତି ମିଚ୍ଛାଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ସୋ ତତୋ ରୂପତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅରୂପଂ ଗତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତିଟ୍ଠମାନନ୍ତି ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ। ‘‘ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି ସଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ‘‘ପଠମୱୟେ’’ତିଆଦିନା ରୂପସ୍ସ ଭେଦଂ ୱୟାଦୀହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ପାଦସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣେତି ୟଥା ଠପିତସ୍ସ ପାଦସ୍ସ ଉକ୍ଖିପନେ। ଅତିହରଣନ୍ତି ୟଥାଉଦ୍ଧଟଂ ୟଥାଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ହରଣଂ। ୱୀତିହରଣନ୍ତି ଉଦ୍ଧଟୋ ପାଦୋ ୟଥାଟ୍ଠିତଂ ପାଦଂ ୟଥା ନ ଘଟ୍ଟେତି, ଏୱଂ ଥୋକଂ ପସ୍ସତୋ ପରିଣାମେତ୍ୱା ହରଣଂ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ତଥା ପରପାଦଂ ୱୀତିସାରେତ୍ୱା ଭୂମିୟଂ ନିକ୍ଖିପନତ୍ଥଂ ଅୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ସନ୍ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ୱୋସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭୂମିୟଂ ସମଂ ନିକ୍ଖିପନଂ ଠପନଂ। ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନନ୍ତି ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ଉପ୍ପୀଳନଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଠମୱୟାଦିକେ ଏୱ। ଅୱଧାରଣେନ ତେସଂ କୋଟ୍ଠାସନ୍ତରସଙ୍କମନାଭାୱମାହ। ଓଧୀତି ଭାୱୋ, ପବ୍ବନ୍ତି ସନ୍ଧି। ପଠମୱୟାଦୟୋ ଏୱ ହେତ୍ଥ ଓଧି ପବ୍ବନ୍ତି ଚ ଅଧିପ୍ପେତା। ପଟପଟାୟନ୍ତାତି ‘‘ପଟପଟା’’ଇତି କରୋନ୍ତା ୱିୟ, ତେନ ନେସଂ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣସ୍ସ ଇତ୍ତରତଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ। ୱଟ୍ଟିପ୍ପଦେସନ୍ତି ୱଟ୍ଟିୟା ପୁଲକଂ ବରହଂ। ତଞ୍ହି ୱଟ୍ଟିୟା ପୁଲକଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ସା ଦୀପଜାଲା ଭିଜ୍ଜତି। ପୱେଣିସମ୍ବନ୍ଧୱସେନାତି ସନ୍ତତିୱସେନ।

ରତ୍ତିନ୍ତି ରତ୍ତିୟଂ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହେତଂ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ଏୱଂ ପନ ଅତ୍ଥୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ନିରୋଧାଭାୱତୋ। ପୁରିମପୱେଣିତୋତି ରୂପେ ୱୁତ୍ତପୱେଣିତୋ। ଅନେକାନି ଚିତ୍ତକୋଟିସତସହସ୍ସାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଥେରୱାଦେନ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଡ୍ଢଚୂଳନ୍ତି ଥୋକେନ ଊନଂ ଉପଡ୍ଢଂ, ତସ୍ସ ପନ ଉପଡ୍ଢଂ ଅଧିକାରତୋ ୱାହସତସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘ଅଡ୍ଢତୁଦ୍ଦସ’’ନ୍ତି କେଚି, ‘‘ଅଡ୍ଢଚତୁତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅପରେ। ‘‘ସାଧିକଂ ଦିୟଡ୍ଢସତଂ ୱାହା’’ତି ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତୀତି ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ। ଚତୁନାଳିକୋ ତୁମ୍ବୋ। ମହାରଞ୍ଞତାୟ ପୱଦ୍ଧଂ ୱନଂ ପୱନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୱନେତି ମହାୱନେ’’ତି। ତନ୍ତି ପଠମଂ ଗହିତସାଖଂ। ଅୟମତ୍ଥୋତି ଅୟଂ ଭୂମିଂ ଅନୋତରିତ୍ୱା ଠିତସାଖାୟ ଏୱ ଗହଣସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଏତଦତ୍ଥମେୱ ହି ଭଗୱା ‘‘ଅରଞ୍ଞେ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ପୱନେ’’ତି ଆହ।

ଅରଞ୍ଞମହାୱନଂ ୱିୟାତି ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ବ୍ରହାରଞ୍ଞେ ୱିୟ। ଆରମ୍ମଣୋଲମ୍ବନନ୍ତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅୱଲମ୍ବନଂ। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ୱିନା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଏକଜାତିୟନ୍ତି ରୂପାଦିନୀଲାଦିଏକସଭାୱଂ। ‘‘ଦିସ୍ସତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମସ୍ସ ଚାତୁମହାଭୂତିକସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଆଚୟୋପି ଅପଚୟୋପୀ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ରୂପତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଅରୂପେ ଗାହୋ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ ନାମ, ‘‘ୱରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତିଆଦିଂ ୱଦନ୍ତେନ ଅରୂପତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ରୂପେ ଗାହୋ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ ନାମ।

ନନ୍ତି ଗାହଂ। ଉଭୟତୋତି ରୂପତୋ ଚ ଅରୂପତୋ ଚ। ହରିସ୍ସାମୀତି ନୀହରିସ୍ସାମି। ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ମନ୍ତଂ ଜପ୍ପିତ୍ୱା। କଣ୍ଣେ ଧୁମେତ୍ୱାତି କଣ୍ଣେ ଧମେତ୍ୱା। ଅସ୍ସାତି ୱିସସ୍ସ। ନିମ୍ମଥେତ୍ୱାତି ନିମ୍ମଦ୍ଦିତ୍ୱା, ନୀହରିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ମଗ୍ଗୋତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ। ‘‘ନିବ୍ବିନ୍ଦ’’ନ୍ତି ଇମିନା ବଲୱୱିପସ୍ସନା କଥିତା।

ଅସ୍ସୁତଵାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଅସ୍ସୁତଵାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୬୨। ପଚ୍ଚଯଭାଵେନ ସୁଖଵେଦନାଯ ହିତନ୍ତି ସୁଖଵେଦନିଯଂ। ତେନାହ ''ସୁଖଵେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯ''ନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ଚ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା, ନ ସହଜାତକୋଟିଯା। ତେନାହ ''ନନୁ ଚା''ତିଆଦି। ଜଵନଵେଦନାଯାତି ଜଵନଚିତ୍ତସହଗତାଯ ଵେଦନାଯ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ତଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ''ସୁଖଵେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯ''ନ୍ତି ଵଚନଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଏସେଵ ନଯୋତି ଇମିନା ''ନନୁ ଚ ସୋତସମ୍ଫସ୍ସୋ ସୁଖଵେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀ''ତି ଏଵମାଦିଂ ଅତିଦିସତି। ସୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ଜାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ତଜ୍ଜାତିକଂ, ଵେଦଯିତଂ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛଵିକମେଵ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସାରୁପ୍ପଂ ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ଅନୁରୂପନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଵୁତ୍ତନଯେନାତି ''ସୁଖଵେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତଵିଧିଅନୁସାରେନ। ଅଧରାରଣିଯଂ ଉତ୍ତରାରଣିଯା ମନ୍ଥନଵସେନ ଘଟ୍ଟନଂ ଇଵ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ଫସ୍ସେନ ଯୁଗଗ୍ଗାହୋ, ତସ୍ସ ପନ ଘଟ୍ଟନସ୍ସ ନିରନ୍ତରପ୍ପଵତ୍ତିଯା ପିଣ୍ଡିତଭାଵୋ ଇଧ ସମୋଧାନଂ, ନ କେସଞ୍ଚି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଵା ସହାଵଟ୍ଠାନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଘଟ୍ଟନସମ୍ପିଣ୍ଡନେନାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଅଗ୍ଗିଚୁଣ୍ଣୋତି ଵିପ୍ଫୁଲିଙ୍ଗଂ। ଵତ୍ଥୂତି ଚକ୍ଖାଦିଵତ୍ଥୁ ଵିସଯସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ। ଲବ୍ଭମାନୋଵ ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ଵିଯ ଗଯ୍ହତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ଵିଯ ଫସ୍ସୋ''ତି। ଉସ୍ମାଧାତୁ ଵିଯ ଵେଦନା ଦୁକ୍ଖସଭାଵତ୍ତା।

ଦୁତିଯଅସ୍ସୁତଵାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପୁତ୍ତମଂସୂପମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୬୩।ଵୁତ୍ତନଯମେଵାତି ହେଟ୍ଠା ଆହାରଵଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ଲାଭସକ୍କାରେନାତି ଲାଭସକ୍କାରସଙ୍ଖାତାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି କେଚି। ଲାଭସକ୍କାରେ ଵା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅପରେ। ଯୋ ହି ଲାଭସକ୍କାରନିମିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଗେଧେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୋ ଜାତୋ, ତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ଵା ଭଗଵା ଇମଂ ଦେସନଂ ନିକ୍ଖିପି। ଯମକମହାମେଘୋତି ହେଟ୍ଠା ଓଲମ୍ବନୌପରିଉଗ୍ଗମନଵସେନ ସତପଟଲସହସ୍ସପଟଲୋ ଯୁଗଳମହାମେଘୋ।

ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚେଵ ଭଗଵତି କତ୍ଥଚି ନିବଦ୍ଧଵାସଂ ଵସନ୍ତେ, ଚାରିକମ୍ପି ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି ଚ। ଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ତତୋ ଭିଯ୍ୟୋପି ପୂରିତଦାନପାରମିସଞ୍ଚଯତ୍ତା ତଦା ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଏଵଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସପୀ''ତି। ସକ୍କତୋତି ସକ୍କାରପ୍ପତ୍ତୋ। ଗରୁକତୋତି ଗରୁକାରପ୍ପତ୍ତୋ। ମାନିତୋତି ବହୁମତୋ ମନସା ପିଯାଯିତୋ ଚ। ପୂଜିତୋତି ମାଲାଦିପୂଜାଯ ଚେଵ ଚତୁପଚ୍ଚଯାଭିପୂଜାଯ ଚ ପୂଜିତୋ। ଅପଚିତୋତି ଅପଚାଯନପ୍ପତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ସକ୍କତ୍ଵା ସୁଅଭିସଙ୍ଖତେ ପଣୀତପଣୀତେ ଉପନେନ୍ତି, ସୋ ସକ୍କତୋ। ଯସ୍ମିଂ ଗରୁଭାଵଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ଵା ଦେନ୍ତି, ସୋ ଗରୁକତୋ। ଯଂ ମନସା ପିଯାଯନ୍ତି ବହୁମଞ୍ଞନ୍ତି, ସୋ ବହୁମତୋ। ଯସ୍ସ ସବ୍ବମେତଂ ପୂଜାଵସେନ କରୋନ୍ତି, ସୋ ପୂଜିତୋ। ଯସ୍ସ ଅଭିଵାଦନପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦିଵସେନ ପରମନିପଚ୍ଚକାରଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ଅପଚିତୋ। ଭଗଵତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ଲୋକୋ ଏଵଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନ''ନ୍ତି (ଉଦା। ୧୪; ସଂ। ନି। ୨।୭୦)। ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଲାଭସ୍ସ ଚ ଯସସ୍ସ ଚ ଅଗ୍ଗଂ ଉକ୍କଂସଂ ପତ୍ତଂ।

ପଠମାହାରଵଣ୍ଣନା

ଅସ୍ସାତି ଭଗଵତୋ। ଧମ୍ମସଭାଵଚିନ୍ତାଵସେନ ପଵତ୍ତଂ ସହୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଞାଣଂ ଧମ୍ମସଂଵେଗୋ। ଧୁଵପଟିସେଵନଟ୍ଠାନଞ୍ହେତଂ ସତ୍ତାନଂ, ଯଦିଦଂ ଆହାରପରିଭୋଗୋ, ତସ୍ମା ନ ତତ୍ଥ ଅପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣମତ୍ତେନ ପାରାଜିକଂ ପଞ୍ଞପେତୁଂ ସକ୍କାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆହାରାତି ''ପଚ୍ଚଯା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ଆହାରେସୁ ଵୁତ୍ତଵିଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ଆହ ''ଆହାରା''ତିଆଦି। ଇଦାନି ତତ୍ଥ କଉଙ୍କଂ ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵା''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଆଦୀନଵନ୍ତି ଦୋସଂ। ଜାଯାତି ଭରିଯା। ପତୀତି ଭତ୍ତା। ଅପେକ୍ଖାସଦ୍ଦା ଚେତେ ପିତାପୁତ୍ତସଦ୍ଦା ଵିଯ, ପାଠଇଯଂ ପନ ଆ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ ସାନୁନାସିକଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ''ଜାଯମ୍ପତିକା''ତି। ସମ୍ମା ଫଲଂ ଵହତୀତି ସମ୍ବଲଂ, ସୁଖାଵହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ତଂ ''ପଥେ ହିତନ୍ତି ପାଥେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ମଗ୍ଗସ୍ସ କନ୍ତାରପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ ''କନ୍ତାରଭୂତଂ ମଗ୍ଗ''ନ୍ତି। ଦୁଲ୍ଲଭତାଯ ତଂ ଉଦକଂ ତତ୍ଥ ତାରେତୀତି କନ୍ତାରଂ, ନିରୁଦକଂ ମହାଵନଂ। ରୁଳ୍ହୀଵସେନ ଇତରମ୍ପି ମହାଵନଂ ତଥା ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଚୋରକନ୍ତାର''ନ୍ତିଆଦି। ପରରାଜୂନଂ ଵେରିଆଦୀନଞ୍ଚ ଵସେନ ସପ୍ପଟିଭଯମ୍ପି ଅରଞ୍ଞଂ ଏତ୍ଥେଵ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଚଵିଧ''ନ୍ତି।

ଘନଘନଟ୍ଠାନତୋତି ମଂସସ୍ସ ବହଲବହଲଂ ଥୂଲଥୂଲଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ। ‘‘ତାଦିସଞ୍ହି ମଂସଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁକ୍ଖାପିତଂ ୱଲ୍ଲୂରଂ। ସୂଲେ ଆୱୁନିତ୍ୱା ପକ୍କମଂସଂ ସୂଲମଂସଂ। ୱିରଚଅଚ୍ଛାଯାଯଂ ନିସୀଦିଂସୁ ଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱା। ଗୋୱତକୁକ୍କୁରୱତଦେୱତାଯାଚନାଦୀହୀତି ଗୋୱତକୁକ୍କୁରୱତାଦିୱତଚରଣେହି ଚେୱ ଦେୱତାଯାଚନାଦୀହି ପଣିଧିକମ୍ମେହି ଚ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୂତଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆହାରପରିଭୋଗସ୍ସ ଓପମ୍ମଭାୱେନ ତେସଂ ଜାଯମ୍ପତିକାନଂ ପୁତ୍ତମଂସପରିଭୋଗୋ ଇଧ ଭଗୱତା ଆନୀତୋ, ତସ୍ମାସ୍ସ ନାନାକାରେହି ଓପମ୍ମତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତେସଂ ସୋ ପୁତ୍ତମଂସାହାରୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସଜାତିମଂସତାଯାତି ସମାନଜାତିକମଂସଭାୱେନ, ମନୁସ୍ସମଂସଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୁସ୍ସମଂସଞ୍ହି କୁଲପ୍ପସୁତମନୁସ୍ସାନଂ ଅମନୁଞ୍ଞଂ ହୋତି ଅପରିଚିତଭାୱତୋ ଗାରଯ୍ହଭାୱତୋ ଚ, ତତୋ ଏୱ ଞାତିଆଦିମଂସତାଯାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତରୁଣମଂସତାଯାତିଆଦି ପନ ସଭାୱତୋ ଅନଭିସଙ୍ଖାରତୋ ଚ ଅମନୁଞ୍ଞାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧୂପିତତାଯାତି ଅଧୂପିତଭାୱତୋ। ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେଯେୱ ଠିତା। ତତୋ ଏୱ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗେ ଠିତାତି ୱୁତ୍ତଂ କନ୍ତାରତୋ ନିତ୍ଥରଣଞ୍ଚାସଯତାଯ। ଇଦାନି ଯେ ଚ ତେ ଅନପନୀତାହାରୋ, ନ ଯାୱଦତ୍ଥପରିଭୋଗୋ ୱିଗତମଚ୍ଛେରମଲତା ସମ୍ମୋହାଭାୱୋ ଆଯତିଂ ତତ୍ଥ ପତ୍ଥନାଭାୱୋ ସନ୍ନିଧିକାରାଭାୱୋ ଅପରିଚ୍ଚଜନମଦତ୍ଥାଭାୱୋ ଅହୀଳନା ଅୱିୱାଦପରିଭୋଗୋ ଚାତି ଉପମାଯଂ ଲବ୍ଭମାନା ପକାରୱିସେସା, ତେ ତଥା ନୀହରିତ୍ୱା ଉପମେଯ୍ୟେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନଅଟ୍ଟିନ୍ହାରୁଚମ୍ମନିସ୍ସିତଟ୍ଠାନାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ କାରଣନ୍ତି ତଂ ତେସଂ ଜାଯମ୍ପତୀନଂ ଯାୱଦେୱ କନ୍ତାରନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ପୁତ୍ତମଂସପରିଭୋଗସଙ୍ଖାତଂ କାରଣଂ।

ନିସ୍ସନ୍ଦପାଟିକୁଲ୍ଯତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି କବଳିଙ୍କାରାହାରଂ ପରିୱୀମଂସତି। ଯଥା ତେ ଜାଯମ୍ପତିକାତିଆଦିପି ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ। ‘‘ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋ ଆହାରୋ’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଅପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅନପନେତ୍ୱା। ୱଚ୍ଛକେନ ୱିଯ କୁକ୍କୁଟେନ ୱିଯ ଚାତି ୱିସଦିସୂଦାହରଣଂ। ଓଧିଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ମହନ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ ଓଧିଂ ଅକତ୍ୱା। ସୀହେନ ୱିଯାତି ସଦିସୂଦାହରଣଂ। ସୋ କିର ସପଦାନମେୱ ଖାଦତି।

ଅଗଧିତଅମୁଚ୍ଛିତାଦିଭାୱେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ‘‘ଅମଚ୍ଛରାଯିତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ତୂପଲଦ୍ଧି, ତଂସହଗତେନ ସମ୍ମୋହେନ ଅତ୍ତା ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନପୀତି ‘‘ଅସିତେ ପୀତେ ଖାଯିତେ ସାଯିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନପି।

‘‘ଅହୋ ୱତ ମଯଂ...ପେ... ଲଭେଯ୍ୟାମା’’ତି ପତ୍ଥନଂ ୱା, ‘‘ହିୟ୍ୟୋ ୱିଯ...ପେ... ନ ଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଅନୁସୋଚନଂ ୱା ଅକତ୍ୱାତି ଯୋଜନା।

‘‘ସନ୍ନିଧିଂ ନ ଅକଂସୁ, ଭୂମିଯଂ ୱା ନିଖଣିଂସୁ, ଅଗ୍ଗିନା ୱା ଝାପଯିଂସୂ’’ତି ନ-କାରଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ପିଣ୍ଡପାତଂ ୱା ଅହୀଳେନ୍ତେନ ଦାଯକଂ ୱା ଅହୀଳେନ୍ତେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଯୋଜନା। ସ ପତ୍ତପାଣୀତି ସୋ ପତ୍ତହତ୍ଥୋ। ନାୱଜାନିଯାତି ନ ଅୱଜାନିଯା। ଅତିମଞ୍ଞତୀତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞତି, ଅୱଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଞ୍ଞାତେ’’ତି ୱତ୍ୱା ତାହି କବଳିଙ୍କାରାହାରସ୍ସ ପରିଜାନନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୱତ୍ଥୁକୱସେନାତି ସସମ୍ଭାରୱସେନ, ସଭାୱତୋ ପନ ରୂପାହରଣଂ ଓଜମତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ହି କବଳିଙ୍କାରାହାରସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ। କାମଂ ରସାରମ୍ମଣଂ ଜିୱ୍ହାପସାଦେ ପଟିହଞ୍ଞତି, ତେନ ପନ ଅୱିନାଭାୱତୋ ସମ୍ପତ୍ତୱିସଯଗାହିତାଯ ଚ ଜିୱ୍ହାପସାଦସ୍ସ ‘‘ଓଜଟ୍ଠମକରୂପଂ କତ୍ଥ ପଟିହଞ୍ଞତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାତି ଜିୱ୍ହାପସାଦସ୍ସ । ଇମେ ଧମ୍ମାତି ଇମେ ଯଥାୱୁତ୍ତଭୂତୁପାଦାଯଧମ୍ମା। ତନ୍ତି ରୂପଖନ୍ଧଂ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ। ଉପ୍ପନ୍ନା ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମାତି ସବ୍ବେପି ଯେ ଯଥାନିଦ୍ଧାରିତା, ତେହି ସହପ୍ପୱତ୍ତାୱ ସବ୍ବେପି ଇମେ। ସରସଲକ୍ଖଣତୋତି ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚତୋ ଲକ୍ଖଣତୋ ଚ। ତେସଂ ନାମରୂପଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥପିତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରା ତେସଂ ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱସେନ ପଚ୍ଚଯଂ। ଅଧୋଓରୋହନୱସେନ ପନ ସଳାଯତନାଦିକେ ପରିଯେସନ୍ତୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ପସ୍ସତି। ସଳାଯତନାଦଯୋପି ହି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବାତି। ଯାଥାୱତୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତାତି ‘‘ଇଦଂ ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ, ଇଦଂ ନାମଂ, ଏତ୍ତକଂ ନାମଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି ଚ ଯଥାଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା, ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା, ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାତି ଇମାସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ। ସୋତି କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ। ତିଲକ୍ଖଣ... ପେ... ସଙ୍ଖାତାଯାତି ଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ଲକ୍ଖଣୱନ୍ତସମ୍ମସନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ। ପରିଞ୍ଞାତୋ ହୋତି ଅନୱସେସତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ଞାତତ୍ତା ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଆହାରସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଯେୱା’’ତିଆଦି। ଛନ୍ଦରାଗାୱକଡ୍ଢନେନାତି ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ

ପଜହନେନ।

ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା କାରଣଭୂତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସନ୍ତଓ୍ଓ''ତି। ଏକିସ୍ସା ତଣ୍ହାଯ ପରିଞ୍ଞା ଏକପରିଞ୍ଞା। ସବ୍ବସ୍ସ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ପରିଞ୍ଞା, ସବ୍ବପରିଞ୍ଞା। ତଦୁଭଯସ୍ସପି ମୂଲଭୂତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପରିଞ୍ଞା ମୂଲପରିଞ୍ଞା। ଇଦାନି ଇମା ତିସ୍ସୋପି ପରିଞ୍ଞାଯୋ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ଏକରସତଣ୍ହଂ ପରିଜାନାତୀତି ଜିୱ୍ହାଯ ରସଂ ସାଯିତ୍ୱା ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ''ଯୋ ଯମେତ୍ଥ ରସୋ, ସୋ ୱତ୍ଥୁକାମୱସେନ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପଂ ହୋତି ଜିୱ୍ହାଯତନଂ ପସାଦୋ। ସୋ କିଂ ନିସ୍ସିତୋ? ଚତୁମହାଭୂତନିସ୍ସିତୋ। ତଂସହଜାତୋ ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଇମେ ଧମ୍ମା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ଯୋ ତସ୍ମିଂ ରସେ ଅସ୍ସାଦୋ, ଅଯଂ ରସତଣ୍ହା। ତଂସହଗତା ଫସ୍ସାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା''ତିଆଦିୱସେନ। ସବ୍ବଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ତେନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ ପରିଞ୍ଞାତୋୱ ହୋତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ତେନାତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ରସତଣ୍ହଂ ପରିଜାନାତି, ତେନ। କଥଂ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ତଣ୍ହଂ ପରିଜାନତୋ ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ରାଗୋ ପରିଞ୍ଞାତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''କସ୍ମା''ତିଆଦି। ତସ୍ସାଯେୱାତି ତଣ୍ହାଯ ଏୱ ତଣ୍ହାସାମଞ୍ଞତୋ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋତି ରୂପରାଗାଦିଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଲୋଭୋ ଏୱ ହି ତଣ୍ହାଯନଟ୍ଠେନ ''ତଣ୍ହା''ତିପି, ରଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ''ରାଗୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ସାଯେୱ ହୀ''ତିଆଦି। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ''ଯଥା''ତିଆଦିନା ଉପମାଯ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ପଞ୍ଚମଗ୍ଗେ ହନତୋତି ପଞ୍ଚସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ସଞ୍ଚରିତ୍ୱଂ କରୋନ୍ତେନ ମଗ୍ଗଗାମିନୋ ହନନ୍ତୋ ''ମଗ୍ଗେ ହନତୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ସବ୍ବଞ୍ଞେ ପିଣ୍ଡପାତସଞ୍ଞିତେ ଭତ୍ତସମୂହେ ମନୁଞ୍ଞେ ରୂପେ ରୂପସଦ୍ଦାଦଯୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରାଗସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ସବ୍ବଭାଗିଯେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିପାଲକେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗେନାତି ମଗ୍ଗାଧିଗମସିଦ୍ଧେନ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜେ। ସୋତି କାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ।

ତସ୍ମିଂ ସତୀତି କବଳଙ୍କାରାହାରେ ସତି। ତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସ। ଉପ୍ପତ୍ତିତୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ହି ଆହାରାଲାଭେନ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁବ୍ବଲ୍ଲପରେତସ୍ସ କାମପରିଭୋଗିଚ୍ଛା ସମ୍ଭୱତି। ଉପନିଜ୍ଝାନଚିତ୍ତନ୍ତି ରାଗୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଓଲୋକନଚିତ୍ତଂ।

ନତ୍ଥି ତଂ ସଂଯୋଜନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ତେନ ରାଗେନ…ପେ… ନତ୍ଥୀ''ତି। ତେନାତି କାମରାଗେନ। ଏତ୍ତକେନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଦେସନାଯ। କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଇମଂ ପଠମାହାରକଥଂ କଥେନ୍ତେନ ଧମ୍ମକଥିକେନ।

ପଠମାହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯାହାରୱଣ୍ଣନା

ଦୁତିଯେତି ଦୁତିଯେ ଆହାରେ। ଉଦ୍ଦାଲିତଚମ୍ମାତି ଉପ୍ପାଟିତଚମ୍ମା, ସବ୍ବସୋ ଅପନୀତଚମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ସକ୍କୋତି ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ, ତଥା ହି ଇତ୍ଥୀ ''ଅବଲା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସିଲାକୁଟ୍ଟାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଟ୍ଠକକୁଟ୍ଟମତ୍ତିକାକୁଟ୍ଟାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଉଣ୍ଣନାଭୀତି ମକ୍କଟକଂ। ସରବୂତି ଘରଗୋଳିକା । ଉଚ୍ଚାଲିଙ୍ଗପାଣକା ନାମ ଲୋମସା ପାଣକା। ଆକାସନିସ୍ସିତାତି ଆକାସଚାରିନୋ। ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା।

ତିସ୍ସୋ ପରିଞ୍ଞାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ଞାତପରିଞ୍ଞାଦଯୋ ତିସ୍ସୋ ପରିଞ୍ଞା। ତମ୍ମୂଲକତ୍ତାତି ଫସ୍ସମୂଲକତ୍ତା। ଦେସନା ଯାୱ ଅରହତ୍ତା କଥିତା ସବ୍ବସୋ ୱେଦନାସୁ ପରିଞ୍ଞାତାସୁ କିଲେସାନଂ ଲେସସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ।

ଦୁତିଯାହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯାହାରୱଣ୍ଣନା

ଅଙ୍ଗାରକାସୁନ୍ତି ଅଙ୍ଗାରରାସିଂ। ଫୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ସଯମେୱ ଆକିରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ନରା ରୁଦନ୍ତା ପରିଦଡ୍ଢଗତ୍ତା''ତି। ନରାତି ପୁରିସାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ମନୁସ୍ସା। ଭଯଞ୍ହି ମଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଭଯସ୍ସ ୱସେନ କରୋନ୍ତୋ ଭଯଂ ଲଭତି ନାମ। ସନ୍ତରମାନୋୱାତି ସୁଟ୍ଠୁ ତରମାନୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା। ପୋରିସଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁରିସପ୍ପମାଣଂ, ତସ୍ମା ଅତିରେକପୋରିସା ପୁରିସପ୍ପମାଣତୋ ଅଧିକା। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚରତନପ୍ପମାଣା''ତି। ଅସ୍ସାତି କାସୁଯା। ତଦଭାୱେତି ତେସଂ ଜାଲାଧୂମାନଂ ଅଭାୱେ। ଆରକାୱସ୍ସାତି ଆରକା ଏୱ ଅସ୍ସ।

ଅଙ୍ଗାରକାସୁ ୱିଯ ତେଭୂମକୱଙ୍ଗଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗୀନଂ ୱସେନ ମହାପରିଳାହତୋ। ଜିୱ୍ହି…ପେ… ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତେହି ଅଗ୍ଗୀହି ଦହିତବ୍ବତୋ। ଦ୍ୱେ ବଲ…ପେ… କମ୍ମଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେ ପାତନତୋ। ଆଯୂହନୂପକଡ୍ଢନାନଂ କାଲଭେଦୋ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ ଏକନ୍ତଭାୱିନୋ ଫଲସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତାତି ଆହ ''କମ୍ମଂ ହୀ''ତିଆଦି।

ଫସ୍ସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ତତ୍ଥ ''ଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ''ମନୋସଞ୍ଚେତନା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି। ''ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ''ତି ୱଚନତୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯ ତଣ୍ହା ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଆହ ''ତଣ୍ହାମୂଲକତ୍ତା ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯା''ତି। ତେନାହ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି। କେଚି ପନ ଯସ୍ମା ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯ ଫଲଭୂତଂ ୱେଦନଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ତତିଯାହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥାହାରୱଣ୍ଣନା

ଅନିଟ୍ଠପାପନୱସେନ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଆଗୁ, ପାପଂ, ତଂ ଚରତି ସୀଲେନାତି ଆଗୁଚାରୀ। ତେନାହ ''ପାପଚାରି''ନ୍ତି।

ରାଜା ୱିଯ କମ୍ମଂ ପରମିସ୍ସରଭାୱତୋ। ଆଗୁଚାରୀ ପୁରିସୋ ୱିଯ…ପେ… ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ। ଆଦିନ୍ନପ୍ପହାରୱଣାନି ତୀଣି ସତ୍ତିସତାନି ୱିଯ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଆତୁରମାନମହାଦୁକ୍ଖପତିଟ୍ଠଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତେନାହ ସତ୍ତି…ପେ… ଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ତମ୍ମୂଲକତ୍ତାତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣମୂଲକତ୍ତା ଇତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତନାମରୂପସ୍ସ।

ଚତୁତ୍ଥାହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁତ୍ତମଂସୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅତ୍ଥିରାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସୋତି ଲୋଭୋ। ରଞ୍ଜନୱସେନାତି ରଙ୍ଗଜାତଂ ୱିଯ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁରଞ୍ଜନୱସେନ। ନନ୍ଦନୱସେନାତି ସପ୍ପୀତିକତାଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭିନନ୍ଦନୱସେନ। ତଣ୍ହାଯନୱସେନାତି ୱିସଯକତ୍ତୁକାମତାଯ ୱସେନ। ଏକୋ ଏୱ ହି ଲୋଭୋ ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ଲଦ୍ଧସଭାୱଂ। ତତ୍ଥାତି ୱଟ୍ଟେ। ଆହାରେତି କେଚି। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ। ୱିରୁଳ୍ହନ୍ତି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତିଯା ୱିରୁଳ୍ହିପ୍ପତ୍ତଂ। ତେନାହ ''କମ୍ମଂ ଜୱାପେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଜୱାପେତ୍ୱାତି ଫଲଂ ଗାହାପେତ୍ୱା। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ଅତ୍ତନା ସହଜାତାନଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯେହି ଚେୱ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲୁପ୍ପାଦନେ ସାମତ୍ଥିଯତ୍ତା ୱିରୁଳ୍ହିପ୍ପତ୍ତଂ। ତେନାହ ''କମ୍ମଂ ସନ୍ତାନେ ଲଦ୍ଧଭାୱଂ ୱିରୁଳ୍ହିପ୍ପତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସ ହୋତୀ''ତି। ୱଟ୍ଟକଥା ଏସାତି କତ୍ୱା ''ଯତ୍ଥାତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟେ ଭୁମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ପୁରିମପଦେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ''ଯତ୍ଥ ତତ୍ଥା''ତି ଆଗତଂ ଏତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ପୁରିମସ୍ମିଂ ପୁରିମସ୍ମିଂ ପଦେ ୱିସଯଭୂତେ। ତଞ୍ହି ଆରବ୍ଭ ଏତଂ ''ଯତ୍ଥ ତତ୍ଥା''ତି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ୱିପାକୱଟ୍ଟେ। ଆଯତିଂ ୱଟ୍ଟହେତୁକେ ସଙ୍ଖାରେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତି ୱଚନତୋ । ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଚ ପଟିସନ୍ଧି ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣ''ନ୍ତି। ଜାତୀତି ଚେତ୍ଥ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଯସ୍ମିଂ କାରଣେ ସତି।

କାରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ହେତୁ, ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଯୋ, କାଲଗତିଆଦଯୋ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ଭାରା। କେଚି ପନ କିଲେସୱଟ୍ଟକମ୍ମଗତିକାଲା ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''କାଲଗତିଆଦଯୋ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ଭାରା''ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂତଂଭୱପତ୍ଥନାଯ ତଥା ତଥା ଗତୋ ତିୱିଧୋ ଭୱୋୱ ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ। ତେନାହ ''ଯତ୍ଥାତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟେ''ତି। ତଥା ଚାହ ''ସସମ୍ଭାରକକମ୍ମଂ ଭୱେସୁ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ''ତି। ରୂପନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଂ।

ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ତୀସୁ ଅକତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଏକସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୋ ସନ୍ଧୀତି ଏକୋ ହେତୁଫଲସନ୍ଧି। ୱିପାକୱିଧିନ୍ତି ସଳାଯତନାଦିକଂ

ୱେଦନାୱସାନଂ ୱିପାକୱିଧିଂ। ‘‘ନାମରୂପେନ ସନ୍ଧି’’ନ୍ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନାମରୂପେନାତି ୱା ସହଯୋଗେ କରଣୱଚନଂ। ଇଧ ଏକୋ ସନ୍ଧୀତି ଏକୋ ହେତୁଫଲସନ୍ଧି। ଆୟତିଭୱସ୍ସାତି ଆୟତିଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ। ତେନ ଚେତ୍ଥ ଏକୋ ସନ୍ଧି ହେତୁଫଲସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମନତୋୱ ପୱତ୍ତକମ୍ମସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ସହାୟୱେକଲ୍ଲସ୍ସ କତତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ସୂରିୟରସ୍ମିସମନ୍ତି ତତୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତସୂରିୟରସ୍ମିସମଂ। ସାତି ରସ୍ମି। କାୟାଦୟୋତି କାୟଦ୍ୱାରାଦୟୋ। କତକମ୍ମନ୍ତି ପଚ୍ଚୟେହି କତଭାୱଂ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ କମ୍ମଲକ୍ଖଣପତ୍ତତୋ। ତେନାହ ‘‘କୁସଲାକୁସଲଂ ନାମ ନ ହୋତୀ’’ତି। କିରିୟମତ୍ତେତି ଅୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତା କାୟିକାଦିପୟୋଗମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା। ଅୱିପାକଂ ହୋତି ତେସଂ ଅୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତା।

ଅତ୍ଥିରାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ନଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୫। ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତେ ‘‘ପୁବ୍ବେୱ ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ବୋଧା’’ତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ସଂୱଣ୍ଣିତମେୱାତି ଅୱୁତ୍ତମେୱ ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ‘‘ନାମରୂପେ ଖୋ ସତୀ’’ତି ଆରଦ୍ଧୋ । ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସପଦିକେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୟାନି ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଅଗ୍ଗହିତାନି, ନେସଂ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁକାମୋ ତେସଂ ଗହେତବ୍ବକାରଣଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଭୱଂ ପଠମଂ ଗହେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅନାଗତସ୍ସ ‘‘ଦୁତିୟ’’ନ୍ତି ଗହଣେ ଅତୀତୋ ତତିୟୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା ହି ତତିୟୋ ଭୱୋ’’ତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅନାଗତସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ସମ୍ଭୱତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୱସେନ ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, କାରଣେ ପନ ଗହିତେ ଫଲଂ ଗହିତମେୱ ହୋତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପିଚେତ୍ଥ ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ଏୱ ୟତୋ ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚୟା ସଳାୟତନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନାଗତଦ୍ଧସଂଗାହିତା ଦେସନା ପୱତ୍ତା, ଚତୁୱୋକାରୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମନ୍ତି ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ‘‘ପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେହୀତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରେହି ଆରମ୍ମଣଭୂତେହି। ଅୟଂ ୱିପସ୍ସନାତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତୱିପସ୍ସନା। ନ ଘଟୀୟତୀତି ନ ସମିଜ୍ଝତି। ମହା…ପେ… ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋତି ନ ଘଟନେ କାରଣମାହ, ହେଟ୍ଠା ଗହିତତ୍ତା ପାଟିୟେକ୍କଂ ସମ୍ମସନୀୟଂ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅଦିଟ୍ଠେସୂତି ଅନୱବୁଦ୍ଧେସୁ। ଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁବୋଧେନ ନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ସକ୍କା ବୁଦ୍ଧେନ ଭୱିତୁ’’ନ୍ତି। ଇମିନାତି ମହାସତ୍ତେନ। ତେତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା। ଭୱୌପାଦାନତଣ୍ହାୱସେନାତି ଭୱୌପାଦାନତଣ୍ହାଦସ୍ସନୱସେନ। ଦିଟ୍ଠାୱ ‘‘ତଂସହଗତା’’ତି ସମାନୟୋଗକ୍ଖମତ୍ତା। ନ ପରଭାଗଂ ଖନେନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ପରଭାଗେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଚ। ତେନାହ ‘‘କସ୍ସଚି ନତ୍ଥିତାୟା’’ତି। ପଟିନିୱତ୍ତେସୀତି ପଟିସଂହରି। ପଟିନିୱତ୍ତନେ ପନ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଖଣିତଟ୍ଠାନଂ।

ପଚ୍ଚୟତୋତି ହେତୁତୋ, ସଙ୍ଖାରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ହେତୁପରମ୍ପରୱସେନ ଫଲପରମ୍ପରାୟ କିତ୍ତମାନାୟ, କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି ଚ ୱିଚାରଣାୟ ସଙ୍ଖାରେ ଖୋ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସେସତୋ କାରଣଭୂତୋ ସଙ୍ଖାରୋ ଅଗ୍ଗହିତୋ, ତତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିନିୱତ୍ତତି ନାମ, ନ ସବ୍ବପଚ୍ଚୟତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନାମରୂପେ ଖୋ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ’’ତି। କିଂ ନାମ ହେତ୍ଥ ସହଜାତାଦିୱସେନେୱ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ କମ୍ମୂପନିସ୍ସୟୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତଆରମ୍ମଣତୋ, ଅତୀତଭୱସଙ୍ଖାତଆରମ୍ମଣତୋ। ଅତୀତଦ୍ଧପରିୟାପନ୍ନା ହି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା। ତତୋ ପଟିନିୱତ୍ତମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତଭୱୋପି ପଟିନିୱତ୍ତତି ନାମ। ଉଭୟମ୍ପୀତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି। ନାମରୂପଂ ନ ଅତିକ୍କମତୀତି ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତଞ୍ଚ ନାମରୂପଂ ନ ଅତିକ୍କମତି ତେନ ୱିନା ଅୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ‘‘ନାମରୂପତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ୱିଞ୍ଞାଣେ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେ ହୋନ୍ତେତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେ ହୋନ୍ତେ। ନାମରୂପେ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେ ହୋନ୍ତେତି ନାମରୂପେ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେ ହୋନ୍ତେ। ଚତୁୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୱସେନ ୟଥାରହଂ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦ୍ୱୀସୁପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚୟେସୁ ହୋନ୍ତେସୂତି ପନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୱସେନ। ଏତ୍ତକେନାତି ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା। ଜାୟେଥ ୱା ଉପପଜ୍ଜେଥ ୱାତି ‘‘ସତ୍ତୋ ଜାୟତି ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ସମଞ୍ଞା ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଇତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଏତଦେୱାତି ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଦ୍ୱୟମେୱ।

ଅପରାପରଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀହୀତି ଅପରାପରଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଦୀପକେହି ‘‘ଚୱତି, ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି। ପଞ୍ଚ ପଦାନୀତି ‘‘ଜାୟେଥ ୱା’’ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ପଦାନି। ନନୁ ତତ୍ଥ ପଠମତତିୟେହି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମାନି ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନାନୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପାନଂ

ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅପରାପରଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀହୀ’’ତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥନ୍ତି ଯୋ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତି ପଦେନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ, ତମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ‘‘ଯଦିଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିଗ୍ଯାତେନ୍ତୋ ପୁନ ୱତ୍ୱା। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରୱସେନାତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଦସ୍ସନପୁବ୍ବକପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଦସ୍ସନୱସେନ। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ସୋ ଚ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୁଲୋମନତୋ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ।

ଆପତୋତି ପରିଖାଗତୋଦକତୋ। ଦ୍ୱାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତାନଂ ପୱେସନନିଗ୍ଗମନଫାସୁତାଯ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ସରୀରଚିତ୍ତସୁଖତାଯ ନଗରସ୍ସ ମନୁଞ୍ଞତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମନ୍ତା …ପେ… ରମଣୀଯ’’ନ୍ତି। ପୁବ୍ବେ ସୁଞ୍ଞଭାୱେନ ଅରଞ୍ଞସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ ଜନୱାସଂ କରୋନ୍ତେ ନଗରସ୍ସ ଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂ ଅପରେନ ସମଯେନ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଅସ୍ସ ଫୀତଞ୍ଚା’’ତି।

‘‘ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ଚ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱଚନତୋ ତୀହି ୱିରତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୱୋହାରଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗସ୍ସା’’ତି। ୱିପସ୍ସନାଯ ଚିଣ୍ଣନ୍ତେତି ୱିପସ୍ସନାଯ ସଞ୍ଚରିତତାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତୀରିତେ ପରିଯେସିତେ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଦସ୍ସନନ୍ତି ଅନୁମାନାଦିୱସେନ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ। ତଥା ହି ନିବ୍ବାନନଗରସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠକାଲୋତି ଅଧିଗମୱସେନ ଦିଟ୍ଠକାଲୋ। ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ପରୋପଣ୍ଣାସ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଚାଣଂ ପନ ତେସଂ ୱୱତ୍ଥାପକଂ। ଯାପେତ୍ୱାତି ଚରାପେତ୍ୱା।

ଅୱତ୍ତମାନକଟ୍ଠେନାତି ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ କସ୍ସଚି ସନ୍ତାନେ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋୱ ଉପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ୱତ୍ତମାନୱସେନ। ତଥା ହି ଭଗୱା ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା, ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତା’’ତିଆଦିକେହି ଥୋମିତୋ। ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି ପଟିପନ୍ନୋ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଇତରେହି ଅନ୍ତରା କେହିଚି ଅୱଳଞ୍ଜିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱଳଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପୁରାଣମଗ୍ଗୋ’’ତି। ଝାନସ୍ସାଦେନାତି ଝାନସୁଖେନ ଝାନପୀତିଯା। ସୁଭିକ୍ଖଂ ପଣୀତଧମ୍ମାମତତାଯ ତିତ୍ତିଆୱହଂ। ପୁପ୍ଫିତଂ ଉପସୋଭିତଂ। ଯାୱ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଏତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା’’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ସ ଅଦ୍ଧିତାଯ ହି ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅତ୍ଥି। ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେତି ଏତସ୍ମିଂ ଓକାସେ।

ନଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସମ୍ମସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ଛଟ୍ଠେ ଅସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ। ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମପରିଦୀପନତୋ ସୁଖୁମା। ତୀହି ଲକ୍ଖଣେହି ଅଙ୍କିଯତ୍ତା ତିଲକ୍ଖଣାହତା, ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣପରିଦୀପିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିଯଧମ୍ମାଧିଗମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତେନ ହେତୁନା ସହେତୁକା। ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପଞ୍ଞାଯ ପାଟିହାରିଯପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅଦ୍ଧିତାଯ ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ନ କେୱଲଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଅଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯେୱ, ବାହିରଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିପି ନେସମତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସିନିଦ୍ଧାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯସମ୍ମସନନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚଯୱୀମଂସଂ।

ଆରମ୍ଭାନୁରୂପା ଅନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧି। ନ ଗତାତି ନ ସମ୍ପତ୍ତା। ଅସମ୍ଭିନ୍ନପଦନ୍ତି ଅୱୋମିସ୍ସକପଦଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଏୱଂ ଅନାଗତଂ ୱାକ୍ଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ହି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଏୱନ୍ତି ‘‘ତେନହାନନ୍ଦା’’ତି ଏକୱଚନଂ, ‘‘ସୁଣାଥ ମନସି କରୋଥା’’ତି ବହୁୱଚନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ ‘‘ତେନହାନନ୍ଦା’’ତି ଇଧାପି ବହୁୱଚନମେୱ କତ୍ୱା ପଠନ୍ତି ‘‘ସାଧୁ ଅନୁରୁଦ୍ଧା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଉପଧୀତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ଉଦଯଂ ପଟିଲଭତି ‘‘ପାକଟଭାୱୋ ଠିତିକୋ, ଅତ୍ତଲାଭୋ ଉଦଯୋ’’ତି। ନିୱିସତି ନିୱେସଂ ଓକାସଂ ପଟିଲଭତି। ଏକୱାରମେୱ ହି ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତେନ ଓକାସେ ୱିଯ ପତିଟ୍ଠହନଂ ନତ୍ଥି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନଂ ନିୱିଟ୍ଠଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ନିୱିସତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ପତିଟ୍ଠହତୀ’’ତି।

ପିଯସଭାୱନ୍ତି ପିଯାଯିତବ୍ବଜାତିକଂ। ମଧୁରସଭାୱନ୍ତି ଇଟ୍ଠଜାତିକଂ। ଅଭିନିୱିଟ୍ଠାତି ତଣ୍ହାଭିନିୱେସେନ ଓତିଣ୍ଣା। ସମ୍ପତ୍ତିଯନ୍ତି ଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯଂ। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନାତି ପଟିବିମ୍ବଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନ। କଣ୍ଣସ୍ସ ଛିଦ୍ଦପଦେସଂ ରଜତନାଳିକଂ ୱିଯ, କଣ୍ଣବନ୍ଧଂ ପନ ପାମଙ୍ଗସୁତ୍ତଂ ୱିଯ। ତୁଙ୍ଗା ଉଚ୍ଚା ଦୀଘା ନାସିକା ତୁଙ୍ଗନାସା। ଏୱଂ ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ଅତ୍ତନୋ ଘାନଂ। ‘‘ଲଦ୍ଧୱୋହାରା’’ତି ୱା ପାଠୋ। ତସ୍ମିଂ ସତି ତୁଙ୍ଗା ନାସା ଯେସଂ ତେ ତୁଙ୍ଗନାସା। ଏୱଂ ଲଦ୍ଧୱୋହାରା ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଘାନନ୍ତି ଯୋଜନା ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନତୋ ରତ୍ତକମ୍ବଲପଟଲଂ ୱିଯ। ସମ୍ଫସ୍ସତୋ ମୁଦୁସିନିଦ୍ଧଂ କିଚ୍ଚତୋ ସିନିଦ୍ଧମଧୁରରସଦଂ। ସାଲଲଟ୍ଠିନ୍ତି ସାଲକ୍ଖନ୍ଧଂ।

ଅଦ୍ଧସଂସୂତି ପସ୍ସିଂସୁ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘କଂସେ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱୋହାରେନ।

ସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ୱଣ୍ଣାଦିଗୁଣଂ। ଆଦୀନୱନ୍ତି ମରଣଗ୍ଗତତୋ।

ସତ୍ତୁପାନୀଯେନାତି ସତ୍ତୁଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆଲୋଳିତପାନୀଯେନ। ଚତ୍ତାରି ପାନାନି ୱିଯ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ତଣ୍ହାପିପାସାୱୂପସମନତୋ।

ସମ୍ମସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନଳକଲାପୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୭। ସତ୍ତମେ କସ୍ମା ପୁଚ୍ଛତୀତି ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୋ ସଯଂ ତତ୍ଥ ନିକ୍କଙ୍ଖୋ ସମାନୋ କସ୍ମା ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଜ୍ଝାସଯଜାନନତ୍ଥନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ତସ୍ସ ମହାସାୱକସ୍ସ ପରଚିତ୍ତଜାନନେନ ଅପ୍ପାଟିହୀରଂ ସିଯା, ତେନ ତଂ ଅପରିତୁସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକାତି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଉତ୍ତମସାୱକାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ହି ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୋ ଅଗ୍ଗସାୱକଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ମହାସାୱକଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତୋ। ଇଦାନେୱ ଖୋ ମଯନ୍ତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନାଲୋଳେଏନ୍ତେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନା ଆହଟା, ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତାୱସେନ, ଇଧ ପନ ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ତଂ ଆଲୋଳେଏତ୍ୱା ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା କଥିତଂ ମହାଥେରେନ, ତମେୱସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ତେନେୱ ପକାସେତୁକାମୋ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୋ ଆହ ‘‘ଇଦାନେୱ ଖୋ ମଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ଥେରୋ’’ତିଆଦି।

ଏତ୍ତକେ ଠାନେତି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଆୱୁସୋ’’ତିଆଦିନା ପଠମାରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ‘‘ନିରୋଧୋ ହୋତୀ’’ତି ପଦଂ, ଏତ୍ତକେ ଠାନେ। ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୱସେନ ଦେସନା କଥିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଫଲେ ଗହିତେ କାରଣଂ ଗହିତମେୱା’’ତି ୱିଞ୍ଞାଣେ ଗହିତେ ସଙ୍ଖାରା, ତେସଞ୍ଚ କାରଣଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା ଗହିତା ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ହେଟ୍ଠା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ପଦେସୂ’’ତି। ଏକେକସ୍ମିନ୍ତି ଏକେକସ୍ମିଂ ପଦେ। ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସେନାତି ‘‘ନିରୋଧାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ନିରୋଧାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି, ନିରୋଧା ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଗତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱାରାନଂ ୱସେନ। ‘‘ଅଟ୍ଠାରସହି ୱତ୍ଥୂହୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୪୬୮) ୱିଯ ଇଧ ୱତ୍ଥୁସଦ୍ଦୋ କାରଣପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ଛତ୍ତିଂସାଯ କାରଣେହୀ’’ତି। ପଠମୋ ଅନୁମୋଦନାୱିଧି। ଧମ୍ମକଥିକଗୁଣୋତି ୱିପସ୍ସନାୱିସଯୋ ଅଭେଦୋପଚାରେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସେସଦ୍ୱଯେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦୁତିଯୋ ଅନୁମୋଦନା, ତତିଯଂ ଅନୁମୋଦନନ୍ତି ଅଭିଧେଯ୍ୟାନୁରୂପଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଦେସନାସମ୍ପତ୍ତି କଥିତା ‘‘ନିବ୍ବିଦାଯ…ପେ… ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସେକ୍ଖଭୂମି କଥିତା ‘‘ନିବ୍ବିଦାଯ…ପେ… ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅସେକ୍ଖଭୂମି କଥିତା ‘‘ନିବ୍ବିଦା …ପେ… ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ନଳକଲାପୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କୋସମ୍ବିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ଅଟ୍ଠମେ ପରସ୍ସ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱାତି ପରସ୍ସ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଯଂ ଏସ ଭଣତି, ତଂ ଭୂତନ୍ତି ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି। ପରପତ୍ତିଯୋ ହି ଏସୋ ପରନେଯ୍ୟବୁଦ୍ଧିକୋ। ଯଂ କାରଣନ୍ତି ଯଂ ଅତ୍ତନା ଚିନ୍ତିତୱତ୍ଥୁ। ରୁଚ୍ଚତୀତି ‘‘ଏୱମେତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ମତିଯା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ରୁଚ୍ଚତି। ରୁଚିଯା ଗଣ୍ହାତୀତି ପରପତ୍ତିଯୋ ଅହୁତ୍ୱା ସଯମେୱ ତଥା ରୋଚେନ୍ତୋ ଗଣ୍ହାତି। ଅନୁସ୍ସୱୋତି ‘‘ଅନୁ ଅନୁ ସୁତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଚିରକାଲଗତାଯ ଅନୁସ୍ସୁତିଯା ଲଦ୍ଧମାନଂ ‘‘କଥମିଦଂ ସିଯା, କସ୍ମା ଭୂତମେତ’’ନ୍ତି ଅନୁସ୍ସୱେନ ଗଣ୍ହାତି। ୱିତକ୍କଯତୋତି ‘‘ଏୱମେତଂ ସିଯା’’ତି ପରିକପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ। ଏକଂ କାରଣଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଯଥାପରିକପ୍ପିତୱତ୍ଥୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାତି। ଆକାରପରିୱିତକ୍କେନାତି ଅତ୍ତନା କପ୍ପିତାକାରେନ। ତଂ ଗଣ୍ହାତି। ଏକା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଯଥାପରିକପ୍ପିତଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଏୱମେତଂ, ନାଞ୍ଞଥା’’ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ଏକୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯାଯସ୍ସାତି ଯାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ନିଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ ନିରୂପେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ଖମତୀତି ତଥା ଗହଣକ୍ଖମୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ସୋ…ପେ… ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି। ଏତାନୀତି ସଦ୍ଧାଦୀନି। ତାନି ହି ସଦ୍ଧେଯ୍ୟାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଗହଣହେତୁଭାୱତୋ ‘‘କାରଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି। ଭୱନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ନୱୱିଧୋପି ଭୱୋ ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେତି ଭୱନିରୋଧୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଭୱୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି। ଭୱନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ନାମାତି ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଭୱନିରୋଧୋ’’ତି ଏସ ପଞ୍ହୋ ସେକ୍ଖେହିପି ଜାନିତବ୍ବୋ, ନ ଅସେକ୍ଖେହେୱ। ଇମଂ ଠାନନ୍ତି ଇମଂ ଯାଥାୱକାରଣଂ।

ସୁତ୍ଵା ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ‘‘ଭଵନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ମୟା ସୁତ୍ଵା ଯାଥାଵତୋ ଦିଟ୍ଠଂ, ଭଵସ୍ସ ପୀଳଅନସଙ୍ଖତସନ୍ତାପଵିପରିଣାମଟ୍ଠାନଂ, ଭଵନିରୋଧସ୍ସ ଚ ନିସ୍ସରଣଵିଵେକାସଙ୍ଖତାମତଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଅନାଗାମିଫଲେ ଠିତୋ ହି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଠିତୋ ଏଵ ନାମ ଉପରିମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତାତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଠିତତ୍ତା’’ତି। ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତମ୍ପି ଥେରସ୍ସେତଂ ଞାଣଂ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଞାଣଂ ଵିଯ ନ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକୂନଵୀସତିଯା…ପେ… ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଏତଂ ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା ଵିଯ ନ ହୋତି ସପ୍ପଦେସଭାଵତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଇଧ ଉଦପାନନିଦସ୍ସନମ୍ପି ସମତ୍ଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣେନାତି ଅଵସେସକିଲେସାନଂ, ନିବ୍ବାନସ୍ସେଵ ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣେନ। ଉପରି ଅରହତ୍ତଫଲସମଯୋତି ଉପରି ସିଜ୍ଝନତୋ ଅରହତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତଥା ଅତ୍ଥି। ‘‘ଯେନାହଂ ତଂ ପରିଯେସତୋ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଜାନାତି।

କୋସମ୍ବିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉପଯନ୍ତିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୬୯। ନଵମେ ଉଦକଵଡ୍ଢନସମଯେତି ସବ୍ବଦିଵସେସୁ ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ମହନ୍ତଚନ୍ଦକନ୍ତମଣିପବ୍ବତାନଂ ଜୁଣ୍ହସମ୍ଫସ୍ସେନ ପହତତ୍ତା ଜଲାଭିସନ୍ଦନଵସେନ ଉଦକସ୍ସ ଵଡ୍ଢନସମଯେ। ଉପରି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ପକତିଯା ଉଦକସ୍ସ ତିଟ୍ଠଟ୍ଠାନସ୍ସ ତତୋ ଉପରି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପରି ଯାପେତୀତି ଉଦକଂ ତତ୍ଥ ଉପରୂପରି ଵଡ୍ଢେତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ତଂ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ପୂରେନ୍ତୋତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଵଡ୍ଢେତି ପୂରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମଵାଯପଚ୍ଚଯେ ହୋନ୍ତେ ତସ୍ସ ଉପରି ଠିତୋ ଵିଯ ହୋତି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଵସେ ଵତ୍ତାପନତୋ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜା ଉପରି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ପଚ୍ଚଯଭାଵେନ ହି ସା ତଥା ଵୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭଵିତୁଂ ସକ୍କୁଣନ୍ତୀ’’ତି। ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯାଯନ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଓସରନ୍ତୋ’’ତି, ଅଵଡ୍ଢନ୍ତୋ ପରିହାଯମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପଯନ୍ତିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୁସିମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୭୦। ଦସମେ ଗରୁକତୋତି ଗରୁଭାଵହେତୂନଂ ଉତ୍ତମଗୁଣାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଗରୁକାରେନ ଗରୁକତୋ। ମାନିତୋତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ମାନିତୋ। ତାଯ ହି ଵିଞ୍ଞୂନଂ ମନାପତାତି ଆହ ‘‘ମନେନ ପିଯାଯିତୋ’’ତି। ଚତୁପଚ୍ଚଯପୂଜାଯ ଚ ପୂଜିତୋତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥଵଚନଂ। ଯଦତ୍ଥଂ ସଂଗୀତିକାରେହି ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗଵା ସକ୍କତୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗଵସେନ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ଅଂସକୂଟତୋତି ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗେନ ଉଭୋ ଅଂସକୂଟେ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ଵା ଠିତା ଦକ୍ଖିଣଅଂସକୂଟତୋ, ଉଭଯତୋ ଵା ଅପନେନ୍ତି। ପରିଚିତଗଣ୍ଠଵସେନ ପଣ୍ଡିତପରିବ୍ବାଜକୋ, ଯତୋ ପଚ୍ଛା ଵିସେସଭାଗୀ ଜାତୋ। ଵିଚିତ୍ତନଯାଯ ଧମ୍ମକଥାଯ କଥନତୋ ‘‘କଵିସେଟ୍ଠୋ’’ତି ଆହଂସୁ।

ତେଜୁସ୍ସଦୋତି ମହାତେଜୋ। ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚାଦୀନଂ ନିଯତଭାଵେନ ନିଯମମନୁଯୁତ୍ତୋ। ଵିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣମ୍ହୀତି ଞାଣଂ ତତ୍ଥ କଥିତଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସଂ ତସ୍ସଂ ପରିସାଯଂ ଥେରସ୍ସ ଅସମ୍ମୁଖା ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ। ଆହରିତ୍ଵା କଥେତି ତଥା ଵରସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା।

କିଞ୍ଚାପି ସୁସିମୋ ପୂରଣାଦଯୋ ଵିଯ ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞୋ ନ ହୋତି, ତିତ୍ଥିଯେହି ପନ ‘‘ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣପବ୍ବଜିତୋ ପଞ୍ଞଵା ଵେଦଙ୍ଗକୁସଲୋ’’ତି ଗଣାଚରିଯଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ, ତଥା ଚସ୍ସ ସମ୍ଭାଵିତୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅହଂ ସତ୍ଥାତି ପଟିଜାନନ୍ତୋ’’ତି, ନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିକତ୍ତା। ତଥା ହେସ ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖା ଉପଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍ଖି।

ଅଞ୍ଞାତି ଅରହତ୍ତସ୍ସ ନାମଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଚିଣ୍ଣନ୍ତେ ପଵତ୍ତତ୍ତା। ତଂ ପଵତ୍ତିନ୍ତି ଯଂ ଅଞ୍ଞବ୍ୟାକରଣଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ସୁତ୍ଵା। ଅସ୍ସ ସୁସିମସ୍ସ, ପରମପ୍ପମାଣନ୍ତି ଉତ୍ତମକୋଟି। ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠୀତି ଆଚରିଯସ୍ସ ମୁଟ୍ଠିକତଧମ୍ମୋ।

ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯାତି ନୀଵରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ଵିଦୂରଭାଵେନ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ଵୂପସନ୍ତତାଯ। ନିବ୍ବୁତସବ୍ବଦରଥପରିଳାହତାଯ ହି ତେସଂ ଝାନାନଂ ପଣୀତତରଭାଵୋ। ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯାତି ରୂପପଟିଭାଗଵିଗମେନ ସଣ୍ହସୁଖୁମାଦିଭାଵପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତଭାଵେନ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ତେସଂ ଭାଵନାତିସଯସମ୍ଭାଵିତସଣ୍ହସୁଖୁମପ୍ପକାରାନି ଆରମ୍ମଣାନି ସନ୍ତାନି, ତଦଗ୍ଗେନ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ସନ୍ତତା ଵେଦିତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯ ଵା

ତଦାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତତା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାରମ୍ମଣାହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାହି ଦୀପେତବ୍ବା। ଆରୁପ୍ପୱିମୋକ୍ଖାତି ଅରୂପଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିତୱିମୋକ୍ଖା। ପଞ୍ଞାମତ୍ତେନେୱ ୱିମୁତ୍ତା, ନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତା। ଧମ୍ମାନଂ ଠିତତା ତଂସଭାୱତା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତତା, ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତି। ଏୱମାହାତି ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ, ସୁସିମ, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ପଚ୍ଛା ନିବ୍ବାନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି।

ୱିନାପିସମାଧିନ୍ତି ସମଥଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ପୁରିମସିଦ୍ଧଂ ୱିନାପି ସମାଧିନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଯାନିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ। ନ ସମାଧିନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରା ୱିଯ। ନ ସମାଧିଆନିସଂସୋ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞା ୱିଯ। ନ ସମାଧିସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତି ସବ୍ବଭୱଗ୍ଗଂ ୱିଯ। ୱିପସ୍ସନାଯ ନିପ୍ଫତ୍ତି ମଗ୍ଗୋ ୱା ଫଲଂ ୱାତି ଯୋଜନା।

ରୂପାଦୀସୁ ତେଭେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ପରିୱତ୍ତନୱସେନ ଦେସନା ତେପରିୱଟ୍ଟଦେସନା। ଅନୁଯୋଗଂ ଆରୋପେନ୍ତୋତି ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ, ସୁସିମ, ଇଦାନି ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ସବ୍ବସୋ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱିଗତସମ୍ମୋହୋତି ଅନୁଯୋଗଂ କରୋନ୍ତୋ। ପାକଟକରଣତ୍ଥନ୍ତି ଯଥା ତ୍ୱଂ, ସୁସିମ, ନିଜ୍ଝାନକୋ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ଆସୱାନଂ ଖଯସମ୍ପସନେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ, ଏୱମେତେପି ଭିକ୍ଖୂ, ତସ୍ମା ‘‘ଅପି ପନ ତୁମ୍ହେ ଆଯସ୍ମନ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ନ ତେ ତଯା ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବାତି।

ସୁସିମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୋ

୧। ଜରାମରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୧-୭୨।ଏକେକଂ ସୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଏକାଦସ ସୁତ୍ତାନି ୱୁତ୍ତାନି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱସେନ ଦେସନାଯ ଅନାଗତତ୍ତା, ତଥାନାଗମନଞ୍ଚସ୍ସା ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନ ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା। କାମଞ୍ଚ ‘‘ଆସୱସମୁଦଯା ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି ଅଟ୍ଠେୱ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସୁତ୍ତପଦଂ, ଇଧ ପନ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ତଥା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଜରାମରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅନ୍ତରପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ସତ୍ଥୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୩।ଅଯଂସତ୍ଥା ନାମାତି ଅଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ ସାସତି ୱିମୁତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଅନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା ନାମ। ଅଧିସୀଲାଦିୱସେନ ତିୱିଧାପି ସିକ୍ଖା। ଯୋଗୋତି ଭାୱନାନୁଯୋଗୋ। ଛନ୍ଦୋତି ନିଯ୍ୟାନେତା କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ସବ୍ବଂ ଭାୱନାଯ ପରିସ୍ସଯଂ ସହତି, ସବ୍ବଂ ୱାସ୍ସ ଉପକାରାୱହଂ ସହତି ୱାହେତୀତି ସବ୍ବସହଂ। ଅପ୍ପଟିୱାନୀତି ନ ପଟିନିୱତ୍ତତୀତି ଅପ୍ପଟିୱାନୀ। ଅନ୍ତରାଯ ସହନଂ ମୋହନାସନୱୀରିଯଂ ଆତପ୍ପତି କିଲେସେତି ଆତପ୍ପଂ। ୱିଧିନା ଈରେତବ୍ବତ୍ତା ପୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା ୱୀରିଯଂ। ସତତଂ ପୱତ୍ତିଯମାନଭାୱନାନୁଯୋଗକମ୍ମଂ ସାତଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ସତତକିରିଯ’’ନ୍ତି। ତାଦିସମେୱାତି ଯାଦିସୀ ସତି ୱୁତ୍ତା, ତାଦିସମେୱ ଞାଣଂ, ଜରାମରଣାଦିୱସେନ ଚତୁସଚ୍ଚପରିଗ୍ଗାହକଂ ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନ୍ତରପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ନିଦାନସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ଅଭିସମଯସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ନଖସିଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୪।ସୁଖୁମାତି ତରୁଣା ପରିତ୍ତା କେସଗ୍ଗମତ୍ତଭାୱତୋ। ଯଥା କେସା ଦୀଘସୋ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲମତ୍ତାଯ ସଙ୍ଖିଂ କାଲେ ଏତପ୍ପମାଣାୱ, ନ ତଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ, ଏୱଂ ନଖଗ୍ଗାପି କେସଗ୍ଗମତ୍ତାୱ, ନ ତେସଂ ଛିନ୍ଦନଂ ଅୱତ୍ତନତୋ। ପରତୋତି ''ସହସ୍ସିମଂ ସତସହସ୍ସିମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ଅଭିସମେତ୍ୱାତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା, ତସ୍ମା ଅଭିସମେତାୱିନୋ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଂ ପୁରିମପଦଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅତୀତଭାୱଂ ଉପାଦାଯପି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ପୁରେତରଂଯେୱ ପନ ୱୁତ୍ତଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁରିମଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମଂ ନାମ ପଚ୍ଛିମଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା। ପୁରିମପଚ୍ଛିମତା ହି ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ପୁରିମଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅତୀତମ୍ପି ପରିକ୍ଖୀଣ''ନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ପରିକ୍ଖୀଣମେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ ''କତମଂ ପନ ପରିକ୍ଖୀଣ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ଇଧ ଚୋଦିତୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱିତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯା''ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ''କତମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ଯଂ ଅପାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ଅଟ୍ଠମଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅପାଯେସୁ ଚାତି ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତଂ ସଙ୍ଗଂ ପରିକ୍ଖୀଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ଅସ୍ସାତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ଯଂ ପରିମାଣଂ, ତତୋ ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ଉପପାତଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମହା ଅତ୍ଥୋ ଗୁଣୋ ମହତ୍ଥୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମହତ୍ଥିଯୋ କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦକୋ''ତି।

ନଖସିଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପୋକ୍ଖରଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୫।ଉବ୍ବେଧେନାତି ଅୱତ୍ଥେଧେନ ଅଧୋଦିସତାଯ। ତେନାହ ''ଗମ୍ଭୀରତାଯା''ତି।

ପୋକ୍ଖରଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସଂଭେଜ୍ଜୌଦକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୬-୭୭।ସମ୍ଭିଜ୍ଜଟ୍ଠାନେତି ସମ୍ଭିଜ୍ଜସମୋଧାନଗତଟ୍ଠାନେ। ସମେନ୍ତି ସମେତା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ସମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି। ପାଠଇଯଂ ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତୀଣି ୱା''ତି ଆହ। ସମ୍ଭିଜ୍ଜତି ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥାତି ସମ୍ଭେଜ୍ଜଂ, ମିସ୍ସିତଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ଉଦକଂ ସମ୍ଭେଜ୍ଜୌଦକଂ। ତେନାହ ''ସମ୍ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଉଦକ''ନ୍ତି।

ସଂଭେଜ୍ଜୌଦକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଥୱୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୮-୮୪।ଚକ୍କୱାଳଅବ୍ଭନ୍ତରାଯାତି ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗଧାଯ।

ଛଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ଇଧ ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତାଦୀସୁ ପଠମସୁତ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିସେସାଭାୱତୋ।

ପରିଯୋସାନେତି ଇମସ୍ସ ଅଭିସମଯସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ଓସାନଟ୍ଠାନେ। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକାନନ୍ତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ। ଗୁଣାଧିଗମୋତି ଝାନାଭିଞ୍ଞାସହିତୋ ଗୁଣାଧିଗମୋ। ସତଭାଗମ୍ପି…ପେ… ନ ଉପଗଚ୍ଛତି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖସଙ୍ଗଧମ୍ମୋ ''ଏୱଂ ମହାଧିଗମୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏୱଂ ମହାଭିଞ୍ଞୋ''ତି।

ପଥୱୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଅଭିସମଯସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଧାତୁସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ନାନତ୍ତଵଗ୍ଗୋ

୧। ଧାତୁନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୫।ପଠମନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ନିଦାନଵଗ୍ଗେ ସଂଯୁତ୍ତାନଂ ପଠମଂ ସଂଗୀତତ୍ତା। ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠସଙ୍ଖାତେନାତି ଧମ୍ମମତ୍ତତାଯ ନିସ୍ସତ୍ତତାସଙ୍ଖାତେନ ନିଜ୍ଜୀଵସୁଖଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠସଙ୍ଖାତେନ। ସଭାଵଟ୍ଠେନାତି ଯଥାଭୂତସଭାଵଟ୍ଠେନ। ତତୋ ଏଵ ସଭାଵସ୍ସ ଧାରଣଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ। ନାନାସଭାଵୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିସଦିସତା ଧାତୁନାନତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତୋ ପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ। ସୋ ଏଵ ଚକ୍ଖନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ, ନିସ୍ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ଧାତୁ ଚାତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁ। ଚକ୍ଖୁପସାଦଵତ୍ଥୁଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦଵତ୍ଥୁକଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଦ୍ଵେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମନୋଧାତୁଯୋ, ଏକା କିରିଯା ମନୋଧାତୂତି ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁଯୋ ମନୋଧାତୁ ‘‘ମନନମତ୍ତା ଧାତୂ’’ତି କତ୍ଵା। ଵେଦନାଦଯୋ… ପେ… ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଧାତୁ ଵିସେସସଞ୍ଞାପରିହାରେନ ସାମଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ପଵତ୍ତନତୋ। ତଥା ହେତେ ଧମ୍ମା ଆଯତନଦେସନାଯ ‘‘ଧମ୍ମାଯତନ’’ନ୍ତେଵ ଦେସିତା। ନ ହି ନେସଂ ରୂପାଯତନାଦୀନଂ ଵିଯ ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଅଞ୍ଞଵିଞ୍ଞାଣେନ ଗହେତବ୍ବତାକାରୋ ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବମ୍ପୀତି ଛସତ୍ତତିଵିଧଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଂ। କାମାଵଚରା କାମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା। ଅଵସାନେ ଦ୍ଵେତି ଧମ୍ମଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ତଂସଂଵଣ୍ଣନାସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଧାତୁନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଫସ୍ସନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୬। ଜାତିପସୁତିଆରମ୍ମଣାଦିଭେଦେନ ନାନାଭାଵୋ ଫସ୍ସୋ। ଜାତିପଚ୍ଚଯଭେଦେନ ହି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଭେଦୋ ହୋତିଯେଵ। ଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦଵସେନ ଧାତୁଦେସନାଯଂ ତିସ୍ସୋ ମନନମତ୍ତା ଧାତୁଯୋଵ ମନୋଧାତୁଯୋ। କିରିଯାମଯସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଵିଭାଗେନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଵସେନ ଧାତୁଦେସନାଯଂ ମନନଟ୍ଠେନ ଧାତୁତାଯ ସାମଞ୍ଞତୋ ମନୋଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନଂ ‘‘ମନୋଧାତୂ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ମନୋଦ୍ଵାରେ ପଠମଜଵନସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା କାମଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମନୋଧାତୁଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସନ୍ତୀରଣଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋପି ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଏଵ ନାମ, ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ପନ ସୋ ସବ୍ବଭଵେସୁ ଅସମ୍ଭଵତୋ ଚ ଗହିତୋ ଅନଵସେସତୋ ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି ମନୋଦ୍ଵାରେ ଜଵନସମ୍ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ତସ୍ମା। ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଅଯଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପାଯାନୁଗତୋ ଅତ୍ଥୋ।

ଫସ୍ସନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନୋଫସ୍ସନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୭।ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ମନୋଦ୍ଵାରେ ପଠମଜଵନସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ, ତଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ। ମନୋଧାତୂତି ଆଵଜ୍ଜନକିରିଯମନୋଧାତୁ। ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ମନୋଧାତୂତି ଵେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ମନୋଦ୍ଵାରେ…ପେ… ଏଵମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ତଥା ହି ଵକ୍ଖତି ‘‘ସବ୍ବାନି ଚେତାନୀ’’ତିଆଦି।

ନୋଫସ୍ସନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଵେଦନାନାନତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୮।ସବ୍ବାପି ତସ୍ମିଂ ଦ୍ଵାରେ ଵେଦନା ଵତ୍ଥୁଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଵେଦନା ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାଵିତା। ନିବ୍ବତ୍ତିଫାସୁକଟ୍ଠନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯଭାଵେନ ପଵତ୍ତିଯା ଦସ୍ସନସୁଖତ୍ଥଂ। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଵେଦନମେଵ ଗହେତୁଂ ଵଟ୍ଟତି, ତାଯ ଗହିତାଯ ଇତରାସଂ ଗହଣଂ ଞାଯାଗତମେଵାତି। ଵୁତ୍ତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଆଵଜ୍ଜନସମ୍ଫସ୍ସନ୍ତି ଆଵଜ୍ଜନମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ। ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଠମଜଵନଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା।

ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ ଉପନିସ୍ସଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ୱେଦନାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦୁତିଯୱେଦନାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୯।ତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁଧାତୂ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ''ଚକ୍ଖୁଧାତୁଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯୋ ଚ। ଏକତୋ କତ୍ୱାତି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଦେସିତା। କସ୍ମା ପନ ତେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଏୱଂ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଆହ ''ସବ୍ବାନି ଚେତାନୀ''ତିଆଦି। ପଟିସେଧୋ ପନ ତେସଂ ୱେଦନାନାନତ୍ତାଦୀନଂ ଫସ୍ସନାନତ୍ତାଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ତଥାଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଇତୋ ପରେସୁପି ''ନୋ ପରିଯେସନାନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପରିଳାହନାନତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ।

ଦୁତିଯୱେଦନାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ବାହିରଧାତୁନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦।ପଞ୍ଚ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା ରୂପସଭାୱତ୍ତା।

ବାହିରଧାତୁନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୧।ଆପାଥେ ପତିତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଗତଂ ସାଟକୱେଠନାଦିସଞ୍ଛିତଂ ଭୂତସଙ୍ଘାତଂ ସନ୍ଧାଯ ନିସ୍ସିତଂ। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ସଙ୍କପ୍ପଗତିକତ୍ତା, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସଞ୍ଞାଗହଣେନେୱ ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ ''ରୂପସଞ୍ଞାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାଯ ଏୱ ଲବ୍ଭନତୋ। ଏତେନେୱ ହି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋତି ଇଦମ୍ପି ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ସଞ୍ଞାସଙ୍କପ୍ପଛନ୍ଦା ଏକଜୱନୱାରେପି ନାନାଜୱନୱାରେପି ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି। ଜୱନସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଛନ୍ଦଗତିକତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ତୀହି ଚିତ୍ତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି। ଛନ୍ଦିକତଟ୍ଠେନାତି ଛନ୍ଦକରଣଟ୍ଠେନ, ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଡହନଟ୍ଠେନାତି ପରିଡହନଟ୍ଠେନ। ସନ୍ନିସ୍ସଯତାହରସା ହି ରାଗଗ୍ଗିଆଦଯୋ ''ରୂପେ''ତି ପନ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଦସ୍ସନମେତଂ। ପରିଳାହୋତି ପରିଳାହସୀସେନ ଅପେକ୍ଖଂ ୱଦତି। ତେନାହ ''ପରିଳାହେ ଉପ୍ପନ୍ନେ''ତିଆଦି। ''ପରିଳାହୋ''ତି ଦଳ୍ହଜ୍ଝୋସାନା ବଲୱାକାରପ୍ପତ୍ତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ପରିଳାହପରିଯେସନା ପନ ନାନାଜୱନୱାରେଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି। ତାସଂ ଲଦ୍ଧୂପନିସ୍ସଯଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଇମିନା ନଯେନାତି ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ରୂପସଞ୍ଞାଦିନାନାସଭାୱଂ ସଞ୍ଞଂ ପଟିଚ୍ଚ କାମସଙ୍କପ୍ପାଦିନାନାସଭାୱୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ନୋପରିଯେସନାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୨।ପଟିସେଧମତ୍ତମେୱ ନାନଂ, ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନୋପରିଯେସନାନାନତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ବାହିରଫସ୍ସନାନତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୩।ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେଆରମ୍ମଣେତି ''ଆପାଥେ ପତିତ''ନ୍ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ରୂପାରମ୍ମଣେ। ସଞ୍ଞାତି ରୂପସଞ୍ଞାୱ। ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ଫୁସନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସମାନୋ''ତି। ତଣ୍ହାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂଯେୱ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଲବ୍ଭତୀତି କତ୍ୱା ''ରୂପଲାଭୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ସହ ତଣ୍ହାଯ ଆରମ୍ମଣଂ ରୂପଲାଭୋ''ତି। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକନଯୋତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ

ସବ୍ବେସଂ ସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବସଙ୍ଗଣ୍ହନଵସେନ ଦସ୍ସିତନଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକସ୍ମିଂଯେଵା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକନଯୋତି ଵା ଧୁଵପରିଭୋଗଵସେନ ନିବଦ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଵା ଆଗନ୍ତୁକାରମ୍ମଣନ୍ତି ଵା ଵିଭାଗଂ ଅକତ୍ଵା ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକନଯୋ। ଅପରୋ ନଯୋ। ମିସ୍ସକୋତି ଆଗନ୍ତୁକାରମ୍ମଣେ ନିବଦ୍ଧାରମ୍ମଣେ ଚ ଵିସଯତୋ ନିବଦ୍ଧାରମ୍ମଣେନ ମିସ୍ସକୋ। ନିବଦ୍ଧାରମ୍ମଣେ ସତ୍ତାନଂ କିଲେସୋ ମନ୍ଦୋ ହୋତି। ତଥା ହି ସଞ୍ଞାସଙ୍କପ୍ପଫସ୍ସଵେଦନାଵ ଦସ୍ସିତା। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଵିଯାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତଂ ଵିଯ। ଖୋଭେତ୍ଵାତି କୁତୂହଲୁପ୍ପାଦନଵସେନ ଚିତ୍ତଂ ଖୋଭେତ୍ଵା।

ଉପାସିକାତି ତସ୍ସ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତସ୍ସ ଭରିଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତସ୍ମିନ୍ତି ଆଗନ୍ତୁକାରମ୍ମଣେ। ଲାଭୋ ନାମ ‘‘ଲବ୍ଭୂତୀ’’ତି କତ୍ଵା।

ଉରୁଵେଲ୍ଲିଯଵାସୀତି ଉରୁଵେଲ୍ଲିଯଲେଣଵାସୀ, ଉରୁଵେଲ୍ଲିଯଵିହାରଵାସୀତି ଵଦନ୍ତି। ପାଠଇଯାତି ‘‘ଧାତୁନାନତ୍ତଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନଯପଵତ୍ତାଯ ଇମିସ୍ସା ସୁତ୍ତପାଠଇଯା। ପରିଵଜ୍ଜେତ୍ଵାତି ମଜ୍ଝେ ଗହିତଫସ୍ସଵେଦନାପରିଯୋସାନେ ଠପନଵସେନ ପାଠଇଂ ପରିଵଜ୍ଜେତ୍ଵା। ଖୁଉପ୍ପକାରେତିଆଦି ପରିଵତ୍ତେତବ୍ବାକାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଖୁଉପ୍ପକାରେତି ଆପାଥଗତରୂପାରମ୍ମଣେ। ଅଵିଭୂତଵାରନ୍ତି ଅଵିଭୂତାରମ୍ମଣଵାରଂ। ଅଯମେଵ ଵା ପାଠୋ। ଗଣ୍ହନ୍ତି କଥେନ୍ତି। ଏକଜଵନଵାରେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି ଚିରତରନିଵେସାଭାଵା। ନାନାଜଵନଵାରେଯେଵ ଦଢହତରନିଵେସତାଯ।

୯୪।ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେଵ ନଵମେ ଵୁତ୍ତନଯତ୍ତା। ପଟିସେଧମତ୍ତମେଵ ହେତ୍ଥ ନାନତ୍ତନ୍ତି।

ବାହିରଫସ୍ସନାନତ୍ତସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନାନତ୍ତଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଵଗ୍ଗୋ

୧। ସତ୍ତଧାତୁସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୯୫। ଆଭାତୀତି ଆଭା, ଆଲୋକଭାଵେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଵା ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଏଵ ନିଜ୍ଜୀଵଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ଆଭାଧାତୁ। ଆଲୋକସ୍ସାତି ଆଲୋକକସିଣସ୍ସ। ସୁଟ୍ଠୁ, ସୋଭନଂ ଵା ଭାତୀତି ସୁଭଂ। କସିଣସହଚରଣତୋ ଝାନଂ ସୁଭଂ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ସୁପରିସୁଦ୍ଧଵଣ୍ଣଂ କସିଣଂ। ଆକାସାନଞ୍ଚାଦଯୋପି ସୁଭାରମ୍ମଣଂ ଏଵାତି କେଚି। ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି ଦେସନଂ ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେ ଏଵ ଠପେସି। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅନ୍ଧକାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଆରମ୍ମଣମେଵ ଗହିତଂ, ତଥା ‘‘ଅଯଂ ଧାତୁ ଅସୁଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି। ଯଥା ହି ଇଧ ସୁଵଣ୍ଣଂ କସିଣଂ ସୁଭନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଏଵଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ଅସୁଭନ୍ତି।

ଅନ୍ଧକାରଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଅନ୍ଧକାରଂ ପଟିଚ୍ଛାଦକପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଚ୍ଚ। ପଞ୍ଞାଯତୀତି ପାକଟୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ଧକାରୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଆଲୋକୋପି, ଅନ୍ଧକାରେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ଅନ୍ଧକାରୋ ତାଵ ଆଲୋକେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୁ ‘‘ଯତ୍ଥ ଆଲୋକୋ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧକାରୋ’’ତି ଆଲୋକୋ କଥଂ ଅନ୍ଧକାରେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ଧକାରେନ ହି ସୋ ପାକଟୋ ହୋତୀ’’ତି। ପରିଚ୍ଛେଦଲେଖାଯ ଵିଯ ଚିତ୍ତରୂପଂ ଅନ୍ଧକାରେନ ହି ପରିତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୁତ୍ଵା ପଞ୍ଞାଯତି, ଯଥା ତଂ ଛାଯାଯ ଆତପୋ। ଏସେଵ ନଯୋତି ଅସୁଭସୁଭାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନତଂ ଅତିଦିସିତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତମେଵ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସୁଭେ ସତି ସୁଭଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ଆହ। ଏଵମାହାତି ‘‘ଅସୁଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଭଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ଅଵୋଚ। ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ରୂପଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ରୂପାଵଚରସମାପତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି। ତାଯ ହି ସତି ଅଧିଗତାଯ। ରୂପସମତିକ୍କମା ଵା ହୋତୀତି ସଭାଵାରମ୍ମଣାନଂ ରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ସମତିକ୍କମା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତି ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସେଵ ନଯୋତି ଇମିନା ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମତିକ୍କମା ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତି ନାମ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଦ୍ଵେପି ପକାରେ ଅତିଦିସତି। ପଟିସଙ୍ଖାତି ପଟିସଙ୍ଖାଞାଣେନ। ଅପ୍ପଵତ୍ତିନ୍ତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଅପ୍ପଵତ୍ତନଂ। ଏତେନ ଖଣନିରୋଧାଦିଂ ପଟିକ୍ଖିପତି।

କଥଂ ସମାପତ୍ତି ପତ୍ତବ୍ବାତି ଇମାସୁ ସତ୍ତସୁ ଧାତୂସୁ କା ପକାରା ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ନାନା ହୁତ୍ଵା ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘କୀଦିସା ସମାପତ୍ତିଯୋ’’ତିଆଦି। ସଞ୍ଞାଯ ଅଗ୍ଗଭାଵେନାତି ପଟୁକିଚ୍ଚାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅଗ୍ଗଭାଵେନ। ସୁଖୁମସଙ୍ଖାରାନଂ ତତ୍ଥ ସମାପତ୍ତିଯଂ ଅଵସିସ୍ସତାଯ। ନିରୋଧୋଵାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧୋ ଏଵ।

ସତ୍ତଧାତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୬।ଭାୱନପୁଂସକମେତଂ "ୱିସମଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ"ତିଆଦୀସୁ (ଅ. ନି. ୪।୭୦) ୱିୟ। ସନିଦାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ନିଦଦାତୀତି ନିଦାନଂ, କାରଣନ୍ତି ଆହ "ସନିଦାନୋସପ୍ପଚ୍ଚୟୋ"ତି। କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି କାମରାଗସଙ୍ଖାତେନ କାମେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱା କାମପଟିବଦ୍ଧୋ ୱା। ତକ୍କେତୀତି ତକ୍କୋ। ଅଭୂତକାରଂ ସମାରୋପେତ୍ୱା କପ୍ପେତୀତି ସଙ୍କପ୍ପୋ। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପେତୀତି ଅପ୍ପନା। ୱିସେସେନ ଅପ୍ପେତୀତି ବ୍ୟପ୍ପନା। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେନ୍ତଂ ୱିୟ ପୱତ୍ତତୀତି ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନା। ମିଚ୍ଛା ୱିପରୀତୋ ପାପକୋ ସଙ୍କପ୍ପୋତି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ। ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ୱିତକ୍କୋ ଏୱ କାମଧାତୁସଦ୍ଦେନ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ କାମପସଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିସାତିସୟତ୍ତା। ଏସ ନୟୋ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁଆଦୀସୁପି। ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା କାମଧାତୁ ହୀନଜ୍ଝାସୟେହି କାମେତବ୍ବଧାତୁଭାୱତୋ।

କିଲେସକାମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱତ୍ତା ସବ୍ବାକୁସଲସଂଗାହିକାୟ କାମଧାତୁୟା ଇତରା ଦ୍ୱେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା କଥନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକା। ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ କଥା ଅସମ୍ଭିନ୍ନା। ଇମଂ କାମାୱଚରସଞ୍ଞିତଂ କାମୱିତକ୍କସଞ୍ଞିତଞ୍ଚ କାମଧାତୁଂ। ପଟିଚ୍ଚାତି ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଲଭିତ୍ୱା। ତୀହି କାରଣେହୀତି ତୀହି ସାରଭୂତେହି କାରଣେହି।

ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ସୋ ଏୱ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ସଭାୱଧାରଣଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ବ୍ୟାପାଦୋ, ଦୋସୋ। ବ୍ୟାପାଦୋପି ଧାତୂତି ଯୋଜନା। ସହଜାତପଚ୍ଚୟାଦିୱସେନାତି ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟୱସେନ। ୱିସେସେନ ହି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦୁକ୍ଖାପନଂ ୱିହିଂସା, ସା ଏୱ ଧାତୁ, ଅନ୍ତତୋ ରୋସନା ପରୂପଘାତୋ, ତଥା ପୱତ୍ତୋ ୱା ଦୋସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ।

ତିଣଗହନେ ଅରଞ୍ଞେତି ତିଣେହି ଗହନଭୂତେ ଅରଞ୍ଞେ। ଅନୟବ୍ୟସନନ୍ତି ଅପାୟବ୍ୟସନଂ, ପରିହରଣୂପାୟରହିତଂ ୱିପତ୍ତିନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଡ୍ଢିଂ ୱିନାସନ୍ତି ଅୱଡ୍ଢିଞ୍ଚେୱ ୱିନାସଞ୍ଚାତି ୱଦନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ୱଡ୍ଢିରହିତଂ। ସୁକ୍ଖତିଣଦାୟୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣଂ କିଲେସଗ୍ଗିସଂୱଦ୍ଧନଟ୍ଠେନ। ତିଣୁକ୍କା ୱିୟଅକୁସଲସଞ୍ଞା ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନ। ତିଣକଚ୍ଚ...ପେ... ସତ୍ତା ଅନୟବ୍ୟସନାପତ୍ତିତୋ। "ଇମେ ସତ୍ତା"ତି ହି ଅୟୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜମାନା ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନାହ "ୟଥା ସୁକ୍ଖତିଣଦାୟେ"ତିଆଦି।

ସମତାଭାୱତୋ ସମତାୱିରୋଧତୋ ୱିସମତାହେତୁତୋ ଚ ୱିସମା ରାଗାଦୟୋତି ଆହ "ରାଗୱିସମାଦୀନି ଅନୁଗତ"ନ୍ତି। ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ଅୱସ୍ସଂଭାୱିନିଭାୱେନ।

ସଂକିଲେସତୋ ନିକ୍ଖମନଟ୍ଠେନ ନେକ୍ଖମ୍ମୋ, ସୋ ଏୱ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ। ସ୍ୱାୟଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦୀସୁ କୁସଲୱିତକ୍କେ ଚ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ "ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋପି ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୂ"ତି। ଇତରାପି ଦ୍ୱେ ଧାତୁୟୋତି ଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାଧାତୁୟୋ ୱଦତି। ୱିସୁଂ ଦୀପେତବ୍ବା ସରୂପେନ ଆଗତତ୍ତା। ୱିତକ୍କାଦୟୋତି ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପଚ୍ଛନ୍ଦପରିଳ୍ହାହପରିୟେସନା। ୟଥାନୁରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟାନୁରୂପଂ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ ପରିଳ୍ହାହୋ ୱୁତ୍ତୋତି? ସଙ୍ଖାରପରିଳ୍ହାହମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସୋଳସସୁ ଆକାରେସୁ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିୟ ୱୁତ୍ତୋ, ୟସ୍ସ ୱିଗମେନ ଅରହତୋ ସୀତିଭାୱପ୍ପତ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସୟଂ ନ ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି, ତେନ ୱା ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ନ କିଞ୍ଚି ବ୍ୟାପାଦେତୀତି ଅବ୍ୟାପାଦୋ, ୱିହିଂସାୟ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେହି ସା ୱେଦିତବ୍ବା। ହିତେସିଭାୱେନ ମିଜ୍ଜତି ସିନିୟ୍ହତୀତି ମିତ୍ତୋ, ମିତ୍ତସ୍ସ ଏସାତି ମେତ୍ତି, ଅବ୍ୟାପାଦୋ। ମେତ୍ତାୟନାତି ମେତ୍ତାକାରଣଂ, ମେତ୍ତାୟ ୱା ଅୟନା ପୱତ୍ତନା। ମେତ୍ତାୟିତତ୍ତନ୍ତି ମେତ୍ତାୟିତସ୍ସ ମେତ୍ତାୟ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ। ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ମେତ୍ତାୟନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତସମାଧି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ସନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଗିଞ୍ଜକାୱସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୭।ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି "ଧାତୁଂ, ଭିକ୍ଖୱେ"ତି ଇମସ୍ମା ତତିୟସୁତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ୟାୱ କମ୍ମୱଗ୍ଗୋ, ତାୱ ନେତ୍ୱା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସେତି ଏତ୍ଥାତି ଆସୟୋ,

ହୀନାଦିଭାୱେନ ଅଧୀନୋ ଆସଯୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ତଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ, ଅଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତିଆଦୀସୁ ହୀନାଦିଭେଦଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ହୀନାଦିଭେଦା ସଞ୍ଞା, ତନ୍ନିସ୍ସଯଦିଟ୍ଠିୱିତକ୍କପ୍ପନା, ୱିତକ୍କୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସହଜାତକୋଟିଯା ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଚ। ସତ୍ତାରେସୂତି ତେସଂ ସଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞତାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସତ୍ତୁଲକ୍ଖଣସବ୍ଭାୱତୋ। ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେସୂତି ଆଧାରେ ୱିସଯେ ଚ ଭୁମ୍ମଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପଠମଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଇତରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେସୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏତେ''ତିଆଦିମାହ। ତେସଂ ''ମଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତି ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠି ଇଧ ମୂଲଭାୱେନ ପୁଚ୍ଛିତା, ଇତରା ଅନୁସଙ୍ଗିତାତି ପୁଚ୍ଛତିଯେୱାତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି।

''ମହତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ମହାସଦ୍ଦୋ ''ମହାଜନୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ବହୁଅତ୍ଥୱାଚକୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୱିଜ୍ଜାପି ହୀନହୀନତରହୀନତମାଦିଭେଦେନ ବହୁପକାରା। ତସ୍ମାତି ଦିଟ୍ଠିଯା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ''ଯଦିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଧାତୂ''ତି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ''ହୀନଂ ଧାତୁଂ ପଟିଚ୍ଚା''ତି ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ''ଅଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତି, ଯତୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୀସେନ ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ଏୱ ଗହିତା। ଅୱିଜ୍ଜାଗହିତୋ ହି ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠଜ୍ଝାସଯୋ ହୀନାଦିଭେଦଂ ଅୱିଜ୍ଜାଧାତୁଂ ନିସ୍ସାଯ ତତୋ ସଞ୍ଞାଦିଟ୍ଠିଆଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହେତି। ପଣିଧି ପତ୍ଥନା, ସା ପନ ତଥା ତଥା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠପନୱସେନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଚିତ୍ତଟ୍ଠପନ''ନ୍ତି। ତେନାହ ''ସା ପନେସା''ତିଆଦି। ଏତେତି ହୀନପଚ୍ଚଯା ସଞ୍ଞାଦିଟ୍ଠିୱିତକ୍କଚେତନା ପତ୍ଥନା ପଣିଧିସଙ୍ଖାତା ହୀନା ଧମ୍ମା। ହୀନୋ ନାମ ହୀନଧମ୍ମସମାଯୋଗତୋ। ସବ୍ବପଦାନୀତି ''ପଞ୍ଞପେତୀ''ତିଆଦୀନି ପଦାନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି ହୀନସଦ୍ଦେନ ମଜ୍ଝିମୁତ୍ତମଟ୍ଠାନନ୍ତରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଉପପଜ୍ଜନଂ ''ଉପପତ୍ତୀ''ତି ଆହ ''ଦ୍ୱେ ଉପପତ୍ତିଯୋ ପଟିଲାଭୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତି ଚା''ତି। ତତ୍ଥ ହୀନକୁଲାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହୀନରୂପଭୋଗପରିସାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ହୀନତ୍ତିକୱସେନାତି ହୀନତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତତ୍ତିକପଦୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକ୍ଖଣେତି ଇଦଂ ହୀନତ୍ତିକପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚସୁ ନୀଚକୁଲେସୂତି ଚଣ୍ଡାଲୱେନନେସାଦରଥକାରପୁକ୍କୁସକୁଲେସୁ। ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ପନ ଯୋ କୋଚି ପଟିଲାଭୋ ହୀନୋତି ଯୋଜନା। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ''ଯାଯଂ, ଭନ୍ତେ, ଦିଟ୍ଠୀ''ତିଆଦିନା ଆଗତେ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ। ''ଧାତୁଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା ଆଗତତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତିଯେୱ ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ପଟିଲାଭୋ।

ଗିଞ୍ଜକାୱସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮।ଏକତୋହୋନ୍ତୀତି ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦତାଯ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ଏକତୋ ହୋନ୍ତି। ନିରନ୍ତରା ହୋନ୍ତୀତି ତାଯ ଏୱ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦତାଯ ଚିତ୍ତେନ ନିବ୍ବିସେସା ହୋନ୍ତି। ଇଧ ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୂତି ଆହ ''ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକାତି ହୀନଜ୍ଝାସଯା''ତି।

ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚଙ୍କମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୯।ମହାପଞ୍ଞେସୂତି ୱିପୁଲପଞ୍ଞେସୁ। ନନ୍ତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଂ। ଖନ୍ଧନ୍ତରନ୍ତି ଖନ୍ଧୱିଭାଗଂ, ଖନ୍ଧାନଂ ୱା ଅନ୍ତରଂ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଖନ୍ଧନ୍ତରୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ପରିକମ୍ମନ୍ତି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଧିଗମସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପରିକମ୍ମଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରପରିକମ୍ମଞ୍ଚ। ଆନିସଂସନ୍ତି ଇଦ୍ଧାନିସଂସଞ୍ଚେୱ ଆନିସଂସଞ୍ଚ। ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିକୁବ୍ବନନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧାନଞ୍ଚେୱ ୱିକୁବ୍ବନୱିଧାନଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ''ପଥୱିଂ ପତ୍ଥରନ୍ତୋ ୱିଯା''ତିଆଦିନା।

ଧୁତଙ୍ଗପରିହାରନ୍ତି ଧୁତଙ୍ଗାନଂ ପରିହରଣୱିଧିଂ। ପରିହରଣଗ୍ଗହଣେନେୱ ସମାଦାନଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ତଂ ନ ଗହିତଂ। ଆନିସଂସନ୍ତି ତଂତଂଧୁତଙ୍ଗପରିହରଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଆନିସଂସମେୱ। ସମୋଧାନନ୍ତି ''ଏତ୍ତକା ପିଣ୍ଡପାତପଟିସଂଯୁତ୍ତା, ଏତ୍ତକା ସେନାସନପଟିସଂଯୁତ୍ତା''ତି ପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧିଂ। ଭେଦନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠାଦିଭେଦଞ୍ଚେୱ ଭିନ୍ନାକାରଞ୍ଚ।

ପରିକମ୍ମନ୍ତି ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ୱିସୋଧେତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦିନା ପରିକମ୍ମୱିଧାନଂ। ଆନିସଂସନ୍ତି ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପାଯତନାଦିଆନିସଂସପଭେଦଂ। ଉପକ୍କିଲେସନ୍ତି ସାଧାରଣଂ ଅସାଧାରଣଂ ଦୁୱିଧଂ ଉପକ୍କିଲେସଂ। ୱିପସ୍ସନାଭାୱନୁପକ୍କିଲେସା ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରଗମ୍ଭୀରୁତ୍ତାନୱିଚିତ୍ରକଥାଦୀସୂତି ସଙ୍ଖେପୋ ୱିତ୍ଥାରୋ ଗମ୍ଭୀରତା ଉତ୍ତାନତା ୱିଚିତ୍ରଭାୱୋ ନେଯ୍ୟତ୍ଥତା ନୀତତ୍ଥତାତି ଏୱମାଦୀସୁ ଧମ୍ମସ୍ସ

କଥେତଵ୍ବପ୍ପକାରେସୁ ତଂ ତଂ କଥେତବ୍ବାକାରଂ।

ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା। ତେନ –

‘‘ଆଦିମ୍ହି ସୀଲଂ ଦେସେୟ୍ୟ, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୯୦; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୯୧)

ମଜ୍ଝେ ଚିତ୍ତଂ ୱିନିଦ୍ଦିସେ;

ଅନ୍ତେ ପଞ୍ଞା କଥେତବ୍ବା,

ଏସୋ ଧମ୍ମକଥାୱିଧୋ’’ତି। –

ଏୱଂ କଥେତବ୍ବାକାରଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

‘‘ସିଥିଲଂ ଧନିତଞ୍ଚ ଦୀଘରସ୍ସଂ, ଗରୁକଂ ଲହୁକଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗହୀତଂ;

ସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱୱତ୍ଥିତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ, ଦସଧା ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଯା ପଭେଦୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୦; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୯୧; ପରି। ୪୮୫) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଦସୱିଧଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଂ। ଅପ୍ପଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଜାତକସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ଅନୁସନ୍ଧିନ୍ତି ପଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଆଦିଅନୁସନ୍ଧିଂ। ପୁବ୍ବାପରନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ। ଇଦଂ ପଦଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପୁବ୍ବାପରଂ ଏୱଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି।

କୁଲସଙ୍ଗଣ୍ହନପରିହାରନ୍ତି ଲାଭୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ କୁଲାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱିଧିନୋ ପରିହରଣଂ ତନ୍ନିଯମିତଂ ଏକନ୍ତିକଂ କୁଲସଙ୍ଗହଣୱିଧିଂ।

ଚଙ୍କମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସଗାଥାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୦। ‘‘ଧାତୁସୋ ସଂସନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ସରିକ୍ଖତାଦସ୍ସନଂ, ନ କାଯେନ ମିସ୍ସୀଭାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମୁଦ୍ଦନ୍ତରେ’’ତିଆଦି। ନିରନ୍ତରୋତି ନିବ୍ବିସେସୋ। ସଂସଗ୍ଗାତି ପଞ୍ଚୱିଧସଂସଗ୍ଗହେତୁ। ସଂସଗ୍ଗଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ସଂସଗ୍ଗୱତ୍ଥୁକା ତଣ୍ହା ଗହିତା। ତେନାହ ‘‘ଦସ୍ସନ…ପେ… ସ୍ନେହେନା’’ତି।

ୱନତି ଭଜତି ସଜ୍ଜତି ତେନାତି ୱନଂ, ୱନଥୋତି ଚ କିଲେସୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ୱନଥୋ ଜାତୋତି କିଲେସୱନଂ ଜାତ’’ନ୍ତି। ଇତରେ ସଂସଗ୍ଗମୂଲକାତି ତମେୱ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଦସ୍ସନେନା’’ତି। ସାଧୁଜୀୱୀତି ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଜୀୱୀ, ତଂଜୀୱନସୀଲୋ। ତେନାହ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧଜୀୱିତଂ ଜୀୱମାନୋ’’ତି।

ସଗାଥାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅସ୍ସଦ୍ଧସଂସନ୍ଦନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧।ନିରୋଜାତି ସଦ୍ଧାସ୍ନେହାଭାୱେନ ନିସ୍ନେହା। ତତୋ ଏୱ ଅରସଭାୱେନ ନିରସା। ଏକସଦିସାତି ସମସମା ନିବ୍ବିସେସା। ତେନାହ ‘‘ନିରନ୍ତରା’’ତି। ଅଲଜ୍ଜିତାଯ ଏକସୀମକତା ଭିନ୍ନମରିଯାଦା। ସଦ୍ଧା ତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସଦ୍ଧା। ତନ୍ତିପାଲକାତି ସଦ୍ଧମ୍ମତନ୍ତିଯା ପାଲକା। ୱଂସାନୁରକ୍ଖକାତି ଅରିଯୱଂସସ୍ସ ଅନୁରକ୍ଖକା। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯାତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯା। ଯସ୍ମା ତାଦିସାନଂ ୱୀରିଯଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ନାମ ହୋତି କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣପରକ୍କମା’’ତି। ସବ୍ବକିଚ୍ଚପରିଗ୍ଗାହିକାଯାତି ଚତୁନ୍ନଂ ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ଭାୱନାକିଚ୍ଚପରିଗ୍ଗାହିକାଯ।

ଅସ୍ସଦ୍ଧସଂସନ୍ଦନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୧୨। ଅସ୍ସଦ୍ଧମୂଲକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୨-୧୦୬।ଅଟ୍ଠମାଦୀନୀତି ଅଟ୍ଠମଂ ନୱମଂ ଦସମଂ ଏକାଦସମଂ ଦ୍ୱାଦସମନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତାନୀତି ଏକେ। ଅପରେ ପନ ନୱ ସୁତ୍ତାନୀତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ପାଠଇଯଞ୍ଚ କେସୁଚି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖୀଯତି।

ଅସ୍ସଦ୍ଧମୂଲକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କମ୍ମପଥୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଅସମାହିତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୭-୧୦୮।ଇତୋ ପରେସୂତି ଇତୋ ଦୁତିଯୱଗ୍ଗତୋ ପରେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ। ପଠମନ୍ତି ପଠମୱଗ୍ଗେ ପଠମଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଆହ ''ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚମାନେ''ତିଆଦି।

ଅସମାହିତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୫। ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୯-୧୧୧।ସୁରାମେରଯସଙ୍ଖାତନ୍ତି ପିଟ୍ଠସୁରାଦିସୁରାସଙ୍ଖାତଂ ପୁପ୍ଫାସୱାଦିମେରଯସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ। ମଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ମଜ୍ଜଂ। ସୁରାମେରଯମଜ୍ଜପ୍ପମାଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ମଜ୍ଜତି ତେନା''ତି କତ୍ୱା। ତସ୍ମିଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ତସ୍ମିଂ ପମାଦେ ପମଜ୍ଜନୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି।

ପଞ୍ଚମେ ତାନି ପଦାନି ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ''ପଞ୍ଚମେ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପାଣୋ ନାମ ୱୋହାରତୋ ସତ୍ତୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ତଂ ପାଣଂ ଅତିପାତେନ୍ତି ଅତିଚ୍ଚ ଅନ୍ତରେଯେୱ, ଅତିକ୍କମ୍ମ ୱା ସତ୍ଥାଦୀହି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପାତେନ୍ତି ସଣିକଂ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସୀଘଂ ପାତେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯେନ ୱାଚାଯ ୱା ଅଦିନ୍ନଂ ପରସନ୍ତକଂ। ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ମିଚ୍ଛାତି ନ ସମ୍ମା, ଗାରୟ୍ହୱସେନ। ମୁସାତି ଅତଥଂ ୱତ୍ଥୁ। ୱଦନ୍ତୀତି ୱିସଂୱାଦନୱସେନ ୱଦନ୍ତି। ପିଯସୁଞ୍ଞକରଣତୋ ପିସୁଣା, ପିସତି ୱା ପରେ ସତ୍ତେ, ହିଂସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମମ୍ମଚ୍ଛେଦିକାତି ଏତେନ ପରସ୍ସ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦୱସେନ ଏକନ୍ତଫରୁସସଞ୍ଚେତନା ଫରୁସୱାଚା ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ଅଭିଜ୍ଝାସଦ୍ଦୋ ଲୁବ୍ଭନେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ''ପରଭଣ୍ଡେ ଲୁବ୍ଭନସୀଲାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ବ୍ୟାପନ୍ନନ୍ତି ଦୋସୱସେନ ୱିପନ୍ନଂ। ପକତିୱିଜହନେନ ପୂତିଭୂତଂ। ସାଧୂହି ଗରହିତବ୍ବତଂ ପତ୍ତା ''ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ନତ୍ଥିକାହେତୁକଅକିରିଯଦିଟ୍ଠି କମ୍ମପଥପରିଯାପନ୍ନା ନାମ। ମିଚ୍ଛତ୍ତପରିଯାପନ୍ନା ସବ୍ବାପି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗପଟିପକ୍ଖା ୱିପରୀତଦିଟ୍ଠି।

ତେସନ୍ତି କମ୍ମପଥାନଂ। ୱୋହାରତୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତତୋ। ତିରଚ୍ଛାନଗତାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପେତାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ପଯୋଗୱତ୍ଥୁମହନ୍ତତାଦୀହି ମହାସାୱଜ୍ଜତା ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଚେତନାଯ ବଲୱଭାୱତୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୱିପରିଯାଯେପି ତଂତଂପଚ୍ଚଯେହି ଚେତନାଯ ବଲୱଭାୱୱସେନ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତା ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦ୍ଧିମଯୋତି କମ୍ମୱିପାକିଦ୍ଧିମଯୋ ଦାଠାକୋଟନାଦୀନଂ ୱିଯ।

ମେଥୁନସମାଚାରେସୂତି ସଦାରପରଦାରଗମନୱସେନ ଦୁୱିଧେସୁ ମେଥୁନସମାଚାରେସୁ। ତେପି ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକେହି କତ୍ତବ୍ବତୋ କାମା ନାମ। ମିଚ୍ଛାଚାରୋତି ଗାରୟ୍ହାଚାରୋ। ଗାରୟ୍ହତା ଚସ୍ସ ଏକନ୍ତନିହୀନତାଯାତି ଆହ ''ଏକନ୍ତନିନ୍ଦିତୋ ଲାମକାଚାରୋ''ତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମାଧିପ୍ପାଯେନାତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମସେୱନାଧିପ୍ପାଯେନ। ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତାତି ସଗୋତ୍ତେହି ରକ୍ଖିତା। ଧମ୍ମରକ୍ଖିତାତି ସହଧମ୍ମେହି ରକ୍ଖିତା। ସସ୍ସାମିକା ନାମ ସାରକ୍ଖା। ଯସ୍ସା ଗମନେ ଦଣ୍ଡୋ ଠପିତୋ, ସା ସପରିଦଣ୍ଡା। ଭରିଯଭାୱାଯ ଧନେନ କୀତା ଧନକ୍କୀତା। ଛନ୍ଦେନ ୱସତୀତି ଛନ୍ଦୱାସିନୀ। ଭୋଗତ୍ଥଂ ୱସତୀତି ଭୋଗୱାସିନୀ। ପଟତ୍ଥଂ ୱସତୀତି ପଟୱାସିନୀ। ଉଦକପତ୍ତଂ ଆମସିତ୍ୱା ଗହିତା ଓଦପତ୍ତକିନୀ। ଚୁମ୍ବଟଂ ଅପନେତ୍ୱା ଗହିତା ଓଭଟଚୁମ୍ବଟା। କରମରାନୀତା ଧଜାହଟା। ତଙ୍ଖଣିକଂ ଗହିତା ମୁହୁତ୍ତିକା। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ନ ତଥା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦତାଯ। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନେ ସତିପି ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଅଧିୱାସନେ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସେୱନାଭିସନ୍ଧିପଯୋଗାଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ହୋତି ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନସ୍ସାତି ୱଦନ୍ତି। ସେୱନାଚିତ୍ତେ

ସତି ପଯୋଗାଭାୱୋ ଅପ୍ପମାଣଂ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଇଦ୍ଧିଯା ସେୱନାପଯୋଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତଥା ସତି ପୁରେତରଂ ସେୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନେପି ତସ୍ସା ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିଯା, ତଥା ପୁରିସସ୍ସପି ସେୱନାପଯୋଗାଭାୱେ। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ୱସେନ ତଯୋ, ବଲକ୍କାରେନ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ୱସେନ ତଯୋତି ସବ୍ବେପି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ "ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଆସେୱନମନ୍ଦତାଯାତି ଯାଯ ଅକୁସଲଚେତନାଯ ସଙ୍ଗଂ ପଲପତି, ତସ୍ସା ଇତ୍ତରକାଲତାଯ ପୱତ୍ତିଯା ଅନାସେୱନାତି ପରିଦୁବ୍ବଲା ହୋତି ଚେତନା।

ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱିସେସୱାଚିନୋ ଧାତୁସଦ୍ଦାତି ଅଭିଜ୍ଝାଯତୀତି ପଦସ୍ସ ପରଭଣ୍ଡାଭିମୁଖୀତିଆଦିଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତନ୍ନିନ୍ନତାଯାତି ତସ୍ମିଂ ପରଭଣ୍ଡେ ଲୁବ୍ଭନୱସେନ ନିନ୍ନତାଯ। ଅଭିପୁବ୍ବୋ ଝେ-ସଦ୍ଦୋ ଲୁବ୍ଭନେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ଭଣ୍ଡଂ ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜାତିଆଦିନା ନଯେନ ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ "ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ୱିଯା"ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଂ ଚିତ୍ତେନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ହିତସୁଖଂ ବ୍ୟାପାଦଯତୀତି ଯୋ ନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଯସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ସ ସତି ସମତ୍ଥାଯେ ହିତସୁଖଂ ୱିନାସେତି। ଅହୋ ୱତାତି ଇମିନା ଯଥା ଅଭିଜ୍ଝାନେ ୱୁତ୍ତନୋ ଏକନ୍ତତୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଂ ଦସ୍ସିତଂ , ଏୱମିଧାପି ୱୁତ୍ତନୋ "ଅହୋ ୱତା"ତି ଇମିନା ପରସ୍ସ ୱିନାସଚିନ୍ତାଯ ଏକନ୍ତତୋ ନିଯମିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଞ୍ହି ନେସଂ ଦାରୁଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତି।

ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗହଣାଭାୱେନାତି ଯଥାତଚ୍ଛଗହଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱସ୍ସ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗହଣେନ। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତୀତି ୱିତଥଂ ପସ୍ସତି। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ୱିଯାତି ଇମିନା ଆସେୱନସ୍ସ ଅପ୍ପମହନ୍ତତାହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତା। ୱୁତ୍ତନୋତି ଗହିତୱୁତ୍ତନୋ। ଗହିତାକାରୱିପରୀତତାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାକାରସ୍ସ ୱିପରୀତତା। ତଥାଭାୱେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଗହିତାକାରେନେୱ ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା, ଗହିତସ୍ସ ୱା ୱୁତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ "ଏୱମେତଂ, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା"ତି।

ଧମ୍ମତୋତି ସଭାୱତୋ। କୋଟ୍ଠାସତୋତି ଚିତ୍ତଙ୍ଗକୋଟ୍ଠାସତୋ, ଯଂକୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି, ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତନାଧମ୍ମାୱାତି ଚେତନାସଭାୱା ଏୱ। ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ଚେତନା ଅଭିଧମ୍ମେ କମ୍ମପଥେସୁ ନ ୱୁତ୍ତାତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତନ୍ନଂ କମ୍ମପଥଭାୱୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି? ନ, ଅୱଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞହେତୁକତ୍ତା। ନ ହି ତତ୍ଥ ଚେତନାଯ ଅକମ୍ମପଥତ୍ତା କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ, କଦାଚି ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବଦାତି କମ୍ମପଥଭାୱସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ଅୱଚନଂ। ଯଦା, ପନସ୍ସ କମ୍ମପଥଭାୱୋ ହୋତି, ତଦା କମ୍ମପଥରାସିସଙ୍ଗହୋ ନ ନିୱାରିତୋ। ଏତ୍ଥାହ – ଯଦି ଚେତନାଯ ସବ୍ବଦା କମ୍ମପଥଭାୱାଭାୱତୋ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ, ନନୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନମ୍ପି କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ତେସମ୍ପି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, କମ୍ମପଥତାତଂସଭାଗତାହି ତେସଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ଚେତନାପି ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା? ସଚ୍ଚମେତଂ। ସା ପନ ପାଣାତିପାତାଦିକାତି ପାକଟୋ ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ନ ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ଚେତନାଯ ହି "ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ୱଦାମି (ଅ। ନି। ୬।୬୩; କଥା। ୫୩୯) ତିୱିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମ"ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (କଥା। ୫୩୯) କମ୍ମଭାୱୋ ପାକଟୋ। କମ୍ମଂଯେୱ ଚ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ତନ୍ନିପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଞ୍ଚ ପଥଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ କମ୍ମପଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ପାକଟୋ, ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାୱୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପନ ଚେତନାସମୀହନଭାୱେନ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତଭାୱୋ, ଚେତନାଜନିତପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକଭାୱେନ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଥଭାୱୋ ଚାତି, ନ ତଥା ପାକଟୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି, ତେ ଏୱ ତେନ ସଭାୱେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଭିଧମ୍ମେ କମ୍ମପଥରାସିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଅତଥାଜାତିଯକତ୍ତା ୱା ଚେତନା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମୂଲଂ ପତ୍ୱାତି ମୂଲଦେସନଂ ପତ୍ୱା, ମୂଲସଭାୱେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଦେସିଯମାନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଇଦଂ "ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏୱା"ତି ଇମାଯ ପାଳିଯା ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯଞ୍ହି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ତଦେୱ ତଂ ୱେରମଣିଯା ଆରମ୍ମଣଂ। ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ଏୱ ହି ୱିରତୀତି। "ସତ୍ତାରମ୍ମଣ"ନ୍ତି ୱା ସତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୪) "ଯାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଏତ୍ଥ 'ସତ୍ତାରମ୍ମଣାନୀ'ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଯସ୍ମା 'ସତ୍ତୋତି'ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ ସଙ୍ଖାରେଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୀ"ତି। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁନୋ "ଇତ୍ଥିପୁରିସା"ତି ଗହେତବ୍ବତୋ ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋତିପି ଏକେ। "ଏକୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଦ୍ୱେ ସୁତା"ତିଆଦିନା ସମ୍ଫପ୍ପଲପନେ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନ। ତଥା ଅଭିଜ୍ଝାତି ଏତ୍ଥ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ "ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନା"ତି ଇଦମ୍ପି ଉପସଂହରତି, ନ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତଂ ଏୱ ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଅଭିଜ୍ଝାଯନତୋ। "ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା"ତି ପୱତ୍ତମାନାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତେଭୂମକଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତସ୍ସା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। କଥଂ ପନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ମହଗ୍ଗତପ୍ପତ୍ତା ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତୀତି? ସାଧାରଣତୋ। ନତ୍ଥି ସୁକଟଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋତି ହି

ପଓତ୍ତମାନାଯ ଅନ୍ତତୋ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମାପି ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତୀତି।

ସୁଖବହୁଲତାଯ ରାଜାନୋ ହସମାନାପି ‘‘ଚୋରଂ ଘାତେଥା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ହାସୋ ପନ ତେସଂ ଅଞ୍ଞଓୱିସଯୋତି ଆହ ‘‘ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା ପନ ନେସଂ ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ହୋତୀ’’ତି। ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନୋ ନ ହୋତି, ସୁଖୱେଦନୋୱ। ତତ୍ଥ ‘‘କାମାନଂ ସମୁଦଯା’’ତିଆଦିନା ୱେଦନାଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନୋ ମୁସାୱାଦୋ ସୁଖୱେଦନୋ ୱା ସିଯା ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନୋ ୱା, ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୋ ୱାତି ମୁସାୱାଦୋ ତିୱେଦନୋ ସିଯା। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ୱେଦନାନଂ ‘‘ଲୋଭୋ ନିଦାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯାଯା’’ତିଆଦିନା ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପାଣାତିପାତୋ ଦୋସମୋହୱସେନ ଦ୍ୱିମୂଲକୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରଭାୱୋ ଦୋସୱିସେସୋ, ନିଦାନମୂଲେ ପନ ଗଯ୍ହମାନେ ଲୋଭମୋହୱସେନପି ୱଟ୍ଟତି। ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ଆମିସକିଞ୍ଜକ୍ଖକାମୋପି ହି ପାଣଂ ହନତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଲୋଭୋ ନିଦାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯାଯା’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୩।୩୪)। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତତୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି। ସମାଦାନେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି। କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିରତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ୱିରତିଯୋୱ ଆଗତା, ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ଚେତନାପି ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଚେତନାପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱିରତିଯୋପୀ’’ତି ଆହ।

ଅଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାରମ୍ମଣା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଆରମ୍ମଣା କଥଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାନି ପଜହନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରମଣୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନେୱ ତାନି ପଜହନ୍ତି। ନ ହି ତଦେୱ ଆରବ୍ଭ ତଂ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କା ତତୋ ଅନିସ୍ସଟଭାୱତୋ।

ଅନଭିଜ୍ଝା…ପେ… ୱିରମନ୍ତସ୍ସାତି ଅଭିଜ୍ଝଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରତି ଅତ୍ଥି ଅନଭିଜ୍ଝାଦୀହେୱ ତପ୍ପହାନସିଦ୍ଧିତୋ।

ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦସଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୩।ମିଚ୍ଛତ୍ତସମ୍ମତ୍ତୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାଭାୱୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତଂ, ତଥା ସମ୍ମାଭାୱୋ ସମ୍ମତ୍ତଂ। ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତା ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧାୱ ମିଚ୍ଛାସତି, ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଞାଣସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭାୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛାଞାଣିନୋତି ମିଚ୍ଛାସଞ୍ଜାଣାତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଯୋନିସୋ ପୱତ୍ତଚିନ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମିଚ୍ଛାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ମିଚ୍ଛା ଅଯୋନିସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ। କୁସଲୱିମୁତ୍ତୀତି ପକତିପୁରିସନ୍ତରଜାନନଂ, ଗୁଣୱିଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସକତ୍ତନି ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ଅକୁସଲପୱତ୍ତିଂ ‘‘କୁସଲୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ଗହେତ୍ୱା ଠିତା ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିକା। ସମ୍ମାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଝାନୱିମୋକ୍ଖାଦୀସୁ ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ପୱତ୍ତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା।

ଦସଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚତୁଧାତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୪।ପତିଟ୍ଠାଧାତୂତି ସହଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାଭୂତା ଧାତୁ। ଆବନ୍ଧନଧାତୂତି ନହାନିଯଚୁଣ୍ଣସ୍ସ ଉଦକଂ ୱିଯ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଆବନ୍ଧନଭୂତା ଧାତୁ। ପରିପାଚନଧାତୂତି ସୂରିଯୋ ଫଲାଦୀନଂ ୱିଯ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ପରିପାଚନଭୂତା ଧାତୁ। ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଧାତୂତି ଦୁତିଯୋ ୱିଯ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଭୂତା ଧାତୁ। କେସାଦଯୋ ୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପିତ୍ତାଦଯୋ ସନ୍ତପ୍ପନାଦଯୋ ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତାଦଯୋ ଗହିତା। ଏତାତି ଧାତୁଯୋ।

ଚତୁଧାତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପୁବ୍ବେସମ୍ବୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫। ଅୟଂ ପଥୱୀଧାତୁଂ ନିସ୍ସାୟ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତୋ ଅସ୍ସାଦୋ। ଏୱଂ ପୱତ୍ତାନନ୍ତି ଏୱଂ କାୟେ ପଭାୱସ୍ସ ପୱେଦନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତାନଂ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରେନାତି ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜମାନା ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଭଙ୍ଗୁପଗମନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଭାୱାକାରେନ। ନ ନିଚ୍ଚାତି ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱତ୍ତା, ଧୁୱଂ ନିଚ୍ଚଂ। ପଟିପୀଳନାକାରେନାତି ଉଦୟବ୍ବୟୱସେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୀଳନାକାରେନ ଦୁକ୍ଖତ୍ତେନ। ସଭାୱୱିଗମାକାରେନାତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱସ୍ସ ୱିଗଚ୍ଛନାକାରେନ। ସଭାୱଧମ୍ମା ହି ଅପ୍ପମତ୍ତଂ ଖଣଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେ ‘‘ଜରାୟ ମରଣେନ ଚା’’ତି ଦ୍ୱେଧା ୱିପରିଣମନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି। ଆଦୀନଂ ୱାତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଆଦୀନୱୋ, ପରମକାପଞ୍ଞତା। ୱିନୀୟତୀତି ୱୂପସମୀୟତି। ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନୱସେନ ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ।

ସାୟଂ ନିପନ୍ନା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଖେପେତ୍ୱା ପାତୋ ଉଟ୍ଠହାମ, ମାସପୁଣ୍ଣଘଟୋ ୱିୟ ନୋ ସରୀରଂ ନିସ୍ସନ୍ଦାଭାୱତୋ।

ଫୁସିତମତ୍ତେସୁପୀତି ଉଦକସ୍ସ ଫୁସିତମତ୍ତେସୁପି।

ଅତିନାମେନ୍ତି କାଲଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପୱତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା ଏତା ପଥୱୀଧାତୁଆଦୟୋ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି ନାମ ଅଭିରତିୱସେନ ତତ୍ଥ ଆକଙ୍ଖୁପ୍ପାଦନତୋ।

ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣେନ। ରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି ‘‘ବୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥା’’ତି କତ୍ୱା। ମଗ୍ଗୋ ବୋଧି ‘‘ବୁଜ୍ଝତି ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ବୋଧି ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଜ୍ଝନତୋ। ନିବ୍ବାନଂ ବୋଧି ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବତୋ। ତେସନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ସାୱକପାରମୀଞାଣନ୍ତି ସାୱକପାରମୀଞାଣଂ ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନୱତ୍ଥୁ।

ଅକୁପ୍ପାତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକୋପେତବ୍ବୋ। କାରଣତୋତି ଅରିୟମଗ୍ଗତୋ। ତତୋ ହିସ୍ସ ଅକୁପ୍ପତା। ତେନାହ ‘‘ସା ହୀ’’ତିଆଦୀ। ଆରମ୍ମଣତୋତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଂ ଲୋକିୟସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଭାୱତୋ।

ୱିତ୍ଥାରୱସେନାତି ଏକେକଧାତୁୱସେନାତି ୱଦନ୍ତି, ଏକେକିସ୍ସା ପନ ଧାତୁୟା ଲକ୍ଖଣୱିଭତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ। ୟନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ୟଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାଦେତି ଏତେନାତି ଅସ୍ସାଦୋ, ତଣ୍ହା। ଅୟଂ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅସ୍ସାଦୋତି ଏତ୍ଥ ଅୟଂ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପହାନପଟିୱେଧୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ ‘‘ଅୟଂ ପହାନପଟିୱେଧୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସମୁଦୟସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ଏସ ନୟୋ ସେସସଚ୍ଚେସୁପି। ୟାତି ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସାଦୋ ଆଦୀନୱୋ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ପୱତ୍ତା ୟା ଦିଟ୍ଠି…ପେ… ୟୋ ସମାଧି, ଅୟଂ ଭାୱନାପଟିୱେଧୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

ପୁବ୍ବେସମ୍ବୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅଚରିଂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬। ୟଥା ୟାୱତା ନିସ୍ସରଣପରିୟେସନଟ୍ଠାନେ ଆଦୀନୱପରିୟେସନା, ଏୱଂ ୟାୱତା ଆଦୀନୱପରିୟେସନଟ୍ଠାନେ ଅସ୍ସାଦପରିୟେସନା ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚରିନ୍ତି ଞାଣଚାରେନ ଅଚରିଂ, ଅନୁଭୱନଚାରେନା’’ତି।

ଅଚରିଂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନୋଚେଦଂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୭।ନିସ୍ସଟାତିଆଦୀନି ପଦାନି, ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତପଟିସେଧେନାତି ‘‘ନେୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତେନ ନକାରେନ। ତେନାହ ‘‘ନ ନିସ୍ସଟା’’ତିଆଦି। ୱିମରିୟାଦିକତେନାତିଆଦି ଚ ଏତ୍ଥ ୱିହରଣପେକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ। ଦୁତିୟନୟେତି ‘‘ୟତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନୟେ। କିଲେସୱଟ୍ଟମରିୟାଦାୟ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱତୋ ନିମ୍ମରିୟାଦିକତେନ ଚିତ୍ତେନ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ତୀସୂତି ଦୁତିୟାଦୀସୁ ତୀସୁ।

ନୋଚେଦଂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୮।ଏକନ୍ତେନେୱ ଦୁକ୍ଖାତି ଅୱୀଚିମହାନିରଯୋ ୱିଯ ଏକନ୍ତତୋ ଦୁକ୍ଖା ଏୱ ସୁଖେନ ଅୱୋମିସ୍ସା। ଦୁକ୍ଖେନ ଅନୁପତିତାତି ଦୁକ୍ଖେନେୱ ସଙ୍ଗୋ ଉପଗତା। ଦୁକ୍ଖେନ ଓକ୍କନ୍ତାତି ବହିଦ୍ଧା ୱିଯ ଅନ୍ତୋପି ଦୁକ୍ଖେନ ଅୱକ୍କନ୍ତା ଅନୁପୱିଟ୍ଠା। ସୁଖୱେଦନାପଚ୍ଚଯତାଯ ଇମାସଂ ଧାତୂନଂ ସୁଖତା ୱିଯ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାପଚ୍ଚଯତାପି ୱେଦିତବ୍ବା, ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଚରିତା ଏୱ । ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବାସୁ ଧାତୂସୁ, ସବ୍ବଟ୍ଠାନେସୁ ୱା। ପଠମଂ ସୁଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାପି ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ କଥିତତ୍ତା ''ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ କଥିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୧୦। ଅଭିନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୯-୧୨୩। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମେସୁ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ । ତୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ। ଚତୁସଚ୍ଚମେୱାତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ସମାହଟାନି ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତି ତେସଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣଂ, ନିଯମୋ ପନ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

ଅଭିନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଧାତୁସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଅନମତଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ତିଣକଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୪। ଉପସଗ୍ଗୋ ସମାସୱିସଯେ ସସାଧନଂ କିରିଯଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଞାଣେନ ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବାପୀ’’ତି। ୱସ୍ସସତଂ ୱସ୍ସସହସ୍ସନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ତତୋ ଭିଯ୍ଯୋପି ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବୋ ଅନମତଗ୍ଗୋ ଏୱ ସଂସାରୋ। ଅଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ମରିଯାଦୱଚନୋ, ଅନୁଦ୍ଦେସିକଞ୍ଚେତଂ ୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନପୁବ୍ବାପରକୋଟିକୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞଥା ଅନ୍ତିମଭୱିକପରିଚ୍ଛିନ୍ନକତୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମାଦୀନଂ ୱସେନ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନପୁବ୍ବାପରକୋଟି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ସଂସରଣଂ ସଂସାରୋ। ପଚ୍ଛିମାପି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅନ୍ଧବାଲାନଂ ୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଦୀଘୋ ବାଲାନ ସଂସାରୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୬୦)। ୱେମଜ୍ଝେଯେୱ ପନ ସତ୍ତା ସଂସରନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରକୋଟୀନଂ ଅଲବ୍ଭନୀଯତ୍ତା। ଅଦ୍ଧୋ ପରିତ୍ତୋ ହୋତି ଯଥାଭୂତାୱବୋଧାଭାୱତୋ। ବୁଦ୍ଧସମଯେତି ସାସନେତି ଅଦ୍ଧୋ। ଅଦ୍ଧୋ ମହା ଯଥାଭୂତାୱବୋଧିସମ୍ଭୱତୋ, ଅଦ୍ଧସ୍ସ ୱିପୁଲତାଯ ତଂସଦିସା ଉପମା ନତ୍ଥୀତି ପରିତ୍ତଂଯେୱ ଉପମଂ ଆହରନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ‘‘ପାଠଇଯଂ ହୀ’’ତିଆଦିନା ସମତ୍ଥେତି। ମାତୁ ମାତରୋତି ମାତୁ ମାତାମହିଯୋ। ତସ୍ସେୱାତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ। ତିବ୍ବନ୍ତି ଦୁକ୍ଖପରିଯାଯୋତି।

ତିଣକଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଥୱୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୫। ମହାପଥୱିନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ଅନୱସେସପରିଯାଦାଯିନୀତି ଆହ ‘‘ଚକ୍କୱାଳଅପରିଯନ୍ତ’’ନ୍ତି। ପରିକପ୍ପୱଚନଞ୍ଚେତଂ।

ପଥୱୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅସ୍ସୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୬। କନ୍ଦନଂ ସସଦ୍ଦଂ, ରୋଦନଂ ପନ କେୱଲମେୱାତି ଆହ ‘‘କନ୍ଦନ୍ତାନନ୍ତି ସସଦ୍ଦଂ ରୁଦମାନାନ’’ନ୍ତି। ପୱତ୍ତନ୍ତି ସନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ। ‘‘ସିନେରୁରସ୍ମୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୂ’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ସିନେରୁସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ମଣିମଯନ୍ତି ଇନ୍ଦନୀଲମଣିମଯଂ। ସିନେରୁସ୍ସ ପୁବ୍ବଦକ୍ଖିଣକୋଣସମପଦେସା ‘‘ପୁବ୍ବଦକ୍ଖିଣପସ୍ସା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେହି ନିକ୍ଖନ୍ତରଜତରସ୍ମିଯୋ ଇନ୍ଦନୀଲରସ୍ମିଯୋ ଚ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା। ତାସଂ ରସ୍ମୀନଂ ଅନ୍ତରେସୂତି ତାସଂ ଚତୂହି କୋଣେହି ନିକ୍ଖନ୍ତରସ୍ମୀନଂ ଚତୂସୁ ଅନ୍ତରେସୁ। ଚତ୍ତାରୋତି ଦକ୍ଖିଣାଦିଭେଦା ଚତ୍ତାରୋ ମହାସମୁଦ୍ଦା ହୋନ୍ତି। ୱିଅସନନ୍ତି ୱିସେସେନ ଖେପନଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଅସ୍ସୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଖୀରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୭। ମାତୁଥଞ୍ଞନ୍ତି ପୀତଂ ମାତୁଯା ଥନତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଖୀରଂ ବହୁତରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଖୀରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପବ୍ବତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୮। ‘‘ଅନମତଗ୍ଗସ୍ସ ସଂସାରସ୍ସ ଦୀଘତମତ୍ତା ନ ସୁକରଂ ନସୁକର’’ନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ। କଥଂ ନଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି କଥଂ ନ ପରିଯୋସାପେତି, କାଯଚିପି ଗହଣତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଯୋ କପ୍ପାସଂସୂତି ତଯୋ ଏକକପ୍ପାସଂସୂ। ଯେହି ନଂ ଫୁଟ୍ଠଂ, ତତୋପି ସୁଖୁମତରଂ ସାସପମତ୍ତଂ ଖୀଯେଯ୍ଯ ପବ୍ବତଂ

ସଙ୍ଘଭାଗେହି ଅତିଚିରୱେଲଂ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତେ।

ପଙ୍କତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସାସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୯।ନଗରନ୍ତି ନଗରସଙ୍ଖେପେନ ପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋ ପନ ସଙ୍ଘସୋ ୱିଚିତ୍ତସାସପେହି ଏୱ ପୁଣ୍ଣଂ, ଏୱଂ ଚୁଣ୍ଡିକାବଦ୍ଧଂ। ତେନାହ ''ନ ପନ…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତି।

ସାସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୦।ତସ୍ସଠିତଟ୍ଠାନତୋତି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ, ତେନ ଅନୁସ୍ସରିତସ୍ସ ସତସହସ୍ସକପ୍ପସ୍ସ ଅନନ୍ତରକପ୍ପତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଚତ୍ତାରୋପି ଭିକ୍ଖୂ ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭିନୋ। ଚତ୍ତାରି କପ୍ପସତସହସ୍ସାନି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଅନୁସ୍ସରେଯ୍ୟୁନ୍ତି ପରିକପ୍ପନୱସେନ ୱଦନ୍ତି।

ସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଗଙ୍ଗାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୧।ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେତି ଏତସ୍ମିଂ ପଭୱସମୁଦ୍ଦପଦେସପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଆଯାମତୋ ପଞ୍ଚଯୋଜନସତିକେ ଅତିରେକଯୋଜନସତିକେ ୱା ଠାନେ।

ଗଙ୍ଗାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୨। ନୱମେ ଖିତ୍ତୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଖିତ୍ତୋ। ଏକୱାରଞ୍ହି ଖିତ୍ତୋ ମୂଲାଦୀସୁ ଏକେନେୱ ନିପତେଯ୍ୟ। ତଥା ସତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ପାତସ୍ସ ଅନିଯମୋ ନ ନିଦସ୍ସିତୋ ସିଯା। ତତ୍ଥ ଚ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ''ଅସ୍ମା ଲୋକା''ତି ଆହ, ତଦଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ''ପରଲୋକ''ନ୍ତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପେତୋ ଅଯଂ ଲୋକୋ, ତଦଞ୍ଞୋ ପରଲୋକୋ।

ଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୩।ସମଟ୍ଠିକାଲୋତି ସମେନ ଆକାରେନ ଲଦ୍ଧଙ୍କଅଟ୍ଠିକାଲୋ। ଗିରିପରିକ୍ଖେପେତି ପଞ୍ଚହି ଗିରୀହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତା ''ଗିରିପରିକ୍ଖେପୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ରାଜଗହେ।

ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ଦୁଗ୍ଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୪।ଦୁଗ୍ଗତନ୍ତି କିଚ୍ଛଜୀୱିକତ୍ତା ସଙ୍ଘଥା ଦୁକ୍ଖଂ ଗତଂ ଉପଗତଂ। ତଥାଭୂତୋ ପନ ଦଲିଦ୍ଦୋ ୱରାକୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦଲିଦ୍ଦଂ କପଣ''ନ୍ତି।

ହତ୍ଥପାଦେହୀତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞେହିପି ସରୀରାୱଯୱେହି ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନେହି ଉପେତୋ ଦୁରୁପେତୋ ଏୱାତି।

ଦୁଗ୍ଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୁଖିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୫।ସୁଖିତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତସୁଖଂ। ତେନାହ ''ସୁଖସମପ୍ପିତ''ନ୍ତିଆଦି। ସୁସଜ୍ଜିତନ୍ତି ସୁଖୁମୁପକରଣେହି ସବ୍ବଥା ସଜ୍ଜିତଂ।

ସୁଖିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତିଂସମତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୬।ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନୱସେନ, ନ ଅରଞ୍ଞୱାସାଦିମତ୍ତେନ। ସସଂଯୋଜନା ସବ୍ବସୋ ସଂଯୋଜନାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା, ନ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱତୋ। ଏକେକୱଣ୍ଣକାଲୋୱ ଗହେତବ୍ବୋତି ଏତେନ ମହିଂସାଦୀନଂ ରସ୍ସଦୀଘପିଙ୍ଗଲାଦୀସୁ ଏକେକାନେୱ ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ତିଂସମତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୯। ମାତୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୭-୧୪୨।ଲିଙ୍ଗନିଯମେନଚେୱ ଚକ୍କୱାଳଅନିଯମେନ ଚାତି ''ପୁରିସାନଞ୍ହି ମାତୁଗାମକାଲୋ, ମାତୁଗାମାନଞ୍ଚ ପୁରିସକାଲୋ''ତି ଯଥା ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଲିଙ୍ଗନିଯମୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ କଦାଚି ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, କଦାଚି ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିନ୍ତି ଚକ୍କୱାଳଅନିଯମୋପି ନତ୍ଥି। ଏୱମେୱ ଠିତେ

ଚକ୍କୱାଳେ ମାତୁଗାମକାଲେ ନମାତାଭୂତପୁବ୍ବୋ ନତ୍ଥୀତିଆଦିନା ଲିଙ୍ଗନିଯମେନ ଚକ୍କୱାଳଅନିଯମୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ତେସୁ''ତିଆଦି।

ମାତୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱେପୁଲ୍ଲପବ୍ବତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୩।ଏକଂ ଅପଦାନଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ''ଏୱଂ ସଂୱେଗଂ ଜନେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ୱିସେସଂ ପାପେସ୍ସାମୀ''ତି। ଚତୂହେନ ଆରୋହନ୍ତି ଚତୁଯୋଜନୁବ୍ବେଧତ୍ତା। ତିନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି କକୁସନ୍ଧସ୍ସ କୋଣାଗମନସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ତିନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ। ''ତିୱରା ରୋହିତସ୍ସା ସୁପ୍ପିଯା''ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସମଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ଦେସନାମୱସେନ ଜାତାତି ୱେଦିତବ୍ବା, ଯଥା ଏତରହି ମାଗଧାତି।

ପୁନ ୱସ୍ସସତନ୍ତି ପଠମୱସ୍ସସତତୋ ଉପରିୱସ୍ସସତଂ ଜୀୱନକୋ ନାମ ମନୁସ୍ସୋ ନତ୍ଥି। ପରିହୀନସଦିସଂ କତଂ ଦେସନାଯ। ୱଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ଦସୱସ୍ସାଯୁକଭାୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାଯୁକଭାୱା ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା। ''ପରିହୀନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପରିହୀନଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣେସୂତି ଯତ୍ତକଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣେସୂତି।

ୱେପୁଲ୍ଲପବ୍ବତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଅନମତଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। କସ୍ସପସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ସନ୍ତୁଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୪।ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ସକେନ ଉଚ୍ଚାୱଚେନ ପଚ୍ଚଯେନ ସମମେୱ ଚ ତୁସ୍ସନକୋ। ତେନାହ ‘‘ଇତରୀତରେନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଇତରୀତରଂ – ପାକତିକଂ, ଝାନସଞ୍ଜନିତଞ୍ଚାତି। ତତ୍ଥ ପାକତିକଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଝାନସଞ୍ଜନିତମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଥୂଲସୁଖୁମା’’ତିଆଦିମାହ। ଇତରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହୀନଂ ପଣୀତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା। ତଥା ପଣୀତମ୍ପି ଇତରଂ ହୀନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା। ଅପେକ୍ଖାସଦ୍ଧା ହି ଇତରୀତରାତି। ଇତି ଯେନ କେନଚି ହୀନେନ ୱା ପଣୀତେନ ୱା ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେନ ସନ୍ତୁସ୍ସିତୋ ତଥାପୱତ୍ତୋ ଅଲୋଭୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ, ତଂସମଙ୍ଗିତାଯ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ। ଯଥାଲାଭଂ ଅତ୍ତନୋ ଲାଭାନୁରୂପଂ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଲବ୍ଭତୀତି ୱା ଲାଭୋ, ଯୋ ଯୋ ଲାଭୋ ଯଥାଲାଭୋ, ତେନ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ବଲନ୍ତି କାଯବଲଂ। ସାରୁପ୍ପନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତା।

ଯଥାଲଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅପତ୍ଥନା ନାମ ସିଯା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ପୱତ୍ତିଆକାରୋତି ତତୋ ୱିନିୱତ୍ତିତମେୱ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଆହ। ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ପକତିଦୁବ୍ବଲାଦୀନଂ ଗରୁଚୀୱରଂ ନ ଫାସୁଭାୱାୱହଂ ସରୀରବାଧାୱହଞ୍ଚ ହୋତୀତି ପଯୋଜନୱସେନ, ନାତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଲହୁକଚୀୱରପରିଭୋଗେ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧି ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ’’ତି। ମହଗ୍ଘଚୀୱରଂ ବହୂନି ୱା ଚୀୱରାନି ଲଭିତ୍ୱା ତାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଗହଣଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପନଯେ ଠିତତ୍ତା ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ‘‘ତେସଂ…ପେ… ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱଂ ସେସପଚ୍ଚଯେସୁ ଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପନିଦ୍ଦେସେସୁ ଅପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପକତୀତି ୱାଚାପକତିଆଦିକା। ଅୱସେସନିଦ୍ଦାଯ ଅଭିଭୂତତ୍ତା ପଟିବୁଜ୍ଝତୋ ସହସା ପାପକା ୱିତକ୍କା ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି।

ମୁତ୍ତହରୀତକନ୍ତି ଗୋମୁତ୍ତପରିଭାୱିତଂ, ପୂତିଭାୱେନ ୱା ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା ମୁତ୍ତହରୀତକଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ‘‘ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ଯା ପବ୍ବଜ୍ଜା’’ତିଆଦିନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥଂ।

ଏକୋ ଏକଚ୍ଚୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ନ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଆଯସ୍ମା ବାକୁଲତ୍ଥେରୋ। ନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଉପନନ୍ଦୋ ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋ। ନେୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ନ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଲାଳୁଦାଯୀ। ଅଯନ୍ତି ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ। ଅନେସନନ୍ତି ଅଯୋନିସୋ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ ପଚ୍ଚଯପରିଯେସନଂ। ଉତ୍ତସତୀତି ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଲଭେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଜାତୁତ୍ତାସେନ ଉତ୍ତସତି। ତଥା ପରିତସ୍ସତି। ଅଯନ୍ତି ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ। ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଏକଚ୍ଚଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ନ ପରିତସ୍ସତି, ଅଲାଭପରିତ୍ତାସେନ ୱିଘାତପ୍ପତ୍ତିଯା ନ ପରିତ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଲୋଭୋଯେୱ ଆରମ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ଥନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗେଧୋ ଲୋଭଗେଧୋ। ମୁଚ୍ଛନ୍ତି ଗେଧଂ ମୋମୂହତ୍ତଭାୱଂ। ଆଦୀନୱନ୍ତି ଦୋସଂ। ନିସ୍ସରଣମେୱାତି ଚୀୱରେ ଇଦମତ୍ଥିତାଦସ୍ସନପୁବ୍ବକଂ ଅଲଗ୍ଗଭାୱସଙ୍ଖାତନିସ୍ସରଣମେୱ ପଜାନନ୍ତୋ। ଯଥାଲଦ୍ଧାଦୀନନ୍ତି ଯଥାଲଦ୍ଧପିଣ୍ଡପାତାଦୀନଂ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ।

ଯଥା ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋତି ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତନିଯାମେନ ୱଦତି, ଭଗୱତା ପନ ୱୁତ୍ତନିଯାମେନ ‘‘ଯଥା କସ୍ସପୋ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଭୱିତବ୍ବଂ। କସ୍ସପେନ ନିଦସ୍ସନଭୂତେନ। କଥନଂ ନାମ ଭାରୋ ‘‘ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପତ୍ତା। ପଟିପତ୍ତିଂ ପରିପୂରଂ କତ୍ୱା ପୂରଣଂ ଭାରୋ ସତ୍ଥୁ ଆଣାଯ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୫।ତେନ ରହିତୋତି ତେନ ସମ୍ମାୱାଯାମେନ ରହିତୋ। ନିବ୍ଭଯୋତି ଭଯରହିତୋ। କୁସଲାନୁପ୍ପାଦନମ୍ପି ହି ସାୱଜ୍ଜମେୱ ଅଞ୍ଞାଣାଲସିଯହେତୁକତ୍ତା। ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ସମ୍ବୁଜ୍ଝନାଯ। ଯୋଗେହି ଖେମଂ ତେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତତ୍ତା।

ମନୁଞ୍ଞଓତ୍ଥୁନ୍ତି ମନୋରମଂ ଲୋଭୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ଯଥା ୱା ତଥା ୱାତି ସୁଭସୁଖାଦିଓସେନ। ତେତି ଲୋଭାଦୟୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାତି ୱେଦିତବ୍ବା ତଥାରୂପେ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେ ତଥା ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେହି ଅୟୋଜେତ୍ୱା ଗୟ୍ହମାନେ। ୱତ୍ଥୁମ୍ହୀତି ଉପଟ୍ଠାକାଦିଚୀୱରାଦିୱତ୍ଥୁମ୍ହି। ଆରମ୍ମଣେତି ମନାପିୟାଦିଭେଦେ ଆରମ୍ମଣେ। ତାଦିସେନ ପଚ୍ଚୟେନାତି ଅୟୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗାଦିପଚ୍ଚୟେନ । ଇମେତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଚ୍ଚୟଲାଭେନ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ପାଠଇୟଂ ତଥା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନତାୟ ନପ୍ପହୀୟନ୍ତି ନାମ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ପହାନଂ କଥିତଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କଥିତନୟେନେୱ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧାତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିୟା। ତେତି ୟଥାୱୁତ୍ତସୀଲାଦିଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମା। ପଟିଲଦ୍ଧାତି ଅଧିଗତା। ''ସୀଲାଦିଧମ୍ମା''ତି ଏତ୍ଥ ୟଦି ମଗ୍ଗଫଲାନିପି ଗହିତାନି, ଅଥ କସ୍ମା ''ପରିହାନିଓସେନା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି। ଇମସ୍ସ ପନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସ୍ସାତି ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସ୍ସ ଓସେନ। ଅୟଂ ଦେସନାତି ''ଉପ୍ପନ୍ନା ମେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଅନତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଅୟଂ ଦେସନା କତା। ଦୁତିୟମଗ୍ଗୋ ୱା…ପେ… ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟାତି ଇଦଂ ଆୟତିଂ ସତ୍ତସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଆତାପୀ ଓତ୍ତପ୍ପୀ ଭବ୍ବୋ ସମ୍ବୋଧାୟା''ତିଆଦିୱଚନତୋ ''ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାୱସେନ କଥିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଚନ୍ଦୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୬। ପିୟମନାପନିଚ୍ଚନୱକାଦିଗୁଣେହି ଚନ୍ଦୋ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ଚନ୍ଦୂପମା। ସଣ୍ଠୱାଦୀନି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ଚିତ୍ତେ କିଲେସାଧିଗମୋ। ସବ୍ବେହିପି ପଦେହି କତ୍ଥଚି ସତ୍ତେ ଅନୁରୋଧରୋଧାଭାୱମାହ। ଅତ୍ତନୋ ପନ ସୋମ୍ମଭାୱେନ ମହାଜନସ୍ସ ପିୟୋ ମନାପୋ। ୟଦତ୍ଥମେତ୍ଥ ଚନ୍ଦୂପମା ଆହଟା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ନ କେୱଲଂ ଚନ୍ଦୂପମତାୟ ଏତ୍ତକୋ ଏୱ ଗୁଣୋ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ସନ୍ତୀତି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୟଥା। ଚନ୍ଦୋ ଲୋକାନୁଗ୍ଗହେନ ଅଜୱୀଥିଆଦିକା ନାନାୱୀଥିୟୋ ପଟିପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁ ତଂ ତଂ ଦିସଂ ଉପଗଚ୍ଛତି କୁଲାନୁଦ୍ଦୟାୟ। ୟଥା ଚନ୍ଦୋ କଣ୍ହପକ୍ଖତୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ କଲାହି ୱଡ୍ଢମାନୋ ହୁତ୍ୱା ନିଚ୍ଚନୱୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁ କଣ୍ହପକ୍ଖଂ ପହାୟ ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଗୁଣେହି ୱଡ୍ଢମାନୋ ଲୋକସ୍ସ ୱା ପାମୋଜ୍ଜପାସଂସତ୍ତୋ ନିଚ୍ଚନୱତାୟ ଚନ୍ଦସମଚିତ୍ତୋ ଅଧୁନୁପସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିୟ ଚ ନିଚ୍ଚନୱୋ ହୁତ୍ୱା ଚରତି।

ଅପକସ୍ସିତ୍ୱାତି କିଲେସକାମୱତ୍ଥୁକାମେହି ୱିୱେଚେତ୍ୱା। ତଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖଂ କାୟଚିତ୍ତାନଂ ଆକଡ୍ଢନଂ କାୟତୋ ଅପନୟନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅପନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଚତୁକ୍କଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୟୋ ହି ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିଚ୍ଚନୱୟାତି ''ନିଚ୍ଚନୱକା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କ-ସଦ୍ଦେନ ହି ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ, କ-କାରସ୍ସ ଚ ୟ-କାରାଦେସୋ। ଏୱଂ ୱିଚରିଂସୂତି କିଞ୍ଚକ୍ଖୱସେନ ପରିଗ୍ଗହାଭାୱେନ ୟଥା ଇମେ, ଏୱଂ ୱିଚରିଂସୁ ଅଞ୍ଞେତି ଅନୁକମ୍ପମାନା।

ଦ୍ୱେଭାତିକୱତ୍ଥୂତି ଦ୍ୱେଭାତିକତ୍ଥେରପଟିବଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥୁଂ। ଅପ୍ପତିରୂପକରଣନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅସାରୁପ୍ପକରଣଂ। ଆଧାୟିତ୍ୱାତି ଆରୋପନଂ ଠପେତ୍ୱା। ତଥାତି ୟଥା ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ଗଣମଜ୍ଝେ ଚ, ତଥା ୱୁଡ୍ଢତରେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅପ୍ପତିରୂପକରଣଂ। ଏୱମାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନ୍ତରଘରପ୍ପୱେସନେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ୟଥାୱୁତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅସାରୁପ୍ପକିରିୟଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥେୱାତି ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ଗଣମଜ୍ଝେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚ ୱୁଡ୍ଢସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ତେସୁ ଠାନେସୁ। ପାପିଚ୍ଛତାପି ମନୋପାଗବ୍ଭିୟନ୍ତି ଏତେନେୱ କୋଧୂପନାହାଦୀନଂ ସମୁଦାଚାରୋ ମନୋପାଗବ୍ଭିୟନ୍ତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି।

ଏକତୋ ଭାରିୟନ୍ତି ପିଟ୍ଠିପସ୍ସତୋ ଓନତଂ। ୱାୟୁପତ୍ଥମ୍ଭନ୍ତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାୟୁନା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ଅନୁବ୍ଭେଜେତ୍ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ତତୋ ଅନୁବ୍ଭେଜନଂ ତଦନୁନୟନଂ। ତେନାହ ''ସମ୍ମିୟାୟମାନୋ ଓଲୋକେତୀ''ତି। ୱାୟୁପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ଗାହାପେତ୍ୱାତି କାୟଂ ତଥା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ କତ୍ୱା।

ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। କାମଗିଦ୍ଧତାୟ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକୋ, ଅୱିସୁଦ୍ଧସୀଲାଚାରତାୟ ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନୋ।

ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ନିକ୍ଖନ୍ତପଭା ଆକାସସଞ୍ଚଲନେନ ଦିଗୁଣା ହୁତ୍ୱା ଆକାସେ ୱିଚରିଂସୂତି ଆହ ''ୟମକୱିଜ୍ଜୁତଂ ଚାରୟମାନୋ ୱିୟା''ତି। ''ଆକାସେ ପାଣିଂ

ଚାଲେସୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅନାଗତତ୍ତା ‘‘ଅସନ୍ନିନ୍ନପଦ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତମନୋତି ପୀତିସୋମନସ୍ସେହି ଗହିତମନୋ। ଯଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସସହିତଂ, ତଂ ସସନ୍ତକଂ ହିତସୁଖାୱହତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ସକମନୋ’’ତିଆଦି। ନ ଦୋମନସ୍ସେନ…ପେ… ଗହିତମନୋ ସକଚିତ୍ତସ୍ସ ତଙ୍କିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ‘‘ଇଦାନି ଯୋ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକୋ’’ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ।

ପସନ୍ନାକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି କାତଙ୍କକିରିଯଂ। ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଚୀୱରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯେ ଦଦେଯ୍ଯୁ’’ନ୍ତି। ତଥଭାୱାଯାତି ଯଦତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ଯଦତ୍ଥଞ୍ଚ ସାସନେ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ତଦତ୍ଥାଯ । ରକ୍ଖଣଭାୱନ୍ତି ଅପାଯଭଯତୋ ଚ ରକ୍ଖଣଙ୍ଗ୍ଗାସଯଂ। ଚନ୍ଦୋପମାଦିୱସେନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆକାସେ ଚଲିତପାଣି ୱିଯ କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧଜ୍ଝାସଯତା ସତ୍ତେସୁ କାରୁଞ୍ଞନ୍ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଚନ୍ଦୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କୁଲୂପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୭। କୁଲାନି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି କୁଲୂପକୋ। ସନ୍ଦୀଯତୀତି ସଙ୍ଗସୋ ଦୀଯତି, ଅୱଖଣ୍ଡୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ଅୱଖଣ୍ଡିଯନା ଦୁକ୍ଖାପନା ଅଟ୍ଟିଯନା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଟୀଯତୀ’’ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ସୋ ତତୋନିଦାନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦଯତୀ’’ତି। ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯସ୍ସ ଅନୁସରଣେନ।

କୁଲୂପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଜିଣ୍ଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୮।ଛିନ୍ନଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ଅପୁଥୁଲତ୍ତା ଅଗ୍ଗଳଂ ଅଦତ୍ୱାୱ ସୁତ୍ତେନ ସଂସିବ୍ବନମତ୍ତେନ ଅଗ୍ଗଳଅଦାନେନ ଚ ଛିଦ୍ଦେ ପୁଥୁଲେ। ନିଙ୍ଗସନାନୀତି ଚିରନିସେୱିତୱସନକିଚ୍ଚାନି, ପରିଭୋଗଜିଣ୍ଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ…ପେ… ଲଦ୍ଧନାମାନୀ’’ତି, ସଞ୍ଞାପୁବ୍ବକୋ ୱିଧି ଅନିଚ୍ଚୋତି ‘‘ଗହପତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ୱୀରିଯ’’ନ୍ତି।

ସେନାପତିନ୍ତି ସେନାପତିଭାୱିନଂ, ସେନାପଚ୍ଚାରହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନାତି ଅତ୍ତନା କାତଙ୍କକମ୍ମେନ। ସୋତି ସତ୍ଥା। ତସ୍ମିନ୍ତି ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରେ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ସତ୍ଥା ଧୁତଙ୍ଗାନି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେତୁକାମୋ, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ଜିଣ୍ଣୋସି ଦାନି ତ୍ୱ’’ନ୍ତିଆଦିମୱୋଚାତି ଆହ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି।

ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଫାସୁୱିହାରଂ। ଅମାନୁସିକା ସୱନରତୀତି ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସିକାଯ ଅରଞ୍ଞସଦ୍ଦୁସ୍ସତ୍ତିଯା ଅରଞ୍ଞେହଂ ୱସାମୀତି ୱିୱେକୱାସୂପନିସ୍ସଯାଧୀନସଦ୍ଦସୱନପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅପରୋତି ଅଞ୍ଞୋ, ଦୁତିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଏକସ୍ସ ୱିହରଣଟ୍ଠାନେ ୱିହରଣସମଯେ ଚ ଫାସୁ ଭୱତି ଚିତ୍ତୱିୱେକସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକସ୍ସ ରମତୋ ୱନେ’’ତି।

ତଥାତି ଯଥା ଆରଞ୍ଞିକସ୍ସ ରତି, ତଥା ପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସ ଲଦ୍ଧୂତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁ। ଅପିଣ୍ଡପାତିକାଧୀନୋ ଇତରସ୍ସ ୱିସେସଜୋତକୋତି ତମେୱସ୍ସ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅକାଲଚାରୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅମ୍ହାକଂ ସଲାକଂ ଗହେତ୍ୱା ଭତ୍ତତ୍ଥାଯ ଗେହଂ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତାହଂ ନ ପାତେତଙ୍ଗନ୍ତି ସାମିକେହି ଦିନ୍ନତ୍ତା ସତ୍ତାହଂ ସଲାକଂ ନ ଲଭତି, ନ କତିକୱସେନ। ପିଣ୍ଡଚାରିକୱତ୍ତେ ଅୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଯସ୍ସ ଚେସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଠମତରଂ କାତଙ୍କଂ ଯଂ, ତଂ ୱତ୍ତଂ, ଇତରଂ ପଟିୱତ୍ତଂ। ମହନ୍ତଂ ୱା ୱତ୍ତଂ, ଖୁଦ୍ଦକଂ ପଟିୱତ୍ତଂ। କେଚି ‘‘ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତି’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ୱତ୍ତସ୍ସ କରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦ୍ଧରଣ-ଅତିହରଣ-ୱୀତିହରଣୱୋସ୍ସଜ୍ଜନ-ସନ୍ନିକ୍ଖେପନ-ସନ୍ନିରୁମ୍ଭନାନଂ ୱସେନ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ। ଗରୁଭାୱେନାତି ଥିରଭାୱେନ।

‘‘ଅମୁକସ୍ମିଂ ସେନାସନେ ୱସନ୍ତା ବହୁଂ ୱସ୍ସୱାସିକଂ ଲଭନ୍ତୀ’’ତି ତଥା ନ ୱସ୍ସୱାସିକଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ଚରତି ୱସ୍ସୱାସିକସ୍ସେୱ ଅଗ୍ଗହଣତୋ। ତସ୍ମା ସେନାସନଫାସୁକଂଯେୱ ଚିନ୍ତେତି। ତେନ ବହୁପରିକ୍ଖାରଭାୱେନ ଫାସୁୱିହାରୋ ନତ୍ଥି ପରିକ୍ଖାରାନଂ ରକ୍ଖଣପଟିଜଗ୍ଗନାଦିଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛାଦୀନନ୍ତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛସନ୍ତୁଟ୍ଠାଦୀନଂଯେୱ ଲଦ୍ଧୂତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରୋ।

ଜିଣ୍ଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଓୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୯।ଅତ୍ତନୋ ଠାନେତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଓୱାଦକୱିଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ମହାସାୱକଟ୍ଠାନେ ଠପନତ୍ଥଂ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ''ଅହଂ ଦାନି ନ ଚିରଂ ଠସ୍ସାମି, ତଥା ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା, ଅଯଂ ପନ ୱୀସଂୱସ୍ସତାୟୁକୋ, ଓୱଦନ୍ତୋ ଅନୁସାସନ୍ତୋ ମମଚ୍ଚୟେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମୟା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଭଗୱା ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭି। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଠାନେତି ସତ୍ଥାରା କାତବ୍ବଓୱାଦଦାୟକଟ୍ଠାନେ। ତେନାହ ''ଏୱଂ ପନସ୍ସା''ତିଆଦି। ଯଥାହ ଭଗୱା ''ଓୱଦ, କସ୍ସପ…ପେ… ତ୍ୱଂ ୱା''ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଅପ୍ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିଭାୱତୋ। ଦୁବ୍ବଚଭାୱକରଣେହୀତି କୋଧୂପନାହାଦୀହି। ଅନୁସାସନିଯା ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ଅନୁଧମ୍ମଚରଣଂ, ଛିନ୍ନପଟିପତ୍ତି କତା ୱାମଗ୍ଗାହୋ ନାମାତି ଆହ ''ଅନୁସାସନି''ନ୍ତିଆଦି। ଅତିକ୍କମ୍ମ ୱଦନ୍ତେତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅତିମଞ୍ଞିତ୍ୱା ୱଦନ୍ତେ। ବହୁଂ ଭାସିସ୍ସତୀତି ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ କୋ ୱିପୁଲଂ କତ୍ୱା କଥେସ୍ସତି। ଅସହିତନ୍ତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ନସହିତଂ ହେତୁପମାୱିରହିତଂ। ଅମଧୁରନ୍ତି ନ ମଧୁରଂ ନ କଣ୍ଣସୁଖଂ ନ ପେମନୀୟଂ। ଲହୁଞ୍ଚେୱ ଉଟ୍ଠାତି ଅପ୍ପୱତ୍ତନେନ କୂଲଟ୍ଠାନଂ ୱିୟ ତସ୍ସ କଥନଂ।

ଓୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦୁତିୟଓୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୦।ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧାତି ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି କପ୍ପନସଦ୍ଧା। କୁସଲଧମ୍ମଜାନନପଞ୍ଞାତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସଭ୍ଭସୋ ଜାନନପଞ୍ଞା। ପରିହାନନ୍ତି ସବ୍ବାହି ସମ୍ପତ୍ତୀହି ପରିହାନଂ। ନ ହି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତରହିତସ୍ସ କାଚି ସମ୍ପତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥୀତି।

ଦୁତିୟଓୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ତତିୟଓୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୧।ପୁବ୍ବେତି ପଠମବୋଧିୟଂ। ଏତରହୀତି ତତୋ ପଚ୍ଛିମେ କାଲେ। କାରଣପଟ୍ଟପନେତି କାରଣାରମ୍ଭେ। ତେସୁ ୱୁତ୍ତଗୁଣୟୁତ୍ତେସୁ ଥେରେସୁ। ତସ୍ମିନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣୟୁତ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ଏୱଂ ସକ୍କାରେ କୟିରମାନେତି ''ଭଦ୍ଦକୋ ୱତାୟଂ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଆଦରଜାତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସକ୍କାରେ କୟିରମାନେ। ଇମେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ''ଏହି ଭିକ୍ଖୂ''ତି ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖାଭିମୁଖଂ କରୋନ୍ତା ୱଦନ୍ତି। ଯଞ୍ହି ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ ଉପଦ୍ଦୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅନତ୍ଥଜନନତୋ। ପତ୍ଥୟତି ଭଜତି ବଚ୍ଛତୀତି ପତ୍ଥନା, ଅଭିସଙ୍ଗୋତି ଆହ ''ଅଭିପତ୍ଥନାତି ଅଧିମତ୍ତପତ୍ଥନା''ତି।

ତତିୟଓୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଝାନାଭିଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୨।ଯାୱଦେୱାତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ''ଯାୱଦେ''ତି ଇଦଂ ପଦନ୍ତି ଆହ ''ଯାୱଦେ ଆକଙ୍ଖାମୀତି ଯାୱଦେୱ ଇଚ୍ଛାମୀ''ତି। ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଝାନସମାପତ୍ତୀସୁ ୱସୀଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦେତଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆସୱାନଂ ଖୟାତି ଆସୱାନଂ ଖୟହେତୁ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସଭ୍ଭସୋ ଆସୱାନଂ ଖେପିତତ୍ତା। ଅପଚ୍ଚୟଭୂତନ୍ତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଅପଚ୍ଚୟଭୂତଂ।

ଝାନାଭିଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉପସ୍ସୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୩। ଲାଭସକ୍କାରହେତୁପି ଏକଚ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୂ ଭିକ୍ଖୁନୁପସ୍ସୟଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ଓୱଦନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ଅୟଂ ପନ ଥେରୋ ନ ଲାଭସକ୍କାରହେତୁ ଭିକ୍ଖୁନୁପସ୍ସୟଗମନଂ ଯାଚତି, ଅଥ କସ୍ମାତି ଆହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନଦ୍ୱିକା''ତିଆଦି। ଏସୋ ହି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତିଗୁଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମା

ତା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନିକା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯାଦିପକାସନିଯା ଧମ୍ମକଥାଯ ୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତିସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେସି। ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନି ଚେୱ ଉଦଯବ୍ବଯାଦିକେ ଚ ସନ୍ଧା ଦସ୍ସେସି। ହଟ୍ଠେନ ଗହେତ୍ୱା ୱିଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେସି। ସମାଦପେସୀତି ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନଂ ସମାଦପେସି। ଯଥା ୱୀଥିପଟିପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଗଣ୍ହାପେସି। ସମୁତ୍ତେଜେସୀତି ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରଦ୍ଧାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯାଦୀସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ଯଥାକାଲଂ ପଗ୍ଗହସମ୍ପଟିପେକ୍ଖଣେହି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅନୁପୱତ୍ତନେନ ଭାୱନାମଜ୍ଝିମୱୀଥିଂ ପାପେତ୍ୱା ଯଥା ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ସୁପ୍ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି, ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଦଭାୱକରଣେନ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମା ଉତ୍ତେଜେସି, ନିବ୍ବାନୱସେନ ୱା ସମାଦପେସି। ସମ୍ପହଂସେସୀତି ତଥା ପୱତ୍ତିଯମାନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ସମପ୍ପୱତ୍ତଭାୱନାୱସେନ ଉପରି ଲଦ୍ଧବ୍ବଭାୱନାୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପହଂସେସି, ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ତୋସେସି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମନୁତେ ପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ସଚ୍ଚାନି ବୁଜ୍ଝତୀତି ମୁନି। ତେତି ତଂ। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ। ଉତ୍ତରୀତି ଉପରି, ତୱ ଯଥାଭୂତସଭାୱତୋ ପରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପକ୍ଖପତିତୋ ଅଗତିଗମନଂ ଅତିରେକଓକାସୋ। ଉପପରିକ୍ଖୀତି ଅନୁୱିଚ୍ଚ ନିୱାରକୋ ନ ବହୁମତୋ। ବୁଦ୍ଧପଟିଭାଗୋ ଥେରୋ। ''ବାଳା ଭିକ୍ଖୁନୀ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଆହା''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ଖମଥ, ଭନ୍ତେ''ତି ୱଦନ୍ତେନ ପକ୍ଖପାତେନ ୱିଯ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏକା ଭିକ୍ଖୁନୀ ନ ୱାରିତା''ତିଆଦି।

ଚୁତା ସଲିଙ୍ଗତୋ ନଟ୍ଠା, ଦେସନ୍ତରପକ୍କମେନ ଅଦସ୍ସନଂ ନ ଗତା। କଣ୍ଟକସାଖା ୱିଯାତି କୁରଣ୍ଟକଅପାମଗ୍ଗକଣ୍ଟକଲସିକାହି ସାଖା ୱିଯ।

ଉପସ୍ସଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଚୀୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୪। ରାଜଗହସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଭାଗେ ଗିରି ଦକ୍ଖିଣାଗିରି ଣ-କାରେ ଅ-କାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଭାଗେ ଜନପଦୋପି ''ଦକ୍ଖିଣାଗିରୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ''ଗିରିତୋ ଦକ୍ଖିଣଭାଗୋ''ତି କତ୍ୱା। ଏକଦିୱସେନାତି ଏକେନ ଦିୱସେନ ଉପ୍ପବ୍ବାଜେସୁଂ ତେସଂ ସଦ୍ଧାପଟ୍ଟଜିତାଭାୱତୋ।

ଯତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ୱା ଉତ୍ତରି ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଅକପ୍ପିଯନିମନ୍ତନଂ ସାଦିଯିତ୍ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭୋଜନାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଭୋଜନଂ ଏକତୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଏତଂ ଗଣଭୋଜନଂ ନାମ, ତଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ''ତିକଭୋଜନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଚନେନ ଗଣଭୋଜନଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଯୋ ଅତ୍ଥୱସେ ପଟିଚ୍ଚ ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତାପି ''ତିକଭୋଜନ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

''ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ନିଗ୍ଗହୋ ଏୱ ପେସଲାନଂ ଫାସୁୱିହାରୋ''ତି ଇଦଂ ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ। ତେନେୱାହ ''ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ନିଗ୍ଗହେନେୱା''ତିଆଦି। ''ଯଥା ଦେୱଦତ୍ତୋ…ପେ… ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଇମିନା କାରଣେନ ତିକଭୋଜନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ।

ଅଥ କିଞ୍ଚରହୀତି ଅଥ କସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଅସମ୍ପନ୍ନଗଣଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚରସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସମ୍ପନ୍ନାଯ ପରିସାଯ ଚାରିକାଚରଣଂ କୁଲାନୁଦ୍ଦଯାଯ ନ ହୋତି, କୁଲାନଂ ଘାତିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଥେରୋ ''ସସ୍ସଘାତଂ ମଞ୍ଞେ ଚରସୀ''ତିଆଦିମୱୋଚ।

ସୋଧେନ୍ତୋ ତସ୍ସା ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱଦସ୍ସନେନ। ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ ନ ଜାନାମି ତଥା ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା। କିଞ୍ଚନଂ କିଲେସୱତ୍ଥୁ। ସଙ୍ଗହେତବ୍ବଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁ ପଲିବୋଧୋ, ଆଲଯୋ ଅପେକ୍ଖା। ଓକାସାଭାୱତୋତି ବହୁକିଚ୍ଚକରଣୀଯତାଯ କୁସଲକିରିଯାଯ ଓକାସାଭାୱତୋ। ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନତୋତି ସଙ୍କେତଂ କତ୍ୱା ୱିଯ କିଲେସରଜାନଂ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତନତୋ।

ସିକ୍ଖତ୍ତଯବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଚରିଯଂ। ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପାଦନେନ ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା। ଲକ୍ଖଣୱଚନଞ୍ହେତଂ। କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖେକଦେସଂ ଅସେସେତ୍ୱା ଏକନ୍ତେନେୱ ପରିପୂରେତବ୍ବତାଯ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସମଲଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପରିହରିତବ୍ବତାଯ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧଂ। ତତୋ ଏୱ ସଙ୍ଖଂ ୱିଯ ଲିଖିତନ୍ତି ସଙ୍ଖଲିଖିତଂ। ତେନାହ ''ଲିଖିତସଙ୍ଖସଦିସ''ନ୍ତି। ଦାଠିକାପି ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହେତ୍ୱା ''ମସ୍ସୁ''ନ୍ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଏତ୍ଥ କେୱଲଂ ମସ୍ସୁଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କସାଯେନ ରତ୍ତାନି କାସାଯାନି।

ୱଙ୍ଗସାଟକୋତି ୱଙ୍ଗଦେସେ ଉପ୍ପନ୍ନସାଟକୋ। ଏସାତି ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ। ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଣିଧାନତୋ ପଭୁତି, ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା। ଅଗ୍ଗସାୱକଦ୍ୱଯଂ ଉପାଦାଯ ତତିଯତ୍ତା ''ତତିଯସାୱକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚେୱ ସଟ୍ଠିସହସ୍ସାନି ଚ

ଅଟ୍ଠ ଚ ସହସ୍ସାନି।

ଅଯଞ୍ଚ ଅଯଞ୍ଚ ଗୁଣୋତି ସୀଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ଅଗ୍ଗଫଲା ଗୁଣୋତି କିତ୍ତେନ୍ତୋ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପୂରଯମାନୋ ଵିଯ କଥେସି।

କୋଲାହଲନ୍ତି ଦେଵତାହି ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ କୋଲାହଲୋ।

ଖୁଦ୍ଦକାଦିଵସେନ ପଞ୍ଚଵଣ୍ଣା। ତରଣଂ ଵା ହୋତୁ ମରଣଂ ଵାତି ମହୋଘଂ ଓଗାହନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ଵିଯ ମଚ୍ଛେରସମୁଦ୍ଦଂ ଉତ୍ତରନ୍ତୋ ପଚ୍ଛାପି…ପେ… ପାଦମୂଲେ ଠପେସି ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ମଚ୍ଛେରପହାନସ୍ସ କଥିତତ୍ତା।

ସବ୍ବ ଗୁଣା କଥିତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତଂ "ସବ୍ବ ଗୁଣେ କଥେନ୍ତସ୍ସା"ତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ତଦା ସବ୍ବ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସଵନତୋ ପଟ୍ଠାଯ।

ତଥାଗତମଞ୍ଚସ୍ସାତି ତଥାଗତସ୍ସ ପରିଭୋଗମଞ୍ଚସ୍ସ। ଦାନଂ ଦତ୍ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ତାଦିସସ୍ସେଵ ସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତା ହୁତ୍ଵା।

ଅଦିନ୍ନଵିପାକସ୍ସାତି ପୁବ୍ବେ କତୂପଚିତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ନ ଦିନ୍ନଵିପାକସ୍ସ। ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପତ୍ତେ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା କଲଲପୂରଣକମ୍ମସ୍ସ। ତସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧସରୀରତାଯ ପଟିନିଵତ୍ତିତା। ଇଟ୍ଠକପନ୍ତୀତି ସୁଵଣ୍ଣିଟ୍ଠକପନ୍ତି। ଘଟନିଟ୍ଠକାଯାତି ତସ୍ସ ପନ୍ତିଯଂ ପଠମଂ ଠପିତେଟ୍ଠକାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟେତବ୍ବେଟ୍ଠକାଯ ଊନା ହୋତି। ଭଦ୍ଦକେ କାଲେତି ଈଦିସିଯା ଇଟ୍ଠକାଯ ଇଚ୍ଛିତକାଲେଯେଵ ଆଗତାସି। ତେନ ବନ୍ଧନେନାତି ତେନ ସିଲେସସମ୍ବନ୍ଧେନ।

ଓଲମ୍ବକାତି ମୁତ୍ତାମଣିମଯା ଓଲମ୍ବକା। ପୁଞ୍ଛନ୍ତି ନତ୍ଥି ନୋ ପୁଞ୍ଛଂ ତଂ, ଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ଯଂ କାରଣା ଇତୋ ସୁଖୁମତରସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଞ୍ଛନିଯାମେନାତି ପୁଞ୍ଛାନୁଭାଵସିଦ୍ଧେନ ନିଯାମେନ। ସୋ ଚ ଅସ୍ସ ବାରାଣସିରଜ୍ଜଂ ଦାତୁଂ କତୋକାସୋ।

ଫୁସ୍ସରଥନ୍ତି ମଙ୍ଗଲରଥଂ। ଉଣ୍ହୀସଂ ଵାଲବୀଜନୀ ଖଗ୍ଗୋ ମଣିପାଦୁକା ସେତଚ୍ଛତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚଵିଧଂ ରାଜକକୁଧଭଣ୍ଡଂ। ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ଵିସୁଂ ଗହିତଂ। ଦିବ୍ବଵତ୍ଥଂ ସାଦିଯିତୁଂ ପୁଞ୍ଛାନୁଭାଵଚୋଦିତୋ "ନନୁ ତାତା ଥୂଲ"ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ପଞ୍ଚ ଚଙ୍କମନସତାନୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦିଅତ୍ଥେନ ଅଗ୍ଗିସାଲାଦୀନି ପବ୍ବଜିତସାରୁପ୍ପଟ୍ଠାନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସାଧୁକୀଢଇତନ୍ତି ଅରିଯାନଂ ପରିନିବ୍ବୁତଟ୍ଠାନେ କାତବ୍ବସକ୍କାରଂ ଵଦତି।

ନତ୍ଥମଜ୍ଜି ନିରୋଗା ଅମ୍ହାତି ପୁଚ୍ଛିତାକାରଦସ୍ସନଂ। ପରିନିବ୍ବୁତା ଦେଵାତି ଦେଵୀ ପଟିଵଚନଂ ଅଦାସି। ପଟିଯାଦେତ୍ଵାତି ନିଯ୍ଯାତେତ୍ଵା। ସମଣକପବ୍ବଜ୍ଜନ୍ତି ସମିତପାପେହି ଅରିଯେହି ଅନୁଟ୍ଠିତପବ୍ବଜ୍ଜଂ। ସୋ ହି ରାଜା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଵେସସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା "ଇଦମେଵ ଭଦ୍ଦକ"ନ୍ତି ତାଦିସଂଯେଵ ଲିଙ୍ଗଂ ଗଣ୍ହି।

ତତ୍ଥେଵାତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେଯେଵ। ଵୀସତିମେ ଵସ୍ସେ ସମ୍ପତ୍ତେତି ଆହରିତ୍ଵା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାଧିକାରସ୍ସ ଚିରକାଲଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା "ଏଵରୂପଂ କଥଂ ମା କଥେଥା"ତିଆଦିମାହ।

ଵୀସତି ଧରଣାନି "ନିକ୍ଖ"ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଅଲଭନ୍ତୋ ନ ଵସାମୀତି ସଞ୍ଞାପେସ୍ସାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଇତ୍ଥାକରୋତି ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ଅମ୍ବଧୀତାତି ଅମ୍ହାକଂ ଅମ୍ବସ୍ସ ଧୀତା, ଭଦ୍ଦକାପିଲାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପସାଦରୂପେନ ନିବ୍ବିସିଟ୍ଠତାଯ "ମହାଗୀଵ"ନ୍ତି ପଟିମାଯ ସଦିସଭାଵମାହ। ତେନାହ "ଅମ୍ବଧୀତାଯା"ତିଆଦି।

ସମାନପଣ୍ଣନ୍ତି ସଦିସପଣ୍ଣଂ, କୁମାରସ୍ସ କୁମାରିଯା ଚ ଵୁତ୍ତନ୍ତପଣ୍ଣଂ। ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚାତି ତେ ପୁରିସା ସମାଗମଟ୍ଠାନତୋ ମଗଧରଟ୍ଠେ ମହାତିତ୍ଥଗାମଂ ମଦ୍ଦରଟ୍ଠେ ସାଗଲନଗରଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପକ୍କମନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି "ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚ ପେସେସୁ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତା।

ପୁପ୍ଫଦାମନ୍ତି ହତ୍ଥିହତ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ପୁପ୍ଫଦାମଂ। ତାନି ପୁପ୍ଫଦାମାନି। ତେତି ଉଭୋ ଭଦ୍ଦା ଚେଵ ପିପ୍ପଲିକୁମାରୋ ଚ। ଲୋକାମିସେନାତି ଗେହସ୍ସିତପେମେନ, କାମସ୍ସାଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସଂସଟ୍ଠାତି ନ ସଂସଟ୍ଠା । ଵିଚାରଯିଂସୁ ଘଟେ ଜଲନ୍ତେନ ଵିଯ ପଦୀପେନ ଅତ୍ଥାସଯେନ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତେନ ଵିମୋକ୍ଖବୀଜେନ ସମୁସ୍ସାହିତଚିତ୍ତା। ଯନ୍ତବଦ୍ଧାନୀତି ସସ୍ସସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଇଟ୍ଠକଦ୍ଵାରକଵାଟଯୋଜନଵସେନ

ୟନ୍ତବଦ୍ଧୋଦକନିକ୍ଖମନତୁମ୍ବାନି। କମ୍ମନ୍ତୋତି କସିକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନଂ। ଦାସଗାମାତି ଦାସାନଂ ୱସନଗାମା।

ଓସାପେତ୍ୱାତି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଆକପ୍ପକୁତ୍ତୱସେନାତି ଆକାରୱସେନ କିରିୟାୱସେନ ଚ। ଅନନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ପବ୍ବଜିତୱେସସ୍ସ ଅନନୁରୂପଂ। ତସ୍ସ ମଜ୍ଝକେତି ଦ୍ୱେଧାପଥସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାଭୂତଟ୍ଠାନେ।

ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ନିସୀଦୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସା ପନ ସଜ୍ଝୁ ତତ୍ଥ ନିସଜ୍ଜା ଏଦିସୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ନିସୀଦନ୍ତୋ ପନା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅପରିମିତକାଲସଙ୍ଗହିତା ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟାପରିମେୟ୍ୟପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୂପଚୟନିବ୍ବତ୍ତା ନିରୂପିତସଭାୱବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିଜ୍ଜୋତିତା ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମୁଜ୍ଜଲା ବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାଲଙ୍କତା ସଭାୱସିଦ୍ଧତାୟ ଅକିତ୍ତିମା ରୂପକାୟସିରୀ, ତଂୟେୱ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ପସାଦସଂୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ଅନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱା “ବୁଦ୍ଧୱେସଂ ଗହେତ୍ୱା…ପେ… ନିସୀଦୀ”ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅସୀତିହତ୍ଥଂ ପଦେସଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିୟା “ଅସୀତିହତ୍ଥା”ତି ୱୁତ୍ତା। ସତସାଖୋତି ବହୁସାଖୋ ଅନେକସାଖୋ। ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି ନିରନ୍ତରଂ ବୁଦ୍ଧରସ୍ମୀହି ସମନ୍ତତୋ ସମୋକିଣ୍ଣତ୍ତା। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ରାଜଗହଂ ନାଳନ୍ଦନ୍ତି ଚ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦୟୋଗତୋତି ଆହ “ରାଜଗହସ୍ସ ନାଳନ୍ଦାୟ ଚା”ତି। ନ ହି ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସତ୍ଥାରା ଭୱିତୁଂ ସକ୍କା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେହି ସତ୍ତାନଂ ୟଥାରହଂ ଅନୁସାସନସମତ୍ଥସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସଦେୱକେ ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସୁଗତେନ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କା ସୋଭନଗମନଗୁଣଗଣୟୁତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କା ସମ୍ମା ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଇମିନାତି “ସତ୍ଥା ମେ, ଭନ୍ତେ”ତି ଇମିନା ୱଚନେନ।

ଅଜାନମାନୋୱ ସବ୍ବଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସବ୍ବଚେତସାତି ସବ୍ବଅଙ୍ଗୱିକଙ୍ଗପରିପୁଣ୍ଣଚେତସା। ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନଂ ସମ୍ମଦେୱ ଅନୁ ଅନୁ ଆଗତଂ ଉପଗତଂ। ଫଲେୟ୍ୟାତି ୱିଦାଲେୟ୍ୟ। ୱିଲୟନ୍ତି ୱିନାସଂ।

ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ବହଲତା ନାମ ୱିପୁଲତାତି ଆହ “ମହନ୍ତ”ନ୍ତି। ପଠମତରମେୱାତି ପଗେୱ ଉପସଙ୍କମନତୋ। ତଥା ଅତିମାନପହୀନୋ ଅସ୍ସ, ହିରିଓତ୍ତପ୍ପଂ ୟଥା ସଣ୍ଠାତି। କୁସଲସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମନିସ୍ସିତଂ। ଅଟ୍ଠିକନ୍ତି ତେନ ଧମ୍ମେନ ଅଟ୍ଠିକଂ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପରିୟୋସାନା ସୱନଚିତ୍ତଂ “ସବ୍ବଚେତୋ”ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ “ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥୋକମ୍ପି ବହି ଗନ୍ତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ”ତି। ତେନ ସମୋଧାନଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବେନ…ପେ… ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ଆରମ୍ଭତୋ ପଭୁତି ୟାୱ ଦେସନା ନିପ୍ଫନ୍ନା, ତାୱ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପୱତ୍ତେନ ସବ୍ବେନ ସମନ୍ନାହାରଚିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂୟେୱ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା। ଠପିତସୋତୋତି ଧମ୍ମେ ନିହିତସୋତୋ। ଓଦହିତ୍ୱାତି ଅପିହିତଂ କତ୍ୱା। ପଠମଜ୍ଝାନୱସେନାତି ଇଦଂ ଅସୁଭେସୁ ତସ୍ସେୱ ଇଚ୍ଛତୋ, ଇତରତ୍ଥଞ୍ଚ ସୁଖସମ୍ପୟୁତ୍ତତା ୱୁତ୍ତା।

ସଂସାରସାଗରେ ପରିବ୍ଭମନ୍ତସ୍ସ ଇଣଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି କିଲେସା ଆସୱସଭାୱାପାଦନତୋତି ଆହ “ସରଣୋତି ସକିଲେସୋ”ତି। ଚତ୍ତାରୋ ହି ପରିଭୋଗାତିଆଦୀସୁ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଭଗୱା ପଠମଂ ଓୱାଦଂ ଥେରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକତ୍ତା ଜାତିମାନପହାନତ୍ଥମଭାସି, ଦୁତିୟଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅହଂକାରପହାନତ୍ଥଂ, ତତିୟଂ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅତ୍ତସିନେହପହାନତ୍ଥଂ। ଅଟ୍ଠମେ ଦିୱସେତି ଭଗୱତା ସମାଗତଦିୱସତୋ ଅଟ୍ଠମେ ଦିୱସେ।

ମଗ୍ଗତୋ ଓକ୍କମନଂ ପଠମତରଂ ଭଗୱତା ସମାଗତଦିୱସେୟେୱ ଅହୋସି। ୟଦି ଅରହତ୍ତାଧିଗମୋ ପଚ୍ଛା, ଅଥ କସ୍ମା ପାଠଇୟଂ ପଗେୱ ସିଦ୍ଧଂ ୱିୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ “ଦେସନାୱାରସ୍ସା”ତିଆଦି। “ସତ୍ତାହମେୱ ଖ୍ୱାହଂ, ଆୱୁସୋ ସରଣୋ, ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡଂ ଭୁଞ୍ଜି”ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଅୱସରପ୍ପତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ “ଅଟ୍ଠମିୟା ଅଞ୍ଞା ଉଦପାଦୀ”ତି ଆହ। ଅୟମେତ୍ଥ ଦେସନାୱାରସ୍ସ ଆଗମୋ। ତତୋ ପରଂ ଭଗୱତା ଅତ୍ତନୋ କତଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ ଚୀୱରପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଅଥ ଖୋ, ଆୱୁସୋ”ତିଆଦିମାହ।

ଅନ୍ତନ୍ତେନାତି ଚତୁଗ୍ଗୁଣଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତାୟ ସଙ୍ଘାଟିୟା ଅନ୍ତନ୍ତେନ। ଜାତିପଂସୁକୂଲିକେନ…ପେ… ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଏତେନ ପୁବ୍ବେ ଜାତିଆରଞ୍ଞକଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତେରସ ଧୁତଙ୍ଗା ଗହିତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ କାତୁନ୍ତି ଅନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ। ଥେରୋ ପାରୁପୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଭଗୱତୋ ଓୱାଦଂ ଭଗୱତୋ ୱା ଧମ୍ମକାୟଂ ନିସ୍ସାୟ ଉରସ୍ସ ୱସେନ ଜାତୋତି ଓରସୋ। ଭଗୱତୋ ୱା ଧମ୍ମସରୀରସ୍ସ ମୁଖତୋ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟତୋ ଜାତୋ। ତେନେୱ ଧମ୍ମଜାତଧମ୍ମନିମ୍ମିତଭାୱୋପି ସଂୱଣ୍ଣିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଓୱାଦଧମ୍ମୋ ଏୱ ସତ୍ଥାରା ଦାତବ୍ବତୋ

ଥେରେନ ଆଦାତଜ୍ଜତୋ ଓୱାଦଧମ୍ମଦାୟାଦୋ, ଓୱାଦଧମ୍ମଦାୟଜ୍ଜୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଅରହତୀତି। ଏସ ନୟୋ ସେସପଦେସୁପି।

''ପଙ୍କଜ୍ଜା ଚ ପରିସୋଧିତା''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ସମ୍ପଦେୱ ସୋଧିତଭାୱଂ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଆୱୁସୋ, ଯସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଯଥା ଅହଂ ଲଭିଂ, ଏୱଂ ସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକା ଲଭତୀତି ଯୋଜନା। ସୀହନାଦଂ ନଦିତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ସୀହନାଦନଦନା ନାମ ଦେସନାୱ, ଥେରୋ ସତ୍ଥାରା ଅତ୍ତନୋ କତାନୁଗ୍ଗହମେୱ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ନ ହି ମହାଥେରୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣାନୁଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି। ସେସନ୍ତି ଯଂ ଇଧ ଅସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ପୁରିମନୟେନେୱାତି ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ।

ଚୀୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ପରଂମରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୫। ଯଥା ଅତୀତକପ୍ପେ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ କମ୍ମକିଲେସୱସେନ ଆଗତୋ, ତଥା ଏତରହିପି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ଯଥା ଯଥା ୱା ପନ କମ୍ମଂ କତୂପଚିତଂ, ତଥା ତଂ ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଆଗତୋ ଉପଗତୋ ଉପପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ, ସତ୍ତୋତି ଆହ ''ତଥାଗତୋତି ସତ୍ତୋ''ତି। ଏତନ୍ତି ''ଏୱଂ ହୋତି ଭୱତି ତିଟ୍ଠତି ସସ୍ସତିସମ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ଅତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ନ ହୋତୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥତୋ ସୁଖନ୍ତି ପସତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ନ ହୋତି। ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ତସ୍ସ ପଧାନଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ପନ ଏତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଆଦିପଟିପଦାମତ୍ତଂ ନ ହୋତି ଅନୁପକାରକତ୍ତା ୱିଲୋମନତୋ ଚ। ତତୋ ଏୱ ଇତରବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସପି ଅନିସ୍ସୟୋୱ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପରଂମରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପତିରୂପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୬। ଆଜାନାତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ଞାତମରିୟାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଜାନାତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅଞ୍ଞା, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞା। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୟନ୍ତି ଅଞ୍ଞା, ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ତେନାହ ''ଅରହତ୍ତେ''ତି।

ଓଭାସେତି ଓଭାସନିମିତ୍ତଂ। ''ଚିତ୍ତଂ ୱିକମ୍ପତୀ''ତି ପଦଦ୍ୱୟଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଓଭାସେତି ୱିସୟଭୂତେ। ଉପକ୍କିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିକମ୍ପତୀତି ଯୋଜନା। ତେନାହ ''ଯେହି ଚିତ୍ତଂ ପୱେଧତୀ''ତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଉପଟ୍ଠାନେତି ସତିୟଂ। ଉପେକ୍ଖାୟ ଚାତି ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାୟ ଚ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସନ୍ତାନୱିନିମୁତ୍ତଂ ପଭାସନଂ ରୂପାୟତନଂ ଓଭାସୋ। ଞାଣାଦୟୋ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱ। ସକସକକିଚ୍ଚେ ସୱିସେସୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ସଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖୋ। ଉପଟ୍ଠାନଂ ସତି। ଉପେକ୍ଖାତି ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା। ସା ହି ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚେତନା। ଆୱଜ୍ଜନଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଇଧ ''ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁନ ଉପେକ୍ଖାୟାତି ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାୱ ଅନେନ ସମଜ୍ଝତ୍ତତାୟ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ନିକନ୍ତି ନାମ ୱିପସ୍ସନାୟ ନିକାମନା ଅପେକ୍ଖା। ସୁଖୁମତରକିଲେସୋ ୱା ସିୟା ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ।

ଇମାନି ଦସ ଠାନାନୀତି ଇମାନି ଓଭାସାଦୀନି ଉପକ୍କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଠାନାନି ଉପକ୍କିଲେସୱତ୍ଥୂନି। ପଞ୍ଞା ଯସ୍ସ ପରିଚିତାତି ଯସ୍ସ ପଞ୍ଞା ପରିଚିତୱତୀ ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି। ''ଇମାନି ନିସ୍ସାୟ ଅଦ୍ଧା ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ଫଲପ୍ପତ୍ତୋ ଅହ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତଅଧିମାନୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୂପନିସ୍ସୟୋ ୱିକ୍ଖେପୋ। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ହି ତଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ନ ଚ ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଅଧିଗମସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପତିରୂପକଂନାମ ଅନଧିଗତେ ଅଧିଗତମାନିଭାୱାୱହତ୍ତା। ଯଦଗ୍ଗେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପତିରୂପକୋତିପି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଧାତୁକଥାତି ମହାଧାତୁକଥଂ ୱଦତି। ୱେଦଲ୍ଲପିଟକନ୍ତି ୱେତୁଲ୍ଲପିଟକଂ। ତଂ ନାଗଭୱନତୋ ଆନୀତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ୱାଦଭାସିତନ୍ତି ଅପରେ। ଅବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନେନ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ। ନ ହି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପୁବ୍ବାପରୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ସଲ୍ଲଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତି କିଲେସୱିନୟଂ ନ ସନ୍ଦିସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି।

ଅଓିକ୍କଯମାନନ୍ତି ଓିକ୍କଯଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ତନ୍ତି ସୁଓଣ୍ଣଭଣ୍ଡଂ।

ନ ସକ୍କିଂସୁ ଞାଣସ୍ସ ଅଓିସଦଭାଓତୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି।

ଇଦାନି ''ଭିକ୍ଖୂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତା ଅହେସୁ''ନ୍ତିଆଦିନା ଓୁତ୍ତମେଓ ଅତ୍ଥଂ କାରଣତୋ ଓିଭାଓେତୁଂ ପୁନ ''ପଠମବୋଧିଯଂ ହୀ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରଯିଂସୂତି ଅତୀତେ କଦା ତେ ପଟିସମ୍ଭିଦାଓହଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରଯିଂସୁ? ପଠମବୋଧିକାଲିକା ଭିକ୍ଖୂ। ନ ହି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିଯା ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାଯ ଚ ଓିନା ତାଦିସଂ ଭଓତି। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ତଦା ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଅନ୍ତରହିତୋ ନାମ ଭଓିସ୍ସତୀତି ଏତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଆସନ୍ନା ଏଓ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଦ୍ୱୀସୂତି ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକେସୁ ଅନ୍ତରହିତେସୁପି। ଅନନ୍ତରହିତମେଓ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯଂ ଠିତସ୍ସ ଇତରସିକ୍ଖାଦ୍ୱଯସମୁଟ୍ଠାପିତତୋ। କିଂ କାରଣାତି କେନ କାରଣେନ, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଅନ୍ତରହିତେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରଧାନଂ ଓୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଟିପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଅନଓସେସତୋ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମସ୍ସ ପରିଦୀପନତୋ। ପଟିପତ୍ତି ଅଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଓିସେସଲକ୍ଖଣପଟିଓେଧଭାଓତୋ। ପରିଯତ୍ତିଯେଓ ପମାଣଂ ସାସନସ୍ସ ଠିତିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନନୁ ଚ ସାସନଂ ଓସକ୍କିତଂ ପରିଯତ୍ତିଯା ଓତ୍ତମାନାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନାରାଧକଭିକ୍ଖୂତି ସୀଲମତ୍ତସ୍ସପି ନ ଆରାଧକୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ଇମସ୍ମିନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପାତିମୋକ୍ଖେ। ଓତ୍ତନ୍ତାତି ''ସୀଲଂ ଅକୋପେତ୍ୱା ଠିତା ଅତ୍ଥୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି।

ଏତେସୂତି ଏଓଂ ମହନ୍ତେସୁ ସକଲଂ ଲୋକଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତୁଂ ସମତ୍ଥେସୁ ଚତୂସୁ ମହାଭୂତେସୁ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି ଅତିମହନ୍ତେନପି ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ନ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ସମଯନ୍ତରେନ ପନ ଓତ୍ତବ୍ବମେଓ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା। ଏଓମାହାତି ଇଦାନି ଓୁଚ୍ଚମାନାକାରଂ ଓଦତି।

ଆଦାନଂ ଆଦି, ଆଦି ଏଓ ଆଦିକନ୍ତି ଆହ ''ଆଦିକେନାତି ଆଦାନେନା''ତି। ହେଟ୍ଠାଗମନୀଯାତି ଅଧୋଭାଗଗମନୀଯା, ଅପାଯଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗାରଓରହିତାତି ଗରୁକାରରହିତା। ପତିସ୍ସଯନଂ ନୀଚଭାଓେନ ପତିବଦ୍ଧଓୁତ୍ତିତା, ପତିସ୍ସୋ ପତିସ୍ସଯୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ସୋ ଏତେସଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଅପ୍ପତିସ୍ସାତି ଅପ୍ପତିସ୍ସଯା ଅନୀଚଓୁତ୍ତିକା''ତି। ସେସଂ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଓ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପତିରୂପକସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

କସ୍ସପସଂଯୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଲାଭସକ୍କାରସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଦାରୁଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୭।ଥଦ୍ଧୋତି କକ୍ଖଳଓ ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ପଦାନତୋ। ଚତୁପଚ୍ଚଯଲାଭୋତି ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ପଟିଲାଭୋ। ସକ୍କାରୋତି ତେହିଯେୱ ପଚ୍ଚଯେହି ସୁସଙ୍ଖତେହି ପୂଜନା, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯେୱାତି ଆହ ‘‘ତେସଂଯେୱ…ପେ… ଲାଭୋ’’ତି। ୱଣ୍ଣଘୋସୋତି ଗୁଣକିତ୍ତନା। ଅନ୍ତରାଯସ୍ସ ଅନତିୱତ୍ତନତୋ ଅନ୍ତରାଯିକୋ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା।

ଦାରୁଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ବଳିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୮। ବଳିସେନ ଚରତି, ତେନ ୱା ଜୀୱତୀତି ବାଳିସିକୋ। ତେନାହ ‘‘ବଳିସଂ ଗହେତ୍ୱା ଚରମାନୋ’’ତି। ଆମିସଗତନ୍ତି ଆମିସୂପଗତଂ ଆମିସପତିତଂ। ତେନାହ ‘‘ଆମିସମକ୍ଖିତ’’ନ୍ତି। ଭିନ୍ନାଧିକରଣାନମ୍ପି ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ ହୋତେୱାତି ଆହ ‘‘ଆମିସେ ଚକ୍ଖୁଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁଖଂ, ତବ୍ବିଧୁରତାଯ ଅନଯୋ, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ପତ୍ତୋ’’ତି। ଅସ୍ସାତି ଏତେନ। କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଯଥା କିଲେସା ୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କିଲେସୱିପ୍ପଯୋଗୋ ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଥା କିଲେସମାରସ୍ସ କାମୋ, ଏୱଂ କତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି।

ବଳିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। କୁମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫୯-୧୬୦। ଅଟ୍ଠିକଚ୍ଛପା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଯେସଂ କପାଲମତ୍ଥକେ ତିଖିଣା ଅଟ୍ଠିକୋଟି ହୋତି, ତେସଂ ସମୂହୋ ଅଟ୍ଠିକଚ୍ଛପକୁଲଂ। ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦୀନଂ ସରୀରେ ଲମ୍ବନ୍ତୀ ପପତତୀତି ପପତା, ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରୋ ଅଯକଣ୍ଟକୋ। ଅଯକୋସକେତି ଅଯୋମଯକୋସକେ। କଣ୍ଣିକସଲ୍ଲସଣ୍ଠାନୋତି ଅତ୍ତନିକାପନସଲ୍ଲସଣ୍ଠାନୋ। ଅଯକଣ୍ଟକୋତି ଅଯୋମଯୱଙ୍କକଣ୍ଟକୋ। ନିକ୍ଖମତି ଏତ୍ଥ ଅଥାୱରତୋ। ପୱେସିତମତ୍ତୋ ହି ସୋ। ଇଦାନି ତ୍ୱଂ ‘‘ଅମ୍ହାକ’’ନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଇତୋ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେତି ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତମାହ।

କୁମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମୀଳ୍ହକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୧।ମୀଳ୍ହକାତି ଏୱଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନା। ଗୂଥପାଣକାତି ଗୂଥଭକ୍ଖପାଣକା। ଅନ୍ତୋତି କୁଚ୍ଛିଯଂ।

ମୀଳ୍ହକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅସନିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୨। ‘‘ଇମେ ଲାଭସକ୍କାରଂ ଅନାହରନ୍ତା ଜିଘଚ୍ଛାଦିଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତୂ’’ତି ଏୱଂ ନ ସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖକାମତାଯ ଏୱମାହାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନନ୍ତଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୋତି ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ବହୁଭାୱତୋ।

ଅସନିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦିଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୩। ଅଚ୍ଛୱିସଯୁତ୍ତାତି ୱା ଦିଦ୍ଧେ ଗତେନ ଗତଦିଦ୍ଧେନ। ତେନାହ ‘‘ୱିସମକ୍ଖିତେନା’’ତି।

ଦିଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୪।ଜରସିଙ୍ଗାଲୋତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ସରୀରସୋଭାଯ ଅଭାୱତୋ। ସରୀରସ୍ସ ଉଗ୍ଗତକଣ୍ଟକତ୍ତା ଉକ୍କଣ୍ଟକେନ ନାମ। ଫୁଟତୀତି ଫଲତି ଭିଜ୍ଜତି।

ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱେରମ୍ଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୫।କାଯଂନ ରକ୍ଖତି ନାମ ଛଦ୍ଦୀସତିଯା ସାରୁପ୍ପାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନତୋ। ୱାଚଂ ନ ରକ୍ଖତି ନାମ ରାଗସାମନ୍ତା ଚ କୋଧସାମନ୍ତା ଚ ଯାୱ ନିଚ୍ଛାରଣତୋ।

ୱେରମ୍ଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସଗାଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୬।‘‘ଯସ୍ସ ସକ୍କରିଯମାନସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅସକ୍କାରେନ ଚୂଭଯନ୍ତି ଅସକ୍କାରେନ ଚ ଉଭଯଞ୍ଚ, କଦାଚି ସକ୍କାରେନ, କଦାଚି ଅସକ୍କାରେନ କଦାଚି ଉଭଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅସକ୍କାରେନା’’ତିଆଦି। ସତତୱିହାରାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତତିକୋତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତ…ପେ… ସୁଖୁମଦିଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦି। ତଥା ହି ସା ‘‘ୱଜିରୂପମଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଗତତ୍ତାତି ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ତସ୍ସା ପୁବ୍ବପରିକମ୍ମଂ ଉପଗତତ୍ତା।

ସଗାଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ସୁୱଣ୍ଣପାତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୭-୧୬୮।ଚାଲେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ସୀଲପବ୍ବତସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା। ଅଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ୱା କିଞ୍ଚଂ କରୋତି ପଗେୱ ସୀଲସ୍ସ ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା। ତତିଯାଦୀସୁ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

ସୁୱଣ୍ଣପାତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ମାତୁଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୦। ଯଂ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋ ୱିସେସତୋ ଲାଭସକ୍କାରୋୱ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ନ ତସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିମୱୋଚାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ।

ମାତୁଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। କଲ୍ୟାଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୧।ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ, ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ କେୱଲଂ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

କଲ୍ୟାଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୬। ଏକପୁତ୍ତକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୨-୧୭୫।ସଦ୍ଧାତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଆଗତସଦ୍ଧା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ସୋତାପନ୍ନା''ତି।

ଏକପୁତ୍ତକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ତତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୬।ଏୱମାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ବାହୁସଚ୍ଚସଂୱରସୀଲାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଲାଭସକ୍କାରସ୍ସ ସମୁଦଯଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚୱସେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାୱସେନ।

ତତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଛୱିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୭।ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକୋନରକାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋତି ଇଦଂ ତନ୍ନିସ୍ସଯଂ କିଲେସଗଣଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋତି ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତୋ। ଇମଂ ମନୁସ୍ସଅତ୍ତଭାୱଂ ନାସେତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ପୁନ ନିବ୍ବତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ। ତସ୍ମାତି ଦୁଗ୍ଗତିନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋ ଇଧ ମରଣଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ ଚ।

ଛୱିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ରଜ୍ଜୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୮।ଖରା ଫରୁସା ଛୱିଆଦୀନି ଛିନ୍ଦନେ ସମତ୍ଥା।

ରଜ୍ଜୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୯।ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସ୍ସ ଓକାସାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ।

ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ଭିନ୍ଦିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୦-୧୮୩।ଦେୱଦତ୍ତୋ ସଙ୍ଘେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋୟାତିଆଦି ପରିକପ୍ପୱଚନଂ। ନ ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯଂ ନିଯତଗତିକୋ ଅନ୍ତରା ମଗ୍ଗଫଲାନି ଅଧିଗନ୍ତୁଂ

ଭଙ୍ଗୋତି। ସୋତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମୋ। ଅସ୍ସାତି ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ। ସମୁଚ୍ଛେଦମଗମା କତୂପଚିତସ୍ସ ମହତୋ ପାପଧମ୍ମସ୍ସ ବଲେନ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ସମୁଚ୍ଛେଦଭାୱତୋ, ନ ଅଚ୍ଚନ୍ତାୟ। ଅକୁସଲଂ ନାମେତଂ ଅବଲଂ, କୁସଲଂ ୱିୟ ନ ମହାବଲଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ତାଦିସାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅତେକିଚ୍ଛତା, ଅଞ୍ଞଥା ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମୋ ୱିୟ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟାମୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ ସିୟା। ଯଦି ଏୱଂ ୱଟ୍ଟଖାଣୁକଜୋତନା କଥନ୍ତି? ଆସେୱନାୱସେନ, ତସ୍ମା ଯଥା ''ସକିଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ ନିମୁଗ୍ଗୋ ଏୱ ବାଲୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ୱଟ୍ଟଖାଣୁକଜୋତନା। ଯାଦିସେ ହି ପଚ୍ଚୟେ ପଟିଚ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଗଣ୍ହି, ତଥା ଚ ପଟିପନ୍ନୋ, ପୁନ ଅଚିନ୍ତପ୍ପତିୱତ୍ତେ ପଚ୍ଚୟେ ପତିତତୋ ସୀସୁକ୍ଖିପନମସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଭିନ୍ଦିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୪।କାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେତି ଗବ୍ଭସ୍ସ ପରିପାକଗତତ୍ତା ୱିଜାୟନକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ। ପୋତନ୍ତି ଅସ୍ସତରିୟା ପୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି ''ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସତରିଂ ଯଥା''ତି ଏତଂ ୱଚନଂ।

ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପଞ୍ଚରଥସତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୫। ଅଭିହରୀୟତୀତି ଅଭିହାରୋ, ଭତ୍ତଂୟେୱ ଅଭିହାରୋ ଭତ୍ତାଭିହାରୋତି ଆହ ''ଅଭିହରିତବ୍ବଂ ଭତ୍ତ''ନ୍ତି। ମଚ୍ଛପିତ୍ତନ୍ତି ୱାଳଅମଚ୍ଛପିତ୍ତଂ। ପକ୍ଖିପେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଉରଗାଦିନା ଓସିଞ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ।

ପଞ୍ଚରଥସତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୩। ମାତୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୬-୧୮୭।ମାତୁପି ହେତୂତି ଅତ୍ତନୋ ମାତୁୟା ଉପ୍ପନ୍ନଅନତ୍ଥାୱହସ୍ସ ପହାନହେତୁପି। ଇତୋ ପରେସୁପି ''ପିତୁପି ହେତୂ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ।

ମାତୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟା ସଂଯୁତ୍ତନିକାୟ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ଲାଭସକ୍କାରସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ରାହୁଲସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧-୮। ଚକ୍ଖୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୮-୧୯୫।ଏକୱିହାରୀତି ଚତୂସୁପି ଇରିଯାପଥେସୁ ଏକାକୀ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ। ୱିୱେକଟ୍ଠୋତି ୱିୱିତ୍ତଟ୍ଠୋ, ତେନାହ ''ନିସ୍ସଦ୍ଦୋ''ତି। ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱସନ୍ତୋତି ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସେନ ଠିତୋ, ସବ୍ବଦା ଅୱିଜହନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ। ଆତାପୀତି ୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନୋତି ସବ୍ବସୋ କିଲେସାନଂ ଆତାପନପରିତାପନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ। ପହିତତ୍ତୋତି ତସ୍ମିଂ ୱିସେସାଧିଗମେ ପେସିତଚିତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରେନାତି ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେନ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭଙ୍ଗୁପରମସଙ୍ଖାତେନ ଅଭାୱାକାରେନ। ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ନିଚ୍ଚଧୁୱତାଭାୱତୋ। ଉପ୍ପାଦୱଯୱନ୍ତତାଯାତି ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନତୋ। ତାୱକାଲିକତାଯାତି ତଙ୍ଖଣିକତାଯ। ୱିପରିଣାମକୋଟିଯାତି ୱିପରିଣାମୱନ୍ତତାଯ। ଚକ୍ଖୁଞ୍ହି ଉପାଦାଯ ୱିକାରାପଜ୍ଜନେନ ୱିପରିଣମନ୍ତଂ ୱିନାସଂ ପଟିପୀଳଅଂ ପାପୁଣାତି। ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋତି ନିଚ୍ଚତାଯ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବତୋ ଲେସମତ୍ତସ୍ସପି ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ। ଦୁକ୍ଖମନଟ୍ଠେନାତି ନିରନ୍ତରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖେନ ଖମିତବ୍ବତୋ। ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁକଟ୍ଠେନାତି ନାନପ୍ପକାରଦୁକ୍ଖାଧିଟ୍ଠାନତୋ। ସତତସମ୍ପୀଳଅନଟ୍ଠେନାତି ଅଭିଣ୍ହତାପସଭାୱତୋ। ସୁଖପଟିକ୍ଖେପେନାତି ସୁଖଭାୱସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବତୋ। ତଣ୍ହାଗାହୋ ମମଂକାରଭାୱତୋ। ମାନଗାହୋ ଅହଂକାରଭାୱତୋ। ଦିଟ୍ଠିଗାହୋ ''ଅତ୍ତା ମେ''ତି ୱିପଲ୍ଲାସଭାୱତୋ। ୱିରାଗୱସେନାତି ୱିରାଗଗ୍ଗହଣେନ। ତଥା ୱିମୁତ୍ତିୱସେନାତି ୱିମୁତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ।

ପସାଦାୱ ଗହିତା ଦ୍ୱାରଭାୱପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ସମ୍ମସନଚାରଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱାରଭୂତମନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଛଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ତେଭୂମକଧମ୍ମା ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଯଥା ପଠମସୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚ ପସାଦା ଗହିତା, ନ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁଆଦଯୋ, ଏୱଂ ତତିଯସୁତ୍ତେ ନ ପସାଦୱତ୍ଥୁକଚିତ୍ତମେୱ ଗହିତଂ। ନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା। ଏୱଞ୍ହି ଅୱଧାରଣଂ ସାତ୍ଥକଂ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥା ତେନ ଅପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତାଦୀସୁ। ଜୱନପ୍ପତ୍ତାତି ଜୱନଚିତ୍ତସଂଯୁତ୍ତା।

ଚକ୍ଖୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଧାତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୬। ଆକାସଧାତୁ ରୂପପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ରୂପପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ସେସାହି ରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନାମରୂପନ୍ତି ତେଭୂମକଂ ନାମଂ ରୂପଞ୍ଚ କଥିତଂ।

ଧାତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୭।ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣ୍ହନପରିଯାଯେନ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ତେଭୂମକାତି ଗହେତବ୍ବା ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧୧। ଅନୁସଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୦। ଦୁତିଯଓଗ୍ଗେ ଅତ୍ତନୋତି ଆଯସ୍ମା ରାହୁଲୋ ଅତ୍ତନୋ ସଓିଞ୍ଞାଣକଂ କାଯଂ ଦସ୍ସେତି। ପରସ୍ସାତି ପରସ୍ସ ଅଓିଞ୍ଞାଣକକାଯଂ ଦସ୍ସେତି। ପରସନ୍ତାନେ ଓା ଅରୂପେ ଧମ୍ମେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ରୂପକାଯମେଓ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଓଦତି। ଅପରେ ''ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାଓଂ ସନ୍ଧାଯ ତଥା ଓୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଓଦନ୍ତି। ପୁରିମେନାତି ''ଇମସ୍ମିଂ ସଓିଞ୍ଞାଣକେ କାଯେ''ତି ଇମିନା ପଦେନ। ପଚ୍ଛିମେନାତି ''ବହିଦ୍ଧା''ତି ଇମିନା ପଦେନ। ଏତେ କିଲେସାତି ଏତେ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାମାନସଞ୍ଞିତା କିଲେସା। ଏତେସୁ ଓତ୍ଥୂସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଓତ୍ଥୂସୁ। ସମ୍ମ…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଓିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସମ୍ମସନଓସେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅଭିସମଯଓସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ଞାଣେନ ପସ୍ସତି।

ଅନୁସଯସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଅପଗତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୦୧। ''ଅହମେତ''ନ୍ତି ଅହଂକାରାଦୀନଂ ଅନଓସେସପ୍ପହାନେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଓ ଅପଗତଂ।

ଅପଗତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱୀସୁତି ପଠମଓଗ୍ଗାଦୀସୁ। ଦେସନାଯ ଅସେକ୍ଖଭୂମିଯା ଦେସିତତ୍ତା ଅସେକ୍ଖଭୂମି କଥିତା। ପଠମୋତି ପଠମଓଗ୍ଗୋ ''ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗଓା''ତିଆଦିନା ଆଯାଚନ୍ତସ୍ସ, ଦୁତିଯୋ ଅନାଯାଚନ୍ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଓସେନ କଥିତୋ। ଓିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମା ନାମ ଓିଓଟ୍ଟସନିସ୍ସିତା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ। ତେନ ପନ ଓିପସ୍ସନାଯ କଥିତତ୍ତା କଥିତା ଏଓାତି। ତଂତଂଦେସନାନୁସାରେନ ହି ଥେରୋ ତେ ଧମ୍ମେ ପରିପାକଂ ପାପେସି। ତଥା ହି ଭଗଓା ଦୁତିଯଓଗ୍ଗଂ ଅନାଯାଚିତୋପି ଦେସେସି।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ରାହୁଲସଂଯୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ଲକ୍ଖଣସଂୟୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୨।ଆୟସ୍ମାଚ ଲକ୍ଖଣୋତିଆଦୀସୁ ‘‘କୋ ନାମାୟସ୍ମା ଲକ୍ଖଣୋ, କସ୍ମା ଚ ‘ଲକ୍ଖଣୋ’ତି ନାମଂ ଅହୋସି, କୋ ଚାୟସ୍ମା ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ, କସ୍ମା ଚ ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସୀ’’ତି ତଂ ସବ୍ବଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଞାୟ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନେନାତି ପୁରିସଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନେନ।

ଈସଂ ହସିତଂ ‘‘ସିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ମନ୍ଦହସିତ’’ନ୍ତି। ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଖଲିକନ୍ତି ନୟିଦଂ ଅୱିଞ୍ଞାଣକଂ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଖଲିକମତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଏକୋ ପେତୋତି ଆହ ‘‘ପେତଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏତେ ଅତ୍ତଭାୱାତି ପେତତ୍ତଭାୱା। ନ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦେୱତ୍ତଭାୱା ୱିୟ ନ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ପକତିୟା। ତେସଂ ପନ ରୁଚିୟା ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ ମନୁସ୍ସାନଂ। ଦୁକ୍ଖାଭିଭୂତାନଂ ଅନାଥଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା କରୁଣାତି ଆହ ‘‘କାରୁଞ୍ଞେ କତ୍ତବ୍ବେ’’ତି। ଅତ୍ତନୋ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ସମ୍ପତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ତଦୁଭୟଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସୀତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମଧାତୂତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଧମ୍ମଧାତୂତି ୱା ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋ।

ଇତରୋତି ଲକ୍ଖଣତ୍ଥେରୋ। ଉପପତ୍ତୀତି ଜାତି। ଉପପତ୍ତିସୀସେନ ହି ତଥାରୂପଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱଦତି। ଲୋହତୁଣ୍ଡକେହୀତି ଲୋହମୟେହେୱ ତୁଣ୍ଡକେହି। ଚରନ୍ତୀତି ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଚ୍ଛରିୟଂ ୱତାତି ଗରହଚ୍ଛରିୟଂ ନାମେତଂ। ଚକ୍ଖୁଭୂତାତି ସମ୍ପତ୍ତଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା, ଲୋକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଭୂତାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୟତ୍ରାତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋତି ଆହ ‘‘ୟତ୍ରାତି କାରଣୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞତ୍ର ହି ‘‘ୟତ୍ର ହି ନାମା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପ୍ପମାଣେ ସତ୍ତନିକାୟେ ତେ ଚ ଖୋ ୱିଭାଗେନ କାମଭୱାଦିଭେଦେ ଭୱେ, ନିରୟାଦିଭେଦା ଗତିୟୋ, ନାନତ୍ତକାୟନାନତ୍ତସଞ୍ଞିଆଦିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ, ତଥାରୂପେ ସତ୍ତାୱାସେ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ମେ ଉପନେତୁଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତେନ।

ଗୋଘାତକୋତି ଗୁନ୍ନଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ହନନକୋ। ତେନାହ ‘‘ୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା’’ତି। ତସ୍ସାତି ଗୁନ୍ନଂ ୱଧକକମ୍ମସ୍ସ। ଅପରାପରିୟକମ୍ମସ୍ସାତି ଅପରାପରିୟୱେଦନୀୟକମ୍ମସ୍ସ। ବଲୱତା ଗୋଘାତକକମ୍ମେନ ୱିପାକେ ଦୀୟମାନେ ଅଲଦ୍ଧୋକାସଂ ଅପରାପରିୟୱେଦନୀୟଂ ତସ୍ମିଂ ୱିପକ୍କୱିପାକେ ଇଦାନି ଲଦ୍ଧୋକାସଂ ‘‘ଅୱସେସକମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧୀତି ପାପକମ୍ମଜନିତା ପଟିସନ୍ଧି। କମ୍ମସଭାଗତାୟାତି କମ୍ମସଦିସଭାୱେନ। ଆରମ୍ମଣସଭାଗତାୟାତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଭାଗଭାୱେନ ସଦିସଭାୱେନ। ୟାଦିସେ ହି ଆରମ୍ମଣେ ପୁବ୍ବେ ତଂ କମ୍ମଂ ତସ୍ସ ଚ ୱିପାକୋ ପୱତ୍ତୋ, ତାଦିସେୟେୱ ଆରମ୍ମଣେ ଇଦଂ କମ୍ମଂ ଇମସ୍ସ ୱିପାକୋ ଚ ପୱତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନା’’ତି। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେପି ତବ୍ବୋହାରୋ ୟଥା ‘‘ସୋ ଏୱ ତିତ୍ତିରୋ, ତାନିୟେୱ ଓସଧାନୀ’’ତି। ନିମିତ୍ତଂ ଅହୋସୀତି ପୁବ୍ବେ କତୂପଚିତସ୍ସ ପେତୂପପତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ କତୋକାସସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତଂ ଇଦାନି ତଥା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତଂ ତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅହୋସି। ସୋତି ଗୋଘାତକୋ। ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଖଲିକପେତୋ ଜାତୋ କମ୍ମସରିକ୍ଖକୱିପାକତାୱସେନ।

ଅଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପେସିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୩।ଗୋମଂସପେସିୟୋ କତ୍ୱାତି ଗାୱିଂ ୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ଗୋମଂସଂ ଫାଲେତ୍ୱା ପେସିୟୋ କତ୍ୱା। ସୁକ୍ଖାପେତ୍ୱାତି କାଲନ୍ତରଂ ଠପନତ୍ଥଂ ସୁକ୍ଖାପେତ୍ୱା। ସୁକ୍ଖାପିୟମାନାନଂ ମଂସପେସୀନଞ୍ହି ୱଲ୍ଲୂରସମଞ୍ଞା।

ପେସିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପିଣ୍ଡସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୦୪।ନିପ୍ପକ୍କଚମ୍ମୋତି ଵିଗତପକ୍କଚମ୍ମୋ।

୪। ନିଚ୍ଛଵିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୦୫। ଉରବ୍ଭେ ହନତୀତି ଓରବ୍ଭିକୋ। ଏଳଅକେତି ଅଜେ।

୫। ଅସିଲୋମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୦୬।ନିଵାପପୁଟ୍ଠେତି ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନନିଵାପେନ ପୋସିତେ। ଅସିନା ଵଧିତ୍ଵା ଵଧିତ୍ଵା ଵିକ୍କିଣନ୍ତୋ।

୬। ସତ୍ତିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୦୭।ଏକଂ ମିଗନ୍ତି ଏକଂ ଦୀପକମିଗଂ।

୭। ଉସୁଲୋମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୦୮।କାରଣାହୀତି ଯାତନାହି। ଛଡ୍ଡୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଛଡ୍ଡୋ।

୮। ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୦୯। ସୁଣୋତି ପୂରେତୀତି ସୂତୋ, ଅସ୍ସଦମକାଦିକୋ।

୯। ଦୁତିଯସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୧୦। ପେସୁଞ୍ଞୂପସଂହାରଵସେନ ଇତୋ ସୁତଂ ଅମୁତ୍ର, ଅମୁତ୍ର ଵା ସୁତଂ ଇଧ ସୂଚେତୀତି ସୂଚକୋ। ଅନଯବ୍ଯସନଂ ପାପେସି ମନୁସ୍ସେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୧୦। କୁମ୍ଭଣ୍ଡସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୧୧।ଵିନିଚ୍ଛଯାମଚ୍ଚୋତି ରଞ୍ଞା ଅଙ୍କକରଣେ ଠପିତୋ ଵିନିଚ୍ଛଯମହାମତ୍ତୋ। ସୋ ହି ଗାମଜନକାଯଂ କୂଟେତି ଵଞ୍ଚେତୀତି ଗାମକୂଟକୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। କେଚି ''ତାଦିସୋ ଏଵ ଗାମଜେଟ୍ଠକୋ ଗାମକୂଟକୋ''ତି ଵଦନ୍ତି। ସମେନ ଭଵିତବ୍ବଂ, ''ଧମ୍ମଟ୍ଠୋ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତୋ। ରହସ୍ସଙ୍ଗେ ନିସୀଦନଵସେନ ଵିସମା ନିସଜ୍ଜାଵ ଅହୋସି।

କୁମ୍ଭଣ୍ଡସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଵଗ୍ଗୋ

୧। ସସୀସକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୧୨।ଫୁସନ୍ତୋତି ଥେଯ୍ଯାଯ ଫୁସନ୍ତୋ।

୩। ନିଚ୍ଛଵିହିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୧୪।ମାତୁଗାମୋ ସସ୍ସାମିକୋ ଅତ୍ତନୋ ଫସ୍ସେ ଅନିସ୍ସରୋ। ୱଟ୍ଟିତ୍ୱାତି ଭସ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା।

୪। ମଙ୍ଗୁଲିତ୍ଥିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୫। ମଙ୍ଗନୱସେନ ଉଲତୀତି ମଙ୍ଗୁଲି, ୱିରୂପବୀଭଚ୍ଛଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିରୂପଂ ଦୁଦ୍ଦସିକଂ ବୀଭଚ୍ଛ’’ନ୍ତି।

୫। ଓକିଲିନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୬। ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଅଗ୍ଗିନା ପକ୍କସରୀରତାଯ ଉପ୍ପକ୍କଂ। ହେଟ୍ଠତୋ ପଗ୍ଘରଣୱସେନ କିଲିନ୍ନସରୀରତାଯ ଓକିଲିନୀ। ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅଙ୍ଗାରସମ୍ପରିକିଣ୍ଣତାଯ ଓକିରିନୀ। ତେନାହ ‘‘ସା କିରା’’ତିଆଦି। ଅଙ୍ଗାରଚିତକେତି ଅଙ୍ଗାରସଞ୍ଚଯେ। ସରୀରତୋ ପଗ୍ଘରନ୍ତି ଅସୁଚିଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛାନି ସେଦଗତାନି। ତସ୍ସ କିର ରଞ୍ଞୋତି ତସ୍ସ କାଲିଙ୍ଗସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ। ନାଟକିନୀତି ନଚ୍ଚେ ଅଧିକତା ଇତ୍ଥୀ। ସେଦନ୍ତି ସେଦନଂ, ତାପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓକିଲିନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅସୀସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୭।ଅସୀସକଂ କବନ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି କମ୍ମାଯୂହନକାଲେ ତଥା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣପରିଚଯତୋ।

୭-୧୧। ପାପଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧୮-୨୨୨।ଲାମକଭିକ୍ଖୂତି ହୀନାଚାରତାଯ ଲାମକୋ, ଭିକ୍ଖୁୱେସତାଯ, ଭିକ୍ଖାହାରେନ ଜୀୱନତୋ ଚ ଭିକ୍ଖୁ। ଚିତ୍ତକେଠଇନ୍ତି ଚିତ୍ତରୁଚିଯଂ ତଂ ତଂ କୀଳଅନ୍ତୋ। ଅଯମେୱାତି ଭିକ୍ଖୁୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ।

ପାପଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଲକ୍ଖଣସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ଓପମ୍ମସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। କୂଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୩।କୂଟଂଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି କୂଟଚ୍ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ଅନୁପୱିସନୱସେନ କୂଟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଯା ଚ ଗୋପାନସିଯୋ ଗୋପାନସନ୍ତରଗତା, ତାପି କୂଟଂ ଆହଚ୍ଚ ଠାନେନ କୂଟଙ୍ଗମା। ଦୁୱିଧାପି କୂଟେ ସମୋସରଣା। କୂଟସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତେନ ୱିନାସେନ ଭିଜ୍ଜନେନ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମୁଗ୍ଘାତେନାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା। ତେନ ଚ ମୋକ୍ଖଧମ୍ମାଧିଗମେନ ତଦନୁରୂପଧମ୍ମାଧିଗମୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତାତି ପନ ଇମିନା ତସ୍ସ ଉପାଯୋ ଦସ୍ସିତୋ।

କୂଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନଖସିଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୪।ଏୱଂ ଅପ୍ପକା ଯଥା ନଖସିଖାଯ ଆରୋପିତପଂସୁ, ସୁଗତିସଂୱତ୍ତନିଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପକତ୍ତା ଏୱଂ ଦେୱେସୁପୀତି ହୀନୂଦାହରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପତରା ହି ସତ୍ତା ଯେ ଦେୱେସୁ ଜାଯନ୍ତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ କାମଦେୱେସୁ। ଇତରେସୁ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ନଖସିଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୫।ୱିଧଂସଯନ୍ତି ୱିହେଠଯନ୍ତି। ୱଡ୍ଢିତାତି ଭାୱନାପାରିପୂରିୱସେନ ପରିବ୍ରୂହିତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ କତାତି ଭାୱନାଯ ବହୁଲୀକରଣେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତିତା ଯୁତ୍ତଯାନଂ ୱିଯ କତାତି ଯଥା ଯୁତ୍ତଂ ଆଜଞ୍ଞରଥଂ ଛେକେନ ସାରଥିନା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତିଯା ଗମିତା। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତା ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନେନ ସୁୱିସୋଧିତମରିଯାଦଂ ୱିଯ କତା। ଅଧିଟ୍ଠିତାତି ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ଅୱିକମ୍ପନେଯ୍ଯତାଯ ଠପିତା । ସମନ୍ତତୋ ଚିତାତି ସବ୍ବଭାଗେନ ଭାୱନୂପଚଯଂ ଗମିତା। ତେନାହ ‘‘ସୁୱଡ୍ଢିତା’’ତି । ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧାତି ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ମଦେୱ ସମ୍ପାଦିତା।

କୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଓକ୍ଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୬।ମହାମୁଖୌକ୍ଖଲୀନନ୍ତି ମହାମୁଖାନଂ ମହନ୍ତକୋଠଉମ୍ମାନଂ ସତଂ। ପଣୀତଭୋଜନଭରିତାନନ୍ତି ସପ୍ପିମଧୁସକ୍କରାଦୀହି ଉପନୀତପଣୀତଭୋଜନେହି ପରିପୁଣ୍ଣାନଂ। ତସ୍ସାତି ପାଠସ୍ସ। ଗୋଦୁହନମତ୍ତନ୍ତି ଗୋଦୋହନୱେଲାମତ୍ତଂ। ତଂ ପନ କିତ୍ତକଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗାୱିଯା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ହିତଫରଣନ୍ତି ଅନୋଧିସୋମେତ୍ତାଭାୱନମାହ – ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଂ ଭାୱେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତମ୍ପି ତତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦାନତୋ ମହପ୍ଫଲତରନ୍ତି।

ଓକ୍ଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୭।ଅଗ୍ଗେ ପହରିତ୍ୱାତି ତିଣ୍ହଫଲସତ୍ତିଯା ଅଗ୍ଗେ ହତ୍ଥେନ ୱା ମୁଟ୍ଠିନା ୱା ପହାରଂ ଦତ୍ୱା। କପ୍ପାସୱଟ୍ଟିଂ ୱିଯାତି ପହତକପ୍ପାସପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ। ନିଯ୍ଯାସୱଟ୍ଟିଂ ୱିଯାତି ଫଲସଣ୍ଠାନଂ ନିଯ୍ଯାସପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ। ଏକତୋ କତ୍ୱାତି କଲିକାଦିଭାୱେନ ୱୀସତିଂସପିଣ୍ଡାନି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା। ଅଲ୍ଲିଯାପେନ୍ତୋ ପିଣ୍ଡଂ କରୋନ୍ତୋ। ପଟିଲେଣେତୀତି ପଟିଲୀନଯତି ନାମେତି। ଅଲ୍ଲିଯାପେନ୍ତୋ ତେ ଦ୍ୱେପି ଧାରା ଏକତୋ ସମ୍ଫୁସାପେନ୍ତୋ। ପଟିକୋଟ୍ଟେତୀତି ପଟିପହରତି। ତତ୍ଥ ଖଣ୍ଡଂ ୱିଯ ନିଯ୍ଯାସୋ। କପ୍ପାସୱଟ୍ଟନକରଣୀଯନ୍ତି ୱିହତସ୍ସ କପ୍ପାସସ୍ସ ପଟିସଂହରଣୱସେନ ବନ୍ଧନଦଣ୍ଡଂ। ପୱତ୍ତେନ୍ତୋତି କପ୍ପାସସ୍ସ ସଂୱେଲ୍ଲନୱସେନ

ପଓତ୍ତେନ୍ତୋ।

ସତ୍ତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଧନୁଗ୍ଗହସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୨୮।ଦଳ୍ହଧନୁନୋତି ଥିରତରଧନୁନୋ। ଇଦାନି ତସ୍ସ ଥିରତରଭାୱଂ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦଳ୍ହଧନୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମନ୍ତି ପଲାନଂ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସାତି ଧନୁନୋ। ଆରୋପିତସ୍ସାତି ଜିଯଂ ଆରୋପିତସ୍ସ। ଜିଯାବଦ୍ଧୋତି ଜିଯାଯ ବଦ୍ଧୋ। ପଥୱିତୋ ମୁଚ୍ଚତି, ଏତଂ ''ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ । ଲୋହସୀସାଦୀନନ୍ତି କାଳଅଲୋହତମ୍ବଲୋହସୀସାଦୀନଂ। ଭାରୋତି ପୁରିସଭାରୋ, ସୋ ପନ ମଜ୍ଝିମପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଏଦିସଂ ତସ୍ସ ବଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପା ଧନୁୱେଦସିକ୍ଖାୱସେନ। ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱା ଲକ୍ଖେସୁ ଅୱିରଜ୍ଝନସରକ୍ଖେପୱସେନ। କତଂ ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଅସନଂ ସରକ୍ଖେପୋ ଏତେହୀତି କତୂପସନାତି ଆହ ''ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଦସ୍ସିତସିପ୍ପା''ତି।

''ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚତ୍ତାରି କଣ୍ଡାନି ଆହରୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଦା କିରା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଜୱିସ୍ସାମାତି ଧାୱିସ୍ସାମ। ଅଗ୍ଗି ଉଟ୍ଠହୀତି ସୀଘପତନସନ୍ତାପେନ ଚ ସୂରିଯରସ୍ମିସନ୍ତାପସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାୱେନ ଚ ଉସୁମା ଉଟ୍ଠହି। ପକ୍ଖପଞ୍ଜରେନାତି ପକ୍ଖଜାଲନ୍ତରେନ।

ନିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ''ନିପ୍ପଯୋଜନମିଦଂ ଜୱନ''ନ୍ତି ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା। ପତ୍ତକଟାହେନ ଓହଟପତ୍ତୋ ୱିଯାତି ପିହିତପତ୍ତୋ ୱିଯ ଅହୋସି, ୱେଗସା ପତନେନ ନଗରସ୍ସ ଉପରି ଆକାସସ୍ସ ନିରିକ୍ଖଣଂ ଅହୋସି। ସଞ୍ଚାରିତତ୍ତା ଅନେକହଂସସହସ୍ସସଦିସୋ ପଞ୍ଞାଯି ସେଯ୍ୟଥାପି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଧନୁଗ୍ଗହକାଲେ ସରକୂଟାଦିଦସ୍ସନେ।

ଦୁକ୍କରନ୍ତି ତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ନ ଅତ୍ତନୋ ପତନଂ। ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଞ୍ହି ଅତିସୀଘେନ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତମ୍ପି ପଞ୍ଞାସଯୋଜନାଯାମୱିତ୍ଥତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପୁଲତାଯ ପଭସ୍ସରତାଯ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ଜୱନହଂସୋ ପନ ତାଦିସେନ ସୂରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ସକ୍କା ତଯା ପସ୍ସିତୁ''ନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ଅକ୍ଖଣୱେଧିନୋ। ଗନ୍ତ୍ୱା ଗହିତେ ସୋତୁଂ ଘଣ୍ଟଂ ପିଠଅନ୍ଧାପେତ୍ୱା ସଯଂ ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ନିସିନ୍ନୋ। ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଭିମୁଖଂ ଗତକଣ୍ଡଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ପଠମକଣ୍ଡେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା''ତି। ତେ ଚତ୍ତାରି କଣ୍ଡାନି ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ଖିପିଂସୁ।

ଆଯୁଂ ସଙ୍ଖରୋତି ଏତେନାତି ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋ। ଯଥା ହି କମ୍ମଜରୂପାନଂ ପୱତ୍ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧା, ଏୱଂ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପୱତ୍ତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାତି। ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ପାଠଇଯଂ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅନେକସତସଙ୍ଖସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଲବ୍ଭନତୋ। ତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦେୱତାନଂ ଜୱତୋ ସୀଘତରଂ ଖୀଯତି ଇତ୍ତରଖଣତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଜୀୱିତଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଚ, ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚ କେୱଲା;

ଏକଚିତ୍ତସମାଯୁତ୍ତା, ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋ''ତି। (ମହାନି। ୧୦);

ଭେଦୋତି ଭଙ୍ଗୋ। ନ ସକ୍କା ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ତତୋପି ଅତିୱିଯ ଇତ୍ତରଖଣତ୍ତା।

ଧନୁଗ୍ଗହସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଆଣିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୨୯। ଅଞ୍ଞେ ରାଜାନୋ ଚ ଭାଗଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା ଇମେ ୱିଯ ଦସଭାଗଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ତେସମଯଂ ଅନୁଗତି ପଞ୍ଞାଯତି। ମହାଜନସ୍ସ ଆନଯନତୋ ଆନକୋତି ଆହ ''ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋ''ତି। ଇଦାନି ତଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଗମନାନୁକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହିମୱନ୍ତେ କିରା''ତିଆଦିମାହ। କରେଣୁନ୍ତି କରେଣୁକଂ, ହତ୍ଥିନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସକ୍କରିଂସୂତି ଅନତ୍ଥପରିହରଣୱସେନ ପସତ୍ଥୂପହାରୱସେନ ଚ ପୂଜେସୁଂ। ଓତରୀତି କୁଚ୍ଛିଇରଦହଂ ପାୱିସି। ପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ଠପନୱସେନ ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ପତି।

ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିମଯନ୍ତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଛିଦ୍ଦେ ସୁୱଣ୍ଣମଯଂ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ରଜତମଯଂ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଫଲିକମଯଂ ଆଣିଂ ଘଟଯିଂସୁ ବନ୍ଧିଂସୁ। ପୁବ୍ବେ ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସ ଯୋଜନାନି ପମାଣୋ ଏତସ୍ସାତି ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ, ସଦ୍ଦୋ। ଅଥସ୍ସ ଅନେକସତକାଲେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଅନ୍ତୋସାଲାଯମ୍ପି ଦୁକ୍ଖେନ ସୁଯ୍ୟିତ୍ଥ ଆଣିସଙ୍ଘାଟମତ୍ତୋ।

ଗମ୍ଭୀରାତି ଅଗାଧା ଦୁକ୍ଖୋଗାଢହା। ସଲ୍ଲସୁତ୍ତଞ୍ହି "ଅନିମିତ୍ତମନଞ୍ଞାତ"ନ୍ତିଆଦିନା ପାଠଇୱସେନ ଗମ୍ଭୀରଂ, ନ ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରଂ। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ତା ତା ଗାଥା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟରୂପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖୋଗାହନ୍ତି କତ୍ୱା "ଗମ୍ଭୀର"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବାପରମ୍ପେତ୍ଥ କାସଞ୍ଚି ଗାଥାନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହମେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ପାଠଇୱସେନ "ଗମ୍ଭୀର"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ପାଠଇୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା ସଲ୍ଲସୁତ୍ତସଦିସା"ତି। ଇମିନା ନଯେନ "ଅତ୍ଥୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା"ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱସେନ ଗମ୍ଭୀରତା ପାକଟାଯେୱ। ଲୋକଂ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରୋ, ନୱୱିଧଅପ୍ପମାଣଧମ୍ମୋ, ସୋ ଅତ୍ଥଭୂତୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଲୋକୁତ୍ତରା। ତେନାହ "ଲୋକୁତ୍ତରଅତ୍ଥଦୀପକା"ତି। ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତଧମ୍ମମତ୍ତମେୱାତି ସତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା ସୁଞ୍ଞତଂ କେୱଲଂ ଧମ୍ମମତ୍ତମେୱ। ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବନ୍ତି ଚ ଲିଙ୍ଗୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ଚ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବେ ଚା"ତି। କୱିତାତି କୱିନୋ କମ୍ମଂ କୱିକତା। ଯସ୍ସ ପନ ଯଂ କମ୍ମଂ, ତଂ ତେନ କତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ "କୱିତାତି କୱୀହି କତା"ତି। ଇତରଂ "କାୱେଯ୍ୟା"ତି ପଦଂ, କବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "କବ୍ବ"ନ୍ତି ଚ କୱିନା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ"ନ୍ତି। ଚିତ୍ତକ୍ଖରାତି ୱିଚିତ୍ରାକାରଅକ୍ଖରା। ସାସନତୋ ବହିଭୂତାତି ନ ସାସନାୱଚରା। ତେସଂ ସାୱକେହୀତି "ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକା"ତି ଅପଞ୍ଞାତାନଂ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ସାୱକେହି। ଅନୁଗ୍ଗଯ୍ହମାନାତି ନ ଉଗ୍ଗଯ୍ହମାନା ସୱନଧାରଣପରିଚଯଅତ୍ଥୂପପରିକ୍ଖାଦିୱସେନ ଅନୁଗ୍ଗଯ୍ହମାନା। ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତି ଅଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଆଣିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କଲିଙ୍ଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୦। କଲିଙ୍ଗରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଖୁଦ୍ଦକଦାରୁଖଣ୍ଡଂ, ତଂ ଉପଧାନଂ ଏତେସନ୍ତି କଲିଙ୍ଗରୂପଧାନା। ଲିଚ୍ଛୱୀ ପନ ଖଦିରଦଣ୍ଡଂ ଉପଧାନଂ କତ୍ୱା ତଦା ୱିହରିଂସୁ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଖଦିରଘଟିକାସୂ"ତିଆଦି। ପକତିୱିଜ୍ଜୁସଞ୍ଞିତୋ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଖଣୋ ୱିଜ୍ଝନେତି ଅକ୍ଖଣୱେଧିନୋ ତତୋ ସୀଘତରଂ ୱିଜ୍ଝନତୋ। "ଅକ୍ଖଣ"ନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୁ ୱୁଚ୍ଚତି ଇତ୍ତରଖଣତ୍ତା। ଅକ୍ଖଣୋଭାସେନ ଲକ୍ଖଣୱେଧକା ଅକ୍ଖଣୱେଧିନୋ। ଅନେକଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ ୱିଜ୍ଝନେନ ୱାଲୱେଧିନୋ। ୱାଲେକଦେସୋ ହି ଇଧ "ୱାଲୋ"ତି ଗହିତୋ।

ବହୁଦେୱ ଦିୱସଭାଗଂ ପଧାନାନୁଯୋଗତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଦରଥପରିସ୍ସମୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ନ୍ହାଯିତ୍ୱା। ତେ ସନ୍ଧାଯାତି ତେ ତଥାରୂପେ ପଧାନକମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ଧାଯ। ଇଦଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ୱୁତ୍ତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଅଯମ୍ପି ଦୀପୋତି ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପମାହ। ପଧାନାନୁଯୁଞ୍ଜନୱେଲାଯ ନିୱେଦନୱସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏକଜ୍ଝଂ ପହତଘଣ୍ଡିନିଗ୍ଘୋସେନେୱ ଏକଘଣ୍ଡିନିଗ୍ଘୋସୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣସାଲାଦୀସୁ ୱସନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ଏକପଧାନଭୂତୋ। ନାନାମୁଖୋତି ଅନୁରାଧପୁରସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଦିସାଯଂ ଏକୋ ୱିହାରୋ, ପିଲିଚ୍ଛିକୋଠଇନଗରସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଯଂ। ଉଭଯତ୍ଥ ପୱତ୍ତଘଣ୍ଡିସଦ୍ଦା ଅନ୍ତରାପୱତ୍ତଘଣ୍ଡିସଦ୍ଦେହି ମିସ୍ସେତ୍ୱା ଓସରନ୍ତି। କଲ୍ଯାଣିଯଂ ପୱତ୍ତଘଣ୍ଡିସଦ୍ଦୋ ତଥା ନାଗଦୀପେ।

କଲିଙ୍ଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ନାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୧।ଅତିକ୍କନ୍ତୱେଲନ୍ତି ଭତ୍ତାନୁମୋଦନୌପନିସିନ୍ନକଥାୱେଲତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୱେଲଂ। ଅସମ୍ଭିନ୍ନେନାତି ସରସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅସମ୍ଭିନ୍ନେନ, ସରସ୍ସ ଉଚ୍ଚାରଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅପରିହାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରିସୁଦ୍ଧାସଯତାଯ ନେୱ ଗୁଣୱଣ୍ଣାଯ ନ ଞାଣବଲାଯ ହୋତି। ତନ୍ତି ତଂ ତଥା ପଚ୍ଚଯାନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ, ତଂ ତଥା ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନଂ।

ନାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ବିଠଆରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୨।ଘରାନଂସନ୍ଧୀତି ଘରେନ ଘରସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧଟ୍ଠାନଂ। ସହ ମଲେନ ୱତ୍ତତୀତି ସମଲଂ। ଗେହତୋ ଗାମତୋ ଚ ନିକ୍ଖମନଚନ୍ଦନିକଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନନ୍ତି ସଙ୍କାରକୂଟଂ। କେଚି ‘‘ସନ୍ଧିସଙ୍କାରକୂଟଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆପନ୍ନଆପତ୍ତିତୋ, ନ କିଲେସତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ସୁଦ୍ଧନ୍ତେ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ପନ ଯଥାଆପନ୍ନାଯ ଆପତ୍ତିଯା ‘‘ଦେସନା’’ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଦେସନା ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି।

ବିଳାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୩।ଏତ୍ତକମ୍ପୀତି ଇମିନା ଜରସିଙ୍ଗାଲେନ ଲଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତସ୍ସାଦମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭିସ୍ସତି ସକଲମେୱ କପ୍ପଂ ସବ୍ବସୋ ଅୱୀଚିଜାଲାହି ନିରନ୍ତରଂ ଝାଯମାନତାଯ ନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାତୁରଭାୱତୋ।

ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଦୁତିଯସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୪।କତଜାନନନ୍ତି କତୂପକାରଜାନନଂ। କତୱେଦିତାତି ତସ୍ସେୱ ପରେସଂ ପାକଟକରଣୱସେନ ଜାନନମେୱ। ଆଚାରମେୱାତି କତାପରାଧମେୱ।

ଦୁତିଯସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଓପମ୍ମସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଭିକ୍ଖୁସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। କୋଲିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୫।ସାୱକାନଂଆଲାପୋତି ସାୱକାନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଆଲାପୋ। ବୁଦ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିଂ ମା ହୋମାତି ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ ସମୁଦାଚାରଂ ଅକଥେନ୍ତେହି ସାୱକେହି, ''ଆୱୁସୋ ଭିକ୍ଖୱେ''ତି ଆଲପିତା ଭିକ୍ଖୂ, ''ଆୱୁସୋ''ତି ପଟିୱଚନଂ ଦେନ୍ତି, ନ, ''ଭନ୍ତେ''ତି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ତେସଂ ନିରୋଧେନେୱ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବତୋ। ଯେସଂ ନିରୋଧାତି ଯେସଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ନିରୁଜ୍ଝନେନ ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଭାୱେନ ସଦ୍ଧାଯତନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି କାରଣସ୍ସ ଦୂରତୋ ପସ୍ସମ୍ଭିତତ୍ତା। ଅରିଯୋତି ନିଦ୍ଦୋସୋ। ପରିସୁଦ୍ଧୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ, ନ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ମୂଗବତଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ଅପରିସୁଦ୍ଧୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ୱିତକ୍କେନ ସହ ଗତା ପୱତ୍ତାତି ୱିତକ୍କସହଗତାତି ଆହ ''ୱିତକ୍କାରମ୍ମଣା''ତି। ୱିତକ୍କାରମ୍ମଣତା ଚ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ସୁଖୁମଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ''ନ ସନ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠହିଂସୂ''ତି। ନ ପଗୁଣଂ ସମ୍ପଦେୱ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ଅନାପାଦିତତ୍ତା। ସଞ୍ଞାମନସିକାରାପୀତି ତତିଯଜ୍ଝାନାଧିଗମାଯ ପୱତ୍ତିଯମାନା ସଞ୍ଞାମନସିକାରାପି ହାନଭାଗିଯାୱ ଅହେସୁଂ, ନ ୱିସେସଭାଗିଯା। ସଣ୍ଠପେହୀତି ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଂ ପହାଯ ସମ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଠପେହି। ଏକଗ୍ଗଂ କରୋହୀତି ତେନେୱ ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହନେନ ଅୱିହତମାନସତାଯ ଚିତ୍ତସମାଧାନୱସେନ ଏକଗ୍ଗଂ କରୋହି। ଆରୋପେହୀତି ଇସକମ୍ପି ବହୁମ୍ପି ଅପତିତଂ କତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣେ ଆରୋପେହି। ଦୁତିଯଅଗ୍ଗସାୱକଭୂମିଯା ପାରିପୂରିଯା ଆଯସ୍ମା ମହାଭିଞ୍ଞୋ, ନ ଯଥା ତଥାତି ଆହ ''ମହାଭିଞ୍ଞତନ୍ତି ଛଳଭିଞ୍ଞତ''ନ୍ତି। ଇମିନା ଉପାଯେନାତି ଇମିନା ''ଅଥ ଖୋ ମଂ, ଆୱୁସୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ଉପାଯେନ। ୱଡ୍ଢେତ୍ୱାତି ଉପରି ଉପରି ୱିସେସଭାଗିଯଭାୱାପାଦନେନ ସମାଧିଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ବ୍ରୂହେତ୍ୱା ବ୍ରୂହେତ୍ୱା।

କୋଲିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଉପତିସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୬।ଅତ୍ଥିଉଠଆରମ୍ପିସତ୍ତଂ ୱା ସଙ୍ଖାରଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଥମେୱ ସବ୍ବସୋ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା। ଜାନନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି ସତ୍ଥୁଗୁଣାନଂ ଅତିୱିଯ ଉଳାରତମଭାୱତୋ।

ଉପତିସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଘଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୭।ପରିୱେଣଗ୍ଗେନାତି ପରିୱେଣଭାଗେନ। କେଚି ''ଏକୱିହାରେତି ଏକଚ୍ଛନ୍ନେ ଏକସ୍ମିଂ ଆୱାସେ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତେତି ତେ ଦ୍ୱେପି ଥେରା। ପାଟିଯେକ୍କେସୁ ଠାନେସୂତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଠାନେସୁ। ନିସୀଦନ୍ତୀତି ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦନ୍ତି। ଓଳାରିକୋ ନାମ ଜାତୋ ପରିତ୍ତଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତା ତସ୍ସ। ତେତି ଥେରୋ ଭଗୱା ଚ।

ପରିପୁଣ୍ଣୱୀରିଯୋତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୱୀରିଯୋ। ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯୋତି ଇସକମ୍ପି ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱୀରିଯୋ। ଉପନିକ୍ଖେପନମତ୍ତସ୍ସେୱାତି ସମୀପେ ଠପନମତ୍ତସ୍ସେୱ।

ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଲଦ୍ଧମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞାଯ ''ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମେ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସମାଧି ଏୱ ସମାଧିଲକ୍ଖଣଂ। ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନାନାଲକ୍ଖଣାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଇତରସ୍ସ। ଧୁରନ୍ତି ୱହିତବ୍ବଭାରଂ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଏତେସୂତି ସମାଧିଲକ୍ଖଣୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣେସୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋ।

ଘଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନଓସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୮। ଅଭିଚେତସି ନିସ୍ସିତା ଆଭିଚେତସିକା। ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେନ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଚିତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଝାନାନଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ, ତସ୍ମା ''ନିସ୍ସିତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିକାମଲାଭୀତି ଯଥିଚ୍ଛିତଲାଭୀ । ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଯଥାକତେନ କାଲପରିଚ୍ଛେଦେନ। ୱିପୁଲଲାଭୀତି ଅପ୍ପମାଣଲାଭୀ। ''କସିର''ନ୍ତି ହି ପରିତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅକସିରଂ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତେନାହ ''ପଗୁଣଜ୍ଝାନୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ସିଥିଲମାରବ୍ଭାତି ସିଥିଲଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସିଥିଲଂ ୱୀରିଯଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା''ତି।

ନଓସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସୁଜାତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୯।ଅଜ୍ଝତ୍ତାନି ରୂପାନୀତି ପରେସଂ ରୂପାନି। ଅତିକ୍କନ୍ତରୂପୋତି ଅତ୍ତନୋ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯା ରୂପସୋଭାଯ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତରୂପୋ, ସୁଚିରମ୍ପି ୱେଲଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ତୁଟ୍ଠିଆୱହୋ। ଦସ୍ସନସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ହିତୋତି ଦସ୍ସନୀଯୋ। ପସାଦଂ ଆୱହତୀତି ପାସାଦିକୋ। ଛୱିୱଣ୍ଣସୁନ୍ଦରତାଯାତି ଛୱିୱଣ୍ଣସ୍ସ ଚେୱ ସରୀରସଣ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ସୋଭନଭାୱେନ।

ସୁଜାତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୦।ୱିରୂପସରୀରୱଣ୍ଣନ୍ତି ଅସୁନ୍ଦରଛୱିୱଣ୍ଣଞ୍ଚେୱ ଅସୁନ୍ଦରସଣ୍ଠାନଞ୍ଚ। ପମାଣୱସେନାତି ସରୀରପ୍ପମାଣୱସେନ। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଂ। ମହାସାରଜ୍ଜନ୍ତି ମହନ୍ତୋ ମଙ୍କୁଭାୱୋ।

ଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନା ଜାନନକନିଯାମେନ ସତ୍ଥୁନୋ କାଯଗୁଣେ ଚ ଚାରିତ୍ତଗୁଣେ ଚ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ମନସି କତ୍ୱା।

ଯୋଜନାୱଟ୍ଟନ୍ତି ଯୋଜନପରିକ୍ଖେପଂ।

''କାଯସ୍ମୀ''ତି ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ନିରନୁନାସିକଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାଯସ୍ମି''ନ୍ତି। ଅକାରଣଂ କାଯପ୍ପମାଣନ୍ତି ସରୀରପ୍ପମାଣଂ ନାମ ଅପ୍ପମାଣଂ, ସୀଲାଦିଗୁଣାୱ ପମାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱିସାଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୧। ପୁରସ୍ସ ଏସାତି ପୋରୀ, ଚାତୁରିଯଯୁତ୍ତତା। ତେନାହ ''ପୁରୱାସୀନ''ନ୍ତିଆଦି। ସା ପନ ଦୁତୱିଲମ୍ବିତଖଲିତୱସେନ ଅପ୍ପସନ୍ନଲୂଖତାଦିଦୋସରହିତା ହୋତୀତି ଆହ ''ପୁର...ପେ... ୱାଚାଯା''ତି। ଅସନ୍ଦିଦ୍ଧାଯାତି ମୁତ୍ତୱାଚାଯ। ତେନାହ ''ଅପଲିବୁଦ୍ଧାଯା''ତିଆଦି। ନ ଏଲଂ ଦୋସଂ ଗଲେତୀତି ଅନେଲଗଲା, ଅୱିରୁଜ୍ଝନୱାଚା। ତେନାହ ''ନିଦ୍ଦୋସାଯା''ତି। ଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସ ପକାସକା, ନ କଦାଚି ସଚ୍ଚୱିମୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଚତୁସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନାଯା''ତି। ତା ହି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଆପାଦେନ୍ତି ପଟିପାଦେନ୍ତି ପୱତ୍ତେନ୍ତି। ତେନାହ ''ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତାଯା''ତି। ଧଜୋ ନାମ ସଦ୍ଧମ୍ମୋହି ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ।

ୱିସାଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୨।ଆରଞ୍ଞିକୋତିଆଦୀସୁ ଅରଞ୍ଞକଥାସୀସେନ ସେନାସନପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ଧୁତଙ୍ଗାନଂ, ପିଣ୍ଡପାତକଥାସୀସେନ ପିଣ୍ଡପାତପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ,

ପଂସୁକୂଲିକସୀସେନ ଚୀୱରପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ, ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ୱୀରିଯନିସ୍ସିତଧୁତଙ୍ଗସ୍ସ ଚ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନଂ ଦୀପିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆଗତେନ ଭଗୱତା ଅପରଭାଗେ କଥିତଂ।

ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତିସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୩।ଭଣ୍ଡକନ୍ତି ପତ୍ତଚୀୱରଂ। ନିସୀଦିଯେୱ ୱତ୍ତସ୍ସ ଅସିକ୍ଖିତତ୍ତା। ତୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ୱାଚା ଏୱ ସତ୍ତିଯୋତି ଆହ ''ୱାଚାସତ୍ତୀହୀ''ତି।

ୱାଚାଯ ସନ୍ନିତୋଦକେନାତି ୱଚନସଙ୍ଖାତେନ ସମନ୍ତତୋ ନିଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ଉପତୁଦନତୋ ସନ୍ନିତୁଦକେନ। ୱିଭତ୍ତିଅଲୋପେନ ସୋ ନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନାହ ''ୱଚନପତୋଦେନା''ତି।

ଉଚ୍ଚକୁଲେ ଜାତି ଏତସ୍ସାତି ଜାତିମା, ବ୍ରହ୍ମଜାତିକୋ ଇସି। ମାତଙ୍ଗୋତି ଚଣ୍ଡାଲୋ। ତତ୍ଥାତି କୁମ୍ଭକାରସାଲାଯଂ। ଓକାସଂ ଯାଚି କୁମ୍ଭକାରଂ। ମହନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆହ – ''ପଠମତରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ପବ୍ବଜିତୋ''ତି। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ସାଯେୱ ସାଲାଯ ଦ୍ୱାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଦ୍ୱାରସମୀପେ। ମେତି ମଯା। ଖମ ମଯ୍ହନ୍ତି ମଯ୍ହଂ ଅପରାଧଂ ଖମସ୍ସୁ। ତେତି ତଯା। ପୁନ ତେତି ତୱ। ଗଣ୍ହି ଉଗ୍ଗନ୍ତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ। ତେନାହ ''ନାସ୍ସ ଉଗ୍ଗନ୍ତୁଂ ଅଦାସୀ''ତି। ପବୁଜ୍ଝିଂସୂତି ନିଦ୍ଦାଯ ପବୁଜ୍ଝିଂସୁ ପକତିଯା ପବୁଜ୍ଝନୱେଲାଯ ଉପଗତତ୍ତା।

ଛୱୋତି ନିହୀନୋ। ଅନନ୍ତମାଯୋତି ୱିୱିଧମାଯୋ ମାଯାୱୀ।

ସୋତି ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡୋ। ''ସତ୍ତଧା ଭିଜ୍ଜୀ''ତି ଏତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଂ ତେନ ତାପସେନ ପାରମିତାପରିଭାୱନସମିଦ୍ଧାହି ନାନାୱିହାରସମାପତ୍ତିପରିପୂରିତାହି ସୀଲଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାଦୀହି ସୁସଙ୍ଖତସନ୍ତାନେ ମହାକରୁଣାଧିୱାସେ ମହାସତ୍ତେ ବୋଧିସତ୍ତେ ଅରିଯୂପୱାଦକମ୍ମଂ ଅଭିସପସଙ୍ଖାତଂ ଫରୁସୱଚନଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଂ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଖେତ୍ତୱିସେସଭାୱତୋ ତସ୍ସ ଚ ଅଜ୍ଝାସଯଫରୁସତାଯ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ ହୁତ୍ୱା ସଚେ ସୋ ମହାସତ୍ତଂ ନ ଖମାପେତି, ତଂ କକ୍ଖଠଅଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚନସଭାୱଂ ଜାତଂ, ଖମାପିତେ ପନ ମହାସତ୍ତେ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ଅୱିପାକଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜତି ଅହୋସିକମ୍ମଭାୱତୋ। ଅଯଞ୍ହି ଅରିଯୂପୱାଦପାପସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମତା। ଯଂ ତଂ ବୋଧିସତ୍ତେନ ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନନିୱାରଣଂ କତଂ, ଅଯଂ ବୋଧିସତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠୋ ଉପାଯୋ। ତେନ ହି ଉବ୍ବାଳ୍ହା ମନୁସ୍ସା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ତାପସଂ ଆନେତ୍ୱା ଖମାପେସୁଂ। ସୋପି ଚ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଗୁଣେ ଜାନିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସି। ଯଂ ପନସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡସ୍ସ ଠପନଂ ତସ୍ସ ସତ୍ତଧା ଫାଲନଂ କତଂ, ତଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଚିତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଇମେ ପବ୍ବଜିତା ସମାନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସଂ ୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ପନ ଚିତ୍ତମତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତାପେନ୍ତୀତି ମହାସତ୍ତମ୍ପି ତେନ ସଦିସଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହେଯ୍ୟୁଂ, ତଦସ୍ସ ନେସଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯାତି। ପତିରୂପନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ।

ତିସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଥେରନାମକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୪।ଅତୀତେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେତି ଅତୀତେ ଅତ୍ତଭାୱେ। ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନାତି ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଜହନେନ। ପହୀନଂ ନାମ ହୋତି ଅନପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗତୋ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି ସବ୍ବସୋ ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା। ତଯୋଭୱେତି ଇମିନା ଉପାଦିଣ୍ଣକଧମ୍ମାନଂଯେୱ ଗହଣଂ। ସବ୍ବା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଯୋ ଚାତି ଇମିନା ଉପାଦିଣ୍ଣାନମ୍ପି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାନମ୍ପି ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତଲୋକିଯଧମ୍ମାନଂ ଗହଣଂ ଅୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଠିତଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ। ତେସ୍ୱେୱାତି ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଏୱ। ଅନୁପଲିତ୍ତଂ ଅମଥିତଂ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସାଭାୱତୋ। ତଦେୱ ସବ୍ବନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ତୀସୁପି ପଦେସୁ ଇଧ ସବ୍ବଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତଂ ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ। ଜହିତ୍ୱାତି ପହାନାଭିସମଯୱସେନ। ତଣ୍ହା ଖୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ତଣ୍ହକ୍ଖଯସଙ୍ଖାତେ ନିବ୍ବାନେ ୱିମୁତ୍ତଂ। ତମହନ୍ତି ତଂ ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲଂ ଏକୱିହାରିଂ ବ୍ରୂମି ତଣ୍ହାଦୁତିଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପରିଞ୍ଞାପହାନାଭିସମଯକଥନେନ ଇତରମ୍ପି ଅଭିସମଯଂ ଅତ୍ଥତୋ କଥିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଥେରନାମକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧. ମହାକପ୍ପିନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୫.ମହାକପ୍ପିନୋତି ପୂଜାୱଚନମେତଂ ଯଥା ''ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ''ତି. ତଥାରୂପନ୍ତି ''ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିକଂ ଗୁଣୱିସେସୱନ୍ତପଟିବଦ୍ଧଂ. ସାସନନ୍ତି ଦେସନ୍ତରତୋ ଆଗତୱଚନଂ. ଜଙ୍ଘୱାଣିଜାତି ଜଙ୍ଘଚାରିନୋ ୱାଣିଜା. କିଞ୍ଚି ସାସନନ୍ତି ଅପୁବ୍ବପୱତ୍ତିଦୀପକଂ କିଞ୍ଚି ୱଚନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି. ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଯଥା ତଂ ସୁଚିରଂ କତାଭିନୀହାରତାୟ ପରିପକ୍କଞାଣସ୍ସ. ଅପରିମାଣଂ ଗୁଣସ୍ସ ଅପରିମାଣତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣପରିଦୀପନତୋ, ସେସରତନଦ୍ୱଯେ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଦୀପନତୋ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଭାୱଦୀପନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ. ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯଦୁକ୍ଖତୋ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ଅପତନ୍ତେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ. ସୁପରିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତୋତି ସଙ୍ଘୋତି. ରତନତ୍ତୋ ପନ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସଦିସୋ ଏୱାତି.

ନୱସତସହସ୍ସାନି ଅଦାସି ଦେୱୀ. ତୁମ୍ହେତି ରାଜିନିଂ ଗାରୱେନ ବହୁୱଚନେନ ୱଦତି. ରାଗୋତି ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତରାଗୋ.

ଜନିତେତି କମ୍ମକିଲେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତେ. କମ୍ମକିଲେସେହି ପଜାତତ୍ତା ପଜାତି ପଜାସଦ୍ଦୋ ଜନିତସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ – ''ଜନିତେ, ପଜାଯାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି. ଅଟ୍ଠହି ୱିଜ୍ଜାହୀତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ (ଦୀ. ନି. ୧.୨୭୮) ଆଗତନଯେନ. ତତ୍ଥ ହି ୱିପସ୍ସନାଞାଣମନୋମଯିଦ୍ଧୀହି ସହ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ''ଅଟ୍ଠ ୱିଜ୍ଜା''ତି ଆଗତା . ତପତି ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେନ ୱିଜ୍ଜୋତତି, ତଂ ସୂରିଯସ୍ସ ୱିରୋଚନନ୍ତି ଆହ – ''ତପତୀତି ୱିରୋଚତୀ''ତି. ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସମାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋତି ଆହ – ''ଦୁୱିଧେନ ଝାନେନ ଝାଯମାନୋ''ତି. ସବ୍ବମଙ୍ଗଲଗାଥାତି ସବ୍ବମଙ୍ଗଲାୱିରୋଧୀ ଗାଥାତି ୱଦନ୍ତି. ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

''ମଙ୍ଗଲଂ ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧୋ, ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘୋ ଚ ମଙ୍ଗଲଂ;

ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚ ସତ୍ତାନଂ, ସ ପୁଞ୍ଞୱିତମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି.

ପୂଜଂ କାରେତ୍ୱା ଏକଂ ଅଗାରିକଧମ୍ମକଥିକଂ ଉପାସକଂ ଆହ. ଏତ୍ଥ ଚ ''ଝାଯୀ ତପତୀ''ତି ଇମିନା ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନାନଂ ଗହିତତ୍ତା ଧମ୍ମରତନଂ ଗହିତମେୱ. ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ଇମିନା ସଙ୍ଘରତନଂ ଗହିତମେୱ. ବୁଦ୍ଧରତନଂ ପନ ସରୂପେନେୱ ଗହିତନ୍ତି.

ମହାକପ୍ପିନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

୧୨. ସହାଯକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୬. ସମ୍ମା ସଂସନ୍ଦନୱସେନ ଏତି ପୱତ୍ତତୀତି ସମେତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦି. ସମ୍ମା ଚିରରତ୍ତଂ ଚିରକାଲଂ ସମେତି ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚିରରତ୍ତଂସମେତିକା. ତେନାହ ''ଦୀଘରତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି. ଇଦାନି ଇମେସନ୍ତି ଏତରହି ଏତେସଂ. ଅଯଂ ସାସନଧମ୍ମୋ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ପଯୋଗତୋ ଚ ସମ୍ମା ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି, ତସ୍ମା ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନଂ ୱିଯ ସମମେୱ ନ ୱିସେଦିସଂ. କିଞ୍ଚ ତତୋ ଏୱ ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ପୱେଦିତଧମ୍ମୱିନଯେ ଏତେସଂ ପଟିପତ୍ତିସାସନଧମ୍ମୋ ସୋଭତି ୱିରୋଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ. ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତେତି ଅରିଯେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସମ୍ମଦେୱ ପକାସିତେ ଅରିଯଧମ୍ମେ. ସମ୍ମଦେୱ ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିନଯାନଂ ୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିନୀତା ସବ୍ବକିଲେସଦରଥପରିଳାହାନଂ ୱୂପସମେନ.

ସହାଯକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଭିକ୍ଖୁସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା.

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନିଦାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା.